।। ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हं श्री सीमंधरस्वामिने नमः ।।
।। परमोपकारी श्री प्रेम-भुवनभानु-जयघोष-राजेन्द्रसूरीश्वर सद्गुरुभ्यो नमः ।।

॥ પુણ્ય ॥

પ. પૂ. ન્યાયવિશારદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજય
ભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજ

વીર સંવત
૨૫૪૭

વિક્રમ સંવત
૨૦૭૭

વિમોચન પર્વ

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત દિવાકર,
સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્‌વિજય જયઘોષ સૂરીશ્વરજી મહારાજાનો ૮૬મો જન્મદિન

અષાઢ વદ-૨, તા. ૨૫-૦૭-૨૦૨૧, રવિવાર

પ્રકાશક

₹ - ૧૦૦/- દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ પ્રથમ આવૃત્તિ : ૩૦૦૦ નકલ

પ્રાપ્તિસ્થાન

દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ
કુમારપાળભાઈ વી. શાહ
39,કલિકુંડ સોસાયટી, ધોળકા, જિ. અમદાવાદ - 387810
O :02714 - 225482
www.jainonline.org

કર્ણાવતી બ્રશ
રૂપેશભાઈ વોરા
82, ફતેહપૂરા ગામ, ઉમંગ મ્યુનિસિપલ સ્કુલની સામે,
અમદાવાદ - 380 007 , M : 9586123446

ઉર્મિલભાઈ શાહ
D/૨/૩,નૂતનજીવન કો.હા.સો.,
કૃપાનગર, ઈર્લા, વિલેપાર્લા (વેસ્ટ) મુંબઈ - ૫૬
M : 9820527710

ડિઝાઇન	ટાઇપ સેટિંગ	પ્રિન્ટિંગ
હાર્દિક કાપડિયા	નિખિલ પટેલ	પારસ પ્રિન્ટ્સ
(99302 02335)	(99785 45000)	(98690 08907)

અવિરત આશિષવર્ષા

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત મહોદધિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્‌વિજય પ્રેમ સૂરીશ્વરજી મહારાજા

પરમ પૂજ્ય ન્યાયવિશારદ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્‌વિજય ભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજા

પરમ પૂજ્ય સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્‌વિજય જયઘોષ સૂરીશ્વરજી મહારાજા

પરમ પૂજ્ય પ્રશાંતમૂર્તિ વર્તમાન ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્‌વિજય રાજેન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજા

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત દિવાકર
સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્‌વિજય

જયઘોષ સૂરીશ્વરજી મહારાજના

૮૬મા જન્મોત્સવ નિમિત્તે...

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી ઉદયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની પ્રેરણાથી
માતૃશ્રી ભાનુબેન નવીનચંદ્ર નાનાલાલ દોશી (મહુવાવાળા)

હસ્તે : રૂપેશભાઈ નવીનચંદ્ર દોશી – અમી રૂપેશભાઈ દોશી
સલોની – દેવાંશી

જુહુ ગૃહસ્વપ્ન, ગુલમહોર રોડ, શ્રી ઈર્લા જૈન સંઘ, વિલેપાર્લા (વેસ્ટ), મુંબઈ

નીતર્યું જે અમૃત કલમથી...

પરમ પૂજ્ય ન્યાયવિશારદ ગુરુદેવશ્રી **ભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજાનું** સાહિત્ય એટલે પેંડાની સાથે આપેલી દવા !

તેઓશ્રી પરમતેજ, ઉચ્ચપ્રકાશના પંથે જેવા તત્ત્વરસથી ભરેલા સીધા જ ઇન્જેક્શન પણ આપી શકતાં હતાં, તો સમરાદિત્ય, સીતાજીના પગલે પગલે જેવા કથા-પેંડાની વચ્ચે તત્ત્વની ગોળી ય પીરસી શકતાં હતાં !

વિશેષ એટલો રહેતો કે તેમાં પેંડા કરતાં દવાનું 'કદ' મોટું હોય !

રુક્મી રાજા, અનાથી મુનિ, સીતાજી, તરંગવતી, સુલસા, અંજના... કેટ-કેટલીય કથાઓના માધ્યમે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ 'અદ્‌ભુત' શબ્દ મુખમાંથી સરી પડે તેવા તત્ત્વચિંતન આલેખ્યા છે.

પુણ્ય ! નરસિંહ ચરિત્રના આધારે આલેખિત થયેલ છે. નરસિંહના જીવનના પ્રત્યેક તબક્કે જીવનમાં ક્યાં-ક્યાં ને કેવી રીતે પ્રભુદર્શનથી અર્જિત કરેલા પુણ્યએ રક્ષા કરી; તે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ અજબ-ગજબ રીતે સમજાવ્યું છે.

નરસિંહ ચરિત્રના આધારે આલેખાયેલ અન્ય પુસ્તકો પણ વાંચવાનું - જોવાનું બન્યું છે, પણ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ જે તત્ત્વદૃષ્ટિએ સંપૂર્ણ ચરિત્ર નીહાળ્યું છે ને તત્ત્વ - અમૃત કલમથી પુસ્તકના પાને પાને નીતાર્યું છે, તે જોઈ તેઓશ્રીની તત્ત્વોન્મેષ પ્રજ્ઞા સમક્ષ મસ્તક ઝૂકી જાય છે.

'દિવ્યદર્શન' સાપ્તાહિક વર્ષ - ૨૫, અંક ૬ થી ૧૯માં તબક્કાવાર પ્રગટ થયેલ નરસિંહ ચરિત્ર સ્વતંત્ર પુસ્તક રૂપે પ્રથમવાર પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે. નવું નામ, નવું રૂપ અને નવા આકાર સાથે !

❋ ❋ ❋

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત દિવાકર, સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજય **જયઘોષ સૂરીશ્વરજી મહારાજાના** જન્મોત્સવના એક ભાગ રૂપે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની પુસ્તકો પર **ઓપન બુક એક્ઝામનું** આયોજન થાય છે. ગુજરાતી અને હિંદીથી આગળ વધી હવે અંગ્રેજી ભાષામાં ય પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું સાહિત્ય પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે, તેનો આનંદ છે.

સતત સાતમા વર્ષે ઓપન બુક એક્ઝામના આયોજનમાં આ વર્ષે 'પુણ્ય' પુસ્તક પ્રકાશિત થયેલ છે. તત્ત્વજિજ્ઞાસુ આત્મા આવું તત્ત્વસમૃદ્ધ સાહિત્યનું વાંચન-મનન કરી આત્મવિશુદ્ધિ પામે, એ જ મંગલ કામના.

દ.
કુમારપાળ વી. શાહ
કલિકુંડ, ધોળકા

લેખક પરિચય

યુગ પરિવર્તક

સદીમાં એક પુરુષ એવો અવતરતો હોય છે કે જેની સિદ્ધિના મધુર પરિણામો સદીઓ સુધી લોકો માણી શકે છે.

પરમ પૂજ્ય વર્ધમાન તપોનિધિ,
ન્યાય વિશારદ, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજા

જૈનધર્મ જ્યારે વિક્રમની ૨૦મી સદીમાંતી ૨૧મી સદીમાં પ્રવેશતો હતો, ત્યારે આ યુગપુરુષે યુગ પરિવર્તનનો શંખનાદ ફૂંક્યો હતો. ૨૧મી સદીના ફાસ્ટ-ટ્રેક પર દોડવા મથતી દુનિયાને એક ક્ષણ થંભાવી દે, એવો સિંહનાદ કર્યો હતો.

ઇંગ્લેન્ડમાં G.D.A.(C.A. સમકક્ષ)ની ડિગ્રી ફર્સ્ટ ક્લાસ ફર્સ્ટ પાસ કર્યા બાદ ૨૨ વર્ષના એ કાંતિ નામના યુવાને સગા ભાઈ પોપટની સાથે જૈનધર્મની દીક્ષાનો સ્વીકાર કર્યો. તે વર્ષ હતું : વિ. સં. ૧૯૯૧.

જૈનધર્મની કડક અને કઠોર સાધનાને પાળવાની સાથે આ યુગપુરુષે સઘન શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો. જૈનાગમોની સાથે સાથે અન્ય ધર્મોનું પણ તલસ્પર્શી અવગાહન કર્યું. અભ્યાસ માટે વધુ સમય મળે, તે માટે આ મહાપુરુષ છઠ્ઠના પારણે છઠ્ઠ (દર ત્રીજા દિવસે માત્ર એક જ વાર ભોજન) કરતાં !

પોતાના ગુરુદેવશ્રી પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના મંગલ આશીર્વાદ લઈ તેઓ ગુજરાતમાંથી વિ. સં. ૨૦૦૫માં મુંબઈ પધાર્યા. તેઓના પ્રવચને યુવાનોમાં જાદુઈ અસર કરી. મોહમયી નગરીના ભોગ-વિલાસી શ્રીમંત ઘરના નબીરાઓ તેઓનું એક જ પ્રવચન-પાન કરી વૈરાગ્યનો ઓડકાર ખાતાં ! જે સમયમાં દીક્ષાઓ થવી એ દુઃશક્ય જણાતું, તે ૨૧મી સદીના પહેલાં જ દશકમાં આ યુગપુરુષે પરિવર્તનનો મહાયજ્ઞ માંડી દીધો. પાંચ વર્ષમાં કુલ ૩૫ યુવાનો તેઓના શિષ્ય બન્યા. જ્યારે આ યુગપુરુષે નશ્વર દેહ છોડ્યો, ત્યારે તેઓ ૨૫૦થી વધુ સુયોગ્ય શિષ્યોના ગુરુપદે બિરાજમાન હતાં.

પ્રવચન દ્વારા તેઓ શ્રોતાવર્ગને મુગ્ધ કરતાં, તો વિ. સં. ૨૦૦૮થી 'દિવ્યદર્શન' સાપ્તાહિક પત્ર ચાલુ કરી તેઓએ વાચકોના હૃદય સુધી જૈન તત્ત્વજ્ઞાનને સરળતાથી પહોંચાડવાનું ભગીરથ કાર્ય આરંભ્યું. આ સાપ્તાહિક પત્ર સળંગ ૪૨ વર્ષ સુધી ચાલ્યું. જેને સમગ્ર રીતે 'ભુવનભાનુ એન્સાઇક્લોપીડિયા'ના નૂતન સંસ્કરણમાં સમાવી લેવામાં આવ્યું છે.

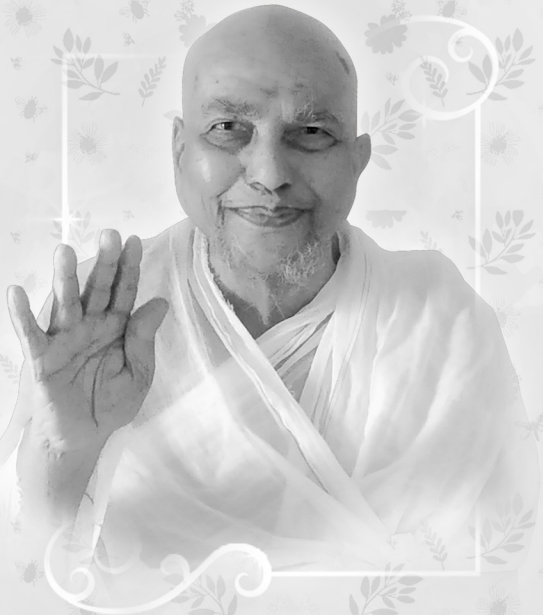
વિ. સં. ૨૦૧૧ના વર્ષ દરમિયાન તેઓ પૂનામાં હતાં, ત્યારે મોરારજી દેસાઈની સરકારમાં બાલદીક્ષા વિરોધમાં પ્રસ્તાવ રજૂ થયો. તત્કાલીન વડાપ્રધાન મોરારજીને મળી જૈનદીક્ષાનું સ્વરૂપ અને ઉપયોગિતા સમજાવી મોરારજીને બાલદીક્ષાના સમર્થક બનાવ્યા. પોતાની તાર્કિકતા, વિદ્વત્તા અને પુણ્યનો તેઓએ પરચો દેખાડ્યો. 'બાલદીક્ષા કરવી કે ન કરવી?' તે મુદ્દો જ્યારે જનમત પર નાખવામાં આવ્યો, ત્યારે આ યુગપુરુષે કમર કસી. વિરોધમાં ૫૦,૦૦૦ મત પણ ન'તાં, જ્યારે તરફેણમાં ૩,૦૦,૦૦૦થી પણ વધુ !

સંયમિત જીવન, જિનાજ્ઞાને સમર્પિત વર્તન, અનેકને સંયમ આપવાની સાથે સંયત શિષ્યોની કાળજી, પ્રવચન, લેખન, ચિંતન વગેરે અનેક કાર્યોની વ્યસ્તતામાં ય આ યુગપુરુષે જન-સમાજને વિસર્યો નથી. આજનો યુવાવર્ગ શી રીતે ધર્માભિમુખ થઈ સંતોષી અને સુખી જીવન જીવી શકે ? તે માટે તેઓએ એક મૌલિક પ્રયોગ કર્યો. જેનું નામ છે - **શિબિર**. આજનો જે યુવાન ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાળુ અને સંસાર પ્રત્યે સંતોષી-સુખી દેખાય છે, તેમાં આ શિબિરનો સિંહફાળો ભૂલી શકાય તેમ નથી.

૨૦મી શતાબ્દીમાં છેલ્લા દશકમાં દીક્ષા સ્વીકારી આ યુગપુરુષે ૨૧મી સદીના પ્રથમ દશકથી જે પરિવર્તનનું વાવંટોળ ફૂંક્યું, તેનું વર્ણન શબ્દોમાં કરવું; એ અન્યાય ગણાય.

તેઓનો પુરુષાર્થ જોતાં એમ કહી શકાય કે, તેઓ એક જીવનમાં અનેક જિંદગી જીવી ગયા.

તેઓની સિદ્ધિ જોતાં એમ કહી શકાય કે, તેઓ 'જેક ઑફ ઑલ' નહીં, પણ 'માસ્ટર ઑફ ઑલ' હતાં.

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્ત દિવાકર,
સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્‌વિજય

જયઘોષ સૂરીશ્વરજી મહારાજા

જન્મ તો બધાના થતાં હોય છે, પરંતુ એમાંથી ઘણાના જન્મ આ સંસારચક્રના જન્મ-મરણની પરંપરામાં વધુ એક જન્મનો ઉમેરો કરતાં હોય છે, તો કેટલાક જ વિરલ વિભૂતિઓના જન્મ આ સંસારચક્રના જન્મ-મરણની પરંપરામાં એક જન્મની બાદબાકી કરતાં હોય છે.

આવા વ્યક્તિત્વને ધારણ કરનાર વિરલ વિભૂતિ એટલે
પૂજ્યપાદ ગચ્છાધિપતિ ગુરુદેવશ્રી !

સંયમ સ્વીકાર :

લાલબાગ-મુંબઈના ઉપાશ્રયમાં એક નટખટ બાળક પર પૂજ્યપાદ ભુવનભાનુસૂરિ મહારાજાની નજર ઠરી. ઉપરછલ્લે તોફાની દેખાતા એ બાળકમાં તેઓશ્રીએ ગંભીરતા, ગીતાર્થતા અને ભાવી 'ગચ્છાધિપતિ'ના તેજ નિહાળ્યા. એ બાળકનું નામ હતું : **જવાહર.**

માત્ર ૧૩ વર્ષના જવાહરે પિતા મફતભાઈની સાથે ભાયખલા-મુંબઈના ઉપાશ્રયે વૈશાખ વદ-૬, ૨૦૦૬ના શુભ મુહૂર્તે પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી વેશની સાથે નામ પણ બદલાયું.

જિનશાસનના અંબરમાં જેનો આદર, ગૌરવ અને ગરિમાપૂર્ણ ઘોષ-પ્રતિઘોષ થવાનો હતો, તે પુણ્ય નામ એટલે **મુનિશ્રી જયઘોષ વિજય.**

સદ્‌ગુરુ કૃપા :

દાદાગુરુદેવશ્રી પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજાના પવિત્ર સાંનિધ્યમાં બાલમુનિશ્રી જયઘોષ વિજય સંયમ સાધનામાં અગ્રેસર બની રહ્યા હતાં. તેવામાં એક પ્રસંગ બન્યો, જેણે બાલમુનિના જ્ઞાન, ગુણ અને પુણ્યની તેજીમાં ટકોરાનું કાર્ય કર્યું.

વિ.સં. ૨૦૧૧ની સાલમાં દાદાગુરુદેવશ્રી અહમદનગરથી મુંબઈ તરફ પધારી રહ્યા હતાં. એક દિ' ખડકી (પૂના પાસે) ગામે દાદાગુરુદેવ બિરાજમાન હતાં. સાંજે દહાણુ ગામ તરફ વિહાર હતો. મુનિશ્રી જયઘોષ વિજય મ.ને ૪ ડિગ્રી તાવ હોવાથી એ આરામ કરતાં હતાં.

સાંજે ૪:૦૦ વાગે દાદાગુરુદેવશ્રીએ વિહાર પ્રારંભ્યો ને બીજા મહાત્માને સૂચન કર્યું કે, 'મુનિ જયઘોષ ઊઠે એટલે સાથે લઈને આવજો.'

આ બાજુ, થોડી જ વારમાં પૂજ્યપાદશ્રી જાગ્યા ત્યારે ખબર પડી કે, દાદાગુરુદેવશ્રી નીકળી ગયા છે.

૪ ડિગ્રી તાવમાં ધખધખતા શરીરની પરવા કર્યા વિના તરત જ પૂજ્યપાદશ્રીએ વિહાર કર્યો ને અધરસ્તે દાદાગુરુદેવશ્રીને ભેગા થઈ ગયા.

પૂજ્યપાદશ્રીના હૃદયમાં રહેલી ગુરુભક્તિ નિહાળીને દાદાગુરુદેવશ્રી ચાર હાથે વરસી પડ્યા. જાણે કે ગુરુકૃપાનો શક્તિપાત થયો.

બસ, પછી તો દરેક વિહારમાં એક હાથમાં ઘડો હોય ને બીજા હાથમાં ઘડવૈયાનો હાથ હોય.

સંસ્કૃત સર્જન :

વિ.સં. ૨૦૧૭ દાદાગુરુદેવશ્રીની ભાવના કે નૂતન દીક્ષિત સાધુઓ કર્મગ્રંથના વિષય પર નવસર્જન કરે. એ ભાવનાને સાકાર કરવા દાદાગુરુદેવશ્રીએ ૧૧ સાધુની ટીમ બનાવી. જેના કેપ્ટન હતા : મુનિશ્રી જયઘોષ વિજય.

સમગ્ર સર્જનના મેટરનો સંગ્રહ કરવાથી લઈ સંશોધન સુધીની સઘળી જવાબદારી નિભાવવાની સાથે-સાથે પૂજ્યપાદશ્રીએ ૪૦,૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ સંસ્કૃત ટીકાનું સર્જન પણ કર્યું, તો ગુજરાતી ભાષામાં પણ પૂજ્યપાદશ્રીની તત્ત્વપૂર્ણ ૪૦થી વધુ પુસ્તકો પ્રકાશિત થઈ છે.

ભાવી ગચ્છાધિપતિ :

વિ.સં. ૨૦૨૦માં દાદાગુરુદેવશ્રીએ પોતાના સમુદાય માટે પટ્ટક બનાવ્યો. જેમાં બે કલમમાં પૂજ્યપાદશ્રીનું નામ ટાંકી જવાબદારી સાથેનો અધિકાર સોંપ્યો.

(૧) શાસ્ત્રીય બાબતમાં મુનિશ્રી જયઘોષ વિજયની પણ સલાહ લેવી.
(૨) પં.શ્રી ભાનુ વિ.મ.નો સમુદાય મુ.શ્રી જયઘોષ વિ.ને સોંપવો.

પટ્ટક લખાયો, ત્યારે પૂજ્યપાદશ્રીનો દીક્ષા પર્યાય હતો : માત્ર ૧૪ વર્ષ અને ઉંમર હતી : માત્ર ૨૮ વર્ષ !

સિદ્ધાન્ત દિવાકર :

જલગાઁવ-મહારાષ્ટ્ર મુકામે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ પૂજ્યપાદશ્રીની પાત્રતાનું પ્રમાણપત્ર સમાન આચાર્યપદ આપવાનું નિર્ણીત કર્યું.

મહા સુદ-૧૩, ૨૦૪૦ના મંગલ દિવસે ગુરુદેવશ્રીએ આચાર્યપદની સાથે 'સિદ્ધાન્ત દિવાકર'નું બિરુદ આપી પૂજ્યપાદશ્રીની જ્ઞાનસમૃદ્ધિનું સન્માન કર્યું.

સિદ્ધાન્ત = શાસ્ત્ર, દિવાકર = સૂર્ય. શાસ્ત્રસંબંધી કોઈપણ પ્રશ્ન લાવો, પૂજ્યપાદશ્રી પાસે શાસ્ત્રપાઠ સાથે સમાધાન હાજર જ રહેતું. એટલે જિનશાસનમાં પૂજ્યપાદશ્રી મોબાઇલ લાઇબ્રેરી તરીકે પ્રસિદ્ધ હતાં.

અરે ! શાસ્ત્રમાં જેના પાઠ ન મળતાં હોય, તેવીય વર્તમાનકાળને લગતી સમસ્યા પૂજ્યપાદશ્રી સમક્ષ લાવો તો આંખના પલકારા જેટલો ય સમય લીધા વિના તરત સમાધાન આપવાનું જ્ઞાન-સામર્થ્ય હતું. માટે જ, શાસનમાં ઊભી થતી કોઈપણ સમસ્યામાં સકલ શ્રીસંઘ પૂજ્યપાદશ્રીના સમાધાનને આખરી નિર્ણય તરીકે સ્વીકારી લેતાં.

સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ :

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી ચૈત્ર વદ-૧૩, ૨૦૪૮માં કાળધર્મ પામતાં પૂજ્યપાદશ્રી ૨૫૦ શ્રમણ-સમુદાયના 'ગચ્છાધિપતિ' બન્યા.

ગંભીરતા અને ગીતાર્થતા, વૈરાગ્ય અને વાત્સલ્ય, પુણ્ય અને પ્રભાવ... ગુણસમૂહના બળે પૂજ્યપાદશ્રીએ 'પ્રેમ-ભુવનભાનુસૂરિ સમુદાય'ને ૬૦૦થી વધુ શ્રમણ-સંપદાથી સમૃદ્ધ બનાવ્યો તો, ૨૭ વર્ષ સુધી આ પદ સંભાળી શ્રીસંઘના પ્રત્યેક ક્ષેત્રો પર અમાપ ઉપકાર કર્યો. સકલ શ્રીસંઘમાં 'ગચ્છાધિપતિ' શબ્દ જાણે કે પૂજ્યપાદશ્રીનું પર્યાયવાચી નામ બની ગયું.

સિદ્ધિતપ :

શ્રીસંઘોની એકતા કરવા માટે પૂજ્યપાદશ્રીએ એક નવતર પ્રયોગ કર્યો. જ્યાં પણ ચાતુર્માસ નક્કી થાય, તે સંઘના વિસ્તારના બધા જ સંઘોનું સંગઠન કરી પૂજ્યપાદશ્રી સામૂહિક ચાતુર્માસ કરતાં.

શ્રીસંઘોના મોતીઓને પરોવી રાખવામાં દોરાનું કામ કરતું હતું : સિદ્ધિતપ.

પૂજ્યપાદશ્રીના પચ્ચકખાણમાં એટલી તાકાત હતી કે, જેમણે જિંદગીમાં કદાપિ નવકારશી ય ન કરી હોય તેઓ પણ પૂજ્યપાદશ્રીના શ્રીમુખે પચ્ચકખાણ લઈ રમતાં-રમતાં સિદ્ધિતપ જેવા કઠિન તપને પાર પામી જતાં. એક-એક ચાતુર્માસમાં સેંકડો નહીં પણ એક સાથે હજારની સંખ્યામાં તપ કરતાં તપસ્વીઓને અને તપના પચ્ચકખાણ + વાસક્ષેપ કરતાં પૂજ્યપાદશ્રીને નજરે નિહાળ્યા છે. તપવિશ્વમાં પૂજ્યપાદશ્રી 'સિદ્ધિતપ'ના બ્રાન્ડ એમ્બેસેડર હતાં !

સમાધિ સ્થાન :

કારતક વદ-૧, ૨૦૭૬ પૂજ્યપાદશ્રીએ દિવ્ય પ્રયાણ કર્યું. આંબલી-અમદાવાદમાં તેઓશ્રીનું સમાધિ સ્થાન વાસ્તવમાં આપણા માટે સમાધિ મેળવવાનું સ્થાન બન્યું છે.

૮૪ વર્ષની વય અને ૭૦ વર્ષનું નિર્મળ સંયમજીવન આરાધનાર પૂજ્યપાદશ્રીનો આ ભવ જન્મ-મરણની પરંપરામાં એક ભવની બાદબાકી કરતો ગયો, પણ સાથેસાથ સમગ્ર જિનશાસનના લાખો ભવ્યાત્માઓના જીવનમાં ધર્મનો સરવાળો પણ કરતો ગયો.

મહાપુરુષો વિરાટ હોય છે. એમની ક્યારેય વિદાય નથી હોતી, તો તેઓનો ક્યારેય વિલય પણ નથી હોતો. નામ અને સ્થાપના સ્વરૂપે જીવંત પૂજ્યપાદશ્રીનો પ્રભાવ આજેય એવો જ પ્રભાવશાળી છે.

અનુક્રમણિકા

૧. પ્રભુદર્શનનો પ્રભાવ ૧

૨. ભિખારી : રાજ્યનો વારસદાર? ૨૮

૩. હત્યાનો પ્રયાસ ! ૩૫

૪. રામ રાખે તેને કોણ ચાખે? ૩૭

૫. નરસિંહ યક્ષનું મંદિર ૫૮

૬. નરસિંહ : શેઠનો પુત્ર ! ૬૨

૭. યુદ્ધમાં વિજય ૮૨

૮. નરસિંહને 'વિષ' કે 'ઉષા'? ૯૩

૯. રાજકુમારની હત્યા ૧૦૯

૧૦. રાજાને પશ્ચાત્તાપ ૧૨૬

૧૧. રાજાની દીક્ષા - નરસિંહ રાજા ૧૩૫

JAIN ONLINE.ORG

JAINONLINE.ORG

ધર્મ અને વિજ્ઞાનનું એક અનોખું પ્લેટફોર્મ

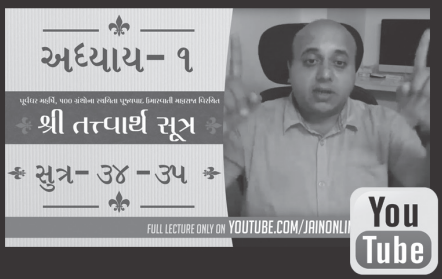
8425090907 / 95861 23446

"Jainonline" , &

Get Great teasure of **Jain Shasan**

દર શનિવાર

લાઈવ કોમ્યુનિકેશન દ્વારા જાણો
અવનવી જાણવા જેવી વાતો

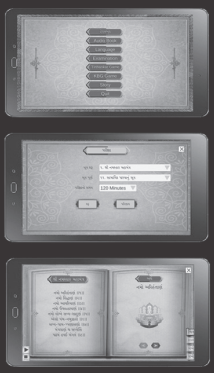

ગુરુનો સાર
દર ગુરુવાર

સૌપ્રથમ Digital Syllabus

SMART LEARNING PATHSHALA

સૂત્રોને ડિજિટલ માધ્યમે ભણવા, ગોખવા,લખવા-અર્થો સમજવા-ચિત્રો માણવા...ની સાથે સાથે સૂત્રોની પરીક્ષા-ઓડિયો બુક-વિડીયો બુક-જનરલ નોલેજ-પૂજાવિધિ-સ્ટોરી ,ગેમ્સ અને ઘણું બધુ...

Audio Book

JAINONLINE

www.jainonline.org | info@jainonline.org

JAIN ONLINE.ORG

JAINONLINE.ORG

ધર્મ અને વિજ્ઞાનનું એક અનોખું પ્લેટફોર્મ

8425090907 / 95861 23446

"Jainonline" , &

Get Great teasure of **Jain Shasan**

Children Stories

Books & Animated Stories

થું આપ જાણો છો આમને?

Games

आज ही Google Play-Store से K.B.G. ऐप (फ्री) डाउनलोड कर अपना रजिस्ट्रेशन कर लिजिए ।

आज ही Google Play-Store से JAIN Housie ऐप (फ्री) डाउनलोड कर अपना रजिस्ट्रेशन कर लिजिए ।

અહો આશ્ચર્યમ્ !!!
ઘેર બેઠા બેઠા ભવ્ય તીર્થોના દર્શન

જૈન હાઉસી (Pocket Game)

પરમાત્મા શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી આદિનાથ તથા શ્રીપાલ મયણાના જીવનને જાણો ગમ્મત સાથે ...

www.jainonline.org | info@jainonline.org

જૈન હાઉસી

મનુષ્યજીવનના દુર્લભ સમયને 'ફેલ' કરતી ટાઈમપાસ હાઉસીને બાય-બાય કરી
જૈનધર્મના તત્ત્વ, તીર્થંકરના જીવનચરિત્રો આધારિત 'જૈન હાઉસી' ને આવકારીએ...

પ્રભુ પાર્શ્વનાથના જીવનને જાણો,

ગેમના માધ્યમે

શ્રીપાલ મયણા તથા નવપદના ગૂઢ રહસ્યો જાણો

ગેમના માધ્યમે

₹ 50

Now Available on Google Play

આ પેંડામાં મૂકેલ દવા જેવી છે. જે રમતનું કોટીંગ ચઢાવી તત્ત્વજ્ઞાનની દવા પીરસે છે.

JAINONLINE.ORG

8425090907 / 95861 23446

નવું લક્ષ્ય... નવું કદમ... નવું પરિણામ...

સૌ પ્રથમવાર

ટેબ્લેટ પાઠશાળા

આપના બાળકો ધાર્મિક અભ્યાસ કરવા તૈયાર છે!

અનોખું - આકર્ષક - અદ્‌ભુત

હવે ભણો તમારી જ મનગમતી દુનિયામાં!

Smart Learning Pathashala

મારી Pathashala

ટેક્ટ્સ બુક - જે સૂત્રો, અર્થ, ચિત્રો, ગોખવું અને લખવું; શિખવાડે છે.

ઓડિયો બુક - જે સંપૂર્ણ સૂત્રોને શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે સંભળાવે છે.

વિડીયો બુક - જે સૂત્રોના રહસ્યો ને મહત્ત્વને સમજાવે છે.

એક્ઝામિનેશન - જે સૂત્રો-અર્થની એક્ઝામ ય લે છે અને રિઝલ્ટ પણ આપે છે.

જનરલ નોલેજ - જે સ્તુતિ-સ્તવન-પૂજાવિધિ વગેરેનું ઓડિયો-વિડિયો સાથે જ્ઞાન આપે છે.

સ્ટોરી બુક - જે મજેદાર વાર્તાઓને સુંદર ચિત્રો સાથે મજા કરાવે છે.

ગેમ્સ - KBG, હાઉસી જેવી ગેમ્સ દ્વારા ગમ્મત પણ કરાવે છે.

જો...જો... ચૂકી ના જતાં,

નહીં તો પસ્તાશો.

કોન્ટેક્ટ : 09586123446

૧. પ્રભુદર્શનનો પ્રભાવ

પૂર્વે જો વીતરાગ પ્રભુના દર્શન કરીને પુણ્ય ઊભું કરવા દ્વારા અહીં આવ્યા, તો એમાંય મુખ્ય પ્રભાવ કોનો? આપણી દર્શનક્રિયાનો કે દર્શનીય પ્રભુનો?

દર્શન મોહાંધોના નહીં, પણ દેવાધિદેવના જ કરાય, તો જ એ આર્યમાનવ બનવાનું પુણ્ય આપે છે.

એ સૂચવે છે કે દર્શનની એવી મહત્તા નથી, પરંતુ દર્શનીયની-દર્શનના વિષયની મહત્તા છે. મહત્તા-ઉપકાર કોનો? એ ઓળખતાં ય નથી આવડતું!

નરસિંહની કથા :

શાસ્ત્રમાં આવે છે કે, નરસિંહ એક બ્રાહ્મણને ત્યાં જન્મેલો અને હજી નાનો બાળ છતાં બાપ એને રાજાને પગે પાડવા રાજસભામાં લઈ જાય છે. પગે પડતાં ત્યાં બેઠેલો જ્યોતિષી એને જોઈ ચમકી ઊઠે છે!

રાજાના પૂછવા પર કહે છે : 'અહો! આ બાળક કેટલો બધો ભાગ્યશાળી કે આપની ગાદીએ રાજા થશે! એમ એની રેખાઓ કહે છે.'

રાજાને આ વાત સીધી ન પડતાં ઊંધી પડે છે કે, 'હેં! મારો પુત્ર નહીં ને આ દક્ષિણા માગી ખાનાર મારો વારસદાર? મરાવી નાખું આને.' એમ વિચારી ખાનગીમાં મારો ઊભો કરી એને મારી નખાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તે ય પ્રયત્ન એક વાર નહીં, પણ ચાર-ચાર વાર એવો કરે છે! છતાં આ નરસિંહ મરતો નથી! એ કોણે બચાવ્યો?

ચારે ય પ્રસંગમાં બાળક પોતે તો એવી સ્થિતિમાં છે કે મરાઈ જ જાય, બચી શકે જ નહીં, છતાં ગેબી રીતે બચી જાય છે, એ કોના પ્રતાપે? રાજાની એને મારી નખાવવાની ચાર-ચાર વાર યોજનામાંથી એક પણ યોજનાની અને રાજાની મારી નાખવાની દાનતની ખબર નથી, રાજાએ એટલું વહાલ દેખાડ્યા કર્યું છે

અને ગુપ્ત યોજના મારી નખાવવાની કરી છે, છતાં નરસિંહનો વાળ વાંકો થતો નથી, એ કોના પ્રભાવે?

કહો, મોતમાંથી બચી જવામાં પોતાની કશી હોશિયારી નહીં, પરંતુ પૂર્વના પોતાના ભિખારીના ભવમાં વીતરાગ ભગવાનના દર્શન બહુ કરેલાં, એના પુણ્યે એ અહીં માનવભવમાં આવવાનું અને વારે વારે કમોતથી બચી જવાનું થયું.

નરસિંહને કોણે બચાવ્યો? :

પ્રશ્ન : તો આ દર્શને બચાવ્યો ને? પ્રભુનો એમાં શો પ્રભાવ?

ઉત્તર : પ્રભુનો પ્રભાવ એ રીતે કે ત્યાં નગરમાં અનેક મંદિરોમાં વીતરાગ ભગવાન હતાં, ત્યારે એ ભગવાનોના વારે વારે દર્શન કરી કરી એ અદ્‌ભુત પુણ્યસમૂહ ભેગો કરેલો. ત્યાં અનાર્ય દેશની જેમ વીતરાગ ભગવાન જ ન હોત, તે પણ અનેક મંદિરો અને એમાં અનેક ભગવાન ન હોત તો ઉલ્લાસે ચડી ચડીને શાનો અનેક વીતરાગ-દર્શન કરવા પામત?

એટલે મૂળ પ્રભાવ-મુખ્ય પ્રભાવ વીતરાગ પરમાત્માનો કે એ એમનાં દર્શન પામ્યો અને પુણ્યના થોક બાંધી અહીં માનવભવે આવી ચાર-ચાર વાર ખૂનના પ્રયત્નનો ભોગ થતો બચી જઈ રાજા થાય છે.

પૂર્વભવે હતો એ ભિખારી, તે ય અભાગિયો કે ભીખ માંગતા એઠું-જૂઠું ય મળતું નહોતું; તેથી બીજે ગામ જવા નગરની બહાર નીકળી જવાનું કરતાં સાધુ મળ્યાં. એમને એ આજીજી કરે છે કે, 'હું ભિખારી ત્રણ-ત્રણ દિવસનો ભૂખ્યો છું, મારા પર કંઈક દયા કરો.'

સાધુ કહે : 'જો ભાઈ ! પૂર્વભવે આ તેં ધર્મ નથી કર્યો એટલે અહીં ખાવાનું ય સુખ નથી મળતું, માટે ધર્મ કર.'

'પ્રભુ ! હું શું ધર્મ કરું? ધર્મ કરવા મારી પાસે એક રાતો પૈસો ય નથી કે જેથી કોઈને એનું દાન કરું, તો ધર્મ થાય?'

આર્યદેશનો ભિખારી પણ આટલું સમજે છે કે આપણું આપણે જે ભોગવીએ કે આપણા કુટુંબને ભોગવાવીએ, એમાં કશો ધરમ ન થાય. એ તો બીજાને દાનમાં દઈએ, તો જ ધર્મ થાય.

તમારે આટલી સમજ છે?

- જાતે ખાઈએ તો ધર્મ નહીં, ખવરાવીએ તો ધર્મ!
- આપણી જાતે મોજ ઉડાવીએ એમાં ધર્મ નહીં, પરંતુ બીજાના દુઃખ નિવારવા કે પૂજ્યોની ભક્તિ કરવામાં એ નાણાં, એ ચીજ વાપરીએ તો ધર્મ કર્યો કહેવાય!
- **નાણું લાવીને આપણી તિજોરીમાં મૂકીએ એમાં ધર્મ નહીં, પણ શુભ ક્ષેત્રોમાં નાખીએ એ ધર્મ!**

આ સમજ પાકી? તો સવારે ઊઠીને દૂધનો કટોરો લઈ પીવા બેસો અને કુટુંબને કટોરો પાવા બેસો, એ ધર્મ ન લાગે ને? અને દૂધ પ્રભુના પ્રક્ષાલમાં લઈ જાઓ, એ ધર્મ લાગે ને? જાતભોગમાં ને કુટુંબભોગમાં ધર્મ નહીં તો શું? મોહ-પોષણનું પાપ જ ને?

તમારા ને કુટુંબના ખાખરા પર ઘી ૧૦ ગ્રામ ચોપડો એ પાપ ને ભગવાનની આગળ પ્રભાતે એક ઘીની બત્તી લઈ જાઓ એ ધર્મ. એક બત્તીમાં કેટલા ગ્રામ ઘી જાય? ૧૦-૨૦ ગ્રામ? ના રે ના, માત્ર ૧-૨ ગ્રામ; એટલું પણ પ્રભુ આગળ લઈ જઈ દીવો પ્રગટાવો એ ધર્મ. આ ખ્યાલમાં ને?

એટલે તમે અને કુટુંબનો એકેક જણ માત્ર ઘીની બત્તી પણ પહેલી પ્રભુ પાસે ન લઈ જતાં તમે બધા જાતે ઘી ખાવા બેસી જાઓ, ત્યારે દિલને આંચકો લાગે ને કે,

'આ હું શું કરી રહ્યો છું? મારા પ્રભુનો મને આ ઉત્તમ જૈન માનવભવ અને ઘી વગેરે પમાડવાનો કેટલો બધો ઉપકાર? ને હું હરામી અકૃતજ્ઞ આ શું કરી રહ્યો છું?'

'ઉપકારી પ્રભુના મહાઉપકારની સામે લેશ માત્ર પણ કૃતજ્ઞતા કરવાની વાત નહીં ને આ મારી કાયા તથા આ કુટુંબીઓ જેમણે મારા પર પૂર્વભવે કશો ઉપકાર નથી કર્યો, એના તરભાણામાં ઢગલો વરસાવવાનું?'

આવો કોઈ આંચકો લાગે તો જાતભોગ-કુટુંબભોગ કરતાં પહેલાં રોજ મંગળ પ્રભાતે મંગળમય પ્રભુની પૂજામાં મંગળમય દીવો ન થાય? મંગળદાન ન થાય?

ત્યારે જ્યાં આંચકો નથી લાગતો; ત્યાં એ હરામી ભોગ, હરામનાં ભોજન, હરામનાં કપડાં-લત્તા વગેરે ભોગવતાં મનનાં પરિણામ કેટલાં બધાં ચિકણાં રાગસંક્લેશ ભર્યા બની રહ્યાં હોય?

પેલો ભિખારી કહે છે : 'પ્રભુ ! મારી પાસે રાતો પૈસો નથી, હું શી રીતે ધર્મ કરું? કોઈને આપું, તો ધર્મ થાય ને?'

પહેલો ધર્મ 'દાન' શાથી? :

ભિખારીની આ સમજ છે કે, 'દાન એટલે કે એક પૈસો ય બીજા કોઈને આપીએ નહીં, તો આપણે ધર્મ શો કર્યો?' આ સમજ ક્યાંથી આવી?

આ અવસર્પિણી યુગમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં ઋષભદેવ ભગવાને પહેલ પહેલો ધર્મ શીખવ્યો, એમાં દાનધર્મનો નંબર પહેલો રાખ્યો.

ધર્મના ચાર પ્રકાર, દાન-શીલ-તપ-ભાવના, એમાં દાન ધર્મ પહેલો મૂક્યો ને? પોતે પણ સ્વયં ધર્મ પુરુષાર્થ કરવા નીકળ્યા, ત્યારે પહેલું કામ વરસીદાન દેવાનું કર્યું; પછી બીજું શીલ એટલે ચારિત્ર ધ્યાવવા લાગ્યા. એ કરતાં કરતાં કેવળજ્ઞાન પામ્યા, અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ બન્યા, ત્યારે જગતને એ ધર્મના ચારે પ્રકારનો ને એમાં પહેલો પ્રકાર દાનધર્મનો ઉપદેશ કર્યો.

આમ, ત્યારથી 'દાનધર્મ પહેલો' એ સંસ્કાર આર્યદેશમાં ચાલી આવે છે. તેથી પેલો ભિખારી સમજે છે કે, 'કશું બીજાને દેવાનું ન હોય, તો ધર્મ શો થાય?'

અહીં એને મળેલા મુનિમહારાજ સમજાવે છે : 'જો ભાઈ ! એ તો જેની પાસે કાંઈક દેવા જેવું હોય, એણે પહેલું દાન કરવાનું. પરંતુ પાસે કાંઈ હોય જ નહીં, તો શું એ કશો ધર્મ જ ન કરી શકે? એવાને માટે પણ કરી શકે એવો મહાન ધર્મ છે : 'જિનેશ્વર ભગવાનનાં રોજ દર્શન કરવાં.'

'આ નગરમાં જિનમંદિરો કેટલાં? એ બધે તું દર્શન કરે, તો તારે કેટલો બધો ધર્મ થાય?'

'ધર્મ કરે એને સુખ સામેથી દોડતું આવે.'

ભિખારી આ આશ્વાસન મળતાં ઉલ્લાસમાં આવી ગયો ને કહે છે : 'એમ સાહેબ? તો તો એ તો હું અહીં બહુ દર્શન કરી શકીશ. આપે મને આ બતાવીને મારા પર ઘણો ઉપકાર કર્યો. આજ સુધીમાં હું અંધારે જ કુટાયો. ભીખ માંગવા ઘર ઘર ભટક્યો, પણ દર્શન કરવા પ્રભુના મંદિરે નહીં. મહાનિધાન તુલ્ય પ્રભુદર્શન હાથવેંતમાં છતાં મેં ગુમાવ્યાં. ખેર, ફિકર નહીં. હવે આપે એની જાણ કરાવી, તો એમાં મંડી પડીશ. વારંવાર આપનો ઉપકાર માનું છું.'

હવે ભિખારી શું કામ બાકી રાખે? નગરમાં અનેકાનેક જિનમંદિરે તે ખૂબ ભાવથી દર્શન કરવા ફરવા લાગ્યો. ભિખારી દર્શન કરતાં થાકતો નથી, સમજે છે કે,

'પેટને ટુકડો રોટલાની કમાઈ થાય એ માટે નગરમાં રોજ ઘણું ભમતો રહ્યો છું, તો આત્માને ધર્મની કમાઈ થાય, એ માટે હવે પ્રભુદર્શન કરવા કેમ મંદિરોએ ચક્કરો ન કાટું?'

બસ, ભિખારી દર્શનનો જ ધરમ કરતો રહ્યો, એમાં પરભવે રાજા થાય, રાજવી વૈભવો મળે ને ધર્મ મળે એવો પુણ્ય કમાતો ગયો; સાથે સાથે મોતની આપત્તિમાંથી પણ બચાવ મળી જાય એવાં પુણ્યની પણ કમાણી થતી ગઈ.

એનો પ્રભાવ હતો કે પછીના નરસિંહના અવતારમાં કોઈ પોતાના તેવા બીજા અશુભ કર્મના ઉદયે કમોત થવાની આપત્તિ રાજાએ ખડી કરેલી, એમાં એ આ પુણ્યના જ બળે ચારે વાર આબાદ બચી જાય છે.

ત્યારે અહીં વિચાર કરો કે મોટો સાધન-સંપન્ન અને સત્તાધીશ રાજા જેવો એને મારી નખાવવાની વારે વારે પેરવી કરતો હોય, ત્યાં બચવું સહેલું છે? તેય પોતાને ખબર હોય કે આ મારા માથે મોતની આપત્તિ આવવાની છે, તો તો હજીય ભાગાભાગ કરી બચવાનો પ્રયત્ન ય કરે; જ્યાં એવી ખબર જ નથી, એટલે બચવાનો પ્રયત્ન પણ નથી કરાતો, ત્યાં બચાવ મળી જાય, એવા ગેબી સંયોગ બની આવે, એ કોના પ્રતાપે?

ગેબી રીતે બચાવ મળે, એ ઉપકાર પ્રભુનો :

આનો બીજો કોઈ જવાબ નથી, સિવાય કે પૂર્વનાં પુણ્ય જ એને બચાવી લે છે. નહીંતર રાજાએ સંયોગ તો એવા ઊભા કરેલા કે એમાં અચૂક નરસિંહનું મોત જ થાય, છતાં બચી જાય છે.

એમાં પુણ્ય ઊભું કરી આપનાર પ્રભુ દર્શનનો, તે ય વીતરાગ પરમાત્માનાં દર્શન કરેલાં, બીજા દેવ-દેવીનાં દર્શન નહીં, એનો પ્રભાવ હતો.

અર્થાત્ દર્શનનો વિષય એવો અચિંત્ય પ્રભાવી અને અખૂટ પુણ્ય બંધાવે એવા વીતરાગ પરમાત્મા હતાં, તો જ એ પુણ્ય ઊભા થયા. માટે મૂળ-મુખ્ય ઉપકાર એ પ્રભુનો.

પ્રસિદ્ધ બાપનો પુત્ર ટીપ એકત્રિત કરે, એમાં ઉપકાર કોનો? :

આ કદી ન ભૂલશો : સારા કાર્યમાં તમારી ગમે તેટલી હોશિયારી હોય, પરંતુ જે સારું ફળ આવતું હોય એ જો તમારા પિતાના પ્રસિદ્ધ નામ પર કે શેઠની આબરૂ પર, તો મુખ્ય ઉપકાર એમનો જ ગણાય. મોટા પ્રસિદ્ધ શ્રીમંતનો દીકરો હોય અને હોશિયાર પણ હોય ને એ કોઈ ધર્મની ટીપ લઈને નીકળે અને એની હોશિયારીના બોલથી લાખો રૂપિયા ભેગા કરી લાવે, એમાં મુખ્ય વડાઈ કોની?

એના બાપની કે જેના સામે જોઈને લોકે રૂપિયા ભરાવ્યા, પરંતુ એની હોશિયારીની નહીં. હમણાં બીજા કોઈ સામાન્ય માણસનો બોલવામાં હોશિયાર પણ દીકરો ટીપ કરવા નીકળી તો પડે? એ શું લાખો રૂપિયા ભરાવી લાવી શકે? ના, 'તને માન નહીં, તારી પાઘડીને માન છે. તું સામાન્ય માણસનો દીકરો છે. એટલે ગમે તેટલી બોલવાની તારી હોશિયારી હોય, પરંતુ તને લોક બહુ પરખાવે નહીં.'

સારી ખરીદી ય પ્રસિદ્ધ બાપ કે શેઠના પ્રભાવે :

એમ ખરીદી કરવાની ગમે તેટલી આવડત હોય, પરંતુ મોટા પ્રસિદ્ધ વેપારીના માણસ તરીકે બજારમાંથી જે મોટમોટી ખરીદી કરી લાવી શકે; એ એમનાથી છૂટો થઈને ન લાવી શકે. તો પછી આવડત એની એ, છતાં એકમાં ન કરી શકે અને બીજામાં કરી શકે એવી મોટી ખરીદીઓમાં મુખ્ય કયા તત્ત્વે કામ કર્યું? માણસની હોશિયારીએ કે શેઠની શેઠાઈએ?

બસ, સમજી શકવાને ભેજું હોય તો સમજી શકાશે.

એ જ પ્રમાણે વીતરાગ પ્રભુનાં દર્શનથી મોટા પુણ્ય અને એનાં મોટા ફળ મળે છે, એમાં મુખ્ય કારણ વીતરાગ પ્રભુ જ છે. આ પ્રભુનાં દર્શને જ મોટા ફળ. માટે જ એમનો અનન્ય ઉપકાર.

કોનો? પુણ્યનો ય નહીં ને પુણ્ય ઊભું કરી આપનાર તમારા પૂર્વભવના કોઈ દર્શનાદિ ધર્મ પુરુષાર્થનો ય નહીં, પરંતુ એમાં મુખ્ય આધારભૂત પરમાત્માનો જ મુખ્ય ઉપકાર, અસાધારણ ઉપકાર છે.

આ તમને એટલા માટે યાદ કરાવવું પડે છે, ઘૂંટાવવું-ગોખાવવું પડે છે કે,

ડગલે ને પગલે વીતરાગ પરમાત્મા પરમ ઉપકારી તરીકે યાદ આવે ને એમનો વારે વારે આભાર માનવાનું મન થાય.

સવારે ઊંઘમાંથી સુખરૂપ જાગી શક્યા ત્યારથી આ યાદ આવે કે, 'અહો પ્રભુ ! તમારો કેટલો બધો ઉપકાર છે ! આ ઊંઘમાં ને ઊંઘમાં અહીંથી મરીને ચાલ્યો ગયો નહીં અને ક્ષેમકુશળ જાગવા પામ્યો !'

એમ, દિવસના કેટલીય સરખાઈ બનતી આવે, એમાં પ્રભુનો ઉપકાર યાદ આવ્યા કરે ! ત્યારે એમ પૂછતાં નહીં,

પ્રશ્ન : પ્રભુના ઉપકાર વારે વારે યાદ કરવાથી શું?

ઉત્તર : (૧) મા-બાપનો જેમ મહાન ઉપકાર વારે વારે યાદ કરનાર દીકરો પોતાની ખામીઓ પર રડે છે અને મા-બાપના જેવા ગુણ લાવવા મથે છે.

એમ, વીતરાગ પ્રભુના અનંત ઉપકારને વારે વારે યાદ કરાય તો પ્રભુના ગુણો સામે જોઈ જોઈ પોતાની ખામીઓ પર રડવાનું કરાશે. મનને થશે કે, 'અથાગ ઉપકાર કરનાર આવા ગુણિયલ પ્રભુના ઉપકારના ભાર નીચે દબાયેલો હું આવી ખામીઓવાળો અધમ!' અને એ ખામીઓ ટાળવાનો અને ગુણો કેળવવાનો પ્રયત્ન થશે. વળી,

(૨) મા-બાપના આટલા ઉપકારને સમજનારો પુત્ર હૈયે ખાનદાની એવી રાખશે કે એ અપકૃત્યોમાં નહીં પડે. એના મનને થશે કે, 'આ માતાનો પુત્ર હું આવું અધમ કૃત્ય કરું? મારી મા કોણ? મારા પિતા કોણ? હું આવા અપકૃત્ય ન કરું.'

એમ, પ્રભુના અનંત ઉપકારને વારે-વારે યાદ કરતાં આ ખાનદાની હૈયે રમશે ને એના પ્રભાવે એ અપકૃત્યથી બચશે. મનને થશે કે, 'મારા ઇષ્ટ આરાધ્ય દેવ કોણ? અનંત ઉપકાર કરનાર ત્રિભુવનતારક અરિહંત ભગવાન એમનો સેવક હું એવાં અપકૃત્ય કરું? એવો નીચ હરામી થાઉં?'

પ્રભુના ઉપકારનો ભાર મન પર વારે વારે લે એની આ વાત છે. અનુપમ ઉપકાર યાદ કરવા નથી, એથી હૈયું ગદ્‌ગદ નથી કરવું, એને આ અનુભવ નહીં થાય કે વારે વારે ઉપકાર યાદ કરવાથી કેવા મહાન લાભ છે !

આ સવાલ થાય છે ને કે પ્રભુના ઉપકાર વારે ને વારે યાદ કરવા? એથી શો લાભ? એ ઉપકારનું સ્મરણ અને હૈયે ગદ્‌ગદતાનો અનુભવ નથી એટલે થાય છે.

સ્વયં પહોંચ નહીં તે પ્રભુના આલંબને બચાય, માટે પ્રભુ ઉપકારી :

ખબર નથી કે આમ તો આપણી ખામીઓ ટાળવા, ઓછી કરવા તેમજ અપકૃત્યથી બચવા આપણું ગજું નથી, તો પછી બચવાનું શી રીતે? એ તો ઉપકારી પ્રભુના આલંબને બચાય.

'મારા ઉપકારી પ્રભુ સ્વયં આવા ગુણિયલ અને બીજાને અપકૃત્યો ટાળવાનો ઉપદેશ કરનારા અને હું એવા ઉપકારી પ્રભુ મળવા છતાં રોબડ રહું?'

સ્વયં સુધરવાના ગજા વિનાના આપણા માટે ઉપકારી પ્રભુ એ મહાન આલંબન છે. જેના સહારે સુધરી શકાય, અરે ! ઠેઠ પ્રભુના જેવા થઈ શકાય. કવિ કહે છે ને,

'પ્રભુજીને અવલંબતાં નિજપ્રભુતા હો પ્રગટે ગુણરાશિ, કે
ઋષભ જિણંદશું પ્રીતડી.'

એમ કહેતાં નહીં કે,

પ્રશ્ન : 'પ્રભુનું આલંબન તો લેવાય, પણ પ્રભુના ઉપકાર વારે વારે શું કામ યાદ કરવા?'

ઉત્તર : મા-બાપનું દૃષ્ટાંત ભૂલો નહીં. સમાજમાં ગુણિયલ તો ઘણા છે, પરંતુ એ ગુણવાનનું આલંબન પકડી ગુણ માટે જે પુરુષાર્થ નથી થતો, એવો પુરુષાર્થ ઉપકારી ગુણવાન મા-બાપનું આલંબન લઈને થાય છે. 'મારી મા આવી ગુણિયલ અને એનો દિકરો હું ગુણવાન ન બનું?' ત્યાં લગભગ એમ નથી થતું કે, 'ફલાણા આવા ગુણિયલ અને હું અવગુણી રહું?' જેટલું માતા-પિતાનું આલંબન લઈને થાય છે.

એમાં કારણ આ જ છે કે માતા-પિતા ઉપકારી છે, પુત્ર એમના ઉપકાર વારે વારે યાદ કરે છે. અર્થાત્ મા-બાપના એ ઉપકારનો ભાર પુત્રના હૈયા પર હોય છે, તેથી પુત્ર એમનું આલંબન ઝટ પકડે છે.

મા-બાપનું આલંબન ઝટ પકડાય માટે તો મા-બાપે સાવધાન બની રહેવાનું

છે કે સંતાનના હિત ખાતર પણ પોતે મર્યાદા ચૂકી આડા અવળા ન ચાલે; નહીંતર સંતાન ઝટ એમનું આલંબન પકડશે.

મા-બાપ જો ઝગડાખોર મિજાજી અને અભિમાની હશે, તો દીકરા-દીકરી પર એના જ સંસ્કાર પડવાનાં. મા-બાપના આલંબન સારાં હશે, તો સંતાન કાંઈ પાડોશી ઝઘડાખોરનું આલંબન નહીં પકડે, એથી ઊલટું પાડોશી સારા હોય તો ય ઝઘડાખોર મા-બાપના સંતાન એ પાડોશીનું આલંબન નહીં પકડે.

આ સૂચવે છે કે ઉપકારી મા-બાપનું આલંબન સંતાન ખાસ પકડે છે. માટે મા-બાપે સાવધાનીથી જીવવાનું છે.

જુઓ, **આ વસ્તુને સમજનારી જયપુરની મહારાણીએ શું કર્યું?** :

જયપુરના રાજાની મહારાણીને એના બે વરસના બાબાના દેખતાં મહારાજાએ અડપલું કર્યું.

ત્યાં રાણી ખીજાઈને રાજાને કહે : 'આ શું કરો છો? જોતાં નથી કે આ ગભરું બાળક જોઈ રહ્યું છે? એનું ઘડતર કેવું ખરાબ થાય?'

રાજા કહે : 'એ હજુ શું સમજે?'

મહારાણી કહે : 'સમજે નહીં, પણ આપણી ક્રિયાનો એના મગજ પર ફોટો પડી જાય, સંસ્કાર પડી જાય ને એવા કેટલાંય ફોટા-સંસ્કાર ભેગાં થઈ એ મોટો થતાં એનું જીવન બગાડે. આ બાળક તો અત્યારે આપણા પનારે પડ્યું છે, તો આપણા મોહના આવેશમાં આ બાળકની દયા નહીં ખાવાની કે એ બિચારાનું જીવન ન બગડે?'

મહારાણીએ સુંદર તત્ત્વ સમજાવ્યું, પરંતુ રાજા બહુ સુંદર રૂપાળી રાણી પરના મોહના આવેશમાં આંધળો હતો. તેથી મહારાણીએ સમજાવેલ તત્ત્વ પર ધ્યાન દેતો નથી ને બાળકની દયા જોતો નથી ને મોહના આવેશમાં બીજું અડપલું કરવા જતાં કહે છે : 'ના, ના એવું કાંઈ નહીં. અત્યારે તો બાળક સાવ અજ્ઞાન છે, એને આ કશી સમજ ન પડે.'

આમ કહી જ્યાં અડપલું કરવા જાય છે, ત્યાં મહારાણી ઊભી થઈ આઘી ખસી જાય છે, પણ એના મનમાં એમ થાય છે : 'પતિ મોહમાં મૂઢ છે,

એ મોહમાં મૂઢતાના ચાળા કરી આ બાળકનું જીવન રદ્દી કરશે, તો શું હું મારા જ બાળકના અહિતમાં નિમિત્ત થાઉં? તો હું એની માતા શેની?'

બસ, આ આઘાત લાગવા પર બીજે જ દિવસે રાણીએ ઝેર ખાધું, ખત્મ થઈ ગઈ !

આજની બેનોને શું ગમે છે? :

આ હતી આર્યબાળાઓની ઉત્તમતા. આજની સિનેમા જોવાના રસવાળી બેનો આવી શી ઉત્તમતા દાખવી શકવાની? સિનેમાના દૃશ્યની જેમ એને મોહના આવેશમાં આ ગણિત જ શાની સમજે કે જેથી બાળકને એ કુસંસ્કારથી બચાવી શકે? એને તો વળી નાના બાળકોને ય સિનેમા જોવા લઈ જવાનું મન થાય છે.

સિનેમામાં કેવાંય અશ્લીલ-બિભત્સ દૃશ્યો શું બાળકના કુમળા મન પર સંસ્કાર નથી પાડતાં? પરંતુ વિષયની લંપટ આજની બેનોને જાતે એવા દૃશ્ય જોવાં ગમે છે, એવા રવિવારનાં છાપાંનાં બિભત્સ ચિત્રો અને લખાણો ગમે છે, એમાં એને કશું ખોટું લાગતું નથી, પછી પોતાના સંતાનની હિતચિંતા શાની કરે? એ તો બચ્ચામાં ય આવા ઘેલાંને હિત સમજતી હશે !

સિનેમા જોવા વગેરેની વિષયલંપટતામાં આર્ય સંસ્કૃતિ-સભ્યતાનું રક્ષણ ક્યાં રહેશે? જૈનકુળ તો ઘણું ઊંચું કુળ, એમાં જન્મેલી અમારી બેનો સંસ્કૃતિની રક્ષા નહીં કરે, તો પછી રક્ષા કોણ કરવાનું?

'ચંદનબાળા-સુલસાની વારસદાર હું લબાડી બતાવનારા બિભત્સ સિનેમા જોવા જઉં? એ જોઈ વિષયલંપટતા પોષું? સંસ્કૃતિનું ખૂન કરું? હું તે કાંઈ બીબી-ભંગિયણ-ઢેડડી છું? હું તો મહાવીર પ્રભુની શ્રાવિકા છું.' આવું ગૌરવ સિનેમારસિક બેનો રાખે ખરી?

જર્મનીમાં હિટલર સત્તા ઉપર આવ્યો, ત્યારે એણે આ કામ કર્યું : સરકારી નોકરીઓમાં જેટલી યુવાન સ્ત્રીઓ લાગી ગઈ હતી, એ બધીને રાજીનામાં અપાવી ઘેર બેસાડી દીધી, પરંતુ એમના દિલમાં આ ગૌરવ જગાડી ને કે,

'તમે તો લોખંડી જર્મન પ્રજા પકવનારી છો, દુનિયામાં જે પ્રજાનો જોટો ન મળે એવી શૂરવીર જર્મન પ્રજાની તમે માતા થનારી; તમારે આ નોકરી કરવાની હોય? નોકરી કરો તો લોખંડી નહીં, નમાલી પ્રજા પકવશો.'

'કેમ કે, અહીં ઓફિસમાં બેઠેલી તમને જોઈ-જોઈને પુરુષો નિઃસત્ત્વ થઈ જવાના.

તમારા મીઠાં લાગતાં દર્શન કરી કરીને એમનાં વીર્ય ટકી શકે નહીં. પછી એવા નિઃસત્ત્વ બનેલા પુરુષોનાં નિઃસત્ત્વ વીર્યથી તમે પ્રજા કેવી પકવશો? નમાલી અને નિઃસત્ત્વ જ ને? માટે જાઓ, લોખંડી જર્મન પ્રજા પકવી એની ગૌરવશાળી માતા થવા નોકરીમાંથી રાજીનામાં મૂકી દો.'

બસ, આ ગૌરવ બેનોના હૈયે વસાવી દઈ એમને નોકરીમાંથી છૂટી કરી દીધી. અમારી મહાવીર પ્રભુની શ્રાવિકા બેનો કાંઈ ગૌરવ લેશે?

'હું મહાવીર ભગવાનની શ્રાવિકા તે જાતે વિષયલંપટ બની પતિને ય એવો બનાવું? સંતાનને એવા બનાવું? ના ના, હું ય મહાશીલવંતી બનું અને પતિને તથા પુત્રનેય શીલવંતા બનાવું. હું ભગવાનની શ્રાવિકા છું. લેભાગુની ભક્તા નહીં, અનુયાયિની નહીં.'

હિટલરના મંતવ્યમાં કેવી સચોટ ટંકશાળી વાત હતી! : 'પુરુષો યુવાન સ્ત્રીઓને જોઈ જોઈ નિઃસત્ત્વ બની જાય છે!'

પરસ્ત્રીદર્શને શારીરિક નુકસાન :

પુરુષના માટે સ્ત્રીનું દર્શન ખોટું, ખરાબ. એ વીર્યને પાતળું કરી દે અને ખળમાર્ગેથી બહાર વહેતું કરી દે.

કહ્યું હતું ને, મુંબઈના વૈદ્યોની કોન્ફરન્સમાં એક ભાઈના પ્રશ્ન પર વૈદ્યો તરફથી આ જવાબ મળેલો કે,

'આયુર્વેદની દૃષ્ટિએ પરસ્ત્રી-દર્શનનું નુકસાન આ કે પરસ્ત્રીદર્શને એક એવી ગુપ્ત ઝણઝણાટી ઊભી થાય છે કે એમાં ઉષ્ણતા વધી જાય છે, લોહી ઉષ્ણ બને છે ને એ પાસેની નાડીમાંના ઘટ્ટ વીર્યને ઓગાળી દે છે. પછી એવું ઓગળેલું, પાતળું પડેલું વીર્ય બહાર વહી જવાનો રસ્તો કરી લે છે, મળ-મૂત્ર-કફ-લાળ વગેરે કોઈ ને કોઈ માર્ગે વહી જાય છે. શરીર એથી શક્તિહીન બનતું જાય છે, પછી એ રોગો વગેરેનો સામનો કરી શકે નહીં; તેમ ઉચ્ચ ભાવનાઓ, હિંમત, સત્સાહસ વગેરે માટે લાયક નહીં રહે, પ્રજા સાત્ત્વિક પકવી શકે નહીં.'

હિટલરે આ તત્ત્વ જોયું હતું, માટે પરસ્ત્રીદર્શન ખોટું માની સ્ત્રીઓને નોકરીમાંથી ઘરે બેસાડી દીધેલી.

પુરુષને પુરુષ તરફ કામરાગ :

સ્ત્રી એટલે પુરુષ માટે વિજાતીય કહેવાય, તેથી એનું દર્શન ખોટું. પરંતુ પુરુષ પણ જ્યારે બીજા રૂપાળા પુરુષના અંગને કામની દૃષ્ટિએ જુએ, ત્યારે એના માટે પુરુષનું ય દર્શન ખોટું. એ કામરાગ પોષે છે.

છોકરો ફુલેલા ગાલવાળો બટાકા જેવો છે, તેથી એનો ગોરો ગાલ પકડવાનું મન થાય, એ ય કામનો એક પ્રકાર બની જાય છે.

એમ, પુરુષને પુરુષનું ગુહ્યાંગ જોવાનું મન થાય, સુંવાળા શરીરનો છે માટે જોવાનું-ભેટવાનું મન થાય, જોવાય-ભેટાય, એ પણ કામનો પ્રકાર છે.

આ બધા ચાળાથી બચવાનું છે; નહીંતર એમાંય કામનો ઉન્માદ અને વીર્યનો નાશ ચાલુ. તેમજ નાનડિયાને ખોટું આલંબન આપવાનું થાય.

ભૂલાય નહીં, જયપુરની મહારાણીએ બે વરસના બાળને પોતે પતિના અસદ્‌વર્તને ખોટું આલંબન ન બને, એ માટે આપઘાત કર્યો.

વાત આ હતી : ઉપકારીનું આલંબન ઝટ લેવાય. માટે જ,

- મા-બાપે સંતાનને ખોટું આલંબન ન બનવા સાવધાન રહી ગુણસુવાસિત જીવન જીવવાનું છે. તેમ,
- સંતાને ઉત્તમ ગુણવાળા મા-બાપનું આલંબન લેવાનું છે કે, 'હું આવા સારા મા-બાપનું સંતાન, મારાથી દુર્ગુણ ન સેવાય, અપકૃત્ય ન કરાય.'
- એથીય વધુ આલંબન પરમાત્માનું લેવાનું કે, 'મારા ભગવાન કેવા સર્વોચ્ચ ! કેવા ભગવાનનો હું સેવક !'

આલંબનની મોટી કિંમત છે, માટે જ આપણે પ્રભુના દર્શન-પૂજન-ભક્તિ બધું જ કરીએ, એમાં આલંબનભૂત એ પ્રભુનો જ સૌથી મોટો ઉપકાર છે.

અરે ! કઠોર તપ-સંયમ આચરીએ, એમાંય મોટો ઉપકાર પ્રભુનો, વડાઈ એમની; કેમ કે, એમનું જ કહેલું તરીકે આચરીએ, તો અનેરાં ફળ મળે છે.

'કેવા મારા અહોભાગ્ય કે મને જિનાજ્ઞા પાળવાની મળી ! પ્રભુનો કેટલો ગજબ ઉપકાર કે આવો અત્યુત્તમ કલ્યાણમાર્ગ બતાવી મને તારવાનું કર્યું !'

વડાઈ કયાં લઈ જવાની? ભગવાનના ફાળે; પણ નહીં કે આપણી હોશિયારી-ઉદ્યમના ફાળે.

એટલા માટે તો શ્રીપાળકુમાર જ્યાં જ્યાં બચાવ પામ્યા; ત્યાં ત્યાં ઉપકાર નવપદ-સિદ્ધચક્રનો માને છે. અલબત્ત, આરાધનાની મહેનત પોતે કરી છે, પરંતુ એ પ્રભુ મળ્યા તો ને? નવપદ મળ્યા તો ને? મૂળ ઉપકાર એમનો.

ત્યારે એવા વીતરાગ પરમાત્માનો અચિંત્ય ઉપકાર કેવો કે પેલો ભિખારી ફરી ફરીને એ પ્રભુનાં દર્શનમાત્ર કરનારો, તે ભવાંતરે રાજાની એને ગુપ્ત રીતે મારી નખાવવાની ચાર-ચાર વારની પેરવીમાંથી અજબ રીતે બચી જાય છે.

આજે બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતાનો ભારે વાયરો વાયો છે. પં. રૂપવિજયજીના શિષ્ય મોહનવિજયજીએ ધર્મનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં પ્રભુને પોકાર કર્યો :

'વાયો રે નવિ જાણ્યો કળિયુગ વાયરો રે લો.'

પ્રભુ ! કલ્પનામાં નહીં એવો કળિયુગનો પવન વાયો છે, જેમાં બુદ્ધિ ભારે ભ્રષ્ટ થવા માંડી છે. તેથી

'અંતરજામી જીવન પ્રાણાધાર જો.'

હે અંતર્યામી પ્રભુ ! મારે તો તું જ જીવન છે, તું જ મારા ભાવપ્રાણનો આધાર છે.

બુદ્ધિની શી ભ્રષ્ટતા? :

આ કે, આંખે ન દેખાય એવા અતીન્દ્રિય તત્ત્વો ન માનવાની ભ્રષ્ટતા !

દા.ત., આત્મા, કર્મ, પરમાત્મા, એમનો અચિંત્ય પ્રભાવ... વગેરે ન માનવાની બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતા અને એથી જ ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં ચિત્તને રાત-દિવસ લીન રાખવાની બુદ્ધિભ્રષ્ટતા.

એમ દાવો કરવાની ઉતાવળ કરશો નહીં કે 'અમે તો અતીન્દ્રિય તત્ત્વો માનીએ છીએ.' કેમ કે એ માન્યાનું અરમાન શું? માન્યાનો દિલ પર ભાર શો?

જીવન જીવીએ છીએ, ઢગલો વિચારો કરીએ, વાણી બોલીએ, વર્તાવ કરીએ, એ બધામાં આત્મા પર મુખ્ય દૃષ્ટિ રહે છે ખરી? કર્મ પર? પરમાત્મા પર?

જો આત્મા માન્યો, તો આત્મા પર મુખ્ય દૃષ્ટિ રહે.

આત્મા પર મુખ્ય દૃષ્ટિ આ કે, કોઈ પણ વિચાર કરતાં પહેલાં એ જોવાય કે,

- આ વિચાર હું કરું, એમાં મારા આત્માને જનમ-મરણથી લાગેલા વિષય-કષાયોના મલિન ભાવના સંસ્કારોમાં વધારો થશે કે ઘટાડો?
- જનાવરના અને અનાર્ય માનવના અવતારે તો એવા પાપી વિચારો કરી મલિન ભાવોનાં સંસ્કારોનો ઢગ વધાર્યો, પરંતુ હવે અહીં સારા આર્ય માનવના અવતારે ય આ?
- પવિત્ર વિચારોથી એ કુસંસ્કારોના આત્મા પર લાગેલા ઢગને ઓછો કરવા માટેનો જે આ સુંદર તકવાળો ઉત્તમ અવતાર, એમાં તદ્દન ઊંધું કામ કરવાનું?
- **શું આર્ય માનવભવે જનાવરની જેમ વિષયોમાં લુબ્ધ-લંપટ થઈ એના જ વિચારો રાચીમાચીને કરવાના? ક્રોધ-માન-માયા-લોભના જ વિચારો કરવાના? ને એનાં કુસંસ્કારોના ઢેર વધારવાના?'**

આવી કોઈ ચોંકામણ ખરી?

જેને આત્મા નજર સામે નહીં, એને ભુંડાઈ નજરમાં નહીં.

પોતાનો આત્મા જ દૃષ્ટિ સામે ન આવતો હોય, પછી એના ભલા-ભૂંડાનો વિચાર જ શાનો આવે? અને રાત-દિવસ ભુંડાઈ આચરવાની.

'હાય ! આટલી બધી ભુંડાઈ !' એવી ચોંકામણ પણ શાની થાય?

એકલા વિચારોની જ ભુંડાઈ છે? ના, વાણી-શબ્દો પણ ઢગલાબંધ એવા જ બોલવાનું કરાય છે ! ભૂંડા કેવા? કેવળ વિષયો અને કષાયોના જ પોષક !

અને, વર્તાવ પણ કેવા? કહો, ઈન્દ્રિયો લગભગ કયાં દોડાવાય છે? કાયાથી પ્રવૃત્તિ શાના અંગેની? કેવળ મોહ-માયાની. કયાંય આત્માની ચિંતા?

વિષયો અને કષાયોના જ ધરખમ વિચારો વાણી અને વર્તાવથી આત્માનું ભૂંડું થઈ રહ્યું છે કે ભલું?

ડગલે ને પગલે એ ભુંડાઈ થઈ રહ્યાનું મન પર આવે છે? ચોંકામણ થાય છે કે, 'અરે ! આ ઊંચા જનમમાં ઊંધા ખેલ? આ ભુંડાઈ?'

પણ મોટી વાત આ છે કે જેમ પોતાની કાયા પળે પળ નજર સામે તરવરે છે, એમ પોતાનો આત્મા દૃષ્ટિ સામે તરવરતો જોઈએ ને? આજના શ્રદ્ધાભંગના અને કુબુદ્ધિવાદના ભયંકર યુગમાં બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતા એવી થઈ છે કે અતીન્દ્રિય આત્માદિ તત્ત્વ નજરમાં નથી આવતાં ! કહે છે :

પ્રશ્ન : કાયાની જેમ આત્મા દેખાતો નથી ને?

ઉત્તર : આ જ બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતા છે. 'આત્મા દેખાતો નથી માટે કેમ મનાય?' એ બુદ્ધિની ભ્રષ્ટતા છે.

હાથે પગે ગોરાશ કે કાળાશ નજરે દેખાય છે. એમ, કહો તો ખરા કે તમારી અક્કલ નજરે દેખાય છે? ના, તો તમારામાં અક્કલ નથી એમ માનવું ને? નજરે ન દેખાય, એ ન હોય; એમ જ માનવાનું હોય, તો અક્કલ હોવાનું પણ નહીં મનાય.

કહો,

પ્રશ્ન : પણ અક્કલનું તો કાર્ય સારી બોલચાલ દેખાય છે ને? તેથી અક્કલ હોવાનું તો સાબિત થાય છે.

ઉત્તર : તો પછી આત્માનું કાર્ય નથી દેખાતું? જે આ વિષયોનાં રાગ-દ્વેષ, ગમવા-ન ગમવાપણું વગેરે ભાવો થાય છે, તેમજ ક્રોધ-માન-માયા-લોભાદિ કષાયના ભાવ થાય છે, એ કોનું કાર્ય છે? કહો,

જેમ રૂપ-રંગ-સુંવાળશ, કર્કશતા, જાડાઈ, દુબળાઈ વગેરે એ કાયાના ધર્મ છે, એમ વિષયોના રાગ-દ્વેષ અને કષાયો એ કાંઈ કાયાના ધર્મ નથી, નહીંતર તો મડદામાં એ ભાવો દેખાવા જોઈએ, પરંતુ આત્માના જ એ ધર્મ હતાં, તે આત્મા મડદામાંથી ચાલી ગયા પછી કાયામાં એ શાના દેખાય?

અક્કલની જેમ આત્મા સાબિત :

અરે ! અક્કલ પણ કોનું કાર્ય? કોનો ધર્મ છે? મગજનો? તો મગજ તો હજી એનું એ જ ઊભું છે અને કોઈએ સારી વાતો સમજાવી તો એ સાંભળીને અક્કલ વધી ગઈ; એ શી રીતે બન્યું? મગજ તો માંસ-મજ્જા-જ્ઞાનતંતુઓ વગેરેનું જે બનેલું હતું, એ એનું એ જ ઊભું છે; એમાં અક્કલ શી રીતે વધી?

ત્યારે કહેવું જ પડે કે અક્કલ મેદ-માંસ-મજ્જાનો ગુણધર્મ જ નથી. હા, મગજ એમાં સહાયક થાય, પણ એ મગજની વસ્તુ નહીં. એ એનાથી જુદી જ વસ્તુ આત્માનો ગુણધર્મ છે. એ કાંઈ આંખે દેખાય નહીં કે જીભે ચાખી શકાય નહીં.

આમ, અક્કલ ન દેખાતી છતાં, અક્કલનું કાર્ય સારા સમજદાર બોલ; એ બોલરૂપી કાર્ય પરથી અક્કલ સાબિત થાય છે, એ જ પ્રમાણે એ અક્કલ કોનો ગુણધર્મ, અર્થાત્ એનો આશ્રય કોણ? એ વિચારતાં આત્મા અલગ સાબિત થાય છે.

ખેદ-ઉદ્વેગાદિથી આત્મા સાબિત :

એવું જ જ્ઞાન, ઇચ્છા, રાગ-દ્વેષ, કામ-ક્રોધ-લોભ, મદ-માયા, ખેદ-ઉદ્વેગ... વગેરે વગેરે ગુણધર્મોનો આશ્રય કોણ? જડ શરીર નહીં, માંસ-મેદ-મજ્જાનું બનેલું મગજ નહીં. શરીર-મગજ તો એના એ ઊભા છતાં અર્થાત્ શરીર-મગજના માલ એના એ ઊભા છતાં રાગ-દ્વેષ આદિમાં ફરક પડે છે. કેમ પડે?

દા.ત., વિવેક નહોતો, તેથી મામૂલી બાબતમાં હર્ષ-ખેદ કરતાં હતાં, પરંતુ ગુરુઉપદેશથી વિવેક આવ્યા પછી હરખ-ખેદ નથી થતાં, અગર થાય છે તો ક્ષણ વારમાં એને અટકાવી દેવાય છે.

આ કોણ અટકાવે છે? મગજ પોતે? મગજ તો હરખ-ખેદ કરવા પર લાગ્યું હતું, તે હવે એને શું કામ અટકાવે? કહો, આત્માના વિવેકે, સમ્યગ્બુદ્ધિએ અટકાવ્યા.

માટે સાબિત થાય છે કે હરખ-ખેદ-રાગ-દ્વેષ વગેરે ગુણધર્મોનો આશ્રય મગજ નહીં, કિન્તુ આત્મા જ કહેવો પડે. એ બાહ્ય ઇન્દ્રિય આંખ વગેરેથી જણાય નહીં, માટે આત્મા અતીન્દ્રિય છે.

જીવનમાં ઘણાય અતીન્દ્રિય પદાર્થ આંખે ન દેખાવા છતાં માનીએ છીએ.

નાસ્તિક પણ ન દેખાય એવું કેટલુંય માને છે :

(૧) ઝાડા થઈ ગયા, તો લાગે છે કે અંદર કાંઈક બગડ્યું છે. પરંતુ એ બગડેલું ન દેખાવા છતાં ચોક્કસરૂપે મનાય જ છે ને?

(૨) પાડોશી ઊકળીને બોલવા લાગ્યો તો એના અંતરનો ગુસ્સો આંખેથી ન દેખાવા છતાં માનીએ જ છીએ કે એને અંદરમાં ગુસ્સો ચડ્યો છે.

(૩) બાળક ભૂખ્યું છે, પણ એની અંદરની ભૂખ માતાને આંખે ક્યાં દેખાય છે? છતાં એ રડે છે, એ પરથી નાસ્તિક પણ મા સમજી જાય છે ને?

(૪) અહીં બેઠા અમેરિકા ક્યાં દેખી શકો છો? છતાં નકશા પરથી સમજાય છે, કે અહીંથી પશ્ચિમમાં છે.

(૫) સ્વીચ દાબી દીવો થયો, ત્યાં અંદરમાં વહેતો વિજળી-પાવર દેખાતો નથી, છતાં માનવો જ પડે છે કે, પાવર છે.

(૬) માણસના શરીરમાં ભૂતનો પ્રવેશ હોય, તો એ ભૂત કાંઈ દેખાતું નથી, પરંતુ ભૂતપ્રવેશ પહેલાંની માણસની રીતભાત-બોલચાલ કરતાં પછીથી વિલક્ષણ રીતભાત-બોલચાલ જોતાં ચોક્કસ માનવું જ પડે છે કે, અંદરમાં ભૂતનો પ્રવેશ છે.

(૭) વેપારી વધારે માલ કે વધારે ભાવનું બિલ મોકલે, તો તે પરથી સમજો છો કે, એના દિલમાં લુચ્ચાઈ છે. શું એના અંતરની આ લુચ્ચાઈ નજરે દેખાય છે? દેખાતી હોત, તો તો માલ લેતી વખતે જ તોલભાવ એના ચોપડામાં અંકે ન લખાવત? પરંતુ લુચ્ચાઈ નજરે ન દેખાતાં, એના વિશ્વાસે રહી નોંધ ન કરાવતાં સીધો માલ ઘરે લઈ આવ્યા. આમ, લુચ્ચાઈ અતીન્દ્રિય છતાં પાછળથી બીલ મોટું જોઈ લુચ્ચાઈ હોવાનું નક્કી થાય છે.

નાસ્તિક સત્તરમી પેઢી માને? :

આટલા બધા અતીન્દ્રિય પદાર્થ નાસ્તિકને પણ એના કાર્ય પરથી નિશ્ચિતપણે માનવા છે, તો પછી અતીન્દ્રિય આત્મા, કર્મ, પુણ્ય-પાપ, પરલોક, પરમાત્મા વગેરે માનવામાં કેમ આંચકો-આનાકાની?

આજનો વાયરો વિલક્ષણ છે. નાસ્તિકને ઝટ બોલી નાખવું છે : 'આત્મા-બાત્મા શેનો? ક્યાં દેખાય છે?' પણ એને પૂછો : 'આજથી સતરમી પેઢીના તારા દાદા તને દેખાયા? તો એ થયેલા કે નહીં? શું કહે એ? એમ કહે : 'ના નહીં થયેલા!' જો એ નહીં, તો એના દીકરા શી રીતે થયા? જો એ ય કોઈ નહોતાં થયા, તો પછી એમ જ કહેને કે, 'મેં મારા બાપાને જોયા છે, માટે એ થયેલા, બાકી એમના કોઈ બાપ-દાદા મેં જોયા નથી, માટે થયા જ નથી!'

બાપાજીનું કહેલું માનવાનું ને મહાવીરનું કહેલું નહીં? :

ત્યારે જો બાપાજી કહેતાં હતાં કે, 'દીકરા ! મારા બાપાજી બહુ સારા હતાં, પરંતુ તારા જનમ પહેલાં ગુજરી ગયા, તે તને જોવા ન મળ્યા.' તો એ બાપાજીના વચન પરથી 'એમના બાપા સારા હતાં' એ માનવું છે ને મહાવીર ભગવાને કઠોર તપસ્યા કરી કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરીને આત્માને જોયો ને એ આપણને કહે કે,

'જો ભાઈ ! તારી પાસે કેવળજ્ઞાનની ચક્ષુ નથી, તેથી તને આત્મા પ્રત્યક્ષ ન દેખાય, પરંતુ મને કેવળજ્ઞાનથી એ સાક્ષાત્ દેખાય છે કે શરીરમાં એ કેદ પૂરાયેલો અને શરીરથી તદ્દન જુદો હયાત છે.' તો એ વચન માનવું નથી ને લવારા કરવા છે કે આત્મા-બાત્મા શું?

પરલોક કેમ મનાય? :

પ્રશ્ન : કહે છે : 'પરલોક ક્યાં દેખાય છે? શી રીતે એ મનાય?'

ઉત્તર : એને કહો : 'અલ્યા ! આજેય સેંકડો જાતિસ્મરણના દાખલા છે. એમને પોતાનો પૂર્વભવ આબેહૂબ જેવો દેખાય છે અને એની વિગતો એ કહે છે તે બરાબર પ્રત્યક્ષમાં મળતી આવે છે, તો એના અંગે શું કહીશું?'

'ના એ જૂઠું, પરલોક જેવું કાંઈ છે જ નહીં.' હજી ય એ જ કહેવું છે? આવો ઇન્કાર કરનારા એ વિચારક છે? અક્કલવાળા, બુદ્ધિમાન છે કે વિચાર શૂન્ય, અક્કલ વિનાના, બેવકૂફ છે? આવાના રવાડે કાં ચડો?

ઘણા અતીન્દ્રિય પદાર્થ માનીએ, તો આત્મા-કર્મ-પરલોક-પરમાત્મા-મોક્ષ વગેરે તો જરૂર માનીએ.

અરે ! અત્યારના મનાતાં કેટલાય અતીન્દ્રિય પદાર્થ તો આપણા જેવાએ કોઈએ નજરે જોયા નથી. દા.ત., અણુ, અણુના ૧૧૩ તત્ત્વ વગેરે છતાં એ હોવાનું બરાબર મનાય છે, તો આત્મા, કર્મ, પરલોક વગેરે તો મહાવીર ભગવાને પ્રત્યક્ષ જોયેલ છે, તો એ હોવાનું માનવામાં શો વાંધો નડે છે? મહાવીર પ્રભુનાં શાસ્ત્રો આ સાફ સાફ બતાવે છે. કહે છે :

મહાવીરે જ કહ્યાની શી ખાતરી? :

પ્રશ્ન : શી ખાતરી કે મહાવીર પ્રભુએ કહેલું જ શાસ્ત્રમાં લખાયું છે? પાછળથી ઉમેરાયું ન હોય?

ઉત્તર : એમ? એને કહો, તો તો શી ખાતરી કે તું ય પાછળથી ઉમેરાયો ન હોય? તને તારાં માતા-પિતાએ જનમ આપેલો નહીં, એવું કેમ ન મનાય? કદાચ કહે કે મેં નહીં, પણ પાડોશી બાઈએ મારી માતાને મને જનમ આપતાં જોયો છે.' તો ય હવે એ કહે કે, 'આ જ તારા પિતા' એ શી રીતે કહી શકે? એમનાથી જ તું ગર્ભમાં આવ્યો એની શી ખાતરી? ત્યાં કશો ઉઠાવો નથી કરવો અને અહીં શાસ્ત્રની વાતોમાં ઉઠાવા કરવા છે કે એ મહાવીર પ્રભુએ જ કહેલા એની શી ખાતરી?

જો મહાવીર ભગવાને આત્મા, કર્મ, પરલોક વગેરે નથી કહ્યું, તો એમણે શું કહ્યું? એ કહે. કહે છે :

મહાવીર પ્રભુ થયાની શી ખાતરી? :

પ્રશ્ન : અમને તો મહાવીર એ પરમાત્મા થયા એની જ ખાતરી નથી થતી ને?

ઉત્તર : પણ એ તો વિચારો કે તો પછી મહાવીર પરમાત્માની ભારતમાં ઠામ ઠામ આટલી બધી મૂર્તિઓ શાથી? ક્ષત્રિયકુંડમાં બે હજાર વર્ષથી ય જૂની મૂર્તિ છે નાંદિયા ગામની મૂર્તિ ભગવાનના ભાઈ નંદીવર્ધને ભરાવેલી ગણાય છે.

આટઆટલી મહાવીર ભગવાનની મૂર્તિઓ ભરાવનારા બધા જ મૂર્ખ અને મૂઢ હતાં, તે મહાવીર પરમાત્મા નહીં થયેલા ને કાલ્પનિક મૂર્તિઓ બેસાડી લાખો-ક્રોડોના ખર્ચ કર્યાં. એ મૂર્તિઓને પરમાત્મા તરીકે પૂજનારા પણ બધા જ મૂર્ખ હતાં?

આજે તો હજારો વર્ષ પહેલાંની મૂર્તિય મળી આવે છે. પરમાત્માની એ મૂર્તિ ભરાવનારા અને એને પૂજતાં આવનારા બધા જ ગાંડિયા કે મૂર્તિને અને મૂર્તિપૂજાને ઉડાવનારા ગાંડિયા?

કેવો કળિકાળ ! કેવો હળાહળ કળિયુગ આવ્યો છે ! ગુરુને પોતાનો ફોટો ભગત રાખે ને એને રોજ વંદન કરે એ ગમે છે, પણ ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શન-વંદન કરે, એ નથી ગમતું ! એની બાધા કરાવવી છે કે, 'ભગવાનના મંદિરમાં ન જવું, મૂર્તિનાં દર્શન ન કરવાં !'

ગાંડપણની હદ? :

ખબર છે ને કે એક નાક-કટ્ટાએ 'નાક ગયું એટલે નારાયણ દેખાય છે' એમ નાચી-ખીલીને કેટલાયના નાક કપાવ્યા? એમ, પોતાની મૂઢતા ભોળામાં ફેલાવવી છે કે, 'મૂર્તિ ન માનતાં.' કેવો ઝેરી કાળ?

પરસ્ત્રીઓનાં બિભત્સ ફોટા દેખાડનારાં છાપાં ન જોવાની બાધા-પ્રતિજ્ઞા નહીં, એવાં સિનેમા ન જોવાં એ બાધા નહીં ને વીતરાગની મૂર્તિ ન જોવી; એ બાધા?

પરસ્ત્રીનું ચિત્રપટ જોવાની બાધા નહીં, પ્રભુમૂર્તિ જોવાની બાધા; એ ઝેરી કાળ છે. કહો :

પ્રશ્ન : ના, અમે તો એ ય બાધા કરાવીએ છીએ કે એવા છાપાં-સિનેમા ન જોવાં.

ઉત્તર : તો તો પકડાયા, છાપા-સિનેમામાં ક્યાં ખરેખર સ્ત્રીઓ છે જ? એમાં તો માત્ર ફોટો જ છે. તમારા હિસાબે તો મૂર્તિદર્શનથી કશું નહીં, તો ફોટા જોવાથી ય શું થવાનું હતું?

ને જો કહો કે, 'સ્ત્રીના ચિત્ર પણ રાગ કરાવે ને એમાં ય અશ્લીલ-બિભત્સ ચિત્ર તો ઉન્માદ જ કરાવે,' તો તો પછી વીતરાગ પરમાત્માની મૂર્તિ અને એમની શાંત રસભરી મુદ્રા વૈરાગ્ય ન પમાડે?

કામીને સ્ત્રીનો ફોટો જોતાં ઝણઝણાટી થાય છે, તો ભક્તને પરમાત્માની મૂર્તિ જોતાં ઝણઝણાટી થાય, એમાં શી નવાઈ?

નાનો ભાઈ બાપાજીના ફોટાની અવગણના કરતો હોય, તો ડાહ્યા મોટા ભાઈને કહેવાનું મન થાય કે, 'પાપી ! કપૂત ! બાપાજીની અવગણના કરે છે?'

તો પછી અહીં મૂર્તિની અવગણના કરનારને શું ડાહ્યો માણસ નહીં કહે : 'પાપી ! કપૂત ! અનંત ઉપકારી પ્રભુની અવગણના કરે છે?' સવાલ કરે :

પ્રશ્ન : અમે મૂર્તિ તો માનીએ છીએ, પરંતુ મૂર્તિની પૂજા નથી માનતાં.

ઉત્તર : એમ કહેવું ય બરાબર નથી, કેમ કે દુનિયામાં ય કેટલાંય પ્રતીકોની પૂજા થાય જ છે. ને એ ખોટું નથી મનાતું...

પરણવા જાઓ, ત્યાં કેટલાંય પ્રતીકોની પૂજા કરો છો ને? માન સ્તંભની

પૂજામાં સામે કઈ પૂજ્ય વ્યક્તિ છે? કુળદેવીની પૂજા કરે ત્યાં સામે ક્યાં સાક્ષાત્ કુળદેવી હાજર છે? એમાં કશું ધતિંગ નથી લાગતું ને જિનેશ્વર ભગવાનની શાંતસુધારસભરી મુદ્રાવાળી પ્રતિમાને ભગવાન માનવા અને એની પૂજા કરવી એ ધતિંગ લાગે છે?

પ્રતીકોની પૂજાના દાખલા :

વફાદાર પ્રજાજન કે સૈનિકો રાષ્ટ્રધ્વજનો આદર કરે, એને વંદન કરે, ફૂલહારથી પૂજન કરે, એ ધતિંગ નહીં, કેમ કે એ સમગ્ર રાષ્ટ્રનું પ્રતીક છે. એના વંદન-પૂજન-આદરમાં રાષ્ટ્ર પ્રત્યે જ આદર બહુમાન છે ને એ દિલમાં એ રીતે, ધ્વજવંદનાદિથી ઊછળતું રાખવાથી યુદ્ધમાં ઝનૂનથી લડાય છે ને અવસર આવ્યે ખપી જઈને રાષ્ટ્રની રક્ષા કરાય છે. આવું મહાન કાર્ય કરી આપનાર એ રાષ્ટ્રધ્વજનાં વંદન-પૂજન-આદરને ધતિંગ કહેવાય?

પછી વીતરાગ પ્રત્યેના આદરને જગાવી આપનાર જિનપ્રતિમાનાં દર્શન-પૂજનને ધતિંગ કહેવામાં બુદ્ધિમત્તા છે કે મૂર્ખતા?

ક્ષત્રિયાણી ક્ષત્રિયપતિના પરદેશ-ગમન પર એનું કોઈ પ્રતીક તલવાર-કટારી-મોજડીનું પૂજન-પ્રણામ કરી પ્રાર્થના કરે છે : 'નાથ ! તમે જ મારા આ જીવનમાં એક આધાર છો, આરાધ્ય છો, તો રાત-દિવસ તમે જ મારા દિલમાં વસ્યા રહેજો, જેથી બીજો કોઈ પુરુષ મારા દિલમાં પેસે નહીં ને બીજા કોઈ પુરુષ પર મારી દૃષ્ટિ ય જાય નહીં.'

બોલો, આ પ્રમાણે પતિની તલવાર-કટારી-મોજડીની પૂજા-પ્રાર્થના કરી પોતાની શીલની ભાવના મજબૂત રાખે અને પાકું શીલ પાળે એવા મહાન લાભને કરાવી આપનાર એ પ્રતીક પૂજાને ધતિંગ કહેવાય કે એને એ ધતિંગ કહેવું એ ધતિંગ કહેવાય?

તમને કદાચ ખબર નહીં હોય કે રાષ્ટ્રરક્ષાર્થે ખૂનખાર લડાઈ લડતાં રાષ્ટ્રધ્વજને અણનમ ઊભો જોઈ જોઈ સૈનિકોને એના પ્રત્યેના અતિશય આદરથી ઘણું ઝનૂન ચડે છે ને જીવન સટોસટના સંગ્રામ ખેલી વિજય મેળવીને રાષ્ટ્રની રક્ષા કરે છે; તો શું ધ્વજ પ્રત્યેનો આદર એ ધતિંગ છે, મૂર્ખતા-અજ્ઞાનતા છે? કે ધતિંગ કહેનારમાં મૂર્ખતા છે?

એમ, ક્ષત્રિયાણી પતિના એક મોજડી જેવા પણ પ્રતીકની રોજ પૂજા-પ્રણામ-પ્રાર્થના કરી કરી શીલની ભાવના એટલી બધી મજબૂત કરે છે કે પછી દિયર, જેઠ કે અન્ય પુરુષ તરફથી ગમે તેવી લાલચ કે ભય આવે, તો પણ એનો સામનો કરી શીલપાલનમાં અત્યંત મક્કમ રહે છે. તો શું એવા મહાલાભને કરાવનાર પ્રતીકની એણે પૂજા-આદર વગેરે કર્યું, એ ધતિંગ? મૂર્ખતા-અજ્ઞાનતા કરી?

તો પછી વીતરાગ પ્રત્યેનાં આકર્ષણ-આદર વધારી વૈરાગ્ય વધારી આપનાર વીતરાગ પ્રભુની મૂર્તિનાં દર્શન-વંદન-પૂજન-આદર કરાય, ત્યાં મૂર્ખતા-અજ્ઞાનતા કહેવી છે? પત્થરની પૂજા કહી મૂઢતા કહેવી છે?

ધર્મ તો બોડી બામણીનું ખેતર એટલે જેમ ફાવે તેમ એના પર તૂટી પડાય? 'લ્યો, આમને પત્થરમાં પરમાત્મા આવી ગયા!' એમ મશ્કરી કરી શકાય?

જરા પેલા સૈનિકો આગળ જઈને બોલે તો ખરા કે, 'લ્યો, આમને રાષ્ટ્રધ્વજ એટલે એક ચિથરામાં રાષ્ટ્ર આવી ગયું તે એને વંદન કરવા મંડ્યા,' આવું બોલે તો શું થાય, ખબર છે? ત્યાં જ એ સુભટોનો તલવારનો સીધો ઘા જ આવી પડે.

પેલી ક્ષત્રિયાણી આગળ જઈને બોલો તો ખરા કે, 'લ્યો, આ ઘેલીને ચામડાની મોજડીમાં પતિ આવી ગયા!' ક્ષત્રિયાણી કે એનો સિપાઈ ઊઠીને બોલનાર-મશ્કરી કરનારના પેટમાં કટારી જ ખોસી ઘાલે.

એ તો ધર્મના રાજ્યમાં કોઈ નતીજો દેખાડતું નથી એટલે 'પત્થરમાં પરમાત્મા' એવો લવારો કરી શકાય છે! ખબર લેનાર હોય તો ઝટ સાન ઠેકાણે આવી જાય.

ધર્મની મશ્કરીને ધોળકામાં ખબર પડી ગઈ.

એકવાર ધોળકામાં બેનો સવારે ઝટપટ દેરાસર જતી હતી, ત્યારે એક જુવાનિયો બોલ્યો : 'ભગવાનને વળી ખીચડી ઓરવાની શી એટલી બધી ઉતાવળ હતી તે આ ઘેલીઓ ચોખા લઈ લઈ દોડતી દહેરે ચાલી?'

બેનોનાં મનને બહુ દુઃખ થયું કે, 'આ નાદાન ઉદ્ધત માણસ ભગવાનની મશ્કરી કરે છે?' એ વખતે તો એ કાંઈ ન બોલી, પરંતુ દહેરે જઈને પછી નગરશેઠને જઈને આ વાત કરી.

નગરશેઠે શું કર્યું જાણો છો? શું બેનોને એમ કહ્યું કે, 'તમે દોડતી દોડતી જાઓ એટલે શું ખોટું કહ્યું એણે? ના, તો શું એમ કહ્યું કે, 'હોય, એનું પાપ એને ભારે!' ના, ત્યારે શું એવું કહ્યું કે, 'આપણે શું કરીએ? સૌ સૌનાં મનની વાત છે, પોતાને ગમે તે બોલે.' કહ્યું આવું કાંઈ? ના,

નગરશેઠે તો કહ્યું : 'એમ? જાઓ શાંતિથી બેસો, એને ખબર પડી જશે.'

બેનો ગઈ અને નગરશેઠે આખા ગામમાં સંઘમાં હુકમ ફેરવી દીધો કે, 'એ જુવાનિયો આવું બોલ્યો છે ને એમ કરી એણે વીતરાગ ભગવાનની મશ્કરી કરી છે, માટે કોઈએ એની સાથે સંબંધ રાખવો નહીં.'

બસ, નગરશેઠનો હુકમ ફરી વળ્યો એટલી જ વાર, બીજા બધાએ તો એ ઝીલી લીધો, એટલું જ નહીં, પણ એ જુવાનિયાના ઘરવાળાએ પણ એને કહી દીધું કે, 'જા હવે અહીંથી, અમારે પણ તારી સાથે સંબંધ ન રાખી શકાય. નહીંતર અમે ય સંઘ બહાર ફેંકાઈ જઈએ.'

હવે એ જુવાનિયો ક્યાં જઈને ઊભો રહે? ઘરમાં જ એને ન ઊભો રાખે, તો કાકા-મામા તો શાના જ ઊભો રાખે? આખા ગામમાં થૂં-થૂં થઈ ગયો એ. સજા વધાવી લેવાની એની તાકાત હતી? શું રાખ તાકાત?

ગળિયો ઘેંસ થઈ ગયો અને દીન-હીન બનીને ઝટ દોડ્યો નગરશેઠને ત્યાં ને જઈ શેઠના પગમાં પડી કહે છે : 'શેઠ સાહેબ! મારી મોટી ભૂલ થઈ ગઈ છે, મને માફ કરો. હવે પછી જિંદગીમાં આવું કશું નહીં બોલું.'

શેઠ કહે : 'ચાલ્યો જા નાલાયક! ગળું કાપીને હવે માફી માગવા આવ્યો છે? અમારાં તરણતારણ ભગવાનની મશ્કરી અમારે સાંભળવી પડે, એમાં તો અમારું ગળું કપાઈ ગયાથી ય વધારે છે. અમારું ગળું કપાઈ ગયું, હવે અમે માફી કરવા જીવતાં જ ક્યાં છીએ તે તને માફી આપી શકીએ? ઊઠ, હાલ્યો જા અહીંથી.'

જાય એ? ક્યાં જાય? પગે પડી રોતો કકળતો ફરીથી આજીજી કરે છે : 'હું ભયંકર ગુનેગાર છું. મને માફ કરો, દયા કરો મારા ઉપર.'

શેઠ કહે : 'માફી? તારાં અવળાં વેણ ગામ આખાએ જાણ્યા ને માફી હું એકલો જ જાણું? ગામનાં ઘરે ઘર માફી માગી આવે છે?'

પેલો કહે : 'શેઠ સાહેબ ! ઘરે ઘર માફી માગી આવું, ભૂલ કબૂલી આવું, પણ મારા પર દયા કરો.'

બોલો, આ જિંદગીમાં હવે ધર્મમાં મશ્કરી કરી શકે? પણ ક્યારે આમ નમ્યો? ચમત્કાર જોયો ત્યારે. નગરશેઠ એ ક્યારે કરી શક્યા? મશ્કરા જુવાનિયાના પક્ષમાં કોઈ જ ન ઊભું ત્યારે ને?

એવું બોલ્યો એટલામાં શું થઈ ગયું?' એમ એની દલાલી કરનારા સગા-સ્નેહી કે દયાના દેવતા નીકળ્યા હોત તો? પણ કોઈ કરતાં કોઈ જ એનું ઉપરાણું લેનાર નહોતું; ત્યારે નગરશેઠ બરાબર ડંડો બતાવી શક્યા ને એ જિંદગીની ખો ભૂલી ગયો.

અહીં 'લ્યો પત્થરમાં પરમાત્મા !' એવી જિનમૂર્તિની-જિનની ને જિનભક્તસંઘની મશ્કરી કરનારને કોઈ ડંડો દેખાડનાર છે? પરંતુ એ ખબર નથી કે આવા ઘોર પાપની દારુણ સજામાં કર્મના ડંડા ભવાંતરે ઠોકાશે ત્યારે ડંડા સહ્યા જાય એવા નહીં હોય. શાસ્ત્ર કહે છે :

'જિણપૂઆ વિગ્ઘકરો...' અર્થાત્ જિનપૂજામાં અંતરાય કરનારો ઘોર લાભાંતરાય, ભોગાંતરાય, વીર્યાંતરાય વગેરે કર્મ બાંધે છે. એ અંતરાય કર્મોનાં ફળમાં શું આવવાનું? પોતાને જે ઇષ્ટ વસ્તુના લાભ અને મનગમતાં સુખના ભોગ તથા વીર્ય તાકાત જોઈએ છે, તે મળવાનું અટકી પડવાનું.

એટલે જ ઉત્તમ આત્માઓને એવા કોઈ અંતરાય નડતાં, ત્યારે એ સમજી જતાં કે પૂર્વભવે જિનભક્તિમાં ખામી રાખી છે, અગર બીજાને અંતરાય કર્યો છે, તેથી આ સ્થિતિ છે. માટે એ ખામી દૂર કરું, જાતે જિનભક્તિ ખૂબ કરું અને બીજાને એમાં પ્રેરું.' સમજે છે કે,

પૂજામાં વિઘ્નથી અંતરાયકર્મ બંધાય એનો હેતુ :

પ્રશ્ન : જિનપૂજામાં આડે આવવાથી એવા ઇષ્ટલાભ-સુખભોગ વગેરેમાં અંતરાય કેમ ઊભાં થાય?

ઉત્તર : એટલા જ માટે કે સામો જો જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા-ભક્તિ કરત, તો એને એવા પુણ્યલાભ થાત કે જેથી ઇષ્ટના લાભ થાય, સુખભોગ મળે.

એટલે સ્પષ્ટ છે કે એની જો આપણે જિનપૂજા અટકાવી તો એથી એને થતાં ઇષ્ટલાભ-સુખભોગ અટકાવ્યા. એટલે પછી આપણને પણ એ અટકે, એ અટકાવનારાં અંતરાયકર્મ બંધાય, એમાં નવાઈ નથી.

કુદરતી હિસાબ છે કે, બીજાનું સુખ લૂંટો, તો તમારું સુખ લૂંટાય.

પછી એ સુખ લૂંટવાનું સીધી રીતે કરો કે આડકતરી રીતે; પણ સુખ લૂંટો છો માટે તમારું સુખ લૂંટાય; અર્થાત્ તમારા સુખની આડે અંતરાયકર્મ ઊભાં થઈ જાય.

કોઈની જિનપૂજા અટકાવવાથી એને જિનપૂજાથી મળતા લાભ અટકાવાનું ઊભું થાય છે. એ અટકવામાં આ પૂજા અટકાવનારો માણસ નિમિત્ત થયો. કહો, સીધી રીતે બીજાના સુખલાભ લૂંટનારો નહીં, પૂજામાં વિઘ્ન કરવા દ્વારા એ અટકાવનારો સુખલાભ લૂંટનારો. એક પ્રશ્ન થાય :

દીક્ષા આપનાર સુખ નથી લૂંટતાં :

પ્રશ્ન : તો એમ તો સાધુ કોઈને દીક્ષા આપે, તો શું એને સંસારના સુખ-ભોગથી વંચિત કરી અંતરાય કર્મ બાંધે?

ઉત્તર : ના, સાધુ એને વૈરાગ્ય પમાડે છે, સંસારના સુખભોગ એ રાગાદિ અને હિંસાદિ પાપ કરાવનારાં હોવાથી ભવચક્રમાં ભમાવનારાં હોવાનું સમજાવે છે. એથી જીવ પોતે એને ભયંકર સમજી એનાથી ઊભગી જઈ સ્વેચ્છાથી એને છોડે છે અને ઉચ્ચ ચારિત્ર જીવનમાં જાય છે, જઈને રાગાદિ-હિંસાદિ પાપોથી રહિત એવી દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપી રત્નત્રયીની આરાધનાનું મહાઉત્તમ જીવન જીવે છે.

આ સ્થિતિએ પહોંચાડવામાં દીક્ષા આપનાર ગુરુએ એને સુખભોગથી વંચિત કર્યો, એમ ન કહેવાય, 'બિચારાના સુખભોગ લૂંટી લીધા,' એમ ન બોલાય. ઊલટું એ ચારિત્રથી જ, જ્યાં સુધી એ જીવનમાં સર્વ કર્મક્ષય કરી મોક્ષે જવાની તાકાત ન આવે ત્યાં સુધી, ઊંચા પુણ્ય બંધાવી સ્વર્ગના સુખભોગનો ભાગી કરે છે.

અલબત્ત; દેવતાઈ સુખ-ભોગ કાંઈ ઉપાદેય નથી, કિન્તુ જ્યાં સુધી તમારામાં વીતરાગચારિત્રે પહોંચવાની શક્તિ નથી, ત્યાં સુધી કર્મસત્તા કાંઈ તમને દુર્ગતિ-

દુઃખ-દારિદ્રમાં સબડતાં ન રાખે, તમારા સરાગચારિત્રના પ્રતાપે ઊંચી દેવની સદ્‌ગતિ પમાડે છે, અસંક્લિષ્ટ સુખભોગ પમાડે છે. એવા એ સુખભોગ કે, જેમાં તમને એવા રાગાદિનાં સંકલેશ ન થાય, પરંતુ વિરક્ત દશા ઊભી રહે. ચારિત્ર આ કામ કરે છે.

ત્યારે, જિનપૂજામાં અંતરાય એ જીવને પાપભર્યા ગૃહસ્થજીવનમાં જિનપૂજા દ્વારા પરમાત્માને ચરણે જે કાંઈ પોતાના તન-મન-ધન યથાશક્તિ અર્પિત કરવાનો અવસર હતો ને તેમ કરીને ઉત્તમ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની તક હતી, તે ચૂકાવે છે ને ચૂકાવીને તેનાથી નીપજતાં સુખભોગ ચૂકાવે છે. માટે એ સુખભોગનાં અંતરાય કર્મ અર્થાત્ લાભાંતરાય-ભોગાંતરાય વગેરે કર્મ બાંધે; એ સહજ છે.

માનવજીવનમાં અનેકાનેક હિંસાદિ અને વિષય-વિલાસાદિનાં જાલિમ પાપોમાંથી કાંઇક પણ પાછા વાળનાર જિનપૂજા છે. જિનપૂજામાં બેસે એટલો સમય એ પેલા જાલિમ પાપોથી બચે છે, જે એનામાં વીતરાગતાના બીજનું વાવેતર કરે છે, વૈરાગ્યને પોષે છે.

જો સિનેમાની એકટ્રેસનો શૃંગારી વેશ-ચેનચાળા બતાવનારો ફોટો જોઈ જોઈ રાગ પોષાય, તો શું જિનમૂર્તિમાં વૈરાગ્યનું પોષણ ન થાય?

કહે છે : 'જિનમૂર્તિનું દર્શન બરાબર છે, પણ જડ મૂર્તિનું પૂજન શા માટે?'

બાવલાં પૂજાય, જિનમૂર્તિ નહીં? :

આમ કહેનારને ખબર નથી લાગતી કે, 'અરે ! 'જડ' બોલતાં જીભ કેમ ઉપડે?' મૂર્તિ કોની છે? ત્રણ લોકના નાથ અને આપણા અનંત ઉપકારીની.

રાણા પ્રતાપ, છત્રપતિ શિવાજી જેવા આર્ય સંસ્કૃતિ-રક્ષક ભડવીરના બાવલાંને નમસ્કાર અને પૂજન કરી નવલોહિયા સુભટો દેશસેવાની, સંસ્કૃતિરક્ષાની ભવ્ય પ્રેરણા મેળવે છે, જો આ બાવલા-મૂર્તિની પૂજા આવી પ્રેરણા મૂર્તિનાં પૂજન વૈરાગ્ય-ઉપશમભાવની પ્રેરણા ન આપે? ક્ષત્રિયાણીને એના પતિની પ્રતિકૃતિ શું, પતિની મોજડીની પૂજા એને શીલરક્ષાનું જોમ આપે છે.

માનસશાસ્ત્ર સમજે, એને આ બધું સમજાય એવું છે. માનસવિજ્ઞાનની ગમ ન હોય, એ આ ક્યાંથી સમજી શકે? મૂર્તિપૂજાનો વિરોધ, વ્યવહાર-ધર્મક્રિયાનો

વિરોધ વગેરે વિરોધ કરનારા બિચારા માનસવિજ્ઞાનની અણસમજના કારણે ઘોર પાપ કરી સ્વયં ડૂબે છે, બીજાને ડૂબાડે છે.

મૂર્તિપૂજાના લાભ :

માટે સમજી રાખો, મૂર્તિપૂજા અને વ્યવહાર ધર્મક્રિયાઓમાં મહાન મનોવિજ્ઞાન કામ કરી રહ્યું છે,

(૧) એ મૂર્તિ અને એ ક્રિયાના આલંબને જીવનમાં અપ્રશસ્ત ભાવો અટકીને સુંદર પ્રશસ્ત ભાવો દિલમાં રમતાં રહે છે.

(૨) મૂર્તિપૂજામાં જિનાજ્ઞાપાલનનો મહાલાભ છે.

(૩) પૂજામાં કરાતાં ધનવ્યયમાં ઉપકારી પરમાત્મા પ્રત્યે કૃતજ્ઞભાવ અદા થાય છે. દિલમાં કૃતજ્ઞભાવ પોષાય છે.

પરમાત્મા પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા અદા કરાય, એ શું જેવું તેવું સુકૃત છે? એને દુષ્કૃત્ય કહેવાય કે મહાસુકૃત?

જે પરમાત્માના અચિંત્ય પ્રભાવે આ ઉત્તમ મનુષ્યભવ અને બીજી અનેક વાતની પુણ્યાઈ મળી, હવે એ પરમાત્માની મૂર્તિપૂજાની વાત આવી, ત્યારે કહેવું કે, 'ના, એ પૂજામાં હું પૈસા વેડફી નહીં નાખું, હું તો સામાયિક કરીશ, તપ કરીશ.' તો એ બચેલા પૈસા ક્યાં નાખવાનો? કહો ને, જાતભોગ-કુટુંબભોગમાં

બાયડીના ખોખા પર હીરા-માણેકના કે સોનાના દાગીના ચડાવવામાં લેખે પડ્યું લાગે છે ને ભગવાનની મૂર્તિ પર દાગીના ચડાવવાનું વેડફાઈ જતું દેખાય છે ! કેવી અજ્ઞાનદશા ! એ ખબર નથી કે,

દાગીને શણગારેલી સ્ત્રીને જોઈ-જોઈ જાતે પાપોથી ખરડાય છે અને બીજાઓ પણ જોઈ જોઈ પાપો બાંધે છે, ત્યારે ભગવાનને આંગી-આભૂષણ પૂજા કરી જાતે વીતરાગ પ્રત્યેનો ભાવ અને પુણ્ય વધે છે ને બીજાઓ પણ દર્શન કરી મહાન એવા શુભભાવ ને પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે.

૨. ભિખારી : રાજ્યનો વારસદાર?

પેલા ભિખારીએ સાધુવચનથી મંદિરે-મંદિરે વીતરાગ પ્રભુનાં માત્ર દર્શન કરી કરીને પણ એવું પુણ્ય ઊભું કર્યું કે ભવાંતરે મરણાન્ત ઉપદ્રવ આવવા છતાં એમાંથી આબાદ રક્ષણ મેળવ્યું અને છેવટે રાજ્યસમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી.

એને જે ચાર-ચાર વાર મરણાન્ત આક્રમણમાંથી બચાવ મળ્યા છે, એ જો જાણે તો કહેવું પડે કે એમાં પોતાની હોશિયારી કામ નથી લાગી, પરંતુ પૂર્વનાં પ્રભુદર્શનનાં પુણ્યે એને બચાવ્યો છે.

જુઓ એને કેવા કેવા પ્રસંગમાં કેવો ગેબી બચાવ થઈ ગયો !

ભિખારી પ્રભુદર્શનથી શું શું પામ્યો?

ભિખારી પ્રભુદર્શનનાં પુણ્યથી માનવ અવતાર પામ્યો. બ્રાહ્મણ પુરોહિતનો પુત્ર થયો. પાંચ-છ મહિનાનો થયો ત્યારે એકવાર બ્રાહ્મણ એને રાજાને પગે નમવા સાથે બાળકને રાજાના પગે પાડે છે.

રાજા દેવકુંવર જેવા આ બાળકને જોઈને પ્રસન્ન તો થાય છે, પણ ત્યાં રાજાનો નિષ્ણાત જોષી બેઠેલો, એ આ બાળકની રેખા જોતાં ચમકીને બોલી ઊઠે છે : 'ઓહો !'

રાજા પૂછે છે : 'કેમ જોષીજી ! ચમકી ઊઠ્યા?'

જોષી કહે : 'મહારાજ ! બાળક બડો ભાગ્યશાળી લાગે છે. આપની ગાદીનો વારસદાર બનશે !'

રાજાને ભારે આઘાત લાગ્યો કે, 'હેં? આ દક્ષિણા-ભીખ માગી ખાનારા બ્રાહ્મણનો દીકરો મારો વારસદાર?' મારી આબરુના કાંકરા જ થાય કે, 'કેવો નમાલો આ રાજા કે એના દીકરામાં રાજા થવાનું કૌવત કેળવ્યું નહીં, તે એ વારસદાર ન બનતાં એક ભિખારી એની ગાદીનો વારસદાર બન્યો !'

રાજા અંતરમાં તો ભારે ઉદ્વિગ્ન થઈ ગયો, પરંતુ બહારથી પ્રસન્નતા દેખાડે છે : 'એમ? રાજા થશે? બહુ સરસ.'

અંતરમાં ખેદ છતાં બહાર પ્રસન્નતા; એ વિવેક કે કુટિલતા? :

રાજાએ શું આ વિવેક દાખવ્યો? ના, કુટિલતા દાખવી. શી કુટિલતા? આ જ કે એના મનને થયું કે, 'આને વારસદાર ન થવા દઉં. આ તો મારે વિષવૃક્ષ, એ મોટું થાય એ પહેલાં જ ઊખેડી નાખું. આ બાળકને હમણાં જ મરાવી નાખું, પછી શાનો આ મારી ગાદીએ આવે?'

'પરંતુ જો અત્યારે નારાજી દેખાડું ને પછી બાળક બેપત્તા થાય, તો એના બાપને ને બીજા અહીં બેઠેલાને વહેમ જાય કે રાજાએ નારાજી દેખાડેલી, તેથી એણે જ કાં એને બેપત્તા કર્યો હોય? માટે અત્યારે તો ખુશી ખુશી જ દેખાડવાની ને થોડા દિવસમાં આનો નિકાલ કરી નખાવવાનો.'

બોલો, રાજાનું આ હૃદય હોય અને બહારથી બીજા સભાસદો સાથે પ્રસન્નતા દેખાડે, તો એ વિવેક કર્યો કે કુટિલતા?

માટે, આપણા જીવનમાં આ ધ્યાન રાખવા જેવું છે ક્યારેક દિલમાં બીજું હોય ને બહાર વિવેક ખાતર દેખાડ જુદો કરવો પડે, ત્યાં કુટિલતા-માયામાં ફસાઈ ન જઈએ. ત્યારે પૂછો,

પ્રશ્ન : અંદર બીજું ને બહાર બીજું; એ માયા તો થઈ જ ગઈ, હવે માયામાં ન ફસવાનું અને વિવેક ગુણ દાખવવાનું ક્યાં રહ્યું?

ઉત્તર : શુદ્ધ વિવેક દાખવવાનું આ રીતે બને : જો અંતરમાં ઔચિત્યદૃષ્ટિ, ધર્મદૃષ્ટિ, સ્વ-પર હિતદૃષ્ટિ જ રાખીને અંતરમાં જુદું છતાં બહારમાં અમુક રીતે વર્તી લેવું પડે, તો એ વિવેક છે, કુટિલતા નથી.

દાખલા તરીકે જુઓ કે, તમે બજારમાં બેઠા છો ને એસોસીએશનવાળા કોઈ જલસો ઉજવવા તમારી પાસે ટીપમાં પૈસા ભરાવવા કાગળિયું લઈને આવે છે, તમારું ધર્મી હૃદય આવા જલસામાં માનતું નથી, એટલે આમાં ધનવ્યય નિરર્થક સમજે છે. છતાં એસોસીએશનના એક સભ્ય હોવાથી ઔચિત્યની દૃષ્ટિએ ટીપમાં રકમ આપવી પડે છે, તો એ માયા નહીં, વિવેક છે. પૂછો,

પ્રશ્ન : એમાં વિવેક શો? એવું ઔચિત્ય જાળવવામાં પાપનું પોષણ નથી?

પાપના પોષણ કરતાં ધર્મરક્ષાનું પોષણ મોટી ચીજ :

ઉત્તર : પાપનાં પોષણ કરતાં ધર્મરક્ષાનું પોષણ મોટી ચીજ છે ને ધર્મરક્ષા કરવી એ વિવેક છે.

ત્યાં રકમ આપતાં આ વિચાર છે કે, 'જો હું રકમ ન આપું, તો આ લોકો મને કંજૂસ ગણી મારા ધર્મને નિંદે કે, જુઓ ! આ લોકોનો ધર્મ જ એવો છે કે મખ્ખીચૂસપણું શીખવે.' આમ, ધર્મનિંદા ન થાય એ દૃષ્ટિથી અંતર ના પાડવા છતાં, બહારથી રકમ આપવાની ઉદારતા દેખાડે, એ વિવેક છે, ઔચિત્ય છે. માયા કરી ન કહેવાય.

ઔચિત્યદાનથી ધર્મની વાહવાહ :

પૂર્વના કાળમાં મોટા ખર્ચે ધર્મ કાર્ય કર્યા પછી ઔચિત્યદાનમાં હજારો રૂપિયા ઉછાળતા.

રાણકપુરનું ભવ્ય મંદિર બંધાવનાર ધરણશાહ શેઠના ભાઈએ અચલગઢ પર મંદિર બંધાવ્યું. એની પ્રતિષ્ઠા કરવા છ'રી પાળતો મોટો સંઘ લઈને આવ્યા. ધામધૂમથી પ્રતિષ્ઠા કરી. એ કર્યા પછી એ કાળના એક લાખ રૂપિયા યાચકોમાં વહેંચ્યા. કેમ? એથી ઇતરોમાં જૈનધર્મની વાહ વાહ થાય.

પેથડશા મંત્રીએ દિગંબરો સામે ૫૬ ઘડી સોનું ઊછરામણીમાં બોલી ગિરનાર તીર્થ પર શ્વેતાંબરોનો હક ઊભો રાખ્યો. પછી એટલું પોતાનું સોનું દાદાના ભંડારમાં નખાવી ચાર ઘડી સોનું યાચકોમાં વહેંચ્યું.

બોલો, આ બંનેએ યાચકોમાં વહેંચ્યું એ પાત્રમાં, સુપાત્રમાં કે પરમપાત્રમાં દાન થયું? ના, કિન્તુ ધર્મનો જયજયકાર કરાવનાર ઔચિત્યદાન થયું.

યાચકોને અને લોકોને એમ થાય કે, 'અહો ! આમનો ધર્મ કેટલો બધો ઊંચો કે આવા ધર્મકાર્યની પાછળ કોરીકડાક ખુશાલી નહીં, પણ ઉદારતાભરી ખુશાલી શીખવે છે!'

આમ, એ લોકોને જૈનધર્મ પ્રત્યે જે આકર્ષણ, રુચિ ઊભી થાય, એ એમના

દિલમાં ધર્મબીજનું આધાન-વાવેતર થયું; એ જ જૈનધર્મનો જયજયકાર છે.

જૈનધર્મનો જયજયકાર એટલે શું? :

'બોલો, જૈનધર્મ કી જય' એમ જૈનો-જૈનો બોલે, એ જૈનધર્મનો જયજયકાર?

ના. દાન-શીલ-તપ વગેરે ધર્મ પર શ્રદ્ધા વિનાના નામ-જૈનોનાં દિલ પર એ ધર્મનો વિજય તેમજ જૈનેતરોનાં હૃદય પર જૈનધર્મનો પ્રભાવ પડે, આકર્ષણ થાય, એ જૈનધર્મનો જયજયકાર છે.

દિલ પર, હૃદય પર ધર્મનો વિજય એટલે દિલમાં-હૃદયમાં ધર્મનું આકર્ષણ-રુચિ પ્રશંસા નહોતી તે ઊભી થાય, અર્થાત્ આ આકર્ષણ સ્વરૂપ ધર્મબીજનું વાવેતર થાય.

આ ધર્મનાં આકર્ષણ-પ્રશંસારૂપી ધર્મનો જય-જયકાર ક્યારે થાય? કોઈ વિશિષ્ટ તપ કરો, વિશિષ્ટ શીલ-સંયમ પાળો, વિશિષ્ટ દાન કરો, ત્યારે થાય.

ધર્મનો જયજયકાર કરાવનારું વિશિષ્ટદાન એટલે? માત્ર ઊંચા ખર્ચે કોઈ મંદિર-પ્રતિષ્ઠા ઊજવો એ નહીં, પણ એના પર વળી મોટું ઔચિત્યદાન કરાય એ. એથી ત્યાં ઇતરોમાં ધર્મનો જયજયકાર-ધર્મનો વિજય થાય.

અચલગઢ મંદિર નિર્માણ અને પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર આ સમજતાં હતાં, ૫૬ ઘડી સોનું આપી દઈને ગીરનાર તીર્થનો હક ઊભો રાખનાર આ સમજતાં હતાં કે,

ઔચિત્યદાન પાછળ કેવી સમજ? :

ઔચિત્ય મહાદાનથી જૈનધર્મનો સાચો જયજયકાર થાય, અર્થાત્ ઇતરોના દિલમાં જૈનધર્મ પ્રત્યે આકર્ષણ થાય, ધર્મબીજનું વાવેતર થાય. એ કાંઈ 'પેટમાં કૂવો ને વરઘોડો જુઓ' એવા નિર્ધન જેવા ભૂખ્યા ઇતરોને વરઘોડાનું લુખ્ખું દર્શન કરાવી દીધાથી ન થાય, પણ સાથે એનું પેટ ઠારવાથી થાય. માટે પ્રતિષ્ઠા અને તીર્થરક્ષામાં લાખો-ક્રોડોનો વ્યય કર્યા પછી ઉચિતદાનમાં લાખો ઉછાળ્યા. 'લાલા! લાખ તો થવા દે સવા લાખ', 'ઘાણ ભેગો ઘસરકો' આ સમજ હતી.

તમે લાખ-પોણા લાખમાં કોઈ ઉછરામણી બોલી પ્રતિષ્ઠા-ઘજાદિ ધર્મકાર્ય કર્યા પછી આવું કાંઇ ઉચિતદાન કરો છો ખરા કે, જેથી ઇતરોમાં ધર્મનો જય-જયકાર

થાય? ઉપધાન, યાત્રા સંઘ વગેરેમાં એવો ખર્ચ કર્યા પછી ધર્મનો સાચો જય જયકાર કરાવનારું આવું મોટું ઉચિતદાન આવડે છે? શું એ ભારે પડે છે?

ધર્મકાર્યમાં લાખને બદલે સવા લાખ લાગ્યા હોત, તો નભાવત કે નહીં? તો પછી લાખમાં પત્યા પછી ૧૦-૨૦ હજાર ઉચિતદાનમાં ઉછાળી શકાય? પહોંચ નથી કે નકામું લાગે છે?

ઔચિત્યદાન નકામું સમજે; એ જૈનધર્મ સમજ્યો નથી.

નાના સુકૃતમાં ય ઔચિત્યદાન :

માત્ર મોટા સુકૃતમાં જ આ લાગુ પડે એમ નહીં, પણ નાના સુકૃતમાં ય આ લાગુ પડી શકે.

- અમદાવાદમાં હરકોર શેઠાણી દેરાસરે દર્શન કરવા નીકળે, ત્યારે રોજ ભિખારીઓને પૈસા વહેંચતાં જતાં.
- ભગવાનની આંગી રચાવી, રૂા. ૩૧) ખર્ચ્યા, તો એના પર પાંચ રૂપિયા ઔચિત્યદાનમાં ખરચવા ભારી પડે?
- અરે ! બીજા કોઈને નહીં, પણ પૂજારીને પાંચ રૂપિયા આપી જુઓ જો. એના દિલમાં એમ થશે કે, 'વાહ ! આ ધર્મ કેવો સરસ કે એમાં આવી ઉદારતા કહી હશે !
- બસો રૂપિયા ખરચી પૂજા ભણાવી, તો ઉપર ૨૫) રૂપિયા ઔચિત્યદાનમાં ખરચવા ભારી પડે?
- મંદિરની આજુબાજુનાં ઇતર ઘરોમાં પાંચ પાંચ પેંડાનાં પડિકાં મોકલી આપો જો. મંદિરના દરવાજે એકત્રિત થયેલ જૈનેતર બાળકોને ખાસ પ્રભાવના આપો જો, જુઓ એમના દિલમાં જૈનધર્મ પ્રત્યે માન ઉપજે છે કે નહીં? આનું નામ જૈનધર્મનો જયજયકાર!

એટલો નિયમ કરો કે, 'જે કાંઈ સુકૃત કરાય, એના ખર્ચની ૧૦ ટકા રકમ ઔચિત્યદાનમાં ખરચવી...' ભારે પડે? દા.ત., સો રૂપિયા ખરચ્યા, તો ૧૧૦ ખરચવાનો હિસાબ માંડતાં ભારી પડે? તો કદાચ પૂછશો :

પ્રશ્ન : એ તો ભારી ન પડે, પરંતુ માનો કે ઉપધાન-પ્રતિષ્ઠા જેવા કાર્યમાં રૂા. ૭૦,૦૦૦ ખરચ્યા, તો ઉપર રૂા. ૭૦૦૦ ખરચવા ભારી ન પડે?

ઉત્તર : તો શું ૭૦ હજાર ખરચ્યા, તે તણાઈને ખરચ્યા? મૂડી સાવ ખાલી કરી નાખીને ખરચ્યા? જવા દો એ વાત. ૭૦ હજાર ખરચનારો મોટા ભાગે ડબલ-ત્રબલ-ચોબલ દાબીને બેઠો હોય છે અરે ! દસગુણા રાખીને કામ કરતો હોય છે. એ પણ હકીકત છે કે કાર્ય કરતાં ૭૦ના ૮૦ હજાર લાગતાં હોય, તોય તેની તૈયારી હોય છે. એને ભાઈ ! સાત હજાર ખરચવામાં શું ભારી પડે છે?

પ્રશ્ન : પણ તે એટલાં બધાં ઔચિત્યદાનમાં જૈનેતરોમાં ખરચવાથી શો લાભ? એમ ફેંકી દેવાના?

ઉત્તર : ફેંકી દેવાના ન બોલો. જૈનધર્મના જય-જયકારમાં Invest - રોકાણ કરી મૂકવાના છે. એમાંથી એ જૈનેતરોનાં દિલમાં જૈનધર્મ પ્રત્યે માન આકર્ષણ ઊભું થશે. એમનામાં બોધિનું બીજ વાવી દેવાશે, જેમાંથી અહીં નહીં, તો ભવાંતરે એમનામાં જૈનધર્મ રૂપી પાક આવશે. આ મહાન લાભની આગળ સાત હજાર રૂપેડી શી વિસાતમાં હતી?

ઔચિત્યદાનનો મહિમા સમજો. ઔચિત્યદાન એ બોધિબીજનું મહાદાન છે.

ઔચિત્યદાનથી ધર્મની નિંદા અટકે.

વાત-વાતમાં ઔચિત્યદાન કરતાં શીખો, પછી જોજો એનાથી તમારો ધર્મઉલ્લાસ કેટલો વધી જાય છે !

વાત આ હતી કે બજારમાં એસોસિએશન તરફથી ટીપ આવી ને એમાં અલબત્ત ધર્મનું કામ નહોતું છતાં દેવું પડ્યું, તો એ એમ સમજીને કે, 'ન દઉં તો લોકો મને કંજૂસ સમજી મારા ધર્મની નિંદા કરે; માટે ભૂતને બાકળાં દેવા દે.' આ સમજીને દે, તો એ ઔચિત્યદાન છે.

એથી ધર્મનિંદા અટકાવવા બહારથી દીધું, તો શું એમાં 'અંદરમાં જુદું બહારમાં જુદું' એમ માયા કરી? ના, માયા નહીં, ઔચિત્ય જાળવ્યું. માયા ત્યાં કે જ્યાં ધર્મનું લક્ષ્ય જ નહીં, ધર્મની દૃષ્ટિ જ નહીં.

ત્યારે, પેલા રાજા અંદરથી પેલા બ્રાહ્મણ બાળકને પોતાનો વારસદાર થવાનો છે; એ સાંભળી અંદરમાં એના પ્રત્યે દ્વેષ-નારાજી ઊભી થઈ અને મારી નખાવવાનો વિચાર કરે છે, પરંતુ બહારથી રાજીપો દેખાડે છે કે, 'વાહ ! બહુ ભાગ્યશાળી બાળક !' આ માયા છે. કહો,

જે અંદરમાં જુદું અને બહારમાં જુદું એમાં સરવાળે ધર્મ હોય, ધર્મરક્ષા હોય, ધર્મ-પ્રભાવના હોય, એમાં માયાનું પાપ ન ગણાય.

૩. હત્યાનો પ્રયાસ

રાજાને અંદર કરતાં બહાર જુદું દેખાડવામાં સરવાળે ધર્મ નહીં, પણ નિર્દોષ બાળકને મારી નખાવવાની જ કુટિલ બુદ્ધિ છે. બહાર દેખાવ તો કર્યો કે, 'વાહ ! સરસ ! આ બાળક આ ગાદી પર આવશે ! બડો ભાગ્યશાળી !'

પરંતુ અંદરમાં સળવળ્યું કે, 'આ ભિખારીનો પુત્ર શાનો મારો વારસદાર બને? મરાવી નાખું આને,' એટલે ૪-૮ દિવસ પછી એક મારો તૈયાર કર્યો અને સિફતથી સંધ્યાકાળ પછી એને ઉપાડી જઈ જંગલમાં ઠેકાણે પાડી દેવા કહી દીધું.

અહીં ત્રણ જણા છે, રાજા, મારો અને બાળક. હવે જુઓ ત્રણેયનાં તત્ત્વ શું કામ કરે છે ! રાજા પાસે રાજ્યસત્તા છે, એ રાજસત્તા એને બેફિકરપણે પોતાની નિર્દોષ પ્રજાનું જ કાટલું કઢાવી નાખવા કેવો અંધ બનાવે છે ! કેવો ક્રૂર અને કેવો ઘોર પાપમાં નિર્ભય બનાવે છે !

સત્તા ભૂંડી, કેમ કે અવસરે ગોઝારું કૃત્ય કરાવે.

તમે કહેશો : 'સત્તાથી સારા કામ પણ થઈ શકે.' પરંતુ તમને ખબર નથી કે એ ક્યારેક જે ગોઝારું કૃત્ય કરાવે છે, એ એટલા બધા રાગ કે દ્વેષના સંક્લેશવાળું હોય છે, પાપમાં એટલી બધી નિર્ભયતાવાળું હોય છે અને પાપ એવું અત્યંત અધમ હોય છે કે એ બીજાં બધાં સારાં કામ પર કૂચડો ફેરવી નાખે છે.

રાવણ કેમ મર્યો? મરીને ચોથી નરકમાં કેમ ગયો? રાજા સારો હતો, સારાં કામ કરનારો, પરંતુ એક સીતાના મોહમાં પડ્યો અને પાછળથી સીતાની શીલની મક્કમતા પર એનો મોહ ઊતરી ય ગયો, સીતા પાછી આપવી એવા નિર્ણયવાળો બન્યો પણ ખરો, તો પણ રાજ્યસત્તાની રૂએ અભિમાનમાં ચડ્યો કે,

'આને એમ ને એમ ન જવા દઉં, પણ રામ-લક્ષ્મણને યુદ્ધમાં હરાવી અહીં પકડી લાવીને રાજ્યસભાની વચ્ચે એમને સીતાનું દયાદાન કરું.'

બસ, આ અભિમાન પર લડ્યો અને અંતે યુદ્ધમાં કપાઈ મરી પહોંચ્યો નરકમાં ! ક્યાં ગયું બીજું સારાપણું? સારાં કામો? કહો, રાજ્યસત્તાની રૂએ કરેલા એક ગોઝારા કૃત્યે બીજાં સારાં કામો પર એકવાર તો લેલો ફેરવી નાંખ્યો. રાજ્યસત્તા ભૂંડી.

અહીં રાજા રાજસત્તાનાં પાપે નિર્દોષ બાળકને મારી નખાવવા મારો તૈયાર કરે છે. રાજામાં આ અભિમાન અને ક્રૂરતાનું તત્ત્વ.

ત્યારે મારો પૈસાના લોભમાં એવું ગોઝારું કૃત્ય કરવા તૈયાર થાય છે. એનામાં લોભતત્ત્વ.

ધન ભૂંડું, કામ ભૂંડો. એ લોભ કરાવી અવસરે વિશ્વાસઘાત, ઘાતકીપણું, ઉપકારી પર અપકાર વગેરે ગોઝારું કામ કરાવે.

કોણિકે રાજ્યસંપત્તિના લોભમાં ઉપકારી પિતા શ્રેણિકને જેલમાં પૂર્યા અને એક સેચનક હાથી અને દિવ્યકુંડળના લોભમાં દાદા ચેડા મહારાજ સામે ખૂનખાર લડાઈ લડતો રહ્યો.

આજે ય જુઓ છો ને કે ધનની પાછળ કેવાં કેવાં ગોઝારાં કામ થાય છે ! જૂઠ, અનીતિ, માયા, વિશ્વાસઘાત, મહાકર્માદાનના ધંધા વગેરે ચાલે છે ને?

'આજે ડૉક્ટર બનીએ, તો ધીકતી કમાણી' એ લોભમાં જૈનોના છોકરા પણ જીવતાં પંચેન્દ્રિય દેડકા અને બીજા વિકલેંદ્રિય વાંદા વગેરે જીવતાં જીવને સોયા ભોંકી ભોંકી ચીપિયાથી એની ચામડી વગેરે ઊંચી ઊખેડી એના શરીરની અંદરનું હલન-ચલન જુએ છે ને?

પોતે પોતાના શરીર પર આવા પ્રયોગ કરાવવા તૈયાર થાય? માત્ર એકવાર પણ અંદર ઊંડે સોયો ભોંકાવી ચીપિયાથી ચામડી અને અંદરનું બહાર ઊંચકાવી જોવરાવવા તૈયાર થાય? ના, ત્યારે પેલા જીવને બિચારાને તો અનેકવાર સોયા ભોંકે છે ! આ ગોઝારું કૃત્ય નથી? ધનનો લાભ ભૂંડો.

એમ, કામ ભૂંડો. કામવાસનામાં અંધમાણસ પત્નીને ખુશ રાખવા મા-બાપનો દ્રોહ કરે છે, મહા ઉપકારી મા-બાપ પર પણ અપકાર કરે છે !

રાજાને સત્તાએ ભુલાવ્યો. મારાને ધને ભુલાવ્યો.

સત્તા અને ધન; બે ય તત્ત્વ ભૂંડાં, પણ ધર્મ; એ તારણહાર તત્ત્વ.

૪. રામ રાખે તેને કોણ ચાખે?

મારાનો વિચારપલટો :

જુઓ, પેલું બાળક પૂર્વેથી દેવદર્શનના ધર્મતત્ત્વનું શરણું લઈને આવેલ છે, તેથી એ અહીં એ એને કેવો બચાવી લે છે !

મારો સમી સાંજે બાળકને એના ઘર આગળ એકલું બેઠેલું જોઈ સહેજ લલચાવીને ઉપાડીને ઊઠાવી જાય છે.

મારો પહોંચ્યો ઝટપટ નગરની બહાર ને અંધારું થઈ ગયેલું, પણ ચાંદનીનો પ્રકાશ પ્રસરી ગયેલો, એમાં બાળકનું મુખ જુએ છે, ત્યાં એના મનને વિચાર આવ્યો કે,

'અહો ! કેવું રમણીય મુખ ! કેવો નિર્દોષ ચહેરો ! શું આ બાળકે રાજાનું કશું બગાડ્યું હોય? આવા નિર્દોષ બાળકને મારાથી કેમ મરાય? રાજાના મનમાં ગમે તે હોય, પણ હું આવા નિર્દોષ જીવને મારવાનું ઘોર પાપ કાં કરું? આને અહીં જ મૂકી દઉં અને રાજાને કહી દઈશ કે કામ પતાવી નાખ્યું.'

મારાના મનમાં આ વિચાર શી રીતે આવ્યા? રાજાએ જીવતાં બાળકને મારી નાખવાનું જેને સોંપ્યું હશે, તે માણસ જોઈને જ ને? એવા ક્રૂર ઘાતકી જેવા માણસ વિના ગભરું બાળકને કોણ મારી નાખે? એવો આ માણસ અહીં દયા ખાય છે : 'કેવું નિર્દોષ બાળક ! આને બિચારાને કેમ મારી નંખાય?' આ દયાનો વિચાર ઘાતકી જેવા માણસને?

ઘાતકીને આ દયાનો વિચાર કોણ કરાવે છે? :

બાળકે કોઈ આજીજી નથી કરી, રોકકળ કરી નથી, તેમ કોઈ ગુરુ મારાને ભેટ્યો નથી કે એને કશો ઉપદેશ આપ્યો નથી, તો દયાનો વિચાર કોણે કરાવ્યો?

કહો, બાળકનાં પૂર્વનાં પ્રભુદર્શનથી ઊભાં થયેલાં પુણ્યે આના દિલને દયાથી

પીગળાવી નાખ્યું. પુણ્યે જ મારાને એવી છૂપી પ્રેરણા કરી કે મારો એને ઉદ્યાનમાં માળીના ઘર પાસે મૂકીને ચાલ્યો ગયો.

પુણ્ય કેવી ગેબી સહાય કરે છે ! સામા ઘાતકીને પણ દયાળુ બનાવી દે ! મોટા...રાજાના પણ હુકમને બાજુએ મુકાવી દે ! આ એકવાર બચવાનું થયું.

હવે બચવાનો બીજો પ્રસંગ જુઓ :

માળી ઘરની બહાર નીકળ્યો ને આ બાળકને જુએ છે, જોતાં જ રૂપાળું બાળક જોઈ આકર્ષાઈ જાય છે. એના મનને એમ થાય છે કે, 'અહો ! આ બાળક અહીં ક્યાંથી? કોનું હશે?' આજુબાજુમાં જોઈ આવે છે, તો કોઈ દેખાતું નથી.

'લાગે છે કે કોઈએ એને ગમે તે કારણે ત્યજી દીધું હોય. ખેર ! પણ મારે તો ભાવતું હતું ને વૈદ્યે કહ્યા જેવું થયું. મારા દીકરા તરીકે જ રાખી લઉં.'

માળણને આનંદ : બ્રાહ્મણીને પોક :

માળી બાળકને ઉપાડી લઈ આવ્યો ઘરમાં અને બૈરીને આપતાં કહે છે : 'લે, તું ઓરતા કરતી હતી ને કે મારે છોકરું નહીં? લે, આ તારે છોકરો. જો કેવો આ દેવકુંવર જેવો છે ! આ ભગવાને જ તારા માટે અહીં મોકલી આપ્યો છે. ભગવાનનો પાડ માન કે તારે નવ મહિના પેટમાં વેઠવાની મહેનત વિના તૈયાર દીકરો મળ્યો.'

બસ, માળીની પત્નીને હરખનો પાર નથી, ઝટ બચ્ચાને લઈ છાતી સરસો ચાંપે છે, બચ્ચીઓ ભરી લે છે, પ્રભુનાં ઓવારણાં લે છે : 'વાહ રે મારા દયાળુ ભગવાન ! કેવી તમારી દયા ! દેવકુંવર જેવો દીકરો આપ્યો ! પ્રભુ ! તમારા ઓવારણાં લઉં છું.'

ત્યાં બ્રાહ્મણના ઘરે પોક પડી છે : 'હાય ! બાળક ક્યાં ગયું? આજુબાજુ તપાસ કરતાં ન મળી આવ્યું એટલે વિમાસણામાં પડ્યા કે શું કૂતરું-બલાડું તાણી ગયું હશે? બસ, રોઈને મન વાળીને બેસી રહ્યા કે આ પણ આપણા ભાગ્યમાં નહીં.

આ પણ બાળકનું તેવું કર્મ કરાવે છે કે રાજદરબારે ધા નાખવાનું મન ન થાય, ઢંઢેરો પિટાવાનું ન કરાવે, આખા નગરમાં હો-હા ન મચાવા દે. બધું એમજ પતી ગયું ને બાળક માળીને ત્યાં ઊછરી રહ્યું છે.

માળણપુત્ર રાજા થવાની ભવિષ્યવાણી :

એમાં વળી એ જરા મોટો થયો, ત્યારે એક દિવસ માળણ રાજાને ફૂલો આપવા જાય છે, ત્યાં આ બચ્ચાને સાથે લઈ જાય છે ને એને રાજાને પગે પાડે છે. બરાબર એ વખતે પેલો જોષી સાથે બેઠેલો બાળકને જોઈ હરખી ઊઠીને કહે છે : 'વાહ કેવો રાજયોગી બાળક !'

રાજા પૂછે : 'કેમ જોષીજી ! હરખ્યા?'

'મહારાજ ! આ બાળક અહીં રાજા થાય એમ લાગે છે.'

પાછો રાજા ચોંક્યો : 'હેં માળણનો દીકરો મારો વારસદાર?' બહારથી રાજીપો દેખાડ્યો : 'ઓહો ! તો તો આ બડો ભાગ્યશાળી !'

પણ અંદરખાને સળવળાટ છે : 'હેં? શું ત્યારે ૩-૪ વર્ષ પહેલાં શું પેલા મારાએ બાળકને મારી નાખ્યો નહીં હોય? અગર એ તો મરી ગયો, પરંતુ શું આ નીચા કુળનો બાળક મારી રાજ્યગાદી પર બેસવાનો? તો તો મારી ઇજ્જત જ ખલાસ ! ને શું મારો વહાલો લાયક દીકરો મારી પછી રાજા નહીં થાય? એ કાંઈ ચાલે નહીં, આ બાળકને ખત્મ કરાવી દઉં.'

એક મનની અસત્ ગણતરી માણસને કેવો પછાડે છે !

જ્યોતિષ સામે વિચારમાં ઉભયથી ખોટી ગણતરી :

રાજા કેટલી કનિષ્ટ અધમાધમ વિચારણામાં ઊતરી જાય છે ! નિર્દોષ બાળકને મારી નખાવવો છે. સદ્ વિચારણામાંથી આ કેવી ભયંકર અસદ્ વિચારણામાં પછાડ ખાધી? શાથી? પોતાના મનની ખોટી ગણતરીના લીધે.

જ્યોતિષ બોલી રહ્યું છે કે, 'આ બાળક રાજા થશે.' હવે જો એ ખોટું હોય, તો ય એમ વિચારવું કે, 'આ રાજા થાય, એ બરાબર નથી, એ ખોટી ગણતરી છે; કેમ કે રાજા થવાનો નથી.'

ને વિચાર્યું કે કદાચ રાજા થાય ને જો એ જ્યોતિષ સાચું હોય, તો 'હું એને મારી નખાવીને એને રાજા ન થવા દઉં.' એ પણ ખોટી ગણતરી છે.

આમ, ઉભયથી ખોટી ગણતરી એને નરસા ભયંકર વિચારમાં પછાડે છે.

માણસ ચાલુ જીવનમાં પણ ખોટી ગણતરીમાં સારાથી નરસા વિચારમાં કેટલી પછાડ ખાતો હશે?

ચાલુ જીવનમાં ખોટી ગણતરીથી નરસા વિચારમાં કેટલી પછાડ? :

મનને માન્યું કે, 'આ મારો ભાઈ કે કાકો-મામો મારાથી વિરુદ્ધ વર્તી મારું ખરાબ કરે છે, માટે એનો સંબંધ તોડી નાખું. એની સાથે સારાસારી રાખવાનું કામ નથી.' આ શું કર્યું? આ જ, ખોટી ગણતરી પર દ્વેષનો વિચાર.

ગણતરી ખોટી એટલા માટે કે કદાચ ખરેખર તો પેલો વિરુદ્ધ ન વર્તતો હોય, પરંતુ પોતે જ ખોટી સુણી-સુણાઈ પર ઝેરિલી દષ્ટિ પર કે સ્વાર્થની દષ્ટિ પર ખોટું માની લીધું હોય, તો શું આ ખોટી ગણતરી નહીં?

પેલાની પરિસ્થિતિ પહેલાં સારી હોય એટલે એ કામમાં આવતો હોય, પણ હવે એના સંયોગ બદલવાથી એ આપણા કામમાં ન આવતો હોય, આમ આપણો સ્વાર્થભંગ થવાથી માણસ માની લે છે કે એ મારી વિરુદ્ધ વર્તે છે. અથવા પેલા વિશે ક્યાંકથી કશું બનાવટી સાંભળ્યું, તેથી માની લે છે કે આ મારી વિરુદ્ધ વર્તે છે. અહીં કદાચ પૂછશો :

પૈસાથી કેટલી જાતની ઝેરિલી દષ્ટિ? :

પ્રશ્ન : શું પૈસા વધે; એ ઝેરિલી દષ્ટિ કરાવે છે?

ઉત્તર : (૧) હા, મારી પાસે કોઈ દુખિયારો માગવા આવે તો? આ ભય એ ઝેરિલી દ્રષ્ટિ છે. એ 'મારા પૈસા કેમ પરોપકારમાં જાય, સુકૃતમાં જાય' એ અમૃતમય દષ્ટિ ન આવવા દે.

(૨) થોડા પૈસા વધતાં બીજા સારું કમાતાં દેખીને ઇર્ષ્યા થાય છે કે આ શાનો વધારે કમાઈ જાય છે? કરતો હશે કાંક ઓઠકોઠ. આ ઝેરિલી દષ્ટિ છે. એથી પ્રમોદભાવની અમૃતમય દષ્ટિ ન આવે.

પ્રમોદ ભાવનો વિચાર આ કે, 'ભલે ને એ વધારે કમાયો, મારો ભાઈ જ છે ને? એનાં પુણ્યે એ કમાય છે. મારું પુણ્ય દૂબળું હોય, તેથી મને ઓછું મળે, એ યુક્તિયુક્ત છે. એમાં વળી ઇર્ષ્યા કરું, તો પૂર્વનાં પુણ્યકર્મની સ્થિતિ કપાય ને નવું પાપ બંધાય એ વધારામાં. નિયમ છે :

અશુભભાવ જેમ

(૧) અશુભ કર્મ બંધાવે

(૨) પૂર્વબદ્ધ શુભકર્મને અશુભમાં ફેરવી નાખે, સંક્રમણ કરે, તેમ

(૩) સિલકમાં રહેલ શુભકર્મના સ્થિતિ-રસ ઘટાડી નાખે, સ્થિતિ-રસની અપવર્તના કરે.

કષાયના ભાવ ક્રોધ-અભિમાન, માયા-લોભ, મમતા, તૃષ્ણા, જડ પુદ્ગલના રાગ, પત્ની-પુત્રાદિના રાગ, વૈર-વિરોધ-અંટસ, ઇર્ષ્યા-નિર્દયતા-અવિનય... વગેરે વગેરે ભાવો અશુભભાવ છે. એ દિલમાં ઊભા કરો એટલે પાપબંધ, પાપસંક્રમણ પુણ્યના રસ-સ્થિતિમાં કાપ (અપવર્તન) થયા સમજો. વળી, એનાં કુસંસ્કાર વધે એ જુદું.

ભૂતકાળમાંથી એવાં કુસંસ્કારોનો જથ્થો તો લઈ આવ્યાં છીએ. એમાં અહીં અશુભભાવ કરવાથી નવા કુસંસ્કારોનો વધારો થતો જવાનો.

પૂર્વના મહાન શ્રાવકો અશુભભાવોનાં આ મોટાં અનર્થ-નુકસાન સમજતાં હતાં, તેથી જ જીવન એવું જીવતાં, એવા શુભભાવોથી ભર્યું ભર્યું જીવતાં કે અશુભભાવને જગા જ ન મળે.

અશુભભાવ કરાવે એવા સંયોગો તો આવે, પરંતુ સમજતાં હતાં કે, 'આ અનિષ્ટ સંયોગના બહાના હેઠળ સામા પ્રત્યે અશુભભાવ કરીશ, તો મને બચાવ નહીં મળે, પણ મારા આત્મામાં અશુભકર્મના બંધ વગેરે ચાલવાનું. તો શા સારુ એવી મૂર્ખાઈ કરું કે બીજાના વાંકે હું દંડ લઉં?'

- **સંયોગો પુણ્ય-પાપને આધીન છે. શુભાશુભભાવ આત્માના પુરુષાર્થને આધીન છે.**
- **આત્મા સંયોગ મળવામાં પરાધીન છે. પણ અશુભભાવ રોકી શુભભાવ કરવામાં સ્વતંત્ર છે.**

નુકસાનમાં કયા શુભભાવ? :

તો શા માટે મારા હાથની-શુભભાવની સારી વસ્તુ જતી કરું, જેના લાભ અપરંપાર છે?

જોજો, ખરાબ સંયોગનાં નુકસાન નહીંવત્ છે, એની સામે એ નભાવી લઈ શુભભાવ રખાય, તો લાભ અપરંપાર છે.

કોઈ લાખ રૂપિયા લૂંટી ગયું, યા ભાગીદારોએ દગો કરીને આંચકી લીધા, એનું નુકસાન કદાચ માનો ને જીવનભરની શ્રીમંતાઈ ગઈ, એટલું જ નુકસાન, પરંતુ ત્યાં દિલમાં જો ધન અને શ્રીમંતાઈ પર વૈરાગ્ય આવે, સામા પર ક્ષમા, કરુણા ઊભરાય કે,

બિચારો મારા પૈસાના નિમિત્તે ઘોર પાપકર્મ બાંધી ગયો ! એના આ ઘોર પાપના ઉદય વખતે એનું બિચારાનું શું થશે?' આવી કરુણા ઊભરાવી અને 'ભગવાન સાચું જ કહે છે કે પૈસા ભૂંડા,' આમ વૈરાગ્ય જાગતો કર્યો, ક્ષમા, કરુણા, જિનવચન પર શ્રદ્ધા...વગેરે શુભભાવ કર્યો, એના લાભનાં લેખાં નહીં.

રામના શુભભાવ :

કૈકેયીએ ભરત માટે રામને મળતું રાજ્ય પડાવી લીધું, તો રામચંદ્રજીએ શું કર્યું?

- એના પર ગુસ્સો કર્યો?
- પોતાના રાજ્યહકનો દાવો (અભિમાન) ઉઠાવ્યો?
- 'જોઈએ, ભરત કેવું રાજ્ય કરે છે,' એવો એના પર દ્વેષ...ઇત્યાદિ કષાય અશુભભાવ કર્યા?

ના, એમણે તો ઉપરથી વનવાસ માગી લીધો.

કેમ વારુ? જાણે છે, પોતાની અહીં હાજરીમાં ભરત ગાદી નહીં લે, તે ભરત રાજ્યગાદી સ્વીકારે એટલા માટે જાતે વનવાસ માગી લીધો ! ચાલ્યા વનમાં ને ત્યાં એક દિવસ પણ યાદ ન કર્યું કે, 'હાય ! મારે રાજ્ય ગયું ! કૈકેયી-ભરત પર દ્વેષ તો નહીં, કિન્તુ લેશ પણ શોકનો ય અશુભભાવ નહીં.

હવે જુઓ, બનેલા સંયોગથી પોતાને નુકસાન કેટલું? રાજ્ય ગયું અને રાજ્ય સાથે સાહ્યબી-વિલાસ ગયા એટલું. પણ શુભભાવથી લાભ કેટલો?

(૧) મહાન ત્યાગ થયો અને

(૨) પિતાના મહાન વિનયથી ઇતિહાસમાં અમર થઈ ગયા.

(૩) કુટુંબમાં ક્લેશ ન થવા દીધો. માતા કૌશલ્યા રોતાં હતાં : 'હાય ! મારો છોકરો રાજા બનવાને બદલે જંગલમાં ભટકતો ફરે?' એને રામે હસતાં કરી દીધા ! શી રીતે? શુભભાવના બળ ઉપર.

રોતી કૌશલ્યાને રામે શું કહ્યું? :

રામ કહે છે : 'મા ! આ તું શું કરે? ગૌરવ લઈ રાજી થવાને બદલે રોવાનું? આપણા ઇક્ષ્વાકુવંશમાં એક પણ રાજા બેવચની બન્યો નથી. બોલેલાં વચન પાળ્યાં છે. આ મારા પિતાજીએ કૈકેયીને પૂર્વે આપેલા વર મુજબ એના વર માગવાના હિસાબે ભરતને રાજ્ય દઈ દીધું, પણ ભરત મારે અહીં છતે રાજ્યગાદી સ્વીકારવા તૈયાર નહીં.'

'તો શું એમનું વચન ફોક જાય? પિતાજીનું વચન બરાબર પળે, એટલા માટે મેં વનવાસ માગી લીધો. એટલે હવે ભરતને રાજ્ય લેવું જ પડશે ને પિતાજીનું વચન પળાશે. તો પછી તારે તો ગૌરવ લેવું જોઈએ કે, વાહ મારો દીકરો વનમાં જાય છે તેથી મારા પતિનું વચન ફોક નહીં જાય અને ઇક્ષ્વાકુવંશની પ્રતિષ્ઠા અખંડ જળવાઈ રહેશે !'

આ સાંભળતાં જ કૌશલ્યા હસી પડ્યાં, રામની પીઠ થાબડી.

પણ આ બધું કયારે? રામના દિલમાં કૈકેયી પ્રત્યે દ્વેષ નહીં, પણ 'પિતાનું વચન બરાબર પળાવું જ જોઈએ,' એવો વિનય-વિવેકનો શુભભાવ જાગ્યો ત્યારે ને એમાં વનવાસ સ્વીકારી મહાત્યાગનો શુભભાવ અપનાવી લીધો ત્યારે.

આજે તમારે જુઓ, ક્યાંક ભાઈ, બેન-બનેવી, કાકા, મામા સાથે સંઘર્ષનો પ્રસંગ ઊભો થયો, એમાં જો આ રામનું દૃષ્ટાંત નજર સામે લાવો, તો કોઈ એના જેવો મહાત્યાગ, મહાખોટ વહોરી લેવા જેવું નથી. તો પછી જે કાંઈ થોડા ત્યાગ કરો, એમની અપેક્ષાએ થોડું જતું કરવાનું કરી શુભભાવ ટકાવી રાખો, એમાં શું બહુ આત્માનું બગડી જાય?

શુભભાવોની મહાકિંમત સમજાવી જોઈએ.

અરે ! બગડી ન જાય, પણ શુભભાવો

- સારો પુણ્યબંધ
- પાપનું પુણ્યમાં સંક્રમણ (પરિવર્તન)
- શુભરસનું ઉદ્વર્તન
- અશુભના રસનાં અપવર્તન (કતરામણ)
- શુભના સંસ્કારોનો સંચય

વગેરેના મહાન લાભ નજરમાં આવવા જોઈએ.

આટલું જ નહીં, વિચારો : 'જે આ ભવમાં જ અશુભ સંસ્કારો તોડવાની અને શુભ સંસ્કારોનો જથ્થો ભેગો કરવાની અનુપમ તક છે શું એ જ ભવમાં ઊંધા વેતરણ કરવાના? અશુભ સંસ્કારો જ વધારે એવા અશુભભાવ કરવાના? શુભભાવની અણમોલ તક ગુમાવવાની? તક વેડફી નાખવાની?'

પૈસા ઝેરિલી દષ્ટિઓ આપે છે.

અનેકાનેક પ્રકારના આરંભ-સમારંભ કરવાનું મન શાના ઉપર થાય છે? પૈસા ઉપર.

પાસે પૈસા ન હોય, તો શું કરે? કહે છે ને કે, 'મિયાં મશાલા વિના શું કરે?' તો ય જીવ ઘેલિયો છે. પાસે પહોંચતું ન હોય, તો ય બેઠો બેઠો આરંભ-સમારંભના તરંગો કર્યા કરે છે, તે ય શાની ખાતર? પૈસા ખાતર.

અરે ! પોતાને મળવાની આશા જ નહીં હોય, તો પણ વિચારશે કે, 'આણે બંગલો સરસ બાંધ્યો!' 'ફલાણાને વેપાર કરતાં નથી આવડતો એટલે શું રળે રાખ? વેપાર તો આમ કરવો જોઈએ.' 'આ ફલાણે મૂડી નકામી એમ ને એમ રાખી બેઠો છે. આજે તો ધંધા ઘણા.' આવી આવી જાતના થઈ શકે. આવા વિચાર શાના અંગે? પૈસા માલ-મિલકત અંગે.

પૈસા ચીજ જ એવી છે કે આરંભ-સમારંભ વગેરે પાપના વિચાર એના અંગે જ કરાવે.

માણસ મનની ખોટી ગણતરી પર આવા પાપના ભયંકર વિચારો કરે છે.

મનથી માની લે છે કે, 'આમ કરીએ એટલે આમ લાભ થાય.' આ ખોટી ગણતરી છે. કેમ કે એને ખબર નથી કે, 'માથે કર્મસત્તા મોટી બેઠી છે. એમાં કર્મ જો

નરસા હોય, તો ધારેલું કશું સીઝે નહીં ને પાપ માથે પડે, એ જુદું !'

જુઓ, પેલો રાજા માની લે છે કે, 'હું આ હલકા કુળના બાળકને મારી ગાદીએ ન આવવા દઉં. એને આવી રીતે મરાવી નાખું.' અને એ માટે પ્રયત્ન કરે છે.

પરંતુ બાળકનું જિનદર્શનથી ઉપાર્જેલ પુણ્ય જબરું છે, તેથી રાજાનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે. એટલે શું થયું? રાજાને પાપ તો માથે જ પડ્યું ને?

રાજાએ માળણનો છોકરો પોતાનો વારસદાર થવાનો છે, એ સાંભળી એ મહેલમાં જઈ વિચાર કર્યો 'શું ત્યારે પેલો બ્રાહ્મણનો જ છોકરો આ તો નહીં? શું મારાએ એમ જ છોડી દીધો હશે? અથવા એ તો મરાઈ ગયો, પણ હવે આ નવો વારસદાર પાક્યો? ગમે તે હો, પણ હવે આને જીવતો ન રહેવા દેવાય.'

બસ, એમ વિચારી એક વિશ્વાસુ લાગતાં કઠોર દિલના માણસને આ માળણના છોકરાને દૂર જંગલમાં ઉપાડી જઈ મારી નાખવાનું કામ સોંપ્યું.

રાજા પોતાના મનની ખોટી ગણતરી પર બાળકને મારી નખાવવાના ભયંકર કૃત્ય પર જાય છે, પરંતુ કહે છે ને 'રામ રાખે તેને કોણ ચાખે?' રામ એટલે પરમાત્મા, પરમાત્માની ભક્તિથી ઊભું થયેલું પુણ્ય. એ રખેવાળ હોય, ત્યાં કોણ શિકારી પશુ એને જીભ પણ અડાડી શકે? કોણ એનો વાળ વાંકો કરનાર છે?

બાળક ભલે ને બીજા મારાને સોંપાયો, પરંતુ એ જ્યાં બાળકને માળીના આંગણમાંથી છૂપી રીતે ઉઠાવી ઘોડા પર લઈ જંગલમાં ચાલ્યો, ત્યાં દૂર માઈલો નીકળી જતાં બાળક ભૂખ્યું થયું, તે રોયા કર્યા વિના મોંઢું ફેરવી એની દાઢીમાં હાથ ઘાલી કાલી ભાષામાં કહે છે : 'કાકા ભૂખ લાગી છે. લાડુ મળશે?'

ઘોડેસ્વાર એનો નિર્દોષ પ્રેમાળ સુંદર ચહેરો અને એની મીઠી વાણી સાંભળી પીગળી જાય છે, એના મનને થાય છે કે,

'અરે! આવા નિર્દોષ બાળકને મારી નાખવાનું ઘોર પાપ મારે કરવાનું? આ તો ભગવાનનું સ્વરૂપ લાગે છે, આને કેમ મારી નખાય?

'હા, રાજાએ મને સોંપ્યો તે સારું કર્યું, નહીંતર કોઈ નાદાન માણસને સોંપ્યો હોત તો આ બિચારાને મારી જ નાખત. પરંતુ બાળકનું ભાગ્ય જ જોર કરતું હોય, ત્યાં એવાને શાનો સોંપાય?'

મને આની દયાનો વિચાર આવે છે, એ સૂચવે છે કે આનું ભાગ્ય જોર કરે છે. તો પછી આને અહીં ક્યાંય ઠીક સ્થાને મૂકું તો એના ભાગ્યના જોરે કોઈ પાલક મળી જશે.'

ઘોડેસ્વાર સીધી લાઈનનો વિચાર કરે છે, પોતે દયા કરીને પોતાની વડાઈ નથી માનતો, પરંતુ બાળકના સદ્‌ભાગ્યની વડાઈ, ભાગ્યવંતા બાળકની વડાઈ માને છે.

દયા-પરોપકાર-સેવા કરવા સહેલા; પરંતુ એમાં સામાની વડાઈ માનવી કઠિણ.

પૂર્વપુરુષો એવા હતાં, યાચકને દાન કરીને યાચકની વડાઈ માનતાં. કહેતાં કે, 'ભાઈ તેં ઠીક ઉપકાર કર્યો કે મને દાનધર્મનો લાભ કરાવ્યો. તારા જેવો લેનાર ન હોત તો હું છતે ધને ક્યાંથી દાન કરવા પામત?

વીર ભામાશાએ દરિદ્ર બની ગયેલા રાણા પ્રતાપને વર્ષો સુધી લશ્કર નભે એટલું ધન આપ્યું. કેટલો મોટો પરોપકાર ! છતાં એ કરીને ભામાશા રાણાને શું કહે છે? આ જ 'આપ આનાથી આર્યસંસ્કૃતિનું રક્ષણ કરવાના. એમાં નિમિત્ત બનવાનો મને લાભ આપો છો, એ આપનો હું મહાન ઉપકાર માનું છું.'

પરોપકારમાં સામાનો ઉપકાર માનવાની વાત હતી. એના બદલે જો સામા પર પોતાના ઉપકાર મનાવવા અભિમાનથી દયા-દાન કરવાની વાત હોત, તો કદાચ રાણો પ્રતાપ એના ધનને સ્વીકારત કે કેમ એ સવાલ છે અને ન સ્વીકારે તો દાન ક્યાંથી થાય? પરોપકાર ઝીલનાર ન મળે, તો પરોપકાર શી રીતે કરી શકવાનો?

'લેનાર વિના દાન અશક્ય'નો દાખલો :

અમેરિકાના મહાકંજુસ તરીકે પ્રસિદ્ધ અબજોપતિ રોકફેલરને અંત સમયે બુદ્ધિ ફરી, મનને થયું કે, 'અરે ! હું આ અબજોનું ધન એમ જ મૂકીને મરીશ? એના કરતાં લાવ એને ચેરીટીમાં-ધર્માદામાં આપી દઉં.'

એમ વિચારી અમેરિકાના લોકહિતકારી સંસ્થાઓના લિસ્ટ મંગાવી એકેક સંસ્થાના નામના ૫-૫ હજાર ડોલરના ચેક ફાડ્યા અને તે સંસ્થાઓને મોકલી આપ્યા. પરંતુ દરેક દરેક સંસ્થાવાળાએ Refased with honour માન સાથે ઇન્કાર કરી ચેકો પાછા વાળ્યા. બોલો, આ સ્થિતિમાં રોકફેલરને પરોપકારનું ઘણું મન હોવા છતાં પરોપકાર શી રીતે કરે?

આ વાત છે પરોકાર કરી સામાનો ઉપકાર, સામાની વડાઈ માનવાની છે.

એવું સેવા કરવામાં –

જેની સેવા કરી, એના પર પોતાનો પાડ નહીં ચડાવવાનો, પોતાનો ઉપકાર નહીં મનાવવાનો, પણ પોતે એનો ઉપકાર માનવાનો, એની વડાઈ માનવાની.

સાધુને વહોરાવીને શું બોલો છો? 'મેં આપને સારો લાભ આપ્યો.' એવું કે, 'આપે મને સારો લાભ આપ્યો.' એવું? સાધુની સેવા તમે કરી, સાધુને આપ્યું તમે, છતાં સાધુને કહો છો : 'આપે મને બહુ સારો લાભ આપ્યો, આપનો ઉપકાર માનું છું.' કેમ વારુ? સમજો છો કે લેનાર સાધુ જ ન હોત, તો છતી વસ્તુએ સુપાત્રદાનનો લાભ ક્યાંથી મળત? આવું બધે માનવાની તૈયારી છે?

મા-બાપની સેવા કરીને માનો ખરા કે, 'માતા-પિતાએ મને સેવાનો લાભ આપી મારા પર બહુ ઉપકાર કર્યો.' કે એમ મનાવો : 'આ તો હું તમારું આટલું કરું છું. બીજા તમારા છોકરા કોણ તમારું કરે છે?' બેમાં ફરક કેટલો?

સામાની વડાઈ અને જાતવડાઈમાં ફરક :

સેવામાં પોતાની વડાઈ માનવા જતાં કરકસર-બાદબાકી કરાશે અને અવસરે સેવા બંધ થઈને ઊભી રહેશે. ત્યારે સેવામાં સામાની વડાઈ માનવામાં સરવાળો-ઉદારતા રહેશે, છતે સાધન-સંયોગે સેવા કદી મૂકાશે નહીં.

આનું કારણ સ્પષ્ટ છે કે સેવા કરી પોતાની વડાઈ લેવામાં તો કરકસરથી ય સેવા કરવામાં વડાઈ તો મળે જ છે, પછી ઉદારતા શા માટે કરવી? અને સામેથી કદાચ કડવો બોલ આવ્યો, તો સેવા પડતી ય મૂકાય.

મનને એમ થાય કે, 'કરીએ કરીએ ને ઉપરથી સાંભળવાનું? ઘેર ગયું એ કરવાનું. બીજાનું કરીશું, તો વડાઈ મળશે.' માત્ર આ લોકનાં હિત પર, આ જનમની વડાઈ પર દૃષ્ટિ છે. તેથી સેવાને કરકસરનો રોગ અને મોત લગાડી દે છે.

સેવામાં સામાનો ઉપકાર માનવામાં પરલોકહિત નજર સામે છે. 'મને આ સેવાનો લાભ આપે છે, તેથી મારે કૃતજ્ઞતા ગુણપૂજા અને પુણ્યનો લાભ મળે છે.' આ ભાવ હોય એટલે સેવામાં સારી ઉદારતા રહે.

સેવામાં તુચ્છ પૈસા જઈને મહાન કૃતજ્ઞતા, મહાન ગુણપૂજા ને મહાન પુણ્યનો લાભ મળતો હોય, તો ઉદારતા કેમ ન કરવી?

અત્યાર સુધી સ્વાર્થની માયામાં કરેલાં ઊંધાં વેતરણને ફેરવીને સીધાં વેતરણ કરો તો જ આ ભાવ આવે. સીધું વેતરણ આ –

સેવામાં પોતાનું મહાન પરલોકહિત સધાવી આપવાનો સામાનો ઉપકાર માનો.

પરમાત્મા જેવાની સેવા કરવામાં પણ આ લક્ષ્ય નથી એટલે ભગવાનની વડાઈને બદલે આપ-વડાઈનાં નાટક કરાય છે. પૂજા-આંગીમાં પોતાનું નામ બોર્ડ પર ચડાવો છો; એ શું છે? મંદિરમાં પોતાના નામની તકતી લગડાવો છો; એ શું છે?

પ્રશ્ન : બીજા અનુમોદના કરે ને?

ઉત્તર : અરે ! એ તો અનુમોદના કરીને તરશે ત્યારે ખરા, પણ તમે આપવડાઈ અને ભગવાન પર ખોટો ઉપકાર મનાવી ડૂબી જશો; એનું કેમ? તમારે બીજાને અનુમોદના જ કરાવવી છે ને?

- તો બોર્ડ પર લખાવો : 'એક ભગવાનના દેવાદાર તરફથી આંગી-પૂજા થશે.'
- તકતી લગાવો : 'ભગવાનનો ઘણો માલ દાબી થોડું કાઢનાર એક મુફલીસ તરફથી આ દેવાનું થોડું વળતર.'

શું આમાં અનુમોદના નહીં થાય? તમારું નામ લખાવો, તો જ અનુમોદના થાય?

ચાળા છે ચાળા; અંતરમાં નામ લખાવી જાતવડાઈ જોઈએ છે ને બહાનું કાઢવું છે અનુમોદનાનું, મનની ચોરી છે. ત્યારે વિચારો, 'આ જીવનો ઉદ્ધાર ક્યારે થશે?

ભગવાનની સેવા-ભક્તિ કરો, એમાં ભગવાનનો પાડ નથી માનવો, તો ઉદ્ધારની દષ્ટિ દૂર છે.

ભગવાનનો પાડ ઉપકાર આ રીતે કે,

(૧) સામે અરિહંત ભગવાન છે, તો જ જગતમાં ઉચ્ચ ગણાતી અરિહંત ભક્તિનો લાભ મળે છે; માટે આલંબનભૂત અરિહંત પરમ ઉપકારી છે.

(૨) અરિહંતે આ તારણહાર ભક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો, તો જ ભક્તિ કરવાની ગમ પડી. માટે માર્ગદર્શક અરિહંત પરમ ઉપકારી છે.

(૩) અરિહંતદેવના પ્રતાપે આ સારા માનવભવમાં આવ્યા, તો જ આ ભક્તિ કરી શકીએ છીએ. માટે ઉચ્ચભવ અપાવનાર અરિહંત પરમ ઉપકારી છે.

(૪) અરિહંતને પોતાને તમારું કશું જોઈતું નથી એટલે જ અધિકાધિક ભક્તિ કરવાનું મન રહે છે. એ જો સ્પૃહાળુ હોત, તો તમારા ભક્તિના ભાવ એવા ટકત કે વધત નહીં. નિઃસ્પૃહી ત્યાગી તરફ લોક દિલથી ઝૂકે છે.

આટલું જો મન પર લો, તો પ્રભુની સેવા-ભક્તિ કરીને પોતાની વડાઈનું બોર્ડ લગડાવતાં કે જાહેરાત કરતાં શરમ આવે, પાગલતા લાગે. જાતનાં બોર્ડ, પ્રશંસા વગેરેમાં પડનાર બેશરમ છે, અજ્ઞાન છે, મૂઢ છે. વાત આ છે :

સેવા કરીને સામાનો ઉપકાર માનો, એ ચમત્કારનું કાર્ય કરશે.

દીકરાને કહો : 'જો ભાઈ ! આ અમે તારા પર ઉપકાર નથી કરતાં, પરંતુ એક સારો ધર્મી આત્મા તૈયાર કરવાનો લાભ તું અમને આપી રહ્યો છે;' તો એની દીકરા પર ચમત્કારિક અસર પડશે.

દીકરા પર બધો ખરચ કરતાં કહેતાં રહો : 'જો આ બધો ખરચો કરીએ છીએ, એ તું સારો ધર્માત્મા બને એટલા માટે.' તો એ દીકરો ધર્માત્મા બનવા પ્રયત્ન કરશે, કેમ કે એ સમજે છે કે, 'હું ધર્માત્મા બનું, એથી માતા-પિતા રાજી થાય છે.' એમ પ્રારંભે લાલચથી પણ ધર્મ કરતાં કરતાં એ ધર્મથી ભાવિત થવાનો. એમ કરતાં સાચો ધર્માત્મા બનશે.

પાડોશીનું કોઈ કામકાજ સેવા કરી એને કહો : 'આ તમે મને સારો સેવાનો લાભ આપ્યો, તમારો આભાર માનું છું. તમારી મારા પર દયા છે, મહેરબાની છે.' તો એ પાડોશીના દિલમાં તમે કોતરાઈ જશો.

સેવા ધર્મને આટલા માટે જ પરમગહન કહે છે.
'सेवाधर्मः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः।'

સેવાધર્મ પરમ ગહન કેમ? :

સેવાધર્મ અત્યંત ગહન છે, જે યોગીઓને પણ ન સમજાય, ન લભ્ય થાય એવો છે. કેમ વારુ અત્યંત ગહન? એટલા જ માટે કે એમાં આપણે બીજાની

સેવામાં તન-મન-ધનથી તૂટી મર્યા પછી પણ માનવાનું છે કે, 'એણે આપણા પર ઉપકાર કર્યો.'

બોલો, બીજાનું આપણે ઘણું કર્યું? તો ત્યાં શું આપણે એના ઉપર ઉપકાર કર્યો કે એણે આપણા પર? કર્યું આપણે ઘણું, પૈસે ટકે ઘસાયા આપણે, છતાં આપણા પર ઉપકાર એણે કર્યો !' આ વાત ગળે ઊતરે એવી વાત નથી. એટલે જ સેવાધર્મ પરમ ગહન છે.

યોગીઓ બીજાને ઉપદેશ આપે, છેક પતિતમાંથી પાવન કરે, પછી 'મેં એનું ભલું કર્યું' એમ મનને લાગવાને બદલે એણે મારું ભલું કર્યું' એવું યોગીઓને ય લાગવું મુશ્કેલ છે.

યોગીઓને અગમ્ય કેમ? :

પ્રશ્ન : વાત તો સાચી ને કે, 'યોગીએ પતિતનું ભલું કર્યું' દીવા જેવું એ સ્પષ્ટ દેખાય છે, ત્યાં પતિતે યોગીનું શું ભલું કર્યું?

ઉત્તર : પતિતની દૃષ્ટિએ એ બરાબર છે કે, 'મારું યોગીએ ભલું કર્યું.' આપણી દૃષ્ટિએ પણ એ બરાબર છે કે, 'પતિતનું યોગીએ ભલું કર્યું.' પરંતુ યોગીએ પોતાની દૃષ્ટિએ આ માનવાનું છે કે,

'પતિતે મારા પર ઉપકાર કર્યો.' કેમ કે મહર્ષિઓએ મારા સુધી પહોંચાડેલ હિતમાર્ગ હું આગળ ચલાવું, તો કૃતાર્થ થાઉં એટલે મારી પાસેથી હિતમાર્ગ પતિતે ઝીલી મને કૃતાર્થ કરવાનો ઉપકાર કર્યો.'

'મહર્ષિઓ તરફથી હિતમાર્ગ મને મળ્યો, એ એટલો બધો એમનો મારા પર ઉપકાર થયો, તો હવે મેં શું કર્યું? હું એને આગળ વહેતો રાખું, તો હું કૃતકૃત્ય થાઉં. પણ વહેતો રાખવા એને ઝીલનાર તો કોઈ જોઈએ ને? આ ભાગ્યશાળીએ એ ઝીલ્યો ને મને કૃતાર્થ બનાવ્યો.'

બોલો, યોગીને ય આવું મનમાં ઝટ કેમ બેસે? પણ હકીકતે સાચું છે કે નહીં?

'સેવા ઝીલનારો એ ઉપકારી' એ સાચું કેમ? :

પ્રશ્ન : આ તો ઊંધું દેખાય છે. 'સેવાકારી એ ઉપકારી' ને બદલે સેવા ઝીલનારો ઉપકારી?

ઉત્તર : હા, સેવા કરનારો એમ માને કે, 'મેં આના પર ઉપકાર કર્યો.' તો એમાં ભલે સામાને તો ઉપકાર થયો એમ લાગે, પરંતુ આ સેવા કરનારને પોતાને 'મેં કર્યો' એમ અભિમાન આવ્યું; ને ખરેખર તો પરમાત્માનો માલ છે. એ બીજાને આપ્યો, એમાં હિતમાર્ગ ખરેખર તો એ 'પરમાત્માએ આપ્યો' માનવું જોઈએ, એના બદલે એ 'મેં આપ્યો' માનવું; એ ખોટી માન્યતા છે.

ત્યારે, સેવા કરીને એને જો એ સેવા કરવા પર જ અહંકાર અને મિથ્યા માન્યતા પોષાતી હોય તો 'સેવા કરી' એ જાતને ફળી કે ફૂટી? કહો છો ને કે જેનું છેવટ સારું એ સારું ! અહીં સેવાનું છેવટે અહંકાર અને મિથ્યાકલ્પનામાં આવ્યું, તો એ પોતાને માટે સારું ક્યાં રહ્યું?

એના બદલે જો સેવા કરીને એમ મનાય કે, 'મેં શું કર્યું છે? હિતમાર્ગ મારો થોડો છે? એ તો પરમાત્માનો બતાવેલો છે, એટલે બારોબાર એમનું બંડલ સામાને પહોંચાડ્યું. એમાં એને હિતમાર્ગ 'મેં આપ્યો ને ઉપકાર કર્યો' એમ કેમ મનાય? જો આવું મનમાં આવે, તો તો અહંકાર અને મિથ્યાકલ્પનાથી બચી જવાય.

વ્યવહારમાં જુઓ, ઘરેથી બહાર જતાં હો, પાડોશીએ તમને સારા માણસ માનીને રૂા. ૧૦,૦૦૦નું બંડલ આપી કહ્યું : 'બજારમાં અમુક વેપારીને આપી દેજો.' તમે એ બંડલ લઈ જઈને એને પહોંચાડો, ત્યાં શું એમ માનો કે, 'મેં એને દસ હજાર રૂપિયા આપવાનો ઉપકાર કર્યો?' ના.

ઊલટું, સામો કદાચ કહેતો હોય કે, 'સારું કર્યું અણીના અવસર પર તમે મને રૂા. ૧૦ હજાર આપ્યા.' તો સજ્જનતાની રૂએ તમારે કહેવું પડે કે, 'ના ભાઈ ના, આ મેં નથી આપ્યા. આ તો પાડોશીએ આપ્યા છે. સારું કર્યું તમે જમે કરીને મને જોખમથી મુક્ત કર્યો, તમારો ઉપકાર.'

યોગી શું માને? :

બસ, એવી રીતે યોગી માને કે, 'આ હિતમાર્ગ તો પરમાત્માનું બંડલ, એ સામા ધણીને પહોંચાડ્યું, એણે મને પરમાત્માના મારા પરના ઉપકારના ભારથી કાંઈક મુક્ત કર્યો, પરમાત્માની પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા અદા કરવા મને તક આપી, મારી પાસે કૃતજ્ઞતા અદા કરાવી, એ એનો મારા પર ઉપકાર.' આ માને, તો જરાય અહંકાર ન થાય.

અહંકાર-મિથ્યાકલ્પનાથી કેમ બચાય? :

આમ, હિતમાર્ગનો ઉપદેશ યોગીએ કર્યો ને પતિતને પાવન કર્યો, પણ યોગી પોતે માને કે, 'સામાએ મને પરમાત્મા પ્રત્યે કૃતજ્ઞ બનવાનો ઉપકાર કર્યો.' તો ત્યાં પછી અહંકાર શી રીતે ઊભો રહે કે, 'મેં એનું ભલું કર્યું?' મિથ્યાકલ્પના શાની ઊભી રહે કે, 'પરમાત્માનો નહીં, પણ મારો હિતમાર્ગ મેં એને આપ્યો?'

ધનથી સેવામાં શું માનવું? :

બસ, હિતમાર્ગની જેમ ધન-ખાનપાન-ચાકરી-દવા વગેરેથી સેવા કરવામાં પણ આ માનવાનું છે કે, 'સામાએ મારા પર ઉપકાર કર્યો.

પ્રશ્ન : આપણું ધન આપણે સામાને આપ્યું, એમાં ઉપકાર એણે કર્યો?

ઉત્તર : મૂળમાં આ જ મોટી ભૂલ છે. ધન આપણું શાનું? ધન તો પરમાત્માનું ! પૂર્વભવે પરમાત્માની ભક્તિ કરી હશે, પરમાત્માની આજ્ઞાનું પાલન કર્યું હશે, તેથી અહીં ધન મળ્યું, એ પરમાત્માના પ્રભાવે મળ્યું. એમાં ય પરમાત્માની ભક્તિમાં તો પૂર્વે કેટલું ખરચેલું? ને અહીં મળ્યું કેટલું બધું? એ શું આપણે દેવાના બદલામાં મળ્યું?

શું શાલિભદ્ર એમ માને છે કે, 'મારી થાળી ખીરના દાનનો આ દેવતાઈ વૈભવ; એ બદલો છે, એ મારા દાનની વડાઈ, મારી વડાઈ છે?' આ માનવું મૂર્ખતા છે. વડાઈ ગુરુની, ઉપકાર ગુરુનો કે એમણે જ દાન સ્વીકાર્યું, તો આ ફળ મળ્યું. એમ વડાઈ પરમાત્માની, ઉપકાર પરમાત્માનો.

હવે જ્યાં અહીં મળેલું ધન પરમાત્માનો જ માલ છે, ત્યાં માનવું કે, 'મારું ધન' એ જ પહેલી મિથ્યાકલ્પના છે. પછી 'આપણું ધન સામાને આપીએ એ સામા પર ઉપકાર આપણે કર્યો.' એ માનવું; એ બીજી મિથ્યાકલ્પના છે. જો આને ઉડાવી દઈએ ને એ કલ્પના કરીએ કે,

'પરમાત્માનું ધન આમ તો મારે હાથે ષટ્કાયજીવ સંહાર અને વિષયવિલાસ તથા સંરક્ષણના અહંત્વ-મમત્વ તથા આર્ત-રૌદ્રધ્યાન પોષવામાં જવાનું હતું, એમાં સામાએ મારું દાન સ્વીકારી મને એ પાપોમાંથી એટલો બચાવી લીધો, મારા પર ઉપકાર કર્યો.'

જો આ કલ્પના કરીએ, તો મિથ્યાકલ્પના-અહંકાર વગેરેથી બચી જવાય. માટે જ પૂર્વના દાતારો યાચકોનો ઉપકાર માનતાં.

આવું સામાને ખાન-પાન આપીએ, દવા આપીએ, રહેઠાણ આપીએ, કિંમતી સલાહ આપીએ, વગેરે વગેરેમાં ઉપકાર આપણે નથી કરતાં, કેમ કે એ બધું પરમાત્માનો માલ છે, કિંમતી સલાહ પણ પરમાત્માના પ્રભાવે આપણને એવું મન મળ્યું, બુદ્ધિ મળી, એવું માર્ગ-તત્ત્વજ્ઞાન મળ્યું, ત્યારે આપી શકીએ છીએ. સામો એ ઝીલીને આપણને પરમાત્મા પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતા અદા કરાવી રહ્યો છે, એ એના આપણા પર ઉપકાર છે. આ એક ઉપકાર.

સેવા ઝીલનારનો આપણા પર બીજો ઉપકાર એ કે,

સામો આપણી હિતશિક્ષા ઝીલે છે, સાંભળે છે, આપણું ધન-ખાન-પાન-દવા વગેરે સ્વીકારે છે, તો જ આપણને દાનધર્મ, એના સુસંસ્કાર અને મહાન પુણ્યનો લાભ મળે છે.

આપણે દેવું જ છે, પણ સામો લે જ નહીં, તો દાનધર્મનો લાભ મળે? દાનનું પુણ્ય મળે? તો આપણું ધન વગેરે સ્વીકારીને આપણને આ મહાન લાભો કમાવી આપનાર સામો આપણો કેવો ઉપકારી!

વક્તા પર જડ શ્રોતાનો ઉપકાર :

પ્રશ્ન : શાસ્ત્ર કહે છે 'ઉપદેશ આપ્યો ને સામાએ ઝીલ્યો નહીં, સાંભળીને કાન તળે કાઢી નાખ્યો, તોય હિતબુદ્ધિથી કહેનાર ઉપદેશકને તો એકાન્તે લાભ છે. તો આમાં સામાનો ઉપકાર શી રીતે માનવો? સામાએ ઉપદેશમાંથી કાંઈક લીધું હોત, તો તો બરાબર છે કે એના જીવન સુધારમાં નિમિત્ત બનવાનો આપણને લાભ આપ્યો એ એનો ઉપકાર.

ઉત્તર : ઉપકાર એ રીતે કે સામો સાંભળવા બેઠો તો જ ઉપદેશક ઉપદેશ કરી શકે ને? સાંભળનાર જ ન હોત તો ઉપદેશ કોની આગળ કરત? ભીંતની કે થાંભલાની? ભલે જડ શ્રોતાની જેમ જડ ભીંત કશું ગ્રહણ ન કરે, છતાં ત્યાં તો 'એ જડનું મારા બોલથી ભલું થાઓ' એવી ઉપદેશકને બુદ્ધિ જ ન આવી શકે, તો હિતબુદ્ધિથી બોલવાનું ય ક્યાં રહ્યું?

માટે ઉપદેશકને સાંભળનાર શ્રોતા મળે છે, માટે એ લાભ થવામાં એણે શ્રોતાનો ઉપકાર માનવો; એમાં શી મોટી વાત છે?

સેવાધર્મ યોગીને ય અગમ્ય કેમ? :

તો હવે કહો, નિઃસ્વાર્થ બુદ્ધિએ કોઈ જાતની માનાકાંક્ષા વિના માત્ર સામાની હિતબુદ્ધિએ ઉપદેશ કરનારે ઉપદેશની સેવા તો આપી, પરંતુ એમાંય શ્રોતા પર પોતાનો ઉપકાર નહીં, પણ પોતાના ઉપર શ્રોતાનો ઉપકાર માનનાર કેટલા નીકળે?

એટલે જ કહેવાયું છે કે, **'સેવાધર્મ પરમ ગહન છે, યોગીઓને પણ અ-ગમ્ય.'**

ખરેખર તો જો આમાં શ્રોતાનો ઉપકાર માનવાનો હોય તો પોતાને અહંત્વ જ ન આવે કે, 'હું આટલો ઉપદેશનો શ્રમ લઉં છું, છતાં આ લોકો સમજતાં જ નથી, મારું શ્રોતાએ માનવું જ જોઈએ.' એવો હઠાગ્રહ ન ઊભો થાય. આ નિરહંકાર એક મહાન લાભ.

તેમજ બીજો લાભ આ કે સામાનો ઉપકાર માનવાથી એમ થાય કે,

એ શ્રોતાએ મને 'ધર્મકથા' નામના પાંચમા મહાન સ્વાધ્યાયરૂપી અભ્યન્તર તપનો લાભ આપ્યો, નિર્જરાતત્ત્વની સાધના કરાવી; એની અનુમોદના થાય.

ધર્મકથા ઝીલનાર જ ન હોત તો એ તપ ક્યાંથી થાત?

સેવા કરીને ઉપરથી સામાનો ઉપકાર માનવા જતાં બે મોટા લાભ :

(૧) અહંત્વ-મિથ્યાકલ્પનાનો નાશ અને
(૨) મહાન ધર્મ, સંસ્કાર અને પુણ્યની કમાણી.

એ લાભ જેવા તેવા નથી, પણ સેવા કરીને સામાનો ઉપકાર માનવો; એ મહાકઠિન કામ છે. માટે તો સાચી સેવા સહેલી નથી. આનંદઘનજી મહારાજ કહે છે :

'મુગ્ધ સુગમ સેવન આદરે, સેવન અગમ અનુપ.'

અર્થાત્ ભોળા માણસ એમ માને છે કે, 'સેવાધર્મ તો સહેલો છે.' જ્યારે ખરેખર એ અગમ યાને ન સમજાય એવો, અનુપ-અનુપમ છે.

જ્ઞાન-તપ-ક્રિયાથી સેવા કેમ ચડે? :

સેવા-વૈયાવચ્ચ એ જબરદસ્ત અપ્રતિપાતી-અવિનાશી ગુણ કહ્યો છે. કેમ કે તપસ્વી મહાતપસ્યાથી ને જ્ઞાની જ્ઞાન-આરાધનાથી જે ફળ પામે એના કરતાં અધિક ફળ અવસરે એમની સેવા-વૈયાવચ્ચ કરનારો પામી જાય છે. એમાં આ એક કારણ છે કે સેવા કરીને સામાએ જ્ઞાની-તપસ્વીનો ઉપકાર માને છે કે, 'આમણે મને સેવાનો લાભ આપ્યો.' ને એમ પોતાનું અહંત્વ તોડે છે.

જ્ઞાન-તપ-ક્રિયા વગેરેની આરાધનામાં તો માત્ર જાત પંડે છે, સેવાની આરાધનામાં સામે વ્યક્તિ છે, તેથી માનવાને અવકાશ મળે છે કે, 'મેં કાંઈ સેવા કરી નથી, સેવા તો સામાએ મારી કરી, સામાએ મને લાભ આપવાનો ઉપકાર કરી મારી સેવા કરી છે. જ્ઞાન-તપની આરાધના શી રીતે માને કે, 'મેં કાંઈ જ્ઞાનનો પ્રયત્ન કર્યો નથી, મેં તપ કર્યો નથી?'

ભરત-બાહુબલી પૂર્વની સેવાથી આગળ આવ્યા :

સેવાની આ વિશેષતા પર જુઓ કે ભરત અને બાહુબલીના જીવ પૂર્વભવે બાહુમુનિ-સુબાહુમુનિ હતાં. એ ૫૦૦ મુનિઓની ભક્તિ-વૈયાવચ્ચથી કેટલા બધા ઊંચે આવી ગયા!

જેમની ભક્તિ-વૈયાવચ્ચ કરતાં હતાં, એમાં કેટલાય તપસ્વી હશે, જ્ઞાનઆરાધક હશે, ધ્યાન-કાયોત્સર્ગની આરાધના કરનાર હશે, એ કોઈના એટલા આગળ આવવા તરીકે નામ નથી સાંભળવા મળતાં, ત્યારે બાહુ-સુબાહુના નામ ભરત-બાહુબલી તરીકે આગળ આવેલા તરીકે મળે છે.

બંનેએ આવું જ કાંક કર્યું હશે, ભક્તિ-વૈયાવચ્ચ કરતાં જાય ને સામા તપસ્વી-જ્ઞાની વગેરેનો ઉપકાર માનતાં જાય; કહે કે : 'આપે અમને સારો લાભ આપ્યો, આપનો અમારા પર બહુ ઉપકાર.'

સેવા લેનારા એમ માને કે, 'આ સેવા કરનારની કેવી વડાઈ છે! અને સેવા કરનાર એમ માની રહ્યા છે કે, 'આ અમને સેવા કરવા દેનારની કેવી વડાઈ છે!'

જૈનશાસનની આ બલિહારી છે : પોત-પોતાને યોગ્ય ભાવના શીખવે છે.

- સેવામાં લેનારને યોગ્ય ભાવના આ, કે, 'અહો ! આ સેવા કરનારને ધન્ય છે.'
- ત્યારે સેવામાં તૂટી મરવા છતાં પોતાને યોગ્ય ભાવના આ કે, 'અહો ! આ મને સેવાનો અનુપમ લાભ આપનારની કેવી વડાઈ ! કેટલો બધો ઉપકાર !'

અરિહંતના ઉપકારની વિચારણા :

ભગવાનના દર્શન કરો, વંદન કરો, પૂજન કરો, ઠાઠમાઠ કરો, બધે જ માનવાનું 'પ્રભુ ! તમારો કેટલો બધો ઉપકાર કે તમે અરિહંત ભગવાન થયા તો જ મને આ અમૂલ્ય અર્હદ્-દર્શન ને અર્હદ્-વંદનાદિનો લાભ મળે છે ! તમારો કેટલો બધો ઉપકાર !'

'લાખ રૂપિયાનો મુગટ રાજાને કે બીજા દેવ-દેવીને ચડાવું તો મામૂલી લાભ, માત્ર આ લોકનો લાભ, પરલોકનો-મોક્ષ સુધીનો લાભ નહીં. ત્યારે પ્રભુ ! તમને ચડાવું તો અપરંપાર લાભ સદ્ગતિનો, તે ઠેઠ મોક્ષ સુધીનો લાભ ! કારણ, તમે અરિહંત છો માટે. અહો ! અરિહંતનો કેટલો બધો અપરંપાર ઉપકાર !'

જીવનમાં અનુકૂળ કેટલું ય બનતું આવે છે ને? બધે જ 'આ મારા અરિહંતના પ્રભાવે બને છે. અરિહંતનાથ ! તમારો કેટલો બધો ઉપકાર ! શુભભાવ આપે, સારા વ્રત-નિયમ, દાનાદિ ધર્મ થાય, એ બધે તમારો ઉપકાર છે ! મારું શું ગજું છે? તમારો આભાર માનું છું.'

આમ વારે વારે અરિહંતનો ઉપકાર મનાય, તો કેટલા લાભ? :

(૧) જાતનો મદ ઓગળી જાય, 'હું કોણ માત્ર?' એમ થાય.

(૨) ઘણું બધું સારું કરીને પણ જશ બીજાને આપવાનો અભ્યાસ પડે.

(૩) અરિહંતના આલંબને જ અનેક સત્પુણ્ય ઊભા થઈ સારું સારું મળે છે. જેથી અરિહંતપણાનો અચિંત્ય પ્રભાવ વારે વારે મનમાં આવવાથી 'અરિહંત એ જ જગતમાં સાચા ઉપકારી નાથ છે, સાચા દેવાધિદેવ પરમાત્મા છે. એવો અટલ વિશ્વાસ ઊભો થાય.

(૪) વારે વારે 'અરિહંત ઉપકારી છે.' એવું મનમાં આવ્યાથી એમની વારે વારે કૃતજ્ઞતા બજાવવાનું મન રહે.

(૫) 'પ્રભુ ! તમે મારું આટલું બધું કરો છો, તો હું પણ તમારી કાંઈ ને કાંઈ ભક્તિ કરું. કમમાં કમ તમારું નામ રટ્યા કરું.' એમ થવાથી ભગવદ્ ભક્તિસ્મરણ થયા કરે.

(૬) અરિહંતની જ માયા લાગવાથી સંસાર પર વૈરાગ્ય થાય.

(૭) જો અરિહંતથી જ બધુ સારું છે, તો અરિહંતનું વારે વારે શરણ લેવાનું મન થાય, વારે વારે શરણ લેવાય ને એથી ભવસ્થિતિ કપાય.

(૮) અરિહંતની આજ્ઞાના પાલનનો ઉમળકો રહ્યા કરે.

વાત આ છે કે સેવા-ભક્તિ કરીને પણ આપણી વડાઈ નહીં, સામાની વડાઈ, સામાનો ઉપકાર માનવાનો છે.

૫. નરસિંહ યક્ષનું મંદિર

નંદ રાજાના મારાને સદ્‌વિચાર :

પેલા નંદ રાજાએ ઊભો કરેલો મારો માળીને ત્યાંથી છોકરાને મારવા લઈ ચાલેલો, એને નિર્દોષ બાળકનું મુલાયમ મોં અને 'કાકા ! ભૂખ લાગી છે, લાડવો ક્યારે આપશો?' એવાં મીઠાં કાલાં બોલ જોતાં હૃદય પીગળી ગયું. મનને થયું કે,

'રાજા મૂરખ છે તે આવા દેવના દૂત જેવા બાળકને મારી નખાવવા ઇચ્છે છે ! પણ હું મૂરખ છું? સારું થયું બાળકનું સદ્‌ભાગ્ય કે એ બીજાને મારી નાખવા ન સોંપાયું ને મને સોંપાયું ! ને એનું સદ્‌ભાગ્ય કે મને એના પર હેત ઊભરાય છે, આને ન જ મારવાનો વિચાર થાય છે !'

શું કરી રહ્યા છે આ? બાળકને ન મારવાની બુદ્ધિ થવામાં જાતની વડાઈ નહીં, પણ બાળકના સદ્‌ભાગ્યનો મહિમા માને છે. એને મનોમન એમ થાય છે કે,

'અહાહા ! બાળ ! તું કેવો ઉપકારી કે મને માનવહત્યાના પાપમાંથી બચાવ્યો ! તારું સદ્‌ભાગ્ય જ મારા દિલમાં દયા ઊભી કરે છે, દિલમાંથી હિંસાનો દાનવ કાઢી નાખી અહિંસા-કરુણાના દેવને વસાવે છે.'

બસ, જંગલમાં એક નરસિંહ નામના યક્ષનું મંદિર આવ્યું, ત્યાં મારાએ યક્ષની મોટી મૂર્તિ પાસે બાળકને બેસાડ્યું અને કહે છે : 'તું અહીં બેસ, હું લાડવો લઈને આવું છું.'

યક્ષને પગે લાગીને કહે : 'દેવ ! સાચવજો આ બાળકને.' એમ કહીને ત્યાંથી જાય છે.

દયાળુ મારો બાળકને કેમ વનમાં છોડે છે? :

મારો દયાળુ બનેલો, બાળકને આમ ભૂખ્યો નિર્જન વનમાં મૂકીને જાય?

પણ એ સમજે છે કે, 'પાછો લઈ જવાય એમ નથી ને બીજે શહેરમાં લઈ જાઉં, તો કોને ખબર કેવી આપત્તિ આવે? અહીં યક્ષ જાગતો દેવ છે, એ જ ગમે તે રીતે એનું સારું ઠેકાણું પાડશે. વળી, બાળક પણ ભાગ્યવાન છે.' આ સમજથી એ બાળકને ત્યાં છોડીને જાય છે.

બાળક કેમ નિર્ભય :

મારો ગયો. 'વાર થઈ છતાં પાછો કેમ ન આવ્યો?' એ વિચારમાં બાળક યક્ષની મૂર્તિના ખોળામાં બેસી લાડથી યક્ષની દાઢી પંપાળતાં કહે : 'કાકા ! ભૂખ લાગી છે, લાડવો ખાવો છે. લાડુ આપો.' યક્ષ જાગતો છે, આ સાંભળી પીગળી ગયો.

બાળક પૂર્વભવે ભિખારી, પણ એણે 'ખાવાનું મળશે કે નહીં?' એવા બધા ભય બાજુએ મૂકી મંદિરોમાં અરિહંતદેવનાં દર્શન કરવા લાગેલો, એણે આ પુણ્ય આપ્યું કે અહીં બાળકપણે પણ જંગલ જેવામાં ય એકલો પડેલો છતાં નિર્ભય છે ! રોતો નથી ! આ શું સૂચવે છે?

અરિહંતદેવનાં દર્શન-પૂજન-સ્મરણાદિ જે મલિનભાવ બાજુએ મૂકી કરો, એ મલિન ભાવ પરલોકે ન નડે.

કુમારપાળને અપૂર્વ અર્હદ્‌ભક્તિ શાથી? :

કુમારપાળ મહારાજના જીવે પૂર્વભવે પોતાની પાસેની માત્ર પાંચ કોડીની મૂડી એના ફૂલ લઈ ભગવાનને ચડાવતાં આ ભાવના કરી :

'પ્રભુ ! હું રંક મહાપાપી ને મને તું મળ્યો ! આ તારી ભક્તિ આગળ મને બધું તુચ્છ લાગે છે. તું અને તારો ધર્મ કેટલા બધા ઉત્તમ કે મારા જેવા રંકને પણ સંઘરે છે !'

આ ભાવનામાં એણે મિથ્યાત્વની મલિનતા હટાવી, અરિહંત અને અરિહંતના ધર્મ આગળ બીજી વસ્તુની મહત્તા માનવાની મલિનતા હટાવી, તો કુમારપાળ સમ્રાટના ભવે જૈનધર્મ પામ્યા પછી ૧૮ દેશની ઠકરાઈ છતાં એ મલિનતા નડી નહીં ને એ જંગે બહાદુર થઈને અરિહંત અને જૈનધર્મના અનન્ય ભક્ત બન્યા.

જુઓ, રાજા કુમારપાળે કેવી કેવી પરાક્રમી અર્હદ્‌ભક્તિ કરી?

(૧) કલિકાલ સર્વજ્ઞ આચાર્ય ભગવંત શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ શાસ્ત્રો રચી લહિયા પાસે તાડપત્ર પર લખાવતાં હતાં. તે તાડપત્ર ખૂટી ગયા. કુમારપાળને જાણ થતાં અભિગ્રહ કર્યો : 'જ્યાં સુધી તાડપત્ર ન આવે, ત્યાં સુધી મારે આહાર-પાણી ત્યાગ.' અરિહંતના જ્ઞાનની ભક્તિ કેવી !

(૨) ભગવાનની આરતી ઉતારતાં કુમારપાળને વિચાર આવ્યો કે, 'પ્રભુએ મને અઢાર દેશનો સમ્રાટ બનાવ્યો ને અઢળક સંપત્તિ આપી અને શું હું પ્રભુને માત્ર એક ઋતુનાં જ ફૂલ ચડાવું? જ્યાં સુધી છએ ઋતુનાં ફૂલ ન ચડાવું, ત્યાં સુધી મારે આહાર-પાણી ત્યાગ.' અરિહંત પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતાભરી ભક્તિ કેવી !

(૩) સામાયિક-પૌષધમાં કુમારપાળને પગે મંકોડો ચોંટ્યો. મુહપત્તિ-ચરવળાની મુલાયમ દશીઓના છેડાથી એને દૂર કરવા મથે છે, પરંતુ ચામડીમાં ચોંટી પડેલો એ ખસતો નથી, તેથી તરત છરી મંગાવી. એ છરીથી પોતાની ચામડી જ ઊખેડી નાખી ચામડી સાથે અકબંધ મંકોડાને કોરાણે મૂકે છે ! અરિહંતના દયામય ધર્મની સાધના કેવી !

(૪) કંટકેશ્વરી દેવીએ નવરાત્રિમાં પ્રત્યક્ષ હાજર થઈ કુમારપાળને, 'બોકડાનો ભોગ આપે છે કે નહીં? નહીંતર મારી નાખીશ.' એમ ધમકી આપી છતાં કુમારપાળ અણનમ રહ્યા. દેવીએ લમણામાં ત્રિશૂળ મારી તીવ્ર વેદના અને આખા શરીરે કોઢ ઊભો કર્યો, છતાં દેવીનું માનવાની વાત નહીં.

ઊલટું, 'સવારે આ કોઢ જોઈ લોકો જૈનધર્મની નિંદા ન કરે,' માટે ચિતામાં બળી મરવાની તૈયારી રાખી ! અરિહંતની દયા અને અરિહંતના જૈનધર્મ ઉપર કેટલી બધી અનન્ય શ્રદ્ધા !

આ બધું કેમ બની શકયું? કહો, પૂર્વભવે અરિહંતની ભક્તિ કરતાં ભય, કાયરતા, મિથ્યાત્વ, ધર્મ આગળ પ્રાણ વગેરે બીજી ચીજનું મહત્ત્વ માનવાનું, વગેરે મલિનતા હટાવી દીધેલ. તે મલિનતા અહીં અર્હદ્‌ભક્તિ કરતાં નડી નહીં.

પરલોક માટે ઇચ્છો છો આવું કાંઈ? તો અહીં એવી મલિનતાઓ ટાળીને અર્હદ્‌ભક્તિ કરો, અર્હદ્‌ધર્મ આરાધો.

અરિહંતની ભક્તિ કરતાં જે મલિનતા ટાળો, એ મલિનતા પરભવે નડે નહીં.

ગઈકાલની દેવતાઈ ૯૯ પેટી પર આજે કેમ મમતા નહીં? :

શાલિભદ્રના જીવે પૂર્વભવે સાધુને ખીરનું દાન કરેલું, તે ખીર પરની પોતાની મમતાને મારીને કરેલું, તો એ મમતાની મલિનતા અહીં દેવતાઈ ઝવેરાત પર પણ નડી નહીં, તે આજની દેવતાઈ નવાણું પેટીનો માલ આવતી કાલે એંઠવાડિયા કૂવામાં પધરાવી દેવરાતાં !

શું? દેવતાઈ ઝવેરાત વગેરે માલ મમતાથી વખારમાં તિજોરીમાં નહીં સંઘરવાનો, પણ કૂવામાં પધરાવવાનો. કેમ કે પૂર્વભવે મમતાની મલિનતા ટાળીને ભક્તિ કરેલી.

માતાની મમતા મૂકેલી, તે પરભવે એ નડી નહીં :

શાલિભદ્રને પૂર્વભવે મૃત્યુ આવતાં ગુરુ પર મમતા રાખી મમતાથી ગુરુ યાદ કર્યા, પાસે બેઠેલી જનમથી ઉછેરનારી વહાલસોયી માતાની મમતારૂપી મલિનતા ટાળી, તો શાલિભદ્રના ભવે 'શું મારે ભોગનું પુણ્ય ખરું અને સત્તાનું પુણ્ય નહીં? ધિક્કાર છે આ પુણ્યને. આના કરતાં મારા મહાવીરપ્રભુની ચરણસેવા સારી, જે સર્વપ્રકારે કમાઈ શકું.

એ વૈરાગ્યથી ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયા ને માતાની મમતા મૂકી. એ માતા વગેરેની મમતાની મલિનતા એમને નડી નહીં.

નાગકેતુને અટ્ઠમમાં પ્રાણની પરવા કેમ નહીં :

નાગકેતુના જીવને પૂર્વભવે અટ્ઠમની ભાવના થયેલી. પણ ઓરમાન માતાના હાથે બળી મરવાનું આવ્યું, તો ત્યાં જીવનની કે પીડાની પરવા ન કરતાં અટ્ઠમ રહી ગયાની અફસોસી કરી, તો નાગકેતુ તરીકે જનમતાં જ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયે અટ્ઠમ ઝુકાવ્યો ને એમાં કારમી ભૂખ અને મરવા જેવી પીડા ન ગણકારી. કેમ કે પૂર્વભવે શરીર અને પીડાની પરવારૂપી મલિનતા ટાળેલી.

આપણા આ બાળકે પૂર્વ ભિખારીના ભવે 'ખાવાનું મળશે કે નહીં?' વગેરે ભયની મલિનતા ટાળી ખૂબ દેવદર્શન કરેલાં, તેથી અહીં જંગલમાં એકલો પડ્યો છતાં એને ભય નડ્યો નહીં ને હસતો-ખીલતો યક્ષને કહે : 'કાકા ! ભૂખ લાગી છે, લાડુ આપો.'

૬. નરસિંહ : શેઠનો પુત્ર !

નરસિંહ યક્ષનું શેઠને સ્વપ્ન :

યક્ષ પીગળી ગયો, બાળકને લાડુ આપે છે ને બીજી બાજુ એ જંગલમાં પડાવ નાખી પડેલા એક સાર્થવાહને સ્વપ્ન આપે છે : 'તારે છોકરો જોઈએ છે? જા, અહીં અમુક ઠેકાણે નરસિંહ યક્ષનું મંદિર છે. ત્યાંથી તૈયાર દેવકુંવર જેવો છોકરો મળશે.'

નરસિંહ યક્ષના આ સ્વપ્ન પર શેઠિયો લોભાયો અને ઊઠીને ચાલ્યો. અને જંગલમાં શોધતાં શોધતાં મંદિર મળી આવ્યું, એમાં જઈ જુએ છે તો બાળક બેઠો છે રમતો-હસતો-ખીલતો.

શેઠિયો જોતાં જ હરખાઈ ઊઠે છે : 'આહાહા! સ્વપ્નું સાચું ! શો દેવકુંવર જેવો આ છોકરો છે ! ભગવાને મહેર કરી. મારું વાંઝિયાપણાનું કલંક ટાળ્યું.'

હરખાતો અને હસતો હસતો બાળકની પાસે જઈ 'ઓહો ! બાબા ! તું અહીં બેઠો છે? ચાલ, ચાલ, મારી સાથે !' એમ કહેતોક બાળકને બાથમાં લઈ ભેટી પડે છે, ચૂમીઓથી નવરાવી દે છે.

બાળક બોલે છે : 'કાકા ! પણ ભૂખ બહુ લાગી છે. લાડવો દ્યો.'

શેઠિયો કહે : 'એમ? ચાલ ચાલ, તને ખૂબ લાડવા-પેંડા આપીશ. મારી પાસે રહીશ ને?'

બાળક ખુશી ખુશી બતાવે છે, કહે છે : 'હા, હા, જરૂર રહીશ.'

બસ, શેઠિયો એને ઉપાડીને લઈ ચાલે છે. મનમાં એમ થાય છે કે, 'કેટલું ગજબનું આ બાળક ! ઘોર જંગલમાં કોણ જાણે ક્યાંથી આવ્યું? જંગલમાં પણ આ રોતું નથી, તેમ મારા જેવા અજાણ્યા માણસ પાસે ખુશીથી રહેવાનું કહે છે !'

શેઠિયાને આ આશ્ચર્ય થાય છે, પણ એને ક્યાં ખબર છે કે પૂર્વજનમમાં આણે જે વીતરાગનાં દર્શન વખતે આહારાદિ સંજ્ઞાને અટકાવી છે, આવા પ્રભુ મળ્યાથી બીજી-ત્રીજી વાતનો ભય નથી રાખ્યો, એની એ દર્શનની વિશુદ્ધ સાધનાએ એવું પુણ્ય આપ્યું છે કે જેના ઉદયમાં કશી ચિંતા-ફિકર કે ભય-સંતાપ રહે નહીં.

યોગદષ્ટિ-સમુચ્ચય શાસ્ત્ર કહે છે કે જો સાધના વખતે,

(૧) સાધના પર અત્યંત ઉપાદેય બુદ્ધિ, કર્તવ્ય બુદ્ધિ હોય,
(૨) આહારાદિ અને ક્રોધાદિની સંજ્ઞાઓની અર્થાત્ ખણજની અટકાયત હોય, તથા
(૩) ફળની આશંસા ન હોય,
તો સાધના વિશુદ્ધ કોટિની થાય છે.

વિશુદ્ધ કોટિની સાધના વિશુદ્ધ પુણ્ય આપે છે.
વિશુદ્ધ કોટિનાં પુણ્યને શાસ્ત્ર અસંક્લિષ્ટ ભોગદાતા કહે છે.

'અસંક્લિષ્ટ ભોગ' એટલે જે સુખભોગ વખતે જીવને કશો રાગાદિનો સંક્લેશ ન થાય, આંધળો તીવ્ર રાગ, તીવ્ર દ્વેષ અને બીજા-ત્રીજા આંધળા ભય-સંતાપ-ચિંતા વગેરે જે સંક્લેશ છે, વિશુદ્ધ પુણ્યના ઉદય વખતે એ ન હોય.

પણ એ પુણ્ય જન્મે શેમાંથી? વિશુદ્ધ કોટિની સાધનામાંથી.

શેઠિયો બાળકને પોતાના મુકામે લઈ જઈ પત્નીને કહે છે : 'લે લે, તારે દીકરો જોઈએ છે ને? લે, આ દેવનો દીધેલો તૈયાર દેવકુંવર જેવો દીકરો.'

સ્ત્રી તો બાળકુંવરશો બાળ જોઈ ચમકી ઊઠી. એ પણ હરખાતી હરખાતી બાળકને બે હાથમાં લઈ છાતી સરસો ચાંપતા માથે ચૂમી ભરી ભરીને કહે છે : 'વાહ રે મારા બાલુડા !' હરખનો પાર નથી.

દીકરા આગળ બીજું બધું એને ફિક્કું લાગે છે. ઝવેરાતના દાગીના શું કે રથ-પાલખી વગેરે વાહનો શું, અરે ! પ્રેમાળ પતિ પણ શું, બધું કુછ નહીં ને દીકરો લાખ રૂપિયાનો લાગે છે.

બોલો ત્યારે, દીકરાની જગાએ પરમાત્માને જે લાખ રૂપિયાના માને, ભગવાનને સર્વસ્વ માને, એને ભગવાનની અપેક્ષાએ સંસારના મોટાં સુખ લાડી-વાડી-ગાડી, ધનના ઢગલા, હીરા-માણેકના મોટા દાગીના, વહાલસોયા પત્ની-પુત્ર પરિવાર

બધું જ કુછ નહીં લાગે કે નહીં? એમ કહો, સંસારનું બધું 'કુછ નહીં' લગાડવું ગમતું હોય, એ ભગવાનને સર્વસ્વ માનવા મથતો હોય.

તમે કહો છો ને 'પરમાત્મા પર એવો ભાવ ચોંટતો નથી, ધર્મમાં એવો રસ નથી આવતો.' પણ આવે ક્યાંથી?

જ્યાં સુધી દુન્યવી વસ્તુ સર્વેસર્વા લાગતી હોય, એને તુચ્છ લગાડવાનું મન ન હોય, ત્યાં સુધી ભગવાન-ધર્મ વગેરે તો 'કુછ નહીં' લાગવાના.

સંસારનું બધું તુચ્છ લગાડવા વિચારણા :

માટે ભગવાન અને એના ધર્મને સર્વેસર્વા લગાડવા હોય, તો દુનિયાનું બધું 'કુછ નહીં' લગાડો, શી રીતે લાગે? જીવને જો એટલો વિચાર આવે કે,

'આ બધી દુન્યવી વસ્તુ આગળ મારી દશા મદારીના વાંદરા જેવી છે. એ બધા મને ફાવે તેમ નચાવે છે. હું ભગવાનના ખાનદાનનો, તો હું શું દુન્યવી વસ્તુ આગળ આમ મદારીના વાંદરાની જેમ નાચું?'

હકીકત રૂપે વસ્તુસ્થિતિ રૂપે જોઈએ, તો આપણે મોહના નશાવશ દુન્યવી ચીજોરૂપી મદારીના નાચ નથી કરતાં, તો શું કરીએ છીએ?

(૧) દુન્યવી સારી ચીજ આપણને ખુશીનો નાચ નચાવે છે,
(૨) પ્રશંસાનો નાચ નચાવે છે,
(૩) એ ગમે તે રીતે મેળવવાના ઉદ્યમનો અને
(૪) મળી હોય તો ફુલાવાનો તથા
(૫) સારી રીતે સાચવવાનો નાચ નચાવે છે.
(૬) એ જરા બગડે, આઘી પાછી થાય તો હાયવોય-ઉદ્વેગ,
(૭) સંકલ્પ-વિકલ્પ ને
(૮) આર્તધ્યાન વગેરેનો નાચ કરીએ છીએ.

આમ, **ખુશી-પ્રશંસા ઉદ્યમ-ગર્વ-સંરક્ષણ-ઉદ્વેગ-સંકલ્પ-આર્તધ્યાન આ બધું કાંઈ આપણા શુદ્ધ આત્માનો સ્વભાવ નથી.** એ ભાડૂતી છે, તે પણ કાંઈ આપણા આત્માને શોભા આપનારું નહીં, માટે એ નાચરૂપ છે.

- સારી મનમાની વસ્તુ, પૈસાટકા, પત્ની કે પુત્ર વગેરે એ કાંઈ ખરેખર આપણા નથી, આપણી સાથે ને સાથે કાયમ રહેનારા નથી, કાયમ આપણા થઈને પણ રહેનારા નહીં, છતાં એ મળવા પર રાજીના રેડ થઈએ એ પણ નાચ છે અને
- એ જાય, ત્યારે શોક-પોક-કલ્પાંત કરીએ એ પણ નાચ છે.
- એમ, આપણને અણગમતું-નરસું આવવાનું દેખાય, ત્યાં વિહ્વળતા-ભય વગેરે કરીએ એ પણ મોહના નશાનો નાચ છે. ત્યારે,
- આપણા માથે એ આવી પડે અને ખેદ, દુર્ધ્યાન, હાયવોય કરીએ એ ય નાચ છે, એને હટાવવા મથીએ એ ય નાચ છે.
- દુન્યવી શું જડ કે શું ચેતન પત્ની-પુત્રાદિ, એની ખાતર ક્રોધ, લોભ વગેરે કષાયો કરીએ એ પણ નાચ છે.

તો દુન્યવી જડ-ચેતન કેટકેટલી વસ્તુ આપણને એવા બધા નાચ કરાવી રહી છે?

દુન્યવી વસ્તુ પાછળ નાચનું કારણ? એને ભગવાનની આગળ તુચ્છ નથી માનતાં, 'કુછ નહીં' નથી માનતાં એ.

જો એને તુચ્છ માનીએ, 'કુછ વિસાતમાં નહીં' એમ માનીએ, તો નાચ ઘણા ઓછા થઈ જાય.

શેઠની, સરકારી ઓફિસરની ચાપલુસીનો નાચ કોણ કરાવે છે? કિંમતી માનેલા પૈસા.

કોઈનો બંગલો-મોટર જોઈને 'અહાહા કેટલો સરસ બંગલો ! કેવી હાઈ કલાસ મોટર !' આમ ભારે રાગ અને હરખ કેમ થાય છે? બંગલા-મોટરને કિંમતી માન્યા, મહત્ત્વના માન્યા એટલે. હમણાં જો એને પરમાત્માની પ્રાપ્તિ આગળ તુચ્છ માનીએ, તો કાંઈ એવા રાગ-રતિના નાચ ન થાય.

બંગલો સારો કેમ નહીં? :

પ્રશ્ન : પણ બંગલો વગેરે સારું દેખાય ત્યાં આકર્ષણ તો થાય ને?

નરસિંહ : શેઠનો પુત્ર !

ઉત્તર : મૂળ પાયાની જ આ ભૂલ છે કે એને સારા માન્યા.

- બંગલો સારો? કે જિનમંદિર સારું?
- મોટર સારી કે પગે ચાલીને જે જીવજંતુની રક્ષા કરી શકીએ એ સારું?
- પોતાનો સારો માનેલો બંગલો જ્યારે જ્યારે જુઓ કે જ્યારે જ્યારે યાદ આવે, ત્યારે ત્યારે આત્મામાં રાગનાં ઝેર પડે, અહંકારનાં ઝેર પડે,
- એમાં જરાક કોઈ વાંકુંચૂકું કરે એના પર દ્વેષનાં ઝેર,
- એના પર કાયમનાં મમત્વ અને એના બાંધકામનો રાજીપો એટલે મહાઆરંભ-સમારંભ અઢળક જીવહિંસાના રાજીપાનાં ઝેર.

આ બધાં ઝેર આત્મામાં પડે, એ બંગલો સારો?

મોટર પાછળ કેટલા પાપ? :

ત્યારે જે મોટર બનવામાં પણ,

(i) મોટા કારખાનાનાં મહાઆરંભ-સમારંભ-જીવહિંસા થયેલી, એની અનુમોદનાનાં ઝેર,

(ii) વળી, એ મોટર ચાલવામાં અસંખ્ય અગ્નિકાય જીવો મરે,

(iii) મોટર દોડતી જાય એમાં અઢળક વાયુકાય જીવો મરે,

(iv) નીચે રસ્તા પરના કેઈ કીડી-મંકોડા વગેરે જીવજંતુ જીવતાં કચરાઈને સાફ થઈ જાય,

(v) આ બધી હિંસા, ઉપરાંત મોટર પર વારે ને વારે રાગ, મમત્ત્વ, અભિમાન વગેરેનાં ઝેર આત્મામાં પડે, જેના પરલોકે પરિણામ ભયંકર,

એ મોટર સારી?

બસ, વાત આ છે કે બંગલો-મોટર વગેરે સારા નહીં પણ ગોઝારા લાગે તો એના પર રાગના નાચ ન થાય, રતિ-આનંદ-અભિમાન વગેરેના નાચ ન થાય. નહીંતર તો એ બંગલો-મોટર મદારી છે, જીવ વાંદરાને નચાવ્યા જ કરે, નચાવ્યા જ કરે. માટે આ વિવિધ નાચથી બચવા આ જ ઉપાય કે એને 'કુછ નહીં' લેખીએ.

દુન્યવી જડ-ચેતન વસ્તુ 'કુછ નહીં' લાગે, તો જ પરમાત્મા કિંમતી લાગે, પરમાત્મા સાથે સંબંધ બાંધવાનું મન થાય.

ભૂલશો નહીં, પરમાત્મા સાથે સંબંધ બાંધવા માટે ઉત્તમ ભવ આ માનવ ભવ છે.

અહીંના રાગાદિનાં કુસંસ્કાર ભાવી ભવે આ જ સુઝાડશે :

ભવિષ્યના વાયદે રાખશો નહીં કે, 'હવે પછી કોઈ વળી સારો આર્ય માનવભવ મળશે ત્યારે પરમાત્મા સાથે સંબંધ બાંધીશું.'

આ વાયદો ખોટો, કેમ કે અહીં દુન્યવી વસ્તુની બહુ કિંમત આંકી-આંકીને એવાં જાલિમ કુસંસ્કાર ભેગાં થશે કે એ ભવાંતરે પણ આ જ સુઝાડશે. માટે સારું કરી જવું હોય તો 'આજ આજ ભાઈ ! અત્યારે' કરો.

એક જ વિચાર જોઈએ કે, 'દુન્યવી એવી કોઈ મનમાની ચીજ અણધારી આવી મળતાં જો અપૂર્વ આનંદ થાય છે ને એના પર કંઈ મનોરથો ઘડાય છે, તો અહીં મને પરમાત્મા પણ અણધાર્યા મળી ગયાનો અપરંપાર આનંદ કેમ ન થાય? 'હેં? મોટા ઇન્દ્રોને મળે એવા ભગવાન મને રાંકને મળ્યા?' એવો ચમકારો કેમ ન થાય? એ મળવા પર મનોરથો કેમ ન ઘડું?'

બાળકનું નામ નરસિંહ :

પેલા અપુત્રિયા શેઠ-શેઠાણીને યક્ષ પાસેથી મનગમતું દેવકુંવર જેવું બાળક મળી ગયું એની પારાવાર ખુશાલી છે. નરસિંહ યક્ષના પ્રતાપે બાળક મળ્યું એટલે એનું નામ 'નરસિંહ' પાડે છે.

પૂર્વભવનો ભિખારી દેવદર્શનનાં પુણ્યથી ગેબી રક્ષણ પામી આજે હવે મોટા શેઠિયાના ખોટના દીકરા તરીકે લાડકવાયો બની બેઠો ! શેઠિયો માલ, નોકરો-ચાકરો વગેરે લઈને દેશાવર નીકળેલો, ૨-૩ વરસ થઈ ગયેલા, ગામેગામ પુણ્યે પૈસા કમાયે જતો હતો.

હવે મનને થયું કે, 'બહુ લોભનું શું કામ છે. બાબો આવી મળ્યો છે, ચાલ ઘરે જઈને નિરાંતે આનંદમંગળ કરું અને છોકરાને સારી રીતે ઉછેરું ને રમાડું. સૌથી મોટું ધન તો આ કમાઈ ગયો, હવે દેશ-દેશ ભટકવાનું શું કામ છે?'

દેશ-દેશ ફરીને રૂપિયાના ઢગલા કમાનારને લોભ દબાય? ના, પણ બીજું તત્ત્વ પેઠું એણે લોભને દબાવ્યો. પુત્રનું સુખ માણવાનો મનોરથ જાગ્યો, તો પૈસાના લોભને પડતો મૂક્યો.

નરસિંહ : શેઠનો પુત્ર !

એમ, જીવનમાં જો ધર્મતત્ત્વને પેસાડો, પરમાત્માનાં ભજન-પૂજન-સ્મરણનાં સુખ માણવાના કોડ રાખો ને એ ભજન આદિ ખૂબ કરવાનું રાખો, તો ધનનો લોભ, વેપારમાં લોભ પડતો મૂકાય, વહાલ વહાલેસરી સાથે ગપ્પા મારવાનું સુખ પડતું મૂકાય. પ્રભુ ભજન-પૂજન ચાલુ રાખી એના આસ્વાદ લે એને આ સમજાય.

નરસિંહના માન :

શેઠિયો નગરમાં પહોંચી બહાર એવું ફેલાવે છે કે, 'શેઠાણીને ગુપ્તગર્ભ હતો, તે રસ્તામાં બાળક જન્મેલો.'

લોકોને ક્યાં ખબર છે કે રસ્તામાં શું બનેલું? લોકે સાચું માની લીધું કે, 'આ શેઠનો જ દીકરો છે.' શેઠને વાંઝિયાપણાનું મેણું ટળ્યું. લોકમાં માન-ચાહના વધી ગયા.

નરસિંહનાં લાડકોડ વધી ગયાં. લોકોય ખૂબ ચાહના રાખે છે. સૌને એ મીઠો મીઠો લાગે છે. એને રમાડવાનું મન થાય છે. પૂર્વનાં પુણ્યે એ આમેય નીડર અને હસમુખો તો હતો જ, એમાં હવે શેઠનો દીકરો થયો, તે સગાસ્નેહી ઘરે આવી આવીને એને રમાડે છે, વહાલ કરે છે, નવી નવી ચીજ રમકડાં લાવીને એને આપી ખુશ કરે છે, એને જોઈ જોઈ રાજીના રેડ થઈ જાય છે.

ત્યારે શેઠ-શેઠાણીને વળી આ બધું જોતાં બાબા પર સ્નેહરાગ ઓર વધી જાય છે અને એના પર ભારે લાડકોડ કરે છે.

પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો ચમત્કાર શેમાંથી? :

ત્યારે ખૂબી જુઓ, નરસિંહને એટલાં બધાં માન લાડ મળે છે, છતાં એને અભિમાન નથી, કોઈ વારેય રીસ નથી ચડતી, એનું કારણ એ પુણ્ય એવું ચોખ્ખું પુણ્યાનુબંધી લઈને આવ્યો છે.

શાથી પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય? કહો, એણે ભગવાનનાં દર્શન-ગુણગાન ખૂબ કરેલાં, દુન્યવી કોઈ જ ચીજની આશા કર્યા વિના કરેલાં, તેથી આવું નિર્મળ પુણ્ય ઊભું થયેલું.

ભિખારીપણાની સ્થિતિમાં હતો, પરંતુ રોટલાની ય દર્શનથી મેળવવાની આશા નહીં કરેલી. એક જ હિસાબ હતો : 'રોટલા વગેરે તો પૂર્વનું પુણ્ય હશે તે જ

પ્રમાણે મળશે, તો નાહકના આવાં અમૂલ્ય પ્રભુદર્શનને રોટલા માટે શા સારુ વટાવું? દુનિયામાં બધું મળે છે, પણ પ્રભુદર્શન ક્યાં મળે? પ્રભુદર્શનથી પ્રભુ થવાનું મૂકી દુન્યવી વસ્તુનો ગુલામ કોણ થાય?'

આવી નિરાશંસ ભાવનાથી થોડો પણ ધર્મ થાય, એ જબ્બર પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય આપે.

પુણ્યની લીલા અજબ છે.

આટલું બધું સૌભાગ્ય મળવામાં, ભોગવવામાં પોતાની શી કળા કારીગરી છે? નાનું બાળ છે, એ આટલા બધા વહાલ મેળવવા માટે જાતે શી હોશિયારી વાપરી શકે? મોટા મોટા કેઈ કળા કારીગરી હોશિયારી કરે છે છતાં બધા જ કાંઈ એટલું સૌભાગ્ય નથી પામી શકતાં, કારણ? એ તો પુણ્યનો પ્રભાવ છે, પુણ્યની કરામત છે, લીલા છે. એવું મહાસૌભાગ્યનું પુણ્ય ક્યાંથી આવ્યું? કહો,

પૂર્વભવમાં પરમ સોભાગી પરમાત્માને માત્ર દર્શન-સ્તુતિ દ્વારા વારે વારે ખૂબ ભાવથી ભજેલા, તેથી સૌભાગ્ય નામકર્મનું મહાન પુણ્ય ઊભું થયેલું.

આ પુણ્યે અહીં મહાસૌભાગ્ય ભોગવી રહ્યો છે. પરમ સોભાગી કેમ ન થવાય?

નરસિંહ મોટો થાય છે, એટલે શેઠ એને પંડિત-માસ્તરને ને તે તે વિષયના ઉસ્તાદને રાખી જ્ઞાન-કળા-વિજ્ઞાન વગેરેમાં હોશિયાર કરે છે. અક્ષરજ્ઞાન, ભાષાજ્ઞાન, અંકશાસ્ત્ર-હિસાબ-કિતાબ વગેરે ઉપરાંત કરિયાણાની પારખ, હીરા-મોતીની પારખ, ઘોડેસ્વારી, લાઠી-તલવારની પટ્ટાબાજી....વગેરે કેટલીય કળાઓ અને વિજ્ઞાનમાં નરસિંહને હોશિયાર બનાવે છે.

ત્યારે નરસિંહને એ ગ્રહણ કરવામાં કશી વાર નથી લાગતી. મહાજ્ઞાની પ્રભુને ભજીને આવ્યો છે ને? સોળ વરસનો થતાં તો એ ભારે હોશિયાર બની ગયો. આનું કારણ? અનંતજ્ઞાની પરમાત્માને ભાવથી ભજેલા, એ એ મહાજ્ઞાનની શક્તિ પણ કેમ ન આપે?

તમારે પણ દુનિયાનું કંઈ કંઈ જાતનું સારું જોઈએ છે ને? પરંતુ એ વખતે પરમાત્મા યાદ આવે છે?

પૈસા સારા જોઈએ છે, પણ મનને એમ વિચાર આવે છે કે, 'અનંત ઉપકારી પરમાત્માના પ્રભાવે તો અહીં આ માનવભવ આદિ મહાપુણ્યાઈ પામ્યો છું, તો

- એ અનંત વૈભવીના ચરણે કાંઈ ને કાંઈ ધરતો જાઉં?
- એમણે જ આપેલા પૈસાથી એમની શોભા કરું?
- દૂધ સારું જોઈએ છે તો પ્રભુને દૂધ ચડાવું?
- ઘી જોઈએ છે તો પ્રભુ આગળ ઘીના દીવા કરું?'

પ્રભુ પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાનો વિચાર :

જો જો હોં, પ્રભુને આ ઘી-દૂધ-પૈસા માટે ઘી-દૂધ-પૈસાથી નથી પૂજવાના. તો તો એ વિષક્રિયા થશે. આ તો સમજવા માટે છે કે વ્યવહારમાં કોઈનું લીધું હોય, ખાધું હોય, તો એને દેવાનો-ખવરાવવાનો વિચાર આવે છે, તો મોટા દાતા પ્રભુ પ્રત્યે કેમ નહીં? પ્રભુએ હાથોહાથ નથી આપ્યું એટલે?

સરકારે હાથોહાથ કાંઈ ન આપ્યું હોય, પરંતુ અહીં અછત હોય એવો સસ્તો માલ પરદેશથી બહુ આવવા દેવાની સગવડ કરી હોય, તો ય લોક સરકારનો પાડ માને છે.

વિચારવાને હૈયું જોઈએ. જેમ આ કૃતજ્ઞતાનો વિચાર જોઈએ કે,

પ્રભુના ભાવી ઉપકારનો વિચાર :

- ભગવાન એવા અનંતજ્ઞાની છે,
- અનુપમ ઉચ્ચ ગોત્ર-યશ-સૌભાગ્ય-આદેયતાના ધરનારા છે,
- સર્વ લાભાંતરાયના ક્ષયથી અનંતલાભ-લબ્ધિના સ્વામી છે, એમ
- અનંત વીર્યલબ્ધિના ને અનંત દાનલબ્ધિના માલિક છે, તેમ
- પ્રભુ અનંત રાગના ક્ષયને કરનારા છે.

આવા અનંત ગુણધારી ભગવાનને ભજતાં જો એ અનંતની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે, તો પછી એથી અલ્પની પ્રાપ્તિ તો અવશ્ય થાય, એમાં શી નવાઈ છે? શા માટે બીજે-ત્રીજે ફાંફાં મારું? એ અનંત જ્ઞાનાદિ વૈભવને ધરનારાને જ ભજું. બીજા-ત્રીજાની સેવા-ગુલામી પડતી મૂકીએ પ્રભુની જ સેવા-ગુલામી કરું. એનાથી બધું મળશે.

પૂર્વના મહાન આત્માઓના દાખલા જુઓ, આ પરમાત્માને અનન્ય સેવ્ય કરીને દુન્યવી સંપત્તિ ય અચિંત્ય પામ્યા ને આત્મિક સમૃદ્ધિ ય અનંત પામ્યા.

નાગકેતુ મહાશ્રાવક પુષ્પપૂજા કરતાં કરતાં પુષ્પ કરંડિયાની અંદરના છૂપા સાપનો દંશ પામ્યા, શરીરે ઝેરથી તમતમાટ થયો. પરંતુ સામે પરમાત્મા મળ્યા છે, એટલે અનંતશક્તિના નિધાન મળ્યા છે, અનંતી નિર્મળતા-નીરોગિતા-સ્વસ્થતાનું ધામ મળ્યા છે, પછી શા સારુ ભાડુતી નાશવંત કાયા સામે જુએ?

અરિહંત પરમાત્માની પરમાત્માનાં સ્વરૂપની લગનમાં ચડી ગયા, કાયાની માયા જ મુકાઈ ગઈ પછી સર્પદંશની પીડા શાની લાગે? અરિહંતના ધ્યાનમાં બધી જ મમતા-આસક્તિ મુકાઈ ગઈ. અનાસંગ યોગમાં ચડી વીતરાગ બન્યા, કેવળજ્ઞાન-સર્વજ્ઞતા પામ્યા. અનંતજ્ઞાની, અનંત આત્મસમૃદ્ધિ-સંપન્ન પાસેથી શું ન મળે? અનંતજ્ઞાનાદિ અનંતી આત્મ-સમૃદ્ધિ મળી ગઈ !

સવાલ આટલો છે : જો અરિહંત પરમાત્મા મળી ગયા છે, તો પરમાત્માની ભલે ગમે તે એક પ્રકારની ઉપાસના, પરંતુ એમાં દટાઈ જાઓ, ખોવાઈ જાઓ, ઓતપ્રોત થઈ જાઓ પછી એમની વાનગી તો સામે જ ઊભી છે.

નરસિંહે પૂર્વભવે માત્ર અરિહંત પ્રભુનાં દર્શનની ઉપાસના કરેલી, પરંતુ એમાં ખોવાઈ જઈને, પછી અહીં હોશિયારી ય અવ્વલ મળે, એમાં નવાઈ શી? કળાવિદ્યાઓ બહુ સહેલાઈથી હસ્તગત કરી લીધી.

નરસિંહ હવે સોળ વરસનો થાય છે, ત્યારે એનો પાલક પિતા શ્રેષ્ઠી હવે એને દેશાટનનો અનુભવ આપવા એને સાથે લઈને માલ-રસાલા સાથે પરદેશ ઊપડે છે.

ક્રમશઃ મોટા શહેરમાં વેપાર કરતાં કરતાં આગળ વધતાં, નરસિંહને મરાવી નાખવાનો બબ્બે વાર પેંતરો કરનાર પેલા રાજાની રાજધાનીમાં જઈ પહોંચે છે. નજરાણું લઈ નરસિંહની સાથે રાજાના દરબારમાં પહોંચે છે. રાજાને પગે પડે છે, નરસિંહની ઓળખ કરાવી એને પણ પગે પાડે છે. નજરાણું ભેટ કરે છે.

રાજાએ પૂછતાં કહે છે : 'વેપાર અર્થે આવ્યો છું. આપની કૃપાથી અહીં સારો વેપાર થશે. આશીર્વાદ આપો.'

એટલામાં ત્યાં બેઠેલો જોષી મલકી ઊઠે છે. રાજા એ જોઈ લે છે, શેઠને યોગ્ય આસન પર બેસાડી જોષીને બોલાવી મલકાટનું કારણ પૂછે છે.

નરસિંહ : શેઠનો પુત્ર !

જોષી રાજાના કાનમાં કહે છે : 'મહારાજા ! કહો ના કહો, પણ આ શેઠનો છોકરો રાજા થાય, એવા એના શરીર પર લક્ષણ છે.'

આ સાંભળતાં જ રાજાના હોંશકોશ ઊડી ગયા. મનમાં સમસમી ગયો કે, 'હાય ! તો શું આ એ જ બાળક તો નહીં હોય? ગમે તેમ પણ વાણિયાનો દીકરો મારો વારસદાર? ખેર; પણ એમ થવા ન દઉં.'

જોષીને તો કહે છે : 'એમ? વાહ, બહુ સરસ !' પરંતુ મનમાં એનો ઘાટ ઘડી નાખવાનું નક્કી કરીને મનમાં વિચારી લે છે કે, 'શેઠિયા સાથે ઘનિષ્ઠ સંબંધ બાંધું, પછી કોઈક દિવસ છોકરાનો ઘાટ ઘડી નખાશે.'

રાજા દિવાનને કહે : 'આ શેઠને સારું મકાન વગેરે વ્યવસ્થા કરી આપો. એ સારો વેપાર કરી શકે એવી એમને બધી સગવડ આપજો. જુઓ, એમને આપણા નગરના વાસી બનાવવાના છે.'

દિવાન સ્વીકારી લેતાં કહે છે : 'હાજી સાહેબ ! એમ કરી દઉં છું.'

શેઠ બહુ ખુશી થઈ ફરીથી રાજાને પગે પડતાં કહે છે : 'આપનો બહુ ઉપકાર.'

રાજા કહે : 'કરો ખુશીથી વેપાર, કેમ ચાલે છે એ મને જણાવતાં રહેજો, જેથી કાંઈ જરૂર હોય, તો સગવડ કરી અપાય. તમારો વેપાર વધે એ મારા નગરની જ શોભા છે.'

શેઠ નમીને જાય છે અને દિવાન એને એક સુંદર મકાન વગેરે સગવડ કરી આપે છે.

રાજાનો નરસિંહ માટે દુષ્ટ આશય :

શેઠના મનને ખુશીનો પાર નથી. લાગે છે કે, 'વાહ ! આપણે કેવા પુણ્યશાળી કે મહારાજા સાહેબે આટલી બધી સગવડ આપી દીધી !' એને બિચારાને ક્યાં ખબર છે કે આ સગવડ પાછળ રાજાનો આશય નરસિંહનો ઘાટ ઘડી નાખવાનો છે?

એ તો એક બાજુ વેપાર જમાવે છે ને બીજી બાજુ રાજાને અવાર-નવાર મળતો જાય છે. રાજા પણ પ્રેમ દેખાડતાં, શેઠ સંબંધ વધારતો જાય છે, તે હવે તો રાજાના આમંત્રણથી મહેલ પર જઈને પણ મહોબ્બત વધારે છે. એમાં વળી રાજા નરસિંહ પર પોતાના દીકરા જેવો સ્નેહ બતાવતાં, શેઠ માને છે કે, 'વાહ ! આ દેવનો દીધેલો દીકરો ય કેવો ભાગ્યશાળી કે મોટા રાજા સાહેબ એના પર પ્યાર કરે છે !'

દુષ્ટ રાજા જેવું પાપાનુબંધી પુણ્ય છે :

શું શેઠ જાણે છે કે આ બધી સગવડ અને પ્રેમની પાછળ છોકરાનો ઘાટ ઘડી નાખવાનો રાજાનો આંતરિક આશય દુષ્ટ છે? ના, નથી જાણતો-સમજતો.

બસ, ત્યારે જીવને પાપાનુબંધી પુણ્યકર્મથી જે સુખ-સગવડ મળે છે, એમાં ય એવું છે. એમાં એ ભોળો જીવ પાપાનુબંધી પુણ્યના પણ આંતરિક ભયંકર સ્વરૂપને સમજતો નથી કે, 'આમાં મારો ઘાટ ઘડાઈ જવાનો છે.' એ ખબર નહીં એટલે એ પુણ્યે આપેલી સુખ-સગવડ પર ખુશી-ખુશી થઈ જઈ અઢળક પાપો કરે છે, ગાઢ મોહ કરે છે.

તમને થોડું ઘણું અનુકૂળ મળી ગયું એ પુણ્યથી મળ્યું લાગે છે, પરંતુ એ પુણ્યની ઓળખ છે ખરી કે એ પુણ્યાનુબંધી છે કે પાપાનુબંધી?

'મહારાજ! ઓળખ કરીને શું કામ છે? મળ્યું છે તો ભોગવી લેવું.' એમ કહેતાં નહીં. કેમ કે જો એ પેલા રાજાની જેમ દુષ્ટ હશે, પાપાનુબંધી હશે, તો ડૂચા કાઢી નાખશે.

કોઈ મિત્ર થતો આવે તોય તમે તપાસો છો કે 'આ માણસ કેવો? વિશ્વાસઘાતી તો નહીં નીવડે?' તો પછી પુણ્ય માટે શું નહીં જોવાનું કે, 'એ કેવી જાતનું? અંતે ધોખો આપનારું ને દુર્ગતિમાં ઘસડનારું તો નહીં નીવડે?'

માટે તપાસ તો કરવી જ પડે કે પુણ્ય પુણ્યાનુબંધી છે કે પાપાનુબંધી?

પુણ્ય પાપાનુબંધી હોવાની ખબર આ રીતે પડે કે,

એ પુણ્યનાં આપેલાં ધન-માલ-માન-પરિવાર ઉપર

(૧) સદ્‌બુદ્ધિ ન સૂઝે, પણ દુર્બુદ્ધિ સૂઝે,

(૨) ધર્મની ભાવના ન થાય, સાંસારિક ધૂમ પાપો આચરવાનું મન થાય,

(૩) ક્ષમા-નમ્રતા-દયા વગેરે ન રહે. ગુસ્સો, ગર્વ, કઠોરતા વગેરે બહુ રહે ને એમાં અફસોસી પણ નહીં.

(૪) એ ધન-માલ વગેરે પર મમ્મણ શેઠની જેમ અતિશય ગાઢ મમત્વ રહ્યા કરે.

આ ઉપરથી પુણ્ય પાપાનુબંધી તરીકેની ઓળખ થાય.

એવાં પુણ્યથી લહેર તો કરી લીધી, પણ પરભવે પરિણામ? એ જ કે એ પુણ્યકર્મે આપેલી સગવડ પર જીવ અઢળક દોષ-દુષ્કૃત્યો કરી નરકાદિ દુર્ગતિઓના રવાડે ચડી જાય છે.

દુનિયાનો રાજા લલચાવી ફસાવી બગાડે, બગાડે તો કેટલું બગાડે? ત્યારે આ કર્મસત્તા કેટલું નિકંદન કાઢે? પણ મૂરખ જીવને આનો વિચાર જ નથી. પુણ્યે મળતાં સુખ-સાધન પર એને પાગલ થવું છે, ધૂમ પાપસ્થાનકો સેવવાં છે. કદાચ ક્યાંય ધર્મ કરી લે, તો ય એ દુન્યવી માન-પાનની લાલચે, એટલે એમ ધર્મ કરીને પણ દુન્યવી માન-સન્માન, ધન-પરિવાર વગેરેનો રાગ જ મજબૂત કરવો છે કે જેની પાછળ પછી અઢળક પાપ સેવતાં કશો જ આંચકો નહીં!

ધર્મ કરીને ય સંસારવર્ધક દુન્યવી વસ્તુનો રાગ પોષવો; એ કેવી મૂર્ખતા :

પાપો કોણ કરાવે છે? આ ધન-માલ પરિવાર-પ્રતિષ્ઠા વગેરેનો રાગ.

એવો રાગ શાથી? એ ધન-માલ વગેરેના લીધે જ.

તેથી ધન-માલ વગેરે વિષયો પણ ભયંકર અને એનો રાગ પણ ભયંકર.

કહેતાં નહીં :

પ્રશ્ન : ધન-માલ વગેરે મેળવીએ-રાખીએ પણ એના પર રાગ ન કરીએ, તો તો વાંધો નહીં ને? ભરત ચક્રવર્તીને ક્યાં વાંધો નડ્યો? અરિસા ભવનમાં કેવળજ્ઞાન પામ્યા ને? રાગ વિના ધન-માલ મેળવવા-રાખવામાં શો વાંધો?

ઉત્તર : જો ધન-માલ વગેરે વિષયો પર રાગ નથી, તો પછી એને મેળવવા જ શું કામ જવાનું? ને રાગ નથી તો એને રાખવા જ શા માટે?

શું રાગ એ કોઈ બહારની વાત-ગૂમડા જેવી વસ્તુ છે કે બહાર દેખાય? હા, બહારની ખુશી વગેરે એનાં લક્ષણ છે, પરંતુ મન ચોર હોય તો એ ન દેખાવા દે. બાકી, અંદરના રાગ વિના વિષયો મેળવવા જવાનું શું? ને રાખવાનું શેનું? ડાહ્યા થાઓ,

વિષયો પર અંદરખાને અતિ રાગ પોષી જીવનમાં વિષયોની ધૂન મચાવી પુણ્યને પાપાનુબંધી ન બનાવો. નહીંતર આ દુષ્ટ રાજાની જેમ તમારું નિકંદન કાઢશે.

પેલો પૂર્વભવનો ભિખારી સાધુના ઉપદેશથી જિનમંદિરોમાં હોંશેહોંશે ભગવાનનાં કરેલાં દર્શનોનાં પુણ્યે અહીં હવે શ્રેષ્ઠીપુત્ર નરસિંહ બનીને રાજાને બહુ પ્રિય અવસ્થાએ પહોંચી ગયો છે. અલબત્ત; રાજા કપટથી એનું કાટલું કાઢી નાખવા માટે જ પ્રેમ બતાવી રહ્યો છે, પરંતુ એ નરસિંહના લાભમાં ઊતરવાનું છે. કેમકે એને પૂર્વનાં વીતરાગ પ્રભુનાં અમૂલ્ય દર્શનનું પીઠબળ છે.

વીતરાગની ભક્તિનું પીઠબળ હોય, એને અવળાં પણ સવળાં થઈ જાય.

રાજાની કરામત :

નરસિંહના બની બેઠેલા બાપ શેઠિયાને રાજા અવારનવાર મહેલમાં નોંતરે છે, આનંદ-મંગળની વાતો-ચીતો કરે છે. કોઈક-કોઈક વાર શેઠિયાની સલાહ પણ લે છે, એની બુદ્ધિના ગુણ ગાય છે.

એમાં વળી વાતચીતમાં શેઠિયાને સમય થયે એના મુકામે જવાનું થાય, ત્યારે એને જવા દઈ રાજા પોતાના પુત્ર સાથે આનંદ-મંગળ કરવા માટે નરસિંહને આગ્રહ કરી રોકી રખાવે છે અને પછી નરસિંહને ખૂબ પ્રેમ દેખાડી ખિલાવે છે.

ત્યારે નરસિંહ પણ ભોળો-ભદ્રક તે રાજાને સજ્જન-સ્નેહાળ માની લે છે. એને બીજો વિચાર જ નથી આવતો કે રાજાને શો સ્વાર્થ કે અમો પરદેશીને આટલું બધું માન આપે? અમારા પર આટલો બધો સ્નેહ દાખવે? પ્રાયઃ દુનિયાનો માણસ સ્વાર્થ વિના પગલું માંડે નહીં. ના, આ કશો વિચાર નથી.

બીજા ય પરદેશી અહીં આવેલા હશે, એને કોઈને રાજા કેમ આટલું માન, આટલો સ્નેહ દાખવતાં નથી? ને અમને કેમ બહુ માન, બહુ સ્નેહ? ભદ્રક સ્વભાવના નરસિંહને આ વસ્તુ તરફ દૃષ્ટિ જ નથી જતી.

શેઠ વતનમાં જવા રજા માગે છે :

એટલે હવે જ્યારે શેઠ નરહસિંહને હોશિયાર થયેલો જોઈ પોતાના વતનમાં જવાની તૈયારી કરી રાજાની રજા માગે છે, ત્યારે રાજા આગ્રહ કરે છે, કહે છે : 'શું કામ ઉતાવળ કરો છો? રહો ને અહીં જ. કેમ અહીં વેપાર-ધંધો બરાબર નથી ચાલતો?'

શેઠ કહે : 'આપના પસાયે બધું સારું ચાલે છે.'

‘તો પછી હવે ઘરે જવાની ઉતાવળ શા માટે?’

‘મહારાજા ! બીજા સગા-સ્નેહી બધા ત્યાં, એટલે હવે ઘરે જવું પડે. જંગમ-સ્થાવર મિલકતોય દેશમાં હોય, એ બધું ય સંભાળવું પડે ને? એ બધું કાંઈ અહીં થોડું લવાય છે? અને અનેક સગા-સ્નેહીની વચ્ચે જે સુખ હોય, તે બહારમાં એકલ-દોકલમાં ન હોય. દેશ એ દેશ. માટે કૃપા કરી હવે રજા આપો.’

રાજા જુએ છે કે, ‘આ તો બાજી હાથમાંથી જાય. પછી આ નરસિંહનો ઘાટ કેમ ઘડી નખાય? માટે કમમાં કમ નરસિંહને તો અહીં રાખી જ લેવો જોઈએ.’

રાજાની માગણી :

એમ વિચારીને રાજા શેઠને કહે : ‘તમારી વાત તો બરાબર છે. પરંતુ મને ને મારા કુમારને નરસિંહ વિના ઘડી ય ગમતું નથી. તો નરસિંહને થોડો વખત અહીં રાખી જાઓ.’

શેઠ હસતાં હસતાં કહે : ‘એમ તો સાહેબ ! મને ને એની માતાને પણ એના વિના ઘડી ય ગોઠતું નથી.’

રાજા કહે : ‘તે તમારી પાસે તો એ જિંદગીભર છે જ ને? આ તો મને થાય કે આવો ગુણિયલ ને પ્રેમાળ નરસિંહ થોડો વખત અહીં હોય, તો અમને આનંદ રહે.’

રાજાએ બહુ આગ્રહ કર્યો અને એટલો બધો ભાવ દેખાડ્યો કે શેઠના મનને થયું : ‘નરસિંહ છોકરો છે તો ભાગ્યશાળી કે એક રાજા આટલો બધો એના પર ઓવારી જાય ! વળી, અહીં રાજા તરફથી ઘણી સગવડ મળી છે, તો હવે ઘસીને ના કેમ કહેવાય? એમાં તો ધિઠ્ઠાઈ થાય. થોડા વખતનું કામ છે ને? ભલે એ થોડો વખત અહીં રાજા પાસે રહે.’

શેઠને દાક્ષિણ્ય નડ્યું. નહીંતર નરસિંહ પર એને હેતનો પાર નથી, એને મન એ હૈયાનો હાર છે, આંખની કીકી છે. એને અહીં છોડી જતાં જીવ ચાલતો નથી.

શેઠાણી ય રજા માગવા સાથે જ આવેલાં છે, એટલે શેઠ એમને પૂછે છે : ‘કેમ કરશું?’

શેઠાણીને મન વળી નરસિંહ ખોટનો દીકરો, તે એના પર અથાગ પ્રેમ છે.

પ્રાણતુલ્ય તો શું, પણ પ્રાણથી ય અધિક વહાલો છે. એટલે કહે છે : 'હાય ! છોકરાને મૂકીને કેમ જવાય? મને તો એના વિના ક્ષણ પણ ગોઠે નહીં.'

જો જો મોહનું નાટક. વહાલા દીકરા વિના ક્ષણ ગોઠે નહીં, પરંતુ ભગવાન વિના ગોઠે ખરું !

બોલો, તમારે કેમ છે? ભગવાન વિના ગોઠતું નથી ને? કહો ને 'ના સાહેબ ! ભગવાન વિના અમને ય નથી ગોઠતું, માટે તો અમે રોજ ભગવાનનાં દર્શને જઈએ છીએ.'

ખરેખર ! આ સાચું બોલો છો? પ્રભુનાં દર્શને જાઓ ત્યારે ભગવાન વિના ચિત્તને ગોઠતું નહોતું, ચેન પડતું નહોતું, એટલે 'ક્યારે દર્શને જાઉં? ક્યારે દર્શને જાઉં?' એવી ઉત્કંઠાથી જાઓ છો ને? બીજા માણસોનાં દર્શન વખતે મન લૂખું રહે છે ને? તો જ કહેવાય કે પ્રભુદર્શન વિના મનને ગોઠતું નથી.

ભગવાન પર પ્યાર કરવો છે? તો આ કરો : ભગવાનનાં દર્શને ચિત્તને ગોઠે, બીજાનાં દર્શને ન ગોઠે, બીજાનાં દર્શન લુખ્ખા થાય, ભગવાનનાં દર્શન ઊછળતાં હરખવાળા થાય.

આ પાલવે? તો પછી બૈરીનાં દર્શન, દીકરા-દીકરીનાં દર્શન લુખ્ખા જ થાય ને?

પ્રશ્ન : થવું જોઈએ, પણ કેમ થતું નથી?

ઉત્તર : કારણ છે, જ્યાં દર્શન મીઠાં લાગે છે, એના વિના ચેન નથી પડતું. પ્રભુનાં દર્શન લુખ્ખા છે, કેમ કે પ્રભુ વિના ચેન પડે છે.

જેને દુનિયાના વહાલા વિના ગોઠતું નથી, માત્ર ભગવાન વિના ગોઠે છે, એને ભગવાન પ્યારા છે?

શેઠ-શેઠાણી દાક્ષિણ્યમાં તણાયા :

પેલી શેઠાણીને નરસિંહ પર બહુ પ્યાર, એટલે નરસિંહને રાજા રોકી લેવા માગણી કરે છે, ત્યારે એને એમ થાય છે કે, 'હાય ! નરસિંહને અહીં રાખી જઈએ, તો પછી એના વિના ગોઠે કેમ?'

પણ પાછો વિચાર આવે છે કે, 'આ રાજાએ અહીં ઘણી સગવડ આપી છે ને

તેથી ઘણું કમાયા છીએ. વળી, રાજાએ પ્રેમ પણ બહુ દાખવ્યો છે, તો એમનું વચન કેમ હડસેલાય? કાંઈ નહીં, થોડા દિવસ પછી નરસિંહને બોલાવી લઈશું.'

શેઠના મનને પણ એવું જ છે. તેથી એ પત્નીને ધીરેથી પૂછે છે : 'કેમ કરશું?'

બાઈ કહે : 'મહારાજનું દાક્ષિણ્ય ન તોડાય. એમનો બહુ ઉપકાર છે. કાંઈ નહીં, નરસિંહને અહીં મૂકો, થોડા દિવસ પછી તેડાવી લઈશું.'

નરસિંહને મૂકી જવા મા-બાપ મંજૂર :

પત્યું, શેઠે રાજાને કહ્યું : 'ભલે મહારાજા ! આપનો બહુ સ્નેહ છે એ અમારા અહોભાગ્ય છે ! આપનો આગ્રહ છે, તો ભલે નરસિંહને રાખો. પણ ભાઈ સાહેબ ! આપ સમજો છો ને કે અમારે આ એકનો એક જ દીકરો હોઈ અમને એના વિના ગોઠે નહીં, તેથી થોડા દિવસ પછી એને મોકલી દેવા મહેરબાની કરશો.'

રાજાની દાનત ખોટી છે, તેથી મનમાં સમજે છે કે, 'નરસિંહનું થોડા દિવસમાં જ યુક્તિપૂર્વક કાટલું કાઢી નાખીશ, એવી રીતે કે આ લોકોના જાણમાં આવતાં એમ ન લાગે કે મેં મરાવી નાખ્યો કે કોઈએ એનું ખૂન કર્યું, મારી નાખ્યો. આ લોકો એને અહીં થોડા દિવસ એકલો મૂકીને જાય છે ને? બસ એટલું ઘણું છે.'

કપટી માણસના મનની ખબર પડે? એ તો વાણીમાં ગોળ એવો પીરસે કે સામો એમાં જ અંજાઈ જાય, લોભાઈ જાય, સામાના માયાભાવની ગંધ જ ન આવે.

રાજાનો સવાસલો (ખુલાસો) :

રાજા એવો જ ગોળ પીરસે છે, કહે છે : 'તમારી વાત સાચી છે, તમારે એકનો એક પુત્ર એટલે એના વિના તમને ન ગોઠે. પણ આટલું તમે મંજૂર કરો છો એ તમારી ઉદારતા છે, અમારા પર સ્નેહભાવ-આદરભાવ છે. તો ફિકર ન કરશો, થોડા વખતમાં મોકલી દઈશું નરસિંહને.'

'તે ય એકલાને જ નહીં, પણ જોડે અમારા કુમારને પણ મોકલવો પડશે, કેમ કે બંનેને પ્રેમ એટલો બધો છે કે અમારો તમારાની સાથે આવ્યા વિના નહીં રહે. અહીં જુઓ છો ને બંનેની સ્નેહની ગાંઠ !'

રાજાએ કેવો ગોળ પીરસ્યો ! આમાં કપટી રાજાના દિલની ગંધ પણ શાની આવે? કપટીમાં દુનિયા ફસાય છે. શેઠ-શેઠાણી આ સાંભળી ખુશી ખુશી થઈ ગયા.

ધુતારાઓ લોભી જગતને આમ જ ઠગે છે. જગત લોભિયું છે, એટલે લોભના અંધાપામાં ધુતારાની ઠગાઈ દેખાતી નથી.

શાસ્ત્રકારોએ આટલા માટે તો લોભથી બચવાનું કહ્યું છે. લોભી થયા, તો ધુતારાનો ભોગ બનશો. લોભ જ ન હોય, એને ધુતારો શું ઠગે?

આજે પૈસાના લોભી, પુત્રના લોભી, માન-પાનના લોભી કેટલાય ઠગાયાની પોક મૂકતાં સંભળાય છે : 'માળો ફલાણો મોટી ફેક્ટરી, મોટી પેઢી વગેરેનું નામ દઈ અમારા હજારો રૂપિયા પડાવી ગયો ! લુચ્ચો નહીં તો?' આ પોક મૂકે.

અલ્યા ! પણ એનો વાંક કાઢે છે, કિંતુ તું લોભમાં પડ્યો એ તારો વાંક નહીં? સીધું ૧૨ ટકા વ્યાજ આવતું હતું, તેના બદલે આ ફેક્ટરીમાં રોકી ૪૦ ટકા નફો ઉપજાવવાના લોભમાં કેમ પડ્યો?'

જગતમાં સુખના લોભમાં જ જીવ સગા-સ્નેહી વગેરેથી ય ઠગાઈ રહ્યો છે, એમની ખાતર પુણ્ય વેચીને પાપની ખરીદી કરી રહ્યો છે.

તમે કહેશો : **'શું સગા-વહાલા એ ઠગારા?'**

પરંતુ એ જુઓ કે આપણી પુણ્ય મૂડી ખત્મ કરાવી માથે અઢળક પાપનાં દેવાં ચડાવી આપે, એ ઠગારા નહીં?

સગા ને વહાલા શું કરે છે? આપણા તરફથી બધી વાતની અનુકૂળતા ઇચ્છે છે. એ પૂરી પાડવામાં આપણે આપણી પુણ્ય મૂડી વટાવવી પડે છે અને એ ધંધા-ધાપામાં પરિગ્રહ-મૂર્ચ્છા, જીવોના આરંભ-સમારંભમાં કચ્ચરઘાણ, બીજા જૂઠ-અનીતિ વગેરે પાપો, ક્રોધાદિ કષાયો, રાગ-દ્વેષ વગેરે કેટલાંય દુષ્કૃત્યો આચરવાં પડે છે. એમાં પાપની ધૂમ આવક, પુણ્યની મૂડી સાફ અને પાપનાં દેવાં માથે, આ બધું શાના લીધે? શું પાડોશી કે રસ્તે જનારની ખાતર? ના, પાપો થાય છે, તે સગા-વહાલાનો લોભ-આસક્તિ-મમતા છે માટે જ.

કુટુંબને રખડતું કરવું? :

પ્રશ્ન : તો શું સગા-વહાલાને રખડતા મૂકી દેવા?

ઉત્તર : જો આવો પ્રશ્ન ઊઠે છે તો આની સાથે આ પ્રશ્ન કેમ નથી ઊઠતો કે, 'તો શું આ બધાની વેઠમાં ને મોહમાં મારે મારી પૂર્વની બધી પુણ્યાઈ

સાફ કરી નાખવાની? ને અઢળક પાપનાં સંચય કરી દુર્ગતિઓની દુઃખદ જન્મ-પરંપરામાં મારી જાતને ફેંકી દેવી?

બાકી, પહેલા પ્રશ્નમાં એમને રખડતાં એટલે કે સંસારની દુર્ગતિઓમાં રખડતાં નહીં મૂકવાના, પણ ધર્મ પમાડી ઊંચે ચડાવવાના.

કદાચ એ ધર્મ ન પામે, તો શું જાતને રખડાવવાની? કદાચ સંસારત્યાગ ન કરો, તો ય મનમાં તો સમજવાનું ખરું કે નહીં કે, 'આ લોથમાં હું દુર્ગતિઓના ભવોની પરંપરામાં બેહાલપણે ભટકવાનું ઊભું કરી રહ્યો છું?'

શું શાલિભદ્ર વગેરે એ કુટુંબને રખડાવનારા? :

તેમ, શું મોટા શાલિભદ્ર પ્રેમાળ માતા અને વિનયી બત્રીસ (૩૨) પત્નીઓને મૂકી સાધુ થાય તે કુટુંબને રખડાવનારા કહેવાય? એ મેઘકુમાર, અવંતીસુકુમાર, નંદીષેણ, સુબાહુકુમાર વગેરે વગેરે બધાને કુટુંબને એવા નિર્દયપણે તરછોડનારા કહેવા છે?

કમમાં કમ અંતરના દિલથી વસ્તુતત્ત્વ સમજી રાખી દિલથી ન્યારા તો રહેવું કે નહીં? કે પછી 'સગા-વહાલા મારા બહુ ઉપકારી, મારા બહુ વહાલા.' એમ આંધળી એકમેકતા કરવી?

સમકિતી જીવને કેવો કહ્યો છે?

સમકિત દષ્ટિ જીવડો, કરે કુટુંબ પ્રતિપાળ,
અંતરથી ન્યારો રહે, જિમ ધાવ ખેલાવત બાળ.

ધાવમાતા આજીવિકા ખાતર રાજકુમારને ખેલાવતી હોય, હુલવતી-ફુલવતી હોય, પણ અંતરમાં એનાથી ન્યારી. એ પોતાના છોકરાની નહીં એટલી બધી સરભરા રાજકુમારની કરે છે. પરંતુ દિલ એનાથી ન્યારું, દિલમાં એ પોતાના પુત્ર તરીકે વસેલો નહીં. દિલ પોતાના પુત્ર તરફ ઢળેલું, એની સાથે એકમેક, રાજકુમાર સાથે નહીં.

બસ, એ રીતે સમકિતી આત્માનું દિલ કુટુંબ વગેરેથી ન્યારું. દિલ એમને પોતાના તરીકે ન સમજે. પોતાના તરીકે તો પરમાત્મા અને ગુરુ તથા સંઘ-સાધર્મિક

જ અંતરમાં વસેલા હોય. ભલે આ બધા કરતાં કુટુંબની સરભરા ખૂબ વધારે કરતો હોય, છતાં સમજતો હોય કે, 'સગાં ને વહાલા
(૧) ખોટો મોહ ને અપ્રશસ્ત રાગ કરાવનારા છે,
(૨) પુણ્યની કોઠી ખાલી કરાવનારા છે ને
(૩) અઢાર પાપસ્થાનક આચરાવનાર છે.
જેમાં સરવાળે સારું ખોવાનું ને નરસું માથે પડવાનું છે.

આમાંના કોઈ રાગવશ દિલમાં હોય તો સદ્‌ગતિના પુણ્ય ન મળે ને આયુષ્ય બંધાતાં ને પરભવ જતાં એ દિલમાં હોય, તો સદ્‌ગતિએ ન જવાય. એ તો,

સગા-સ્નેહી નહીં, પણ પરમાત્મા, ગુરુ કે સંઘ દિલમાં હોય, તો પુણ્ય મળે ને સદ્‌ગતિ મળે.

આપણું દિલ કુટુંબથી ન્યારું, એટલે આ કર્તવ્ય બની રહે છે કે જ્યારે કુટુંબ મોહ કરતું આવે, માન-સન્માન આપે, સેવા આપે, ત્યારે લહેવાઈ જવાનું નહીં કે, 'અહાહા ! આ મારા કેવા હિતૈષી છે.', 'બધી સ્વારથની માયા-મહોબ્બત છે.' એમ સમજવાનું.

'પ્રભુ ! બચાવજે મને મોહના પતનથી. તું જ મારો છે, તું જ સાચો તારણહાર સ્નેહી છે.' એમ પ્રભુને મનોમન પ્રાર્થના કરવાની.

અંતરમાં જો ખરેખર દેવ-ગુરુ-સંઘ વસેલાં છે, તો એમની સેવાનું વ્યસન લગાડવાનું.

ઉમળકો રાખવાનો કે, 'એમની તન-મન-ધનથી વધુમાં વધુ સેવા કરું.'

વાત આ હતી : જગત ઠગાય છે ધુતારાથી. એમ પેલો નરસિંહ રાજાના બહુ વહાલ અને પ્રશંસાથી ઠગાઈ રહ્યો છે. માને છે કે, 'આવા મોટા રાજાનો મારા પર કેટલો બધો પ્રેમ!' તે રાજાનો પડતો બોલ ઝીલી લે છે.

રાજા નરસિંહની કળા-કુશળતા અને હોશિયારીની વારે વારે ખૂબ પ્રશંસા કરે છે. કેમ કે એણે એનો ઘાટ ઘડી નાખવા માટે એક પેંતરો વિચારી રાખ્યો છે, એની આ ભૂમિકા છે.

૭. યુદ્ધમાં વિજય

નરસિંહનો ઘાટ ઘડી નાખવા રાજાનો પેંતરો :

રાજાએ પેંતરો એવો ગોઠવ્યો કે પોતાના રાજ્યના સીમાડા રાજાને આજ્ઞામાં આવી જવા સંદેશ મોકલ્યો. પેલો રાજા એમ શાનો માની જાય? એની તરફથી ઉદ્ધત જવાબ આવ્યો.

એ જવાબને લઈને રાજા નરસિંહને કહે છે : 'આ સામા રાજાનો ઉદ્ધત જવાબ આવ્યો છે, તો કુમારને એને વશ કરવા લશ્કર લઈને મોકલવો પડશે. પરંતુ ભલે રાજકુમારને મોકલું છું ખરો, પણ એની તારા જેટલી હોશિયારી નહીં. તારી તો અનેરી હોશિયારી છે. તેથી તારે એની સાથે રહી લશ્કરની દોરવણી કરવી પડશે.'

નરસિંહ કહે : 'એમાં શો વાંધો છે? એ તો આપ કહો છો એ સારું છે. બાકી, મને એના વિના અહીં એકલા રહેવું ગોઠેય નહીં, એટલે એની સાથે જ જઉં. છતાં આપ કહો છો એટલે તો ખાસ હું અવશ્ય જઈશ ને લશ્કરની દોરવણી કરીશ.'

'બહુ સારું બહુ સારું, તો તો હવે યુદ્ધનું સુકાન તારા હાથમાં રાખજે. એને પણ હું કહું છું. જેથી આગેવાની તારી રાખી એ તારા ચિંધ્યા પ્રમાણે કરે.'

'ચડ જા બેટા ! શૂળી પર.' જેવો ઘાટ છે. પરંતુ સાહસિક નરસિંહને આવું કાંઈ જ લાગતું નથી. ઊલટું, એ તો જુએ છે કે, 'રાજા મારા પર વધારે વિશ્વાસ મૂકે છે, એ એમની કદરદાની છે.'

રાજાનું વચન હાથ જોડીને સ્વીકારી લે છે.

રાજાનો પુત્રને તથા સેનાપતિને આદેશ :

રાજા રાજકુમારને ખાનગીમાં કહી દે છે : 'જો તારે યુદ્ધમાં આગળ નથી રહેવાનું.

નરસિંહ કાબેલ છે, કામ અવ્વલ કરશે, માટે એને જ આગળ રહેવા દેજે, જેથી યુદ્ધમાં જશ મળે.'

રાજપુત્ર એ સ્વીકારી લે છે. એને નરસિંહ પર અથાગ સ્નેહ છે, તેથી રાજાના પેટનાં પાપની એને ગંધ નથી આવતી, પણ એમજ સમજે છે કે, 'પિતાજી નરસિંહની ભારે કદર કરે છે, એ સારું છે. મારા કરતાં એ યુદ્ધમાં વિજયી થવાની મોટી આશા.'

રાજાનો ઉદ્દેશ : 'આ વાણિયાનો દીકરો નરસિંહ યુદ્ધમાં મોખરે રહે, એટલે મરશે ને સહેજે સહેજે કાંટો નીકળી જશે. પછી તો દુશ્મન રાજા સાથે સંધિ કરી લેવાશે.'

એ ઉદ્દેશથી રાજા સેનાપતિને બોલાવી કહે છે : 'જાઓ, યુદ્ધમાં આગેવાની નરસિંહને આપવાની છે, પણ નથી ને જો એનાથી આપણી હાર થતી દેખાય, તો તમારે સંધિ કરી લેવી.'

બસ, ગોઠવણ થઈ ગઈ.

રાજકુમારી ઉષા પિતાને કહે છે : 'બાપુજી ! હું ભાઈની સાથે યુદ્ધ જોવા જાઉં?'

રાજા મનમાં સમજે છે કે આ થોડી જ યુદ્ધમાં ઊતરવાની છે? તેથી ભલે ને જાય !' એમ વિચારી એને સંમતિ આપે છે.

લશ્કર સાથે બધા ચાલ્યા, રાજકુમાર, કુમારી તથા નરસિંહ; અને પહોંચી ગયા સામા રાજાના સીમાડા પાસે. છાવણી પડી. સામો રાજા પણ ત્યાં લડાઈ કરવા આવી ઊભો. બીજી સવારે યુદ્ધ શરૂ થયું.

નરસિંહ મોખરે છે.

મોખરે નરસિંહ કેમ બચે? :

બોલો, આમાં નરસિંહ બચી શકે? પણ એ તલવાર ચલાવવી, ભાલો ચલાવવો, બંદૂક તાકવી વગેરે કળા શીખેલો છે; પરંતુ મોખરે જ હોય એટલે પહેલો ઘા એના પર આવી પડે. એમાં કદાચ પાંચ-સાત ઘામાં બચી જાય, તો પણ એકાદ ઘામાં તો પરલોક ઊપડી જ જાય ને?

સૌભાગ્ય-આદેયનું પુણ્ય શું કામ કરે છે? :

પરંતુ અહીં એનું પૂર્વનું પરમાત્માનાં કરેલાં નિર્મળ-નિરાશંસ દર્શનનું સૌભાગ્યનું પુણ્ય આડે આવે છે, તે લશ્કરના સુભટો પર અસર કરી જાય છે. એના સૌભાગ્યથી એના સુભટોને એના પર એવું હેત અને માન ઊપજે છે કે એ લોકો નરસિંહને વચમાં રાખી ઘેરાઈને રહી યુદ્ધ કરી રહ્યા છે, જેથી દુશ્મનનો કોઈ જ ઘા નરસિંહ ઉપર ન આવે.

નરસિંહ સુભટોને પાણી ચડાવતો રહે છે : 'યા હોમ કરીને લડો, ફત્તેહ છે આગે' એમાં ય એનું પેલા પ્રભુદર્શનથી આદેય નામકર્મનું પુણ્ય ઊભું થયેલું, તે એના પોરસ ચડાવનારા વચનને સુભટો હોંશથી ઝીલી લેતાં ખૂનખાર જંગ ખેલી રહ્યા છે.

નરસિંહનો વિજય :

એમાં ય વળી નરસિંહનું પુણ્ય જોરદાર છે, એ સૈનિકોને જોમ પ્રેરે છે. તેથી એમના મરણિયા પ્રયાસમાં સામાના સૈનિકોનો કચ્ચરઘાણ નીકળતાં બાકીના સૈનિકો હતાશ જેવા થઈ જાય છે અને નરસિંહ શત્રુ રાજાને પકડી લે છે. રાજા શરણે આવી જાય છે ને નરસિંહનો વિજય જાહેર થાય છે.

સામો રાજા મોટા સ્વાગત સાથે પોતાની રાજધાનીમાં લઈ જઈ નરસિંહને રાજ્યગાદી પર બેસાડે છે, પરંતુ નરસિંહ ના કહેતાં સાથે આવેલા રાજકુમારને ગાદી પર બહુ આગ્રહ કરીને બેસાડે છે. રાજા તાબેદાર થઈને રહે છે.

જોયું? પેલા રાજાની ઘણી ય બદદાનત હતી કે, 'નરસિંહ લડાઈમાં કપાઈ મરશે ને મારે કાંટો ટળશે.' પરંતુ અહીં તો ઊલટું નરસિંહને વિજેતા તરીકે માન મળ્યું !

કહે છે ને 'રામ રાખે, તેને કોણ ચાખે?' રામના રખોપા સામે માણસના જ શું, કુદરતી પ્રકોપ બેકાર બને છે. ધરતીકંપમાં કેઈ એથી આબાદ રીતે બચી જાય છે.

અંજારના ધરતીકંપ વખતે ત્રણ દિવસ તપાસમાં એક ટોપલા નીચેથી કૂતરું આબાદ જીવતું મળી આવ્યું. ધરતીકંપ થતાં કૂતરા પર ઊંધો ટોપલો પડ્યો હશે અને એ ટોપલા પર ભંગાર પડેલો, તે ટોપલા નીચે કૂતરું આબાદ બચી ગયું. કોણે રક્ષણ આપ્યું? રામનું રખોપું, પુણ્યે બચાવ્યું.

એમ, નરસિંહને અરિહંત ભગવાનની ખૂબ દર્શન-ભક્તિથી ભગવાનનું રખોપું મળી ગયેલું, ત્યાં સામે હજારો સૈનિકો પણ શું કરી શકે? એ બધા ડઘાઈ જ ગયા, શરણે આવી ગયા.

સમજાય છે? આવા કાર્ય શું માણસને આધીન છે? એ ધાર્યું કરી શકે? તો પછી એવા અચિંત્ય કામ કરી આપનાર કોણ? એનો તમારે કેટલો ખપ?

ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ :

ભગવાનની શુદ્ધ દિલની ભક્તિ જોઈએ. પછી જાણે ભગવાન કહે છે : 'હું બધું તારું સંભાળી લઈશ. તું મને ભજ, હું તને સંભાળીશ.' અર્થાત્ ભગવાનની નિઃસ્વાર્થ ભક્તિ એવું પુણ્ય ઊભું કરી દે છે કે જે બધું સંભાળી લે છે, બધી સગવડ કરી દે છે.

ફોટાવાળો શું કહે છે? 'જી, જરા તમે મોં રોતડ નહીં હસતું રાખો, બાકીનું અમે બધું સંભાળી લઈશું'.

કહેવાય છે કે, 'ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ' રક્ષણ કરાયેલો ધર્મ રક્ષા કરે છે. ધર્મની તમે સંભાળ કરો, ધર્મ તમારી સંભાળ કરશે.

ધર્મે શ્રીપાળને શું શું આપ્યું? :

શ્રીપાળકુમાર એકલા પરદેશ ચાલ્યા, સાથે ભાતાડબ્બો ય નહીં. ત્યાં પરદેશમાં ક્યાં પોતે તનતોડ પ્રયત્ન કર્યા છે? છતાં સહજભાવે આપત્તિઓ ટળે છે ને એમને સહજભાવે ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ આવી મળે છે. કારણ? ધર્મ એમનો બચાવ કરી રહ્યો છે, ધર્મ સામેથી લાવીને સુખસગવડ પીરસે છે !

એમનું ચરિત્ર જુઓ, દેખાશે કે માણસના પુરુષાર્થ માત્રથી અસાધ્ય એવા મહાબચાવ એમને મળે છે ને મહાસંપત્તિ તનતોડ પ્રયત્ન વિના મળ્યે જાય છે.

નહીંતર, જો ધર્મ તરફથી સંભાળ ન હોત, તો ધવળના સેંકડો સુભટો શ્રીપાળ પર તૂટી પડે, ત્યાં શ્રીપાળ બચે? સુભટો ભોંયભેગા થાય? એમ, ધવળ શ્રીપાળને વહાણના વગર અટકણના ઝરુખા પર ચડાવે ને ઝરુખો નીચો નમી જતાં શ્રીપાળ સીધા દરિયામાં પડે, ત્યાં એ નીચે દરિયામાં પડતાં બચી શકે?

પરંતુ 'ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ' તે નીચે પડ્યા ખરા, પરંતુ એમને ધર્મનું પીઠબળ છે, તે એક મોટા મગરમચ્છની પીઠ પર જ પડ્યા ! કેમ જાણે ધર્મે માત્ર આટલું રક્ષણ નથી આપવું, પરંતુ આ નિમિત્તે શ્રીપાળને થાણાના રાજા કે જે રાહ જોઈને બેઠા છે, એમની પાસે પહોંચાડી દેવા છે ને એની કુંવરી પરણાવવી છે, તે મગરને તરાપારૂપે બરાબર એ જ વખતે ત્યાં લઈ આવવાનો આ ગેબી બનાવ ન સર્જ્યો હોય?

શ્રીપાળનાં જીવનમાં એવા તો કેટલાય અજબ બનાવ બની ગયા. એમાં કોનો પ્રભાવ? ધર્મનો.

અહીં નથી દેખાતું? દુનિયામાં લાખો દીકરા જન્મે છે. પણ કેટલાક શ્રીમંતોને ત્યાં જન્મે છે. ગર્ભથી શ્રીમંત. એ જનમ કોની હોશિયારીથી? શું જીવ પોતાની હોશિયારીથી પરભવથી ચાલી આવીને અહીં શ્રીમંતના ઘરમાં પેઠો?

જો એમ થતું હોત તો તો એવા તો કેટલાય હોશિયાર જીવો ગરીબને ત્યાં મધ્યમને ત્યાં જન્મે છે, તે કેમ બને? શું જાતે ગરીબ-મધ્યમ કુળ પસંદ કર્યું?

એને પૂછો 'તમે જનમ્યા એમાં તમે ખુશી? અહીં તમે તમારી જાતની હોશિયારીથી આવ્યા છો?' એ કશું નહીં, ધર્મના જ પ્રભાવે શ્રીમંતને ત્યાં જન્મ મળે છે.

માટે જ, હજી આગળ સારો જન્મ, સારી સગવડો અને સારાં રક્ષણ જોઈતાં હોય, તો અહીં ધર્મ-મૂડી ખૂબ ભેગી કરો.

પ્રભાવ ધર્મનો એટલે પરમાત્માનો :

એક જનમમાં ભિખારીએ ધર્મ તરીકે અરિહંત પ્રભુના દ્વિલથી માત્ર ખૂબ દર્શન જ કર્યા છે, એમાં અહીં રાજાના સચોટ પ્રયત્ન એને મારી નખાવવાના છતાં, એને ગેબી રક્ષણ-બચાવ અને ઉત્તરોત્તર સારી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થતી જાય છે.

ત્યારે જેમનાં દર્શનથી આ બનતું આવ્યું એ અરિહંત પરમાત્માનો કેટલો બધો અજબ પ્રભાવ !! ઉત્તરોત્તર સારી સ્થિતિ કેવી કે બ્રાહ્મણ કરતાં માળીને ત્યાં ભગવાને આપેલા છોકરો તરીકે ખૂબ લાડકોડ અને એમાંથી વળી શેઠના ખોટના છોકરા તરીકે બન્યો !

એમાંથી વળી હવે રાજાનો અને રાજપુત્રનો વહાલસોયો બનીને રાજાના ચિંધ્યા પ્રમાણે યુદ્ધમાં ઊતર્યો, તો રાજાએ એનું મોત ચિંતવેલું છતાં એ વિજયની

વરમાળ પહેરે છે ! એમાં પણ હવે જુઓ કે કેવા વિપરીત સંયોગમાં એને રાજકુમારી પરણવા મળે છે !

રાજાની ધુંધવામણ :

બન્યું એવું કે આ નરસિંહ વિજય પામ્યાના સમાચાર રાજકુમાર તરફથી તાબડતોબ રાજાને પહોંચાડવામાં આવ્યા. એટલે રાજા મનમાં સમસમી ઊઠ્યો, ધુંધવાયો કે, 'અરે ! આ શું થયું? વાણિયાનો દીકરો અને વિજેતા?'

મૂરખને ખબર નથી કે 'વાણિયાનો દીકરો વાણિયાનો દીકરો શું કરે છે? એનું પુણ્ય વિકસતું છે ને તારું પરવારતું છે !

રાજા બળે છે : 'હું એને મરે એવી ગોઠવણ કરું છું અને આ માળો ઉપરથી વધારે યશસ્વી થાય છે ! તો શું આ મારો વારસદાર થશે? મારા દીકરાને બદલે શું આ મારી ગાદીએ રાજા?'

'ના, ના, ન થવા દઉં એને રાજા. એને મારી જ નખાવું પણ મારા મોકલીને નહીં. કેમ કે પહેલાં બે વાર મારાને કામ સોંપેલું, પરંતુ મારાએ મારી નાખ્યો નથી લાગતો. એટલે અત્યારેય શો ભરોસો કે મારા કામ કરી જ આવે? માટે હવે તો દીકરા દ્વારા જ કામ લઉં. એ બરાબર મારી આજ્ઞા પાળે એવો છે.'

જુઓ, રાજાની ધુંધવામણ ને બળતરા ! મનમાં એક વાત બેઠી કે, 'નરસિંહ મારો વારસદાર ન બનવો જોઈએ.' પછી એને ખત્મ કરવાના કેટલા ભયંકર વિચારો અને એ માટેના ગોઠારા પ્રયત્ન કરે છે ! પોતાની પાટે કોણ રાજા થાય? એ દુન્યવી બાબત છે. એણે મગજને પકડી લીધું, પછી એ મગજમાં ક્રૂર વિચારો લઈ આવે છે.

દુન્યવી બાબતો કેવી ભૂંડી કે એ ભયંકર કષાયના વિચાર લઈ આવે !

રાજાના મનમાં બેઠું કે, 'આ નરસિંહ મારો વારસદાર કેમ થાય?' બસ, એ બાબત પર કેટલો ક્રૂર વિચાર ! એને મરાવી નાખવા મથી રહ્યો છે !

છોકરાના મનને આવ્યું કે, 'આ માતા મારી પત્ની પર કેમ ટકટક કરે છે?' બસ, એ બાબત પર જન્મદાતા અને વર્ષોની ઉપકારી માતાને તરછોડવાના વિચારમાં આવી જાય છે !

'મોટો ભાઈ કેમ મોટાઈ રાખે છે?' બસ, એ બાબત પર નાનો ભાઈ ઝગડવાનું બહાનું શોધે છે !

દુન્યવી બાબતો જ એવી ભૂંડી છે કે અયોગ્ય, અણછાજતાં વિચારમાં ચડાવી દે ને પછી અયોગ્ય, અણછાજતાં વર્તન પણ કરાવે ! એટલે જ,

અણછાજતાં વિચાર-વર્તનથી બચવું હોય, તો આ ઉપાય છે કે દુન્યવી બાબતને મહત્ત્વ જ ન દેવું.

આમાં કઠિન કાંઈ નથી, કેમ કે મનનો સવાલ છે. મન મનાવી લેવું જોઈએ. મનને કદાચ એમ આવે કે, 'એવું તે ખોટું કેમ સહન થાય?' પરંતુ ત્યાં આ વિચારવું કે,

કર્મનું કેટલું ય ખોટું કેમ સહન કરે છે?

સંસારી જીવન એટલે કર્મવશ જીવન છે. કર્મને આપણે પરાધીન છીએ, કર્મ આપણને પરાધીન નહીં કે આપણે જેમ ઇચ્છીએ તેમ કર્મ આપણને અનુકૂળ વર્તે. એ તો કર્મ કરે, તે જ થાય. એટલે આપણે જ કર્મનું નભાવી લેવું જોઈએ.

જ્યારે કર્મની નિર્ધારિત અડચણો આવે જ છે, તો એની સામે કચવાટ કરવામાં આપણી જાતે દુઃખ વધારીએ છીએ :

(i) કર્મનું આપ્યું એક દુઃખ અને,
(ii) બીજું, આપણા મનના સંતાપ-કચવાટનું દુઃખ.
એવું ગાંડપણ શા સારુ કરીએ?

- કર્મનાં નિશ્ચિત પરિણામ નભાવી લેતાં શીખીએ તો મનને કશું દુઃખ નહીં.
- જો મનને દુઃખ નહીં તો કર્મનું દુઃખ દુઃખરૂપ ન લાગે.
- દુઃખ હોવું જુદી વસ્તુ છે, દુઃખ લાગવું જુદી વસ્તુ છે.

મહાવીર ભગવાનને કર્મે આપ્યાં બહુ દુઃખ આવ્યાં, પણ પ્રભુએ મનને દુઃખ ન લગાડ્યું, તો એ એમને દુઃખરૂપ લાગ્યાં નહીં. તેથી જ બહુ દુઃખોમાં પણ પ્રભુ દુઃખી નહોતાં, મનથી સુખી હતાં. બસ, **મનનું દુઃખ મટી જાય, તો સુખ, સુખ ને સુખ જ છે.**

એટલે જ 'જયવીયરાય' સૂત્રમાં પ્રભુ પાસે જે 'દુકખકખઓ' માગીએ છીએ, તે આ મનનાં દુઃખનો ક્ષય માગીએ છીએ.

મનનાં દુઃખ કયાં?

ચિંતા-સંતાપ, વ્યાકુળતા, સંકલ્પ-વિકલ્પો, કચવાટ, રાગ-દ્વેષ-કષાયો, અસમાધિ-દુર્ધ્યાન...વગેરે વગેરે એ મનનાં દુઃખ છે. એને ભાવદુઃખ પણ કહેવાય...

બાહ્ય પૈસાની તંગી, બીજી અડચણો, ભૂખ-તરસ, વ્યાધિ, પરાધીનતા, અપમાન વગેરે એ દ્રવ્યદુઃખો છે. જ્યારે આ સંતાપ-રાગ-દ્વેષ-અસમાધિ-હિંસા-જૂઠ.... વગેરે એ ભાવદુઃખો છે. પ્રભુ પાસે આપણે 'દુકખકખઓ'થી ભાવદુઃખોનો નાશ માગીએ છીએ. એ આવી જાય, પછી આપણે દુઃખી નથી, ભલે બાહ્યથી ગમે તેટલી આપત્તિ વરસતી હોય!

મેઘમુનિને મનનું દુઃખ ટળ્યું તો.... :

મેઘકુમારમુનિને ચારિત્ર લીધાની પહેલી જ રાત્રે સંથારામાં બહાર જઈ આવતાં મુનિઓના ચરણની રજ પડવા લાગી. સંથારો ધૂળથી કર્કશ લાગવા માંડ્યો. મનને દુઃખ થયું, વ્યાકુળતા થઈ, સંકલ્પ-વિકલ્પ ઊઠ્યા, કાયાને-સ્પર્શનેન્દ્રિયને સુંવાળશના રાગમાં આ કર્કશતા તરફ દ્વેષ ઊઠ્યો, મુનિઓ ઉપર પણ સહેજ અભાવ થઈ આવ્યો. આ બધા ભાવદુઃખ, મનના દુઃખ. એથી એ દુઃખી-દુઃખી થઈ ગયા.

પરંતુ સવારે પ્રભુએ જ્યાં સમજાવ્યા કે પૂર્વે હાથીના ભવે એક સસલાની દયા ખાતર અઢી દિવસ સુધી પગ ઊંચો રાખી ઠેઠ ભયંકર ભૂખ-તરસ ને મૃત્યુ સુધીની ઘોર પીડા સહી, એમાં લેશમાત્ર મન ન બગાડ્યું, મનને દુઃખ ન લાગવા દીધું તો અહીં મનુષ્યના ઉચ્ચ અવતારે મુનિઓના પગની રજમાત્રમાં મનને શું દુઃખ લગાડે? અહોભાગ્ય માનવું જોઈએ કે,

'અહો! આવા મહાન સંયમી બ્રહ્મચારીની ચરણરજ મને મળે છે! આ મળે ક્યાંથી? પ્રભુએ સસલાની દયાનું મહાન ફળ બતાવતાં કહ્યું :

'भो मेहा! ताए पाणाणुकंपाए परित्तीकओ ते संसारो।'

'હે મેઘકુમાર! તેં પ્રાણીની દયા(માત્ર)થી તે તારા સંસારને (ભવભ્રમણને) મર્યાદિત કરી દીધો. તો અહીં કષ્ટમાં પણ સાધુઓ પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી કેવુંક મહાન ફળ પામે?'

'મરણાંત કષ્ટમાં પણ મનને દુઃખ લગાડી દયાના સુકૃતનો નાશ ન કર્યો કે, 'હાય ! કયાં મેં આ દયા કરી કે મારે આ દુઃખ આવ્યું?' તો અહીં શા સારુ મનના દુઃખથી સાધુની ભક્તિ અને કર્મની નિર્જરા ભૂલે?'

સુકૃત તો થાય જ છે યા થયું જ છે, પણ મનને દુઃખ લગાડવાથી સુકૃતનો નાશ થાય છે.

દીકરાને સદ્‌બુદ્ધિથી ઊછેરવાનું સુકૃત તો થયું જ, પરંતુ પછી 'હાય ! આ ઉદ્ધતને મેં ક્યાં પોષ્યો? એમ કરવા જાય ત્યાં સુકૃત પર દ્વેષ થયો, એ સુકૃતને બાળી નાખે.

બસ, મેઘકુમાર મુનિને આ સાંભળી મનનું દુઃખ પલાયન થઈ ગયું, કાયાને સુંવાળાશ સારી લાગવાનો રાગ ઊતરી ગયો, અસમાધિ-આર્તધ્યાન-સંકલ્પ-વિકલ્પો વગેરે ભાવદુઃખ ટળી ગયા. પત્યું, હવે એ દુઃખી મટી ગયા. સાધુ તરફથી આવતાં સમસ્ત કષ્ટોની સામે બચાવ ન કરતાં સહર્ષ સહી લેવાનો અભિગ્રહ કર્યો, માત્ર ચક્ષુ ઉપરના કષ્ટના બચાવની છૂટ રાખી.

દુઃખમાં સુખી : સુખમાં દુઃખી : મનોદુઃખ કેમ ટળે? :

વાત આ છે કે મનને દુઃખ ન લગાડો, ભાવદુઃખને જગા ન આપો, તો તમે દુઃખમાં ય સુખી; અને મનોદુઃખ-ભાવદુઃખને જગા આપો, તો સુખમાંય દુઃખી ને દુઃખમાં તો મહાદુઃખી. પૂછો :

પ્રશ્ન : તો આ મનોદુઃખ-ભાવદુઃખ કેમ ટળે?

ઉત્તર : કર્મે દીધેલી આપત્તિ નભાવી લેતાં આવડે તો મનોદુઃખ ઊભું ન થાય.

'નભાવી લેવું' એટલે દીનતા નહીં કે, 'હાય ! શું કરીએ ભાઈ? દુઃખ આવ્યું છે. નભાવી લો.'

નભાવી લેવું એટલે શાહજોગ રીતે વધાવી લેવું.

દુઃખ આવ્યું છે? ફિકર નહીં, ચૂકવણીનો હિસાબ છે. પૂર્વે અજ્ઞાનતામાં ઊંધી રમતો કરી એનાં કુસંસ્કારો ઊભાં કર્યાં. હવે એ તો જ નાબુદ થાય કે એ રમતોનાં બંધાયેલાં કર્મનાં ફળ સહર્ષ વધાવી લઈએ, ઉદાર દિલે નભાવી લઈએ.

ચાર છોકરામાં હોશિયાર છોકરો સારું કમાતો હોય અને ઘરને ટેકારૂપ હોય, પરંતુ

સ્વભાવનો તીખો હોય તો એ સ્વભાવ બાપ નભાવી લે છે. મન વાળી લે છે કે, 'ભલે સ્વભાવનો તીખો. પરંતુ છે લાગણીવાળો, મહેનતુ અને હોશિયાર, તેથી એના સ્વભાવ સામે નહીં જોવાનું, એના સ્વભાવથી કંટાળવાનું નહીં.'

બસ, આ રીતે આ જીવનમાં આપત્તિ-અગવડ આવી, તો મન વાળી લેવાનું કે, **'ભલે આ આપત્તિ-અવગડ છે, પરંતુ આ જનમ નવકારસ્મરણ, દેવદર્શન-ગુણાભ્યાસ આદિ બીજી બહુ બહુ રીતે ઉપયોગી છે.'**

'મહામંત્ર નવકારની આરાધના, દેવદર્શનાદિ અનંત કલ્યાણકર સાધના, વ્રત-નિયમ-તપસ્યા, મહાપાવનકારી જિનવાણીનું શ્રવણ, સર્વોચ્ચ ધ્યેય અરિહંતનું સ્મરણ-ધ્યાન, ક્ષમાદિ ગુણોનો અભ્યાસ....વગેરે આ જનમમાં જ થઈ શકે છે. તેથી આપત્તિ-અવગડ સામે નહીં જોવાનું, એનાથી કંટાળવાનું નહીં. એને સહર્ષ નભાવી લેવાની.'

આમ, જો નભાવી લેતાં આવડે, તો આપણે કર્મે દીધેલી આપત્તિ પર રોતાં બેસવાનું ન થાય, એના પર હલકા વિચારો ન આવે.

દુન્યવી બાબત નભાવી લેતાં ન આવડે, તેથી જ દુષ્ટ વિચારો આવે :

દુન્યવી બાબત મનમાં પેઠા પછી એના પર દુષ્ટ વિચાર કેમ આવે છે? કારણ છે, એને નભાવી લેતાં નથી આવડતું. એટલે પછી દુન્યવી બાબત કર્મને આધીન એટલે એ નિર્ધારિત કર્મના પ્રતાપે બનવાની તે બનવાની, પરંતુ એને નભાવી લેતાં નથી આવડતું, તે જીવ એના પર હાથે કરીને ખરાબ ભાવો અને પાપ કામ કરે છે. ઇર્ષ્યા, મદ, હિંસા, સંકલ્પ-વિકલ્પ, દુર્ધ્યાન વગેરે વગેરે કેટલાંય પાપ સેવે છે.

આ બધું ભાવદુઃખ છે, ભાવઆપત્તિ છે. એ ભાવઆપત્તિ કર્મે નથી આપી, જીવ પોતે જ પોતાના અસત્ પુરુષાર્થથી ઊભી કરે છે. ત્યાં જો, પહેલાં કહ્યું તેમ, આ સુંદર જનમની સારી-સારી અને અનેક વિશેષતાઓ મન પર લે અને કર્મને પરવશ દુન્યવી બાબત નભાવી લેવાનું કરે, તો પેલાં ભાવદુઃખ-ઇર્ષ્યાદિ દુષ્ટ ભાવો કાંઈ પીડે નહીં, કાંઈ મનમાં આવે નહીં.

બસ, ભાવદુઃખ ટાળવાની આ ચાવી :

(૧) કર્મને આધીન બાબત નભાવી લેતાં શીખો.

(૨) જીવનની અનેકવિધ ધર્મ-આરાધનાઓ, સદ્‌ગુણો અને સદ્‌વિચારોનું જ મહત્ત્વ આંકો.

(૩) 'કર્મે દીધાં દુઃખ એ દુઃખ નથી, પણ આપણા એના પર કંટાળા અને સંતાપ, છણછણાટ અને કષાયો, સંકલ્પ-વિકલ્પ અને દુર્ધ્યાન, એ દુઃખ છે, મહાદુઃખ છે.' એ બરાબર ધ્યાનમાં રાખી 'એના અસત્ પુરુષાર્થ મારે નથી કરવા.' એ નિશ્ચય કરો.

આ ત્રણે મુદ્દા ખ્યાલમાં રહે, તો ભાવદુઃખ એટલે કે દુષ્ટ વિચાર-વાણી-વર્તાવ કરતાં અટકી જવાય.

પેલો રાજા 'શું આ નરસિંહ પરાજય પર વિજય પામીને હવે મારો વારસદાર થાય?' આ દુન્યવી બાબત પર ધૂંઆપૂંઆ થઈ રહ્યો છે.

એને એ નભાવી લેતાં નથી આવડતું કે, 'જો કર્મનો એવો જ સંયોગ છે કે આ મારા પછી રાજા થાય, તો એ મારે નભાવી લેવું, વધાવી લેવું જોઈએ.'

'જીવનમાં બીજું સારું કરવાનું ને સારું પામવાનું મારે ઘણું છે, તો એ નિર્ધારિત બાબતમાં અમૂલ્ય માનવસમય-શક્તિ ને મન ન વેડફું.'

૮. નરસિંહને 'વિષ' કે 'ઉષા'?

ના, આ નથી આવડતું એટલે રાજા વિચારે છે કે, 'હવે તો આને મારા દ્વારા મરાવવાનો નહીં, કેમ કે મારાનો ભરોસો નહીં, પણ મારા છોકરાના હાથે જ ઝેર અપાવું. છોકરો ખૂબ કહ્યાગરો છે, એટલે જ્યાં મેં હુકમ કર્યો કે અમલ; તરત જ એને ઝેર આપી દેશે.'

આ વિચાર કરીને રાજાએ તરત પુત્ર પર ચિઠ્ઠી લખી કે, 'નરસિંહને બીજો કોઈ વિચાર ન કરતાં તરત વિષ આપી દેવું.'

પુત્ર પર ઝેરદાનની ચિઠ્ઠી :

ચિઠ્ઠી વિશ્વાસુ માણસ સાથે કુમાર પર કુમારને જ હાથોહાથ આપવા રાજાએ મોકલી, સાથે ભલામણ કરી કે, 'જોજે, આ ચિઠ્ઠી બીજા કોઈના હાથમાં ન જાય. કોઈ જાણે ય નહીં ને કુમારને કાનમાં કહેજે કે આ ખાનગીમાં વાંચજો.'

માણસ કેટલો પામર છે કે કર્મની સામે ધારણા કરે છે કે આમ જ બની જશે ! પેલો માણસ ચિઠ્ઠી લઈને ઊપડ્યો.

રાજાને વિજયના સમાચાર બપોર પછી મળેલા અને તે પછી તાબડતોબ વિચાર કરીને ચિઠ્ઠી સાથે માણસને સાંજ પડતાં મોકલેલો, તેથી માણસને જતાં રસ્તામાં જ અંધારું થઈ ગયું એટલે હવે રાત રસ્તામાં ગાળવા મુકામ શોધે છે.

અનંતબળી પ્રભુનું દર્શન બળવાન પુણ્ય આપે : યક્ષ સહાયે :

નરસિંહનું પુણ્ય બળવાન છે, કેમ કે અનંતબળી અરિહંત પરમાત્માનું શરણ લીધેલું હતું. તેથી આ માણસને જોગાજોગ પેલા નરસિંહયક્ષનું જ મંદિર રાતવિસામા માટે મળ્યું !

ત્યાં જઈને એ સૂતો. થાકેલો તે ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયો. ત્યાં યક્ષ સહેજે સહેજે

દિવ્યજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકી જુએ છે કે, 'આ કોણ છે? કેમ અહીં સૂતો છે? ક્યાં જઈ રહ્યો છે?'

દિવ્યજ્ઞાનથી તરત ખ્યાલ આવી ગયો કે, 'આ તો અરે ! મારા પ્યારા નરસિંહને વિષ દેવરાવવાની ચિઠ્ઠી લઈ જાય છે. હાય ! એવું કેમ બનવા દેવાય? પણ ફિકર નહીં, એની ચિઠ્ઠીમાં 'વિષ' શબ્દની જગાએ 'ઉષા' શબ્દ લખી દઉં.'

બસ, યક્ષે ચિઠ્ઠી કાઢી. ચિઠ્ઠીમાં 'વિષ' કાઢી 'ઉષા' શબ્દ લખી દીધો ને ચિઠ્ઠી માણસના ગજવામાં પાછી મૂકી દીધી. માણસ ઘસઘસાટ ઊંઘતો હતો એને આ કશી ખબર પડી નહીં. એ તો સવારે જાગી ચિઠ્ઠી-કવર સલામત જોઈ લઈ ઊપડે છે, ઘોડા પર જતો હતો એટલે ઝટપટ પહોંચી ગયો અને રાજકુમારને ચિઠ્ઠી આપી ખાનગીમાં વાંચી લેવા કહે છે.

નરસિંહને વિષ કે ઉષા? :

રાજકુમાર એકાંતમાં જઈ ચિઠ્ઠી ખોલી વાંચે છે : 'નરસિંહને બીજો કોઈ વિચાર ન કરતાં તુરત જ ઉષા આપી દેજે.' નીચે બાપની સહી છે. આ વાંચીને રાજકુમારને ખુશીનો પાર રહ્યો નહીં. કેમ કે ઉષા એની બહેન હતી અને એ અહીં સાથે જ આવી હતી. એના મનને થયું કે,

'અહો ! બાપુજી કેટલા બધા કદરદાન અને ગુણજ્ઞ ! બાપુજીએ આ ઠીક જ વિચાર્યું કે આવો પરાક્રમી અને ગુણગણનો ભંડાર નરસિંહ મળ્યા પછી હવે ઉષાને માટે બીજો વિચાર શાનો કરવાનો હોય? નરસિંહ કરતાં બીજો કયો મોટો રાજકુમાર પણ સારા વર તરીકે મળવાનો છે? વળી કાંક બીજા મોટા રાજા-બાજાનું માંગુ આવે તો ક્યાં પંચાતીમાં પડવું? એટલે ઉષાને તરત જ આને વરાવી દેવાનું ઠીક જ લખ્યું છે.'

બસ, રાજકુમારે પિતાની સમયજ્ઞતા અને કદરદાની સમજી લઈ પોતાની બેન ઉષા જે સાથે જ આવી હતી એને સ્વીકારી લેવા નરસિંહ આગળ પ્રસ્તાવ મૂક્યો.

ચોખ્ખું પુણ્ય પુણ્યના માલ પર લલચાવે નહીં :

નરસિંહ ચોખ્ખું પુણ્ય લઈને આવેલો છે, એટલે પુણ્યના માલ પર લલચાઈ જાય એવો નથી. એ તો મેલા પુણ્યવાળાનું કામ કે પુણ્યના માલની લાલચ

મોટી ને માલ મળ્યા પર એમાં લંપટતા ભારે ! અભિમાન ભારે ! તે બિચારા મરે, ત્યાં સુધી એ મહાદુર્ગુણોને છોડે નહીં.

આને તો ચોખ્ખું પુણ્ય છે. કેમ કે પૂર્વે અરિહંત પ્રભુની દર્શન-ભક્તિ ચોખ્ખી કરી છે. એને મુનિ મળ્યા પછી ભીખમાં જે મળે, એના પર સંતોષ હતો, એટલે દેવદર્શન કરીને આવું કાંઈ ખાવા-પીવાનું બદલામાં જોઈતું નહોતું. આ પારખ છે :

પુણ્યના માલ પર લાલચુપણું કેમ? તો કે એ પુણ્ય મેલું માટે.

મળેલામાં સંતોષ નહીં એટલે જ ધર્મ આશંસાવાળો મેલો કરાય છે. ચોકખો ધર્મ કરવા મળેલામાં સંતોષ જોઈએ. ચોકખા ધર્મથી ચોખ્ખું પુણ્ય મળે.

નરસિંહને ચોખ્ખું પુણ્ય છે, એટલે રાજકુમારીની લાલચ નથી. તેથી કહે છે : 'દોસ્ત ! એ વાત બોલીશ જ નહીં. હું વણિકપુત્ર, મારી રાજકુમારી માટેની યોગ્યતા શી? એ તો મોટા રાજા-રાજકુમારને જ દેવાની હોય !'

રાજકુમાર કહે : 'તું ભલે વણિકપુત્ર પણ તારી યોગ્યતા તો અહીં વિજયમાં પરખાઈ ગઈ છે. માટે તારે ઉષાને સ્વીકારવી જ પડશે.'

તો ય નરસિંહ ના કહે છે, ત્યારે રાજકુમાર કહે : 'ખેર, બાપુજીનો હુકમ તારે માન્ય કે નહીં?'

નરસિંહને રાજાની ચિઠ્ઠીની કાંઈ ખબર જ નથી. એટલે કહે છે : 'એ તો માન્ય જ હોય ને?'

રાજકુમાર કહે : 'તો લે ત્યારે, આ ચિઠ્ઠી વાંચ.'

એમ કહી નરસિંહને ચિઠ્ઠી આપીને કહે : 'જો આ વિશ્વાસુ માણસ ચિઠ્ઠી લઈને આવ્યો છે.'

નરસિંહે ચિઠ્ઠી વાંચી. હવે એને બોલવા જગા જ ન રહી ને એની સાથે રાજકન્યા ઉષાનાં લગ્ન ધામધૂમથી થયાં.

રાજાની શી ધારણા? અને કેવું બન્યું? રાજાને મન નરસિંહને વિષ આપી દેવાની વાત હતી, તેના બદલે ઉષા આપી દેવાઈ.

પાપીઓએ કરવા ધારેલું ઊંધું, પુણ્યવાનને સીધું પડી જાય છે.

નરસિંહને 'વિષ' કે 'ઉષા'?

- ધન્નાજીની કમાઈમાંથી મોટાભાઈને ભાગ પડાવવો હતો, તેથી પિતાને તંગ કરતા હતાં, તો ધન્નાજી પહેર્યે લૂગડે પરોઢિયે ગુપચુપ નીકળી ગયા, પણ આગળ જઈને રાજ્ય અને રાજકન્યા પામ્યા ! પાપીનું ધાર્યું ધર્મીને સીધું પડે.
- મયણાસુંદરીની તત્ત્વવાણી પર ગુસ્સે ભરાયેલા બાપ પ્રજાપાલ રાજાએ એને રખડતાં કોઢિયા સાથે પરણાવી, પણ એ શ્રીપાળકુંવર નીકળ્યો. પાપી ધારે ઊંધું, પણ પુણ્યવાનને એ સીધું ઊતરે છે.
- કૂરગડુ મુનિના પાત્રના કૂરમાં અભિમાનમાં ચડેલા તપસ્વી મુનિઓ થૂંક્યા હતાં, છતાં એ જ થૂંક પર કૂરગડુ મુનિ સારી ઊંચી ભાવનામાં ચડી કેવળજ્ઞાન પામ્યા !
- અહીં રાજાને નરસિંહને વિષ દેવરાવવું ધારેલું ને એવી ચિઠ્ઠી લખેલી, પણ નરસિંહને અહીં ઉષા દેવાઈ ગઈ !

હવે રાજકુમાર કહે : 'ચલો, પાછા ઘરે પહોંચી જઈએ.'

એટલે વિજય મળ્યો, ત્યાંનું રાજ્ય તો એના રાજાને આજ્ઞાંકિત બનાવી સોંપી દીધું ને નરસિંહ સાથે આવ્યા પાછા પોતાના રાજ્યમાં. ધામધૂમથી પ્રવેશ કરી જ્યાં મહેલમાં જઈ નરસિંહ રાજાને પગે પડે છે ત્યાં રાજા ચોંક્યો કે, 'આ જીવતો ક્યાંથી રહ્યો? શું માણસે ચિઠ્ઠી દીકરાને નહીં આપી હોય? યા દીકરાએ શું એના અમલ ન કર્યો?'

રાજાને પોતાની ચિઠ્ઠી પર ચોંકામણ :

રાજા વિમાસણમાં છે, પણ ત્યાં જ રાજકુમાર પણ પગે પડીને પેલી ચિઠ્ઠી રાજાને આપતાં કહે છે : 'બાપુજી ! તમે વિજય પામેલા નરસિંહભાઈની કદર ઉમદા કરી. તમારા હુકમ મુજબ એમની સાથે ઉષાબેનના લગ્ન કરીને આવ્યા. બંનેને હવે આશીર્વાદ આપો.'

રાજાએ ચિઠ્ઠી જોઈ, એમાં સ્પષ્ટ લખેલું કે, 'નરસિંહને તરત જ ઉષા આપી દેજો.' જોતાં જ ચોંકી ઊઠ્યો કે આ શું? મનમાં તો ઘણું ય થયું કે, 'આ મેં 'વિષ' લખેલું તેની જગાએ 'ઉષા' ક્યાંથી આવી ગયું?'

પણ આ વિમાસણ કાંઈ બહાર બોલાય? કેમ કે હવે તો લોકમાં સારા દેખાવા

કમને પણ વાત વધાવી લેવી પડી અને પગે પડેલા નરસિંહ તથા ઉષાને માથે હાથ મૂકી દેખાવનું હસીને આશીર્વાદ આપવા પડ્યા.

નરસિંહને કહે : 'સમૃદ્ધિમાન, યશસ્વી, આયુષ્યમાન ભવ.'

ઉષાને કહે : 'અખંડ સૌભાગ્યવતી ભવ.'

દીકરી ભલે વિધવા બને ! :

નરસિંહને રાજાએ ચિરકાળ જીવવાના દેખાવના આશીર્વાદ તો આપ્યા, પણ હજી મનમાં એમ છે કે, 'તું વહેલો મર.'

મનને એમ થાય છે કે, 'હજી કાંઈ બહુ બગડ્યું નથી, આને વહેલી તકે મરાવી નાખું. દીકરી ભલે વિધવા બને એ નાનું કલંક છે, પણ ગાદીનો વારસદાર કોઈ બીજો થાય એ બહુ મોટું કલંક છે. કેમ કે રાજાઓમાં ખરાબ દેખાઉં ને ઇતિહાસમાં મારું હલકું ચિતરાય.'

સીધી વિચારણાની અક્કલ :

છે ને દુરાગ્રહ? વણેલી દોરી ઉકેલવા છતાં પણ પોતાનો વળ નથી મૂકતી, કૂતરાની પૂછડી સીધી સીસીમાં ઘાલી રાખવા છતાં પોતાની વાંકાશ નથી મૂકતી, એમ આ રાજા હજી પણ મોહમૂઢતા નથી મૂકતો, નરસિંહને ખત્મ કરવાનો ભાવ નથી છોડતો. આ મૂઢતા નહીં તો બીજું શું છે?

મૂઢતા ન હોત ન અક્કલ હોત, તો સમજવું જોઈતું હતું કે, 'ચાર-ચાર વાર આને મારી નખાવવાનું કરું છું ને આ ઊલટું આગળ આગળ વધે છે ! લડાઈમાં મોકલ્યો હતો મરે એટલા માટે; તો ઊલટું વિજય પામ્યો. વિષ દેવાનું લખેલું છતાં આ મારો જમાઈ બની બેઠો, તે પણ મારી જ ચિઠ્ઠીના આધારે ! વાહ રે દૈવ ! અને મારા દીકરાના જ હાથે દીકરી દેવાઈને જમાઈ બન્યો !'

'તો હવે મારે સમજી લેવું જોઈએ કે આ બહુ મોટા ભાગ્યવાળો છે તો ભલે એના ભાગ્યના જોરે મારો વારસદાર થાય'

'ને લોકમાં હવે મારી હલકાઈ નથી થવાની કે, 'જોયું? રાજાની ગાદીએ હાલીમવાલી ચડી બેઠો ! લોકે આનો વિજય સાંભળ્યો છે ને આ મારો જમાઈ પણ બની ચૂકેલો છે, તો ફિકર નહીં ભલે, એ મારો વારસદાર થાય.'

ના, આ કશું સમજવું-વિચારવું નથી. કેમ કે એ મોહમૂઢ બનેલો છે. બસ, એક જ અંધ મોહ છે કે, 'આ નરસિંહ મારો વારસદાર ન બનવો જોઈએ.'

દુનિયામાં મોહ શું કામ કરે છે? :

મોહ એટલે? અજ્ઞાનદશા, ઊંધી ગણતરી, મિથ્યા વિકલ્પ. આમાં પકડાયેલો જીવ અવસરે ભયંકર કૃત્ય કરી બેસે છે ને એવું કરવાનો અવસર ન મળે ત્યાં સુધી પણ ભયંકર વિચારો કરે છે !

મિથ્યા વિકલ્પ અને ઊંધી ગણતરીનો પ્રભાવ જ એવો છે કે એની પક્કડ પકડાઈ એટલે ઊંધા વેતરણ થવા જ માંડવાનાં.

આજના જુવાનિયાને મિથ્યા વિકલ્પ જાગ્યો કે, 'આપણી બૈરીને માતા તરફથી રોકટોક ન જોઈએ, પછી એ વિચાર નહીં કરે કે, 'રોકટોક શાથી છે?' એ તો બૈરીના ઊંધા વર્તનને સીધાં માની માતાને જ ખરાબ સ્વભાવની માનવાનો. ને માતાને લબડધક્કે લેવાનો ને આગળ વધીને માતાથી જુઆરું (જુદાપણું) લેવાનો.

આજના ધર્મી ગણાતા પણ ભાઈ સાથે, કાકા સાથે, બીજા સગા સાથે ઝઘડો કેમ માંડે છે? એટલા જ માટે કે એ આવા કોઈક મોહ, મિથ્યા વિકલ્પની પક્કડમાં છે કે,

(૧) આ મારું ખોટું ખાઈ જાય છે. યા ખાઈ જશે. અથવા
(૨) પહેલાં તો આમની જરૂર હતી, હવે શી જરૂર છે? યા
(૩) આમણે મારું બગાડ્યું કે
(૪) આ તો સ્વારથિયા છે,
આવા આવા વિકલ્પની પક્કડમાં એટલે પછી ઝઘડો-વિરોધ-દુશ્મનાવટ કરે, એમાં શી નવાઈ?

વિકલ્પો મિથ્યા કેમ? :

(૧) ખરેખર તો પોતાની જ કલ્પના ખોટી છે. કેમ કે સમજે તો બહારના કરતાં આ સગાં તો વધારે નિકટના એટલે 'ખોટું ખાઈ જાય છે' એમ માનવું જ ખોટું છે.

એમ તો બહારના કેટલાય અરે ! સાળો-જમાઈ વગેરે ય ક્યાં ખોટું ખાઈ જતાં નથી? પણ એ ખોટું લાગતું નથી અને આ નિકટના ભાઈ વગેરે માટે એવું લાગે છે ! કળિકાળની બલિહારી છે. નહીંતર નિકટના માટે તો દિલ ઉદાર રહે કે, 'આ તો મારું ખાવાને હકદાર છે.'

(૨) ત્યારે જે એમ માન્યું કે, 'આમની હવે મારે જરૂર નથી.' એ પણ માનવું ખોટું. કેમ કે,

(i) એક તો પૂર્વે જરૂર હતી અને એનો લાભ લીધો, તો હવે કૃતજ્ઞતાની રૂએ તો આની પોતે કાંઈક સેવા કરવા માટે આના વિશેષ સંબંધની જરૂર છે, વળી

(ii) બીજું એ કે ભલે હવે અત્યારે જરૂર નથી લાગતી, પરંતુ આગળ પર કોને ખબર છે કે પાછી એની જ જરૂર નહીં પડે?

પ્રશ્ન : તે જરૂર પડે, ત્યારે સંબંધ રખાય ને?

ઉત્તર : શી રીતે સંબંધ કરાશે, એ ખબર છે? વચમાં તોડ્યું, વિરોધ-અબોલાં રાખ્યાં, એટલે સામાનાં હૈયાં તો એકવાર તૂટી ગયા, તો પછીથી જરૂર પડ્યે સંબંધ કરવા જતાં ચાપલુસી કેટલી કરવી પડશે? દીનતા કેવી દાખવવી પડશે? એના કરતાં તો પહેલાનો એનો ઉપકાર સજ્જન બની દિલમાં રાખીને કૃતજ્ઞતારૂપે સંબંધ રાખવો શું ખોટો?

(૩) ત્યારે એમ માનવું કે, 'આમણે મારું બગાડ્યું.' આ પણ અજ્ઞાનદશા છે, મિથ્યા વિકલ્પ છે. કેમ કે ખરેખર તો **આપણું સારું કરનાર કે બગાડનાર તો મુખ્યપણે આપણા શુભ કે અશુભ કર્મ જ છે. બીજા તો બિચારા હથોડીના હાથા જેવા નિમિત્તમાત્ર.**

ધર્મી આત્મા જો આ નહીં જુએ તો શું અધર્મી જોશે? શુભાશુભ કર્મ પર શ્રદ્ધા કોણ રાખે - આર્ય કે અનાર્ય? ધર્મી કે પાપી? અનાર્ય કે પાપીને કર્મની શ્રદ્ધા જ શેની? એ તો આર્ય-ધર્મી જ કર્મની શ્રદ્ધા કરનારો હોય; ને જો એ કર્મની શ્રદ્ધા કરનારો હોય, તો કાંક પોતાનું બગડવા પર કર્મને દુશ્મન તરીકે દેખે કે ભાઈને?

બોલો, તમે ધર્મી છો ને? તો તમારે કોઈક સગા-વહાલા સાથે વૈરવિરોધ નથી ને? ક્યારેક તમારું બગડ્યું હશે, ત્યારે તમે કર્મને જ જવાબદાર લેખી ભાઈભાંડુને બગાડનાર નથી દેખ્યા ને? એની સાથે વેરો-આંતરો રીસામણાં નથી કર્યાં ને? કે એને જ બગાડનાર માની એને દુશ્મન લેખ્યા? એની સાથે જીવનભરનાં અબોલાં કર્યાં? તો પછી કર્મની શ્રદ્ધા ક્યાં હતી?

ખબર છે શાસ્ત્ર શું કહે છે?

'કેવલી નિરૂપિત સૂક્ષ્મ અરૂપી, તે જેહને ચિત્ત વસિયો રે,
જિનઉત્તમ પદપદ્મની સેવા, કરવામાં તે ઘણું રસિયો રે,
સમ્યગ્દર્શન પદ તુમે પ્રણમો.'

'સૂક્ષ્મ' એટલે કર્મ અને 'અરૂપી' એટલે આત્મા. એમ તો 'સૂક્ષ્મમાં બીજું ઘણું ય આવે, દા.ત., કાર્મણ વર્ગણાની ઉપરની વર્ગણાઓ...વગેરે; તેમજ 'અરૂપી' માં ધર્માસ્તિકાય વગેરે દ્રવ્યો ય આવે, પરંતુ આપણા ધ્યાનમાં વારે વારે લાવવા લાયક આ બે, કર્મ અને આત્મા. તેથી અહીં સૂક્ષ્મ અને અરૂપી તરીકે કર્મ અને આત્મા લીધા.

આ જેના ચિત્તમાં વસી ગયા હોય, મનમાં બરાબર ઠસી ગયા હોય, તે જ ભવ્યાત્મા જિનેશ્વરદેવનાં ઉત્તમ ચરણકમળની સેવા-ભક્તિ કરવામાં ઘણો રસિયો હોય.

શું કહ્યું? ભગવાનની સેવા-ભક્તિમાં રસવાળો કોણ હોય? કર્મ અને આત્મા જેના મનમાં બરાબર ઠસી ગયા હોય તે.

તમે પ્રભુની ભક્તિના રસવાળા છો? ભક્તિ તો કરતાં હશો, એમાં શંકા નથી, પણ જો આ કર્મ અને આત્મા વારંવાર નજર સામે નહીં તરવરતાં હોય, તો એ ભક્તિ ભક્તિના રસથી નહીં, પણ કોક માન-પાન-પૈસા વગેરેના રસથી કરતાં હશો.

'આ કર્મ અને આત્મા પ્રભુએ સમજાવ્યા, માટે લાવ, એ પ્રભુની ભક્તિ કરું,' એવું મનમાં નહીં આવતું હોય, અથવા 'મારા કર્મ તોડાવનાર અને મારા આત્માને મોક્ષે પહોંચાડનાર આ પ્રભુ છે, માટે લાવ, એમની ખૂબ સેવા-ભક્તિ કરું. કુટુંબની કે બીજાની ગદ્ધા-મજૂરીથી શું વળવાનું હતું? એથી તો ભવના ફેરા વધવાના.' આવું કંઈક મનમાં આવે તો પ્રભુભક્તિનો સાચો રસ જાગે.

- પ્રભુની ભક્તિ કરવી એ જુદી ચીજ છે,
- શુદ્ધ ભક્તિનો જ ભારે રસ હોવો, એ જુદી ચીજ છે.

રસ હોય એ પ્રસંગોપાત્ત ભક્તિ કદાચ ન ય કરી શકે, કેમ કે કર્મવશ એવા જ કોઈક સંયોગોથી બાધિત બન્યો હોય, પરંતુ અંદરમાં જિનભક્તિનો રસ એટલે એવા બાધકસંયોગો વખતે ય અંદરમાં ગડમથલ પ્રભુભક્તિ અંગેની ચાલતી હોય.

બાકી, તો જ્યારે ભક્તિમાં જોડાવાનું મળ્યું હોય, ત્યારે તો એવો રસ જામ્યો હોય કે પ્રભુ સિવાય કુટુંબાદિ તુચ્છ લાગે, ભક્તિની સામે મોટા વૈભવાદિ વિસાતમાં ન લાગે. ત્યારે

રસવાળી ભક્તિ ભાવભક્તિ બને, બાકી એવા રસ વિનાની ભક્તિ તો દ્રવ્ય-ભક્તિમાં જાય.

રસવાળી ભક્તિ કેમ બને? :

આ રસસહિત ભક્તિવાળો કે ભક્તિનો રસિયો કોણ બની શકે? તો કવિએ અહીં કહ્યું કે, 'સર્વજ્ઞદૃષ્ટ 'સૂક્ષ્મ' = કર્મ અને 'અરૂપી' = આત્મા જેને મનમાં બરાબર ઠસી ગયા હોય એ.'

માટે જ આ વિચારવાનું છે કે પ્રભુની ભક્તિ કરીએ છીએ, તો ચિત્તમાં કર્મતત્ત્વ, કર્મસિદ્ધાંત વસી ગયો છે ને? નજર સામે કર્મતત્ત્વ રમ્યા કરે છે ને?

આ જો રમ્યા કરે, તો પોતાનું કાંઈ બગડવા પર શું એમ ન થાય કે, 'આ તો મારા અશુભ કર્મે બગાડ્યું, મારા ભાઈએ નહીં, સગાએ નહીં.'

જો આવું મનને થાય, તો પછી ભાઈ કે સગા સાથે અંટસ-વિરોધ-અબોલાં ઊભા કરાય? કે ઊલટું મનને એમ લાગે કે, 'આ બગાડનારાં મારાં અશુભકર્મ પૂર્વભવે બીજા સાથે અંટસ-વિરોધ-અમૈત્રીભાવ કરીને ઊભા થયેલા, માટે એ દોષ ટાળવા અહીં ભાઈ વગેરે સાથે મુદ્દામ અમૈત્રી-અંટસ-વિરોધ ન કરું. ઘરાર એ બગાડનાર દેખાતા હોય, કાંક ઊંચું-નીચું-હલકું બોલી ગયા હોય, છતાં એમની સામે દિલમાં વૈર-વિરોધ નહીં, પણ મૈત્રી-ભાવ-સ્નેહભાવ લાવું.'

આવું કશું મનને થાય? થાય, તો તો કર્મના માર ખાતી વખતે કર્મની નવી સોટીઓ ઊભી કરાવનારા મલિન ભાવ હૈયામાં કેમ ઘલાય? ઘાલતાં આંચકો આવે.

ધર્માત્માને આપત્તિમાં તક :

ત્યારે તો આ ખૂબી છે કે ધર્માત્માને અગવડ આપત્તિ વખતે પૂર્વના કરેલા નરસા ભાવોને ભૂંસી સારા ભાવ કરવાની તક લાગે છે.

- અંટસથી બગડ્યું એ મૈત્રીભાવથી સુધારું.
- દ્વેષથી બગડેલું એ ભાવદયાથી સરખું કરું.
- ઇર્ષ્યાથી દુષ્ટ કર્મ ઊભાં કરેલાં તો હવે પ્રમોદભાવથી સુધારું.

ધર્માત્માપણું શામાં?

બગડવામાં પોતાનાં કર્મને જવાબદાર ગણી ભાઈ, સગાં વગેરે સાથે દિલમાં જરાય દ્વેષ-અંટસ-વિરોધ ઘાલવાનું મન ન થાય. 'ભાઈએ નથી બગાડ્યું, મારા કર્મે બગાડ્યું છે.' એમ માની ભાઈ સાથે ન બગાડે.

(૪) ત્યારે એમ પણ ન લાગે કે, 'આ તો બધા સ્વારથિયા છે માટે એમની સાથે બહુ મેળ-મહોબ્બત ન રાખવી. કેમ કે સ્વારથવશ આપણને ખાડામાં ઉતારે તો?'

આ માનવું ય ખોટું. કેમ કે જગતમાં કોણ સ્વારથિયું નથી? શું પોતે સ્વાર્થપ્રિય નથી? ન હોય તો આવું કેમ લાગે કે, 'સામો મને ખાડામાં ઉતારી મારો સ્વાર્થ ભાંગે તો?'

બીજા સ્વારથિયા, પોતે નહીં, આ અજ્ઞાનદશા છે, મોહ છે અને એવા મોહને વશ મૈત્રીભાવ, કરુણાભાવ ગુમાવી દ્વેષ, અભિમાન વગેરે કષાયોમાં મરે છે, જિંદગી પૂરી કરે છે !

મોહની પક્કડ ઊંધાં વેતરણ કરાવે છે.

પેલો રાજા નરસિંહની પ્રબળ પુણ્યાઈ નથી જોતો કે, 'મારા એને મારી નખાવવાના સચોટ પ્રયત્ન છતાં એ આબાદ બચી જઈ આજે ઠેઠ મારો જમાઈ બનવા સુધીની સ્થિતિએ પહોંચી ગયો છે ! ત્યારે કેટલું એનું પ્રબળ પુણ્ય !'

ના, મોહવશ આ કાંઈ જોવું નથી, તેથી ઊંધા ઊંધા વેતરણમાં હવે ત્યાં સુધી પહોંચી જાય છે કે, 'ભલે મારી દીકરી રાંડે, પણ આ નરસિંહને તો ખત્મ કર્યે છુટકો. એ મારો વારસદાર શાનો થાય? એમાં તો મારી હલકાઈ થાય.'

કેવું વિચારી રહ્યો છે? એને એ ભાન નથી કે, 'અલ્યા ! આ તારો જમાઈ બની બેઠો એમાં હલકાઈ ન થઈ, તો પછી તારો વારસદાર બને, એમાં શી હલકાઈ?'

સંસાર જ આવો ઊંધો છે કે એક બાબતમાં હલકું ન લાગવા દે અને બીજી બાબતમાં મનને હલકું લગાડે.

શબ્દમાં કૃપણતા કરવામાં હલકું નથી લાગતું ! ને પહેરવેશ વગેરે વટમાં ખામી પડે તો હલકું લાગે છે ! એટલે તો પહેરવશ વગેરે વટ જાળવવામાં ભારે ખર્ચ કરી નાખશે, પણ ધર્મમાં ખરચવાની વાત આવી ત્યાં આપવામાં અખાડા કરશે ! કેમ કે એમાં ન દેવામાં કાંઈ હલકાઈ નથી લાગતી.

રાજા મિથ્યા પક્કડમાં નરસિંહ પોતાનો વારસદાર બને એમાં હલકાઈ જોતો, હજી પણ જમાઈ બની બેઠેલા એને મારી નખાવવાનું વિચારી રહ્યો છે ને તે પણ 'તરત દાન ને મહાપુણ્ય' જેવું કરવા માગે છે.

'હમણાં જ એ વિજય મેળવીને ને જમાઈ બનીને આવ્યો છે, તો હવે એ અહીં હવે તો જામતો જશે, પછી એનો ફેસલો કરાવવાનું મુશ્કેલ બનશે. માટે હમણાં જ, આજે જ એનો નિકાલ કરાવી નાખું.' એમ રાજા વિચારી રહ્યો છે. એની નરસિંહના ઘાત પર ચોંટ છે.

જીવને આ ઉત્તમ ભવમાં કશું સારું કરી લેવાની ચોંટ ખરી? કે નરસું વેતરવા પર જ ચોંટ?

નરસાની કેવી કેવી ચોંટ? :

જીવનમાં આ તપાસતાં રહેવું જરૂરી છે કે મનની ચોંટ શેના શેના ઉપર લાગ્યા કરે છે? તપાસ કરો તો ખબર પડશે કે કદાચ આત્મહિતની વસ્તુ પર ભાગ્યે જ એકાદવાર પણ મનની ચોંટ લાગતી હશે. જ્યારે પોતાના આત્માને અહિતકારી એવી દુન્યવી નાની મોટી કેટલીય વાત-વસ્તુ પર ચોંટ લાગતી હોય છે. દા.ત.,

- મચ્છર ઉડાડવા છતાં બે-ત્રણ-ચાર વાર કરડી ગયો, તો હવે એ ન જ કરડે, એવું કરવા મનની ચોંટ લાગે છે.

- જમવા મોડા પડ્યા ને જમવાનું બધું ઠંડું પડી ગયું છે, તો કશું ગરમ કરાવી ખાવાની ચોંટ લાગે છે.
- દુકાન પર ઘરાક ઓછા આવતાં હોય, તો વધારવા ચોંટ લાગે છે.

ચોંટ લાગ્યા પછી શું શું કરાય છે, એ તમે જાણો જ છો ને?

આજના નહીં પરણેલા કેટલાય યુવાન-યુવતીઓને પરસ્પર મળવાની ચોંટ લાગે છે. પછી ક્યાં મળવાનું એનું સ્થાન અજબગજબ હોય છે.

મંદિરે પણ રૂપદર્શન-મિલનની ચોંટ :

અમે એક શહેરમાં હતાં. ત્યાં સાંજના લોક મંદિરે દર્શન કરવા સારુ આવે.

એક જણને મેં કહ્યું : 'અહીં સાંજના દર્શનાર્થે લોકો સારી સંખ્યામાં આવે છે. લોકની ધર્મભાવના સારી.'

મને એ કહે : 'સાહેબ ! એમાં યુવાન છોકરા-છોકરીઓ મોટે ભાગે કેમ આવે છે? જાણો છો?'

'કેમ વળી પ્રભુના મંદિરે તો ધર્મભાવનાથી જ આવે ને?'

એ કહે : 'ના રે ના સાહેબ ! આ તો કુંવારાને અહીં પરસ્પર મળવાનો સંકેત હોય છે. માટે અહીં મંદિરે આવે છે. છોકરીઓ બહાર બીજે ક્યાં જઈ શકે? ને મંદિરે આવવામાં કશી રોકટોક નહીં. એટલે અહીં મિલન સ્થાન.'

મેં કહ્યું : 'જુલ્મ ! મંદિર જેવા પવિત્ર સ્થાને આ માટે આવવાનું?'

પેલો કહે : 'તે સાહેબ ! માત્ર કુંવારા માટે આ સમજતાં નહીં ! કેટલાક પરણેલા પણ સાંજ પડ્યે અહીં મંદિર બહાર ઓટલે કે બાંકડા પર બેસી રહે છે, તે આજના ઉદ્‌ભટ વેશવાળીઓ અચ્છી અચ્છીઓનાં દર્શન કરવા માટે હોય છે.'

કેવો યુગ આવ્યો છે? વિકાસનો કે વિનાશનો? આ ધંધા હોય, ત્યાં વીતરાગનાં દર્શનમાં ચિત્ત શાનું ચોંટે? કદાચ હૈયામાં સહેજ પણ વીતરાગ દર્શનની ઝાંખી અસર થઈ હોય, તો પણ મંદિરમાં કે બહાર આ ગોરખધંધાની ચોંટ સાથે એ ચાલતાં હોય, ત્યાં એ અસર શાની ઊભી રહે?

જીવન આખું આ નાદમાં જાય, ત્યાં એનાં ગોઝારાં હજારો કુસંસ્કારોનું બંડલ લઈને જીવે કઈ ગતિમાં જવાનું? ને ત્યાં કેવાં કેવાં પાપો આચરવાનાં? કેવાં કેવાં પાપિષ્ઠ બનવાનું? આમાં પછી મનુષ્યભવ જલ્દી મળે કે તિર્યંચ-નરકની વિઝિટ?

પુરુષોની આ સ્થિતિ કરાવી આપનારા કોણ? એ ઉદ્‌ભટ છટકા વેશવાળી અને પોતનાં અંગોપાંગ દેખાડનારી સ્ત્રીઓ જ ને? એના નિમિત્તે જ પુરુષ ભૂલો પડે ને? પછી ઉત્કટ કામવાસનામાં નરકનીય ગતિ સાધવાની જોગવાઈ થઈ જાય, એમાં નવાઈ શી? એવી જોગવાઈ કરાવી આપનાર નારીને 'જોગમાયા' કહેવાય છે. ત્યારે શાસ્ત્ર શું ખોટું કહે છે : 'નારી નરકની દીવડી'?

સારી ગુણિયલ નારી નરકની દીવડી કેમ? :

પ્રશ્ન : એમ તો સારી સ્ત્રીઓય હોય છે ને?

ઉત્તર : એ સારી ગુણિયલ એટલે એનું શરીર ગુણિયલ કે એનો આત્મા ગુણિયલ? આત્મા જ ગુણિયલ; પણ એનું શરીર પુરુષ માટે કેવું? એનું દર્શન તો પછી, પણ એ શરીર જો મનમાં આવે ને, તોય જીવ ભાનભૂલો બની જાય.

પ્રશ્ન : શરીરને ગંદકીનો ગાડવો સમજે તો?

ઉત્તર : ગંદકીનો ગાડવો સમજનારની નજરો જ્યાં ત્યાં અયોગ્ય સ્થાને જાય? જતી હોય તો એ શું જોઈ રહ્યો છે? ગંદકીનો ગાડવો કે ઉપરનું મજેનું અસ્તર? ગંદકીનો ગાડવો દેખે તો એના પર નજર ઠરે? હૈયે ટાઢક લાગે? શી વાત કરો છો?

ગંદકીનો ગાડવો માનીને પણ સ્ત્રીશરીરનાં અંગ-પ્રત્યંગ પર મન લઈ જવા જેવું નથી. મનમાં ય એને ન ઘલાય. નહીંતર મન ભૂંડા વિચારમાં ચડી જવાનું. મન પર લેવામાં આમ, પછી જોવાની વાત ક્યાં?

સિંહ ગુફાવાસી મુનિ શું નહોતાં જાણતાં કે સ્ત્રીશરીર એટલે ગંદકીનો ગાડવો? પછી ભલે રૂપરૂપનો અંબાર હોય! જો જાણતાં હતાં, તો વેશ્યાને ત્યાં જઈને કેમ પડ્યા? કહો, વેશ્યાના શરીરનાં અંગ-પ્રત્યંગ જોઈને પતન પામ્યા.

સ્ત્રીશરીરનું દર્શન ભૂંડું, મોટા મુનિને પાડ્યા :

પ્રશ્ન : તો શું સ્ત્રીને પુરુષ શરીરનું દર્શન ભૂંડું નહીં? ભૂંડું હોય, તો 'નર નરકનો દીવડો' એમ કેમ ન કહ્યું?

ઉત્તર : બેમાં ફરક છે, સ્ત્રીનાં અંગેઅંગ વિકાર છે, પુરુષનાં અંગેઅંગ નહીં. સ્ત્રીના કેશ જોઈ પુરુષને મોહ થશે, પણ પુરુષના કેશ જોઈ સ્ત્રીને એમ નહીં થાય કે કેવા સુંદર કેશ ! અરે ! સ્ત્રીના પગનું તળિયું જોઈને ય પુરુષ મુંઝાશે, પણ પુરુષના પગનું તળિયું જોઈ સ્ત્રી નહીં મોહે.

આ ફરકનું કારણ સ્પષ્ટ છે. સ્ત્રી એ ભોગ્ય છે, પુરુષ નહીં. માટે સ્ત્રીનું આખું શરીર, શરીરનો અંગ-પ્રત્યંગ એનું દર્શન ભૂંડું. ભવમાં ભટકાવે, નરકમાં પહોંચાડે !

ડાહી સ્ત્રીની સમજ :

તો પછી ઉદ્‌ભટ વેશ વગેરેથી ચાહીને એ દર્શન કરાવનારી સ્ત્રીઓ કેટલી ભયંકર? એ જાતે પણ કેવાં ભયંકર પાપ બાંધે?

ડાહી હોય, તો એણે સમજી રાખવું જોઈએ કે આજની દુનિયામાં મોટા ભાગના પુરુષો કામાંધ હોય છે. એને સ્ત્રીદર્શન પર ચોંટ હોય છે. દર્શનનું નિમિત્ત મળતાં એ પાગલ ! માટે એને પાગલ થવા અને નરકનાં ભાતાં બંધાવવા નિમિત્ત ન આપું, નહીંતર પરલોકે મારાય વિશેષ ડૂચા નીકળી જશે.'

વધારે ડૂચા કેમ?

એટલા જ માટે કે જેમ દારૂડિયા કરતાં દારૂના પીઠાવાળો વધુ પાપી છે, વેશ્યા કરતા વેશ્યાઓ પૂરી પાડનાર વધારે પાપી છે, એમ પરસ્ત્રી જોનાર કરતાં એ જોનારાઓને જોવાનું નિમિત્ત આપનારી ઉદ્‌ભટ વેશવાળી સ્ત્રી વધારે પાપી છે.

આ હિસાબે આજના સિનેમાવાળા અને સીનેમાની જાહેરાત છાપનાર કેવા પાપી બને? કેવાં ભયંકર પાપ બાંધે?

મનની ચોંટ ક્યાં? એની આ વાત છે. માણસના મનની ચોંટ સ્ત્રીદર્શન પર લગાડવાના બદલે જો પરમાત્માનાં દર્શન પર લાગી જાય તો? કામ જ નીકળી જાય ને? ન્યાલ જ થઈ જાય ને?

પ્રભુદર્શન પર ચોંટની પરીક્ષા :

સ્ત્રીદર્શનની ચોંટવાળાને જેમ સ્ત્રી ગયા પછી પણ દિલમાં એનું દર્શન થયાં કરે છે, ભૂલી ભૂલાતી નથી, એમ પરમાત્માનાં દર્શનની ચોંટ હોય, તો મંદિરેથી બહાર નીકળ્યા પછી પણ દિલમાં એ દર્શન ચાલ્યાં કરે, ભગવાન ભૂલ્યા ન ભૂલાય.

ત્યારે જો મન આવું બની જાય કે ભગવાન દેખાયા જ કરે, તો તો પછી ભગવાનની આગળ દુનિયાનું કશું ગમે નહીં, કશું મહત્ત્વનું ન લાગે, બધી જૂઠી માયા લાગે, ગોઝારી માયા લાગે. બસ,

આનું નામ વૈરાગ્ય કે ભગવાન કરતાં માયા કશી મહત્ત્વની ન લાગે, માયા ગોઝારી લાગે.

મોક્ષનો ઉપાય :

આ વૈરાગ્ય આવ્યો એટલે તો આત્મા ન્યાલ થઈ ગયો. કેટલાય પાપબંધ મોળા પડી ગયા ને પછી ત્યાગ-સર્વત્યાગ આવતાં વાર નહીં. તે ઠેઠ મોક્ષે જતાં બહુ વાર નહીં. મૂળ કારણ, મૂળ ઉપાય આ કે સ્ત્રીદર્શનથી અધિક પરમાત્માનાં દર્શનની ચોંટ લગાડો.

પેલા રાજાને આ ચોંટ છે કે, 'નરસિંહને મારી નખાવું.'

એમાં એ જોતો નથી કે હવે તો એમ કરવામાં મારી પોતાની દીકરી જ વિધવા થાય ! એના જીવનભરનાં સંસારસુખ લુંટાઈ જાય ! 'ના, તું ભલે રાંડ, તું ભલે જીવનભર દુ:ખી થા, હું તો આને મારીશ,' આ એક ધૂન છે. એમાં હવે જમાઈના વાંકે દિકરી પ્રત્યેય દિલ ક્રૂર બન્યું. આનું નામ સંસાર !

સંસાર જ એવો છે કે જે એવા સ્વાર્થની મમતા જગાવે છે કે જે અવસરે નિર્દોષ ત્રાહિતને શું કે પોતાના સગાને શું, ભયંકર દુ:ખ આપવાની બુદ્ધિ કરાવે, રૌદ્રધ્યાન, કાળી લેશ્યા અને ભયંકર કષાયયુક્ત દુષ્કૃત્ય બુદ્ધિ કરાવે.

તમને આવો પણ સંસાર ગમે છે ને? એમાં રહ્યાનો કોઈ અફસોસ, અજંપો કે રુદન થાય ખરું કે,

'હાય ! આવા ગોઝારા સંસારમાંથી છોડાવી સુખદ સંયમમાર્ગ દેનારું જિનશાસન મળ્યું છતાં હું હજી આ સંસારને પોષું છું?'

જો સંસારવાસનું હૈયારુદન નથી તો જિનશાસન અને સંયમમાર્ગની કદર ક્યાં રહી? એની કિંમત શી સમજાઈ? અખિલ વિશ્વમાં જિનશાસન અને સંયમ માર્ગની આ અમાપ કિંમત છે કે એ ગોઝારા સંસારવાસની યથાર્થ ઓળખ કરાવે અને એમાંથી છોડાવે.

એ કિંમત સમજે, એને માનવભવમાં સંસારવાસ પોષ્યાનાં હૈયારુદન થયાં કરે. એ ન છોડાય, ત્યાં સુધી પણ પોતાના દિલમાં એવા સ્વાર્થ ન પોષે કે,
(૧) જે બીજા નિર્દોષને કે દયાપાત્રને દુઃખ દેનાર હોય,
(૨) જે રૌદ્રધ્યાન, કાળી લેશ્યા ને ભયંકર કષાય કરાવનાર હોય.

સંસારને અસાર-ગોઝારો સમજનારો એવાં રૌદ્રધ્યાન, કાળા કષાય અને જીવહિંસા પર અંકુશ મૂકનાર હોય, અમૈત્રી-ક્રૂરતા-ઈર્ષ્યા-પરતૃપ્તિથી દૂર જ રહેવા મથે.

ગોઝારા-મલિન ભાવ કરાવનારો સંસાર ગોઝારો.

'કોની ખાતર આ ગોઝારી કાળાશ હૈયામાં ઘાલું? કુટિલ સંસાર ખાતર? મૂળમાં સંસાર રાખ્યો છે,એ જ મારો મોટો ગુનો છે. હવે એવા સંસારને પાછો સારભૂત માનું તે શું એવા ગોઝારા મલિનભાવ કરવા?' એમ મનને થાય.

જીવન તપાસજો કે હૈયે કેવા કેવા મલિન ભાવ જાગે છે? જિનશાસન મળ્યા છતાં આવા મલિનભાવો કરવા છે, તો લાગે છે ખરું કે ફરીથી જિનશાસન મળે?

નિઃસંકોચ કરેલા ગોઝારા મલિન ભાવથી તો ફરીથી ગોઝારા ભાવને યોગ્ય દુર્ગતિના ભવ મળે ને એમાં જિનશાસનની પ્રાપ્તિ ન થાય.

રાજાને આ કશો વિચાર નથી, તે નિર્દોષ નરસિંહનું કાટલું કઢાવી નાખવા મથી રહ્યો છે. પછી ભલે એમ કરતાં વહાલી દીકરી વિધવા થાય, એની જેને પરવા નથી, એને પરલોકના ગોઝારા ભવનો શો ભય?

૮. રાજકુમારની હત્યા

રાજાનો પેંતરો :

રાજાએ નરસિંહ વિજય મેળવીને આવ્યાના દિવસે જ નરસિંહને બોલાવી કહ્યું : 'આપણા કુળમાં રિવાજ છે કે લગ્ન કરીને પહેલી રાત્રે ગામ બહાર મંદિરમાં દેવીની એકલાએ પૂજા કરવી. માટે તું આ પૂજાપો લઈને આ જ રાત્રે જઈ પૂજા કરી આવજે.'

નરસિંહે આદેશ સ્વીકારી લીધો : 'ભલે જેવી આપની આજ્ઞા.'

રાજાનો આ પેંતરો છે. એણે નરસિંહના ગયા પછી શૂળી દેનારા ચંડાલોને ખાનગીમાં બોલાવી કહ્યું : 'જુઓ, આજે એક રાજ્યદ્રોહીને પૂરો કરવાનો છે.'

ચંડાળો કહે : 'ફરમાવો સાહેબ ! તરત, વાર કેટલી?'

રાજા કહે : 'એ રાજ્યદ્રોહી આજે રાતના એકલો નગર બહાર દેવી મંદિરના માર્ગે દેવીપૂજાનો સામાન લઈને જવાનો છે, એવા સમાચાર મળ્યા છે. તો તમે ત્યાં એવો એ એકલો દેખાય કે તરત જ બીજો વિચાર કર્યા વિના અંધારામાં એનું કાટલું કાઢી નાખી રવાના થઈ જજો.'

'આ તક છે એટલે રાજ્યદ્રોહીનો કાંટો ટળી જશે ને કોઈને ખબર નહીં પડે કે એને કોણે મારી નાખ્યો. જો જો, આ વાત બહાર ન જાય; નહીંતર કામ નહીં થાય.'

ચંડાલો સમજ્યા કે, 'આ વાત બરાબર છે, રાજ્યદ્રોહીને તો પૂરો જ કરી નાખવો જોઈએ. ને વળી રાજા સાહેબ ખુદ હુકમ કરે છે તો આપણે તો હુકમના તાબેદાર, એટલે બીજો વિચાર કરવાનો હોય જ નહીં.' રાજાને કહે : 'જેવો હુકમ મહારાજા સાહેબ ! ચિંતા ન કરશો. બધું પતી જશે.'

બસ, રાતના નગરની બહાર મંદિર સુધીના માર્ગની આસપાસ ઝાડીમાં આગળથી જઈને ચાર ચંડાળો મોટા ધાર કાઢેલા તીક્ષ્ણ ધારિયા લઈને છુપાઈ ગયા અને રાહ જોઈ રહ્યા છે કે જેવો પેલો રાજ્યદ્રોહી અહીંથી પસાર થવા જાય કે તરત જ આપણે ચારે જણે એના પર ધારિયા ઠોકી દેવા, જેથી એક મિનિટમાં જ કામ પતી જાય ને પછી આપણે તરત જ ઘરભેગા.'

નરસિંહ બચી શકે? :

બોલો, આ પેંતરો ગોઠવાઈ ગયો છે ને નરસિંહે રાતે એ રસ્તે દેવીપૂજા કરવા એકલા જવાનું સ્વીકારી લીધું છે તો શું એ બચી શકે? એને આ પેંતરાની ગંધસરખી આવવાની નથી, કેમ કે પેંતરો રાજા જાણે ને પેલા ચંડાળો જ જાણે, એવું રાજાએ ગોઠવ્યું છે, તો હવે નરસિંહ આમાંથી શી રીતે બચી શકે? રાજા અને ચંડાળો સિવાય આ વાત ક્યાંય બહાર જવાની નથી ને નરસિંહને સહજભાવે દેવીપૂજાર્થે રાતના જવાનું છે, પછી એ શેં બચે?

પણ એ બચવાનો છે, તો શું માણસના પ્રયત્ને એ બચશે કે કોઈ અતીન્દ્રિય સત્તાના પ્રભાવે બચશે?

આજે મોટર-વિમાન-અકસ્માતમાં, ધરતીકંપમાં, વરસાદની હેલીમાં કે નદીના ઘોડાપૂર વગેરેમાં કોઈ કોઈ માણસો અણધારી ગેબી રીતે બચી જાય છે, તે કોના પ્રભાવે? માણસના હાથની વાત હોય ને, તો તો માણસ બચી જવા ઝાલ્યો ન રહે, બધું કરી છૂટે એવો છે. પરંતુ શું કરે? બચવાનું કરે છે ને એમાં જ ફસાય છે.

કારણ? કોઈ અતીન્દ્રિય સત્તા કામ કરી રહી છે. એની આગળ એનું ચાલતું નથી અને એ સત્તાની સામે એને ડરાવનારી બીજી સત્તા કામ કરી શકે છે, એની એને ગરજ નથી.

આમાં સમજ્યા કાંઈ?

કર્મસત્તા અતીન્દ્રિય છે, એની સામે માત્ર ધર્મસત્તાનું ઊપજી શકે છે.

પણ અજ્ઞાન-મૂઢ જીવને કર્મનો માર ખાવો પાલવે; રક્ષણ આપનાર ધર્મનું શરણ નથી પાલવતું ! કેવી કેવી મૂઢતા?

અનંતાનંત કાળથી જીવની આ મૂઢતા ચાલી આવે છે કે,

- કરમ કરવા માટે અડધી રાતે તૈયાર, પણ ધરમ કરવા માટે દહાડેય તૈયાર નહીં ! કેવી મૂઢતા !
- કર્મ થાકેલો હશે તોય કરશે, પણ ધર્મ તાજો-માજો હશે તોય નહીં કરે ! કેવી મૂઢતા !
- કરમ પૈસા ખરચીને ને કાયા તોડીનેય કરવા છે, ધરમ મફતમાં થતો હોય, આરામથી થતો હોય તોય નથી કરવો ! છે ને ગમારપણું !
- કરમ ન કરીએ તો ઘર ન ચાલે, દુકાન ન ચાલે, એમ લાગે છે, પરંતુ ધરમ ન કરીએ તો સદ્‌ગતિ ન મળે, કરમના માર ઓછા ન થાય, સુખ ન મળે, એ નથી લાગતું !

આપત્તિમાં બચાવ ધર્મ આપે છે; ન ધાર્યા સુખ ધર્મ દે છે.

ઘણાં કર્મ કરનારા દુનિયામાં ઘણા છે, પણ ઘણું ધન બહુ થોડાને મળે છે, એનું કારણ શું? કહેવું જ પડે, પૂર્વ જનમમાં એ બહુ થોડાએ સારો ધર્મ કર્યો છે, માટે એનાં મીઠા ફળ અહીં બહુ થોડા જ ભોગવી રહ્યા છે. આ સિવાય બીજો જવાબ નથી.

આજના વિજ્ઞાનયુગ પાસે આનો જવાબ 'અકસ્માત્', 'ચાન્સ' એવો છે.

પણ એ જવાબ છે? 'અકસ્માત્' એટલે 'ન કસ્માત્' અર્થાત્ કશા કારણથી નહીં, એમ જ બની આવ્યું. આ કાંઈ જવાબ છે? કારણ વિના કાર્ય બને નહીં, એવો સનાતન નિયમ છે. નહીંતર તો કાર્ય-કારણની વ્યવસ્થા જ ન રહે.

દૂધમાંથી જ દહીં બને છે, પાણીમાંથી નહીં. માટીમાંથી જ ઘડો બને છે, ધૂળમાંથી નહીં. એ શું સૂચવે છે? ચોક્કસ કારણથી જ કાર્ય બને, એ વિના નહીં.

ત્યારે 'ચાન્સ' એટલે એ સદ્‌ભાગ્ય કહો, તો અહીં નરસિંહને રાજાના ચાર-ચાર વારના મારી નખાવવા પ્રયત્ન છતાં બચાવ મળી જાય છે, એની પાછળ પ્રભુનાં દર્શનથી ઊભું થયેલ પુણ્ય કામ કરી રહેલ છે.

બચાવમાં પુણ્ય કારણ છે, પુણ્ય દ્વારા પ્રભુદર્શનનો ધર્મ કારણ છે.

કેટલું જબરદસ્ત કારણ !

આટલું જબરદસ્ત કારણ ઊભું હોય, ત્યાં રાજા શું કરી શકે? તો પણ જુઓ, અહીં હજી પણ રાજાએ નરસિંહને મારી નખાવવા તખ્તો ગોઠવી દીધો છે. એક બાજુ નરસિંહને રાત્રે દેવીપૂજા માટે જવા નક્કી કરાવ્યું છે ને બીજી બાજુ મારાઓને 'દેવીમંદિરના રસ્તે રાત્રે જે પૂજાનો થાળ લઈને આવે એને ઝટકે ખલાસ કરવો.' એમ નક્કી કરાવ્યું છે. તો હવે શું આ વખતે તો નરસિંહ ખત્મ થવાનો ને?

અતીન્દ્રિય-અદશ્ય કારણ ન માને, એ તો એમ જ કહે : 'હા, એમાં પૂછવાનું જ શું?' વાર છે, અદશ્ય જબરદસ્ત કારણ કામ કરી રહ્યું છે, તેથી એમ નરસિંહ મરે શાનો?

નરસિંહ શી રીતે બચે છે? :

જુઓ, રાત પડી એટલે નરસિંહ પોતાના સ્થાનેથી પૂજાનો થાળ લઈને નીકળે છે, રસ્તે ચાલે છે. એ વખતે આગળ રાજકુમાર પોતાના આવાસના ઝરુખે ઊભેલો આને જતો જુએ છે, એટલે તરત એને બૂમ મારીને ઊભો રાખી નીચે આવીને પૂછે છે :

'નરસિંહશા ! આવી અંધારી રાતે ક્યાં ચાલ્યા? આ થાળ શાનો?'

નરસિંહે કહ્યું : 'દેવીપૂજા કરવા.'

'તે અત્યારે?'

'હા, બાપુજીએ કહ્યું છે આપણે ત્યાં પહેલી રાતે દેવીપૂજા કરવાનો રિવાજ છે, માટે પૂજાપો ધરી આવજે.'

રાજકુમાર કહે : 'ઓહો ! દેવીને પૂજાપો જ ધરવાનો છે ને? લાવો, થાળ હું ધરી આવું છું. તમે તમારે જાઓ, પાછા સૂઈ જાઓ.'

રાજકુમારને નરસિંહના ગુણો, એનો સ્નેહ અને તાજેતરમાં પ્રાપ્ત કરેલો વિજય તથા અતિ વહાલી બેનનો બનેલો પતિ...એ બધા કારણથી નરસિંહ પર એટલું બધું હેત અને આકર્ષણ છે કે, નરસિંહને એ અત્યારે આમ જતો જોઈ શકતો નથી, એટલે રોકે છે, કહે છે :

'દેવીને પૂજાપો ધરવાનો છે ને? એ તો રાજકુળનો કોઈ પણ માણસ ધરે તો ચાલે, લાવો થાળ, હું તમારાવતી ધરી આવું છું અને તમારા માટે દીર્ઘ આયુષ્ય, સુખ-સમૃદ્ધિ માગી આવું છું.'

અહીં નરસિંહે કહ્યું તો ખરું કે, 'ના, બાપુજીએ મને જવા કહ્યું છે એટલે મારે જવું જોઈએ.'

પણ રાજકુમારના આગ્રહ આગળ એને નમી જવું પડ્યું. થાળ દઈ દીધો રાજકુમારને અને પોતે પાછો પહોંચ્યો પોતાને સ્થાને. રાજકુમાર થાળ લઈને ચાલ્યો, નીકળ્યો નગરની બહાર.

રાજકુમાર મોતના મુખમાં :

ક્યાં જઈ રહ્યો છે? મોતના મુખમાં. હવે એને બચાવ મળે કે નહીં?

અહીં એ જ કહેવું પડે કે પૂર્વભવના ધર્મનું, ધર્મથી ઉત્પન્ન પુણ્યનું બળ હોય તો બચાવ મળે, નહીંતર ન મળે. અહીંના બચાવ માટે આ જીવનની હોશિયારી કે પુરુષાર્થ કામ લાગે એવા નથી; સિવાય કે અહીં કોઈ એવા ઉત્કૃષ્ટ ભાવનો ધર્મ કરાય. કારણ કે શાસ્ત્ર કહે છે :

'અતિ ઉગ્ર પુણ્ય (ધર્મ) કે પાપ અહીં જ ફળે છે.' તે વિના તો પૂર્વનું પુણ્ય બચાવે.

રાજકુમારનું પુણ્ય હોય તો બચે. અત્યારે તો એ શુભ નિષ્ઠાથી નીકળ્યો છે. એમાં એને રાજાના પ્રપંચની ગંધ પણ નથી. ક્યાંથી હોય? જુઓ પોતાનો બાપ પણ પેંતરાનું કહેતો નથી કે, 'મારા ગોઠવ્યા છે !'

તો નીકળવું વાજબી કે નહીં?

હા, પ્રપંચની ગંધ હોય તો જુદી વાત. તો તો એણે નરસિંહ પર પણ આફત ન આવે એ માટે પણ વિચાર કરવો જોઈએ ને એ પણ એક કર્તવ્ય છે. બાકી, પ્રપંચની ગંધ સરખી ન હોય, તો તો આ વિવેક કરી રહ્યો છે, તે વાજબી જ કરી રહ્યો છે.

માણસની ફરજ કર્તવ્ય બજાવવાની છે.

નરસિંહ ઉપરના અથાગ બહુમાનને લીધે રાજકુમાર આ કર્તવ્ય, આ વિવેક સમજે છે કે, 'વર્તમાન સંયોગમાં મારે નરસિંહનું આવું કાર્ય ઉપાડી લઈ એને આરામ આપવો જોઈએ.'

પણ એવા નિર્જન સમયે જાતે એકલો જવામાં ભય નહીં? ભલે હોય પણ એ તો જેવો પોતાને એવો નરસિંહને. તેથી કર્તવ્ય કેમ ચૂકાય? વિવેક કેમ વિસારાય?

કર્તવ્યપાલન આડે ભયના તુક્કા નકામા :

કર્તવ્ય બજાવવાનો અવસર હોય ત્યાં ખોટા ભયના તુક્કા ન લગાવાય. નહીંતર તો કોઈ જ કર્તવ્ય કે સારું કામ કરી શકાય જ નહીં. કેમ કે બધે જ ભય વગેરેના ખોટા તુક્કા ઊભા કરી શકાય.

પાછી ખૂબી તો એ છે કે સંસારનું ઘણું ઘણું બજાવતાં ભયના ખોટા તુક્કા નથી લડાવતાં ! ત્યારે શું ધર્મ જ બિનજરૂરી, ધર્મ જ કશા કામનો નહીં, તે એમાં જ ભયના તુક્કા લગાવવાના?

દીકરીને તરત પરણાવી દેવી હોય તો એમાં ભય નહીં રાખે કે એ રંડાશે તો? પરંતુ દીક્ષાની તરત હા નહીં પાડે; ભયનો તુક્કો : 'કદાચ ભાંગે તો?'

ત્યારે શું જીવન સંસાર કાર્યોથી, પાપ કર્તવ્યોથી જ ભરવા માટે છે?

ના, માનવજીવન સારાં કર્તવ્યોની બજવણીથી જ ભરચક ભરી લેવા યોગ્ય છે. ત્યાં ભયના તુક્કા ફિજુલ છે.

ભેંસના ભવમાં આ સુકૃતકરણ ક્યાંથી મળવાનું? કીડા-મંકોડાના અવતારમાં આનો લેશ પણ ક્યાં? દેવના અવતારમાંય એવા ભરચક કર્તવ્યો છે ક્યાં? એ છે તે માનવઅવતારે સુલભ છે.

ભરચક સત્કર્તવ્યો અને ભરચક સુકૃતો માનવભવે જ સુલભ; એથી માનવભવ દીપે અને સફળ થાય.

મનુષ્યભવ દીપાવવો છે?

- દીપાવવો હોય અને માત્ર વેપાર-ધન-ખાનપાન-મોજમજા અને જશ-માન આદિ જ ખપતાં હોય, તો એ મૂઢ જીવન બનશે.

- દીપાવવો હોય તો કર્તવ્યો, સુકૃતો ભરચક કરવાની વાત રાખો. રામચંદ્રજી-લક્ષ્મણજી-સીતા વગેરે ઉત્તમ પૂર્વપુરુષોનાં જીવન જુઓ.

રાજકુમાર પર જલ્લાદોના ઘા :

આપણી વાત આ હતી : પેલા નરસિંહને રાજાએ રાતના દેવીમંદિરે પૂજાપો ચડાવી આવવાનું કહેલું અને નગર બહાર જંગલમાં એને મારાઓ એક ઝટકે ખત્મ કરે એવો રાજાએ પેંતરો ગોઠવેલો, પરંતુ વચમાં જ રાજકુમારે, આ પોતાનો ગાઢ મિત્ર અને હવે બનેલો પોતાનો બનેવી, તે એને પાછો મોકલી પોતે જ પૂજાપો લઈ ચાલ્યો દેવીમંદિરે.

જ્યાં એ નગરની બહાર જંગલમાં ચાલ્યો કે તરત ઝાડીમાંથી છૂપાયેલા ચાર જલ્લાદો ધારિયા લઈ નીકળી પડ્યા અને અંધારું તે રાજકુમારનું મોઢું ઓળખવા ન પામ્યા. તેમ રાજાનો હુકમ તે બીજો કશો વિચાર કરવાનો હતો નહીં, એટલે ઝટ રાજકુમારની ઉપર ચારે જણાએ ધારિયાના ઘા ઠોકી દીધા. રાજકુમાર કપાઈ મર્યો અને જલ્લાદો તરત જ ત્યાંથી ભાગી ગયા.

રાજાને એ રાતે કદાચ નિરાંતે ઊંઘ આવી હશે ! નિરાંત એ કે, 'ચાલો, આ મારો વારસદાર થનાર નરસિંહ વાણિયાનો દીકરો આજે તો પૂરો થઈ જ ગયો હશે.' પરંતુ

જોદ્ધા જેવા કર્મ આગળ મુડદાલ માણસનું શું ગજું ?

રાજાની દુષ્ટ મનસા કેવી અને કર્મ-કુદરત શું કામ કરે છે ! કેમ જાણે કુદરત માતા દયાળુ તે મૂર્ખ રાજાના ચાર-ચાર દુષ્ટ પ્રયત્ન છતાં રાજાની ઉપર રહેમ કરી એને કાંઇ શિક્ષા ન કરી. પરંતુ હવે કર્મ-કુદરતે પાંચમી વારના રાજાના દુષ્ટપ્રયત્નમાં એના વહાલસોયા અને વારસદાર બનાવવા ધારેલા દીકરાને જ ઉપાડ્યો! તે ય એવી રીતે કે રાજા આ જાણે ત્યારે એને એમ જ લાગે કે, 'આ મેં જ મારા દીકરાને મારી નખાવ્યો !'

એ કાંઈ મારાઓને દોષ ન દઈ શકે કે, 'કેમ તમે આને મારી નાખ્યો?' કેમ કે પોતે જ હુકમ આપેલો કે, 'કાંઈ પણ જોયા-વિચાર્યા વિના દેવીમંદિરના માર્ગે રાતના જે નીકળે, એને ખત્મ કરી નાખજો.'

તેમ નરસિંહને દોષ દઈ શકે નહીં કે, 'કેમ તેં રાજકુમારને દેવી મંદિરે જવા

દીધો?' કેમ કે એમાં પોલ બહાર પડી જાય કે, 'આ નરસિંહને મારી નખાવવા માટે જ પોતે પેંતરો ગોઠવેલો.'

આમ કુદરતે એવું સહજ સ્વભાવે બનાવી દીધું કે રાજાને એમ લાગે કે, 'આ મારા પોતાના દીકરાને મેં જ મરાવી નાખ્યો.'

રાજાના પાંચમી વારના આ પ્રયત્નમાં કુદરતે એને આ આવી જાલિમ શિક્ષા કરી કે હવે રાજાને ઓરતો ન રહે કે, 'મારો વારસદાર નરસિંહ શાનો થાય? એ તો મારો એકનો એક સારો દીકરો જ મારી ગાદીએ આવે.' દીકરો મર્યા પછી આ ઓરતો રહે? ત્યારે,

કુદરતનો કેવો અદલ ઇન્સાફ છે !

કુદરતનો કાનૂન છે 'જીવ અને જીવાડ' એના બદલે 'જીવ અને માર'નાં ઊંધાં વેતરણ કરે, એ એવા કાનૂનભંજકને કુદરત સહન કરે? પૂછો :

પ્રશ્ન : તો પછી કુદરતે બિચારા નિર્દોષ રાજપુત્રને ઉપાડ્યો એમાં એનો અદલ ઇન્સાફ ક્યાં રહ્યો? બાપના પાપે દીકરાને ય સજા? કુદરતનાં જ આ ઊંધાં વેતરણ નથી?

ઉત્તર : આનો ઉત્તર સમજવા એ જુઓ કે કુદરત શું ચીજ છે?

કુદરત એટલે પાંચ કારણોનો સમવાય છે.

(૧) કર્મ કારણ :

જોજો, કુદરત એટલે કોઈ ઇશ્વર-વ્યક્તિ સમજતાં નહીં કે જે આખા જગતનું સંચાલન કરતી હોય. કેમ કે એવી ઇશ્વર-વ્યક્તિ માનવા જતાં આ આપત્તિ-આ સવાલ ઊભો રહેશે કે, 'તો પછી ઇશ્વરે આ બિચારા નિર્દોષ રાજકુમારને કેમ આવા ભયંકર ઝાટકે ખત્મ કર્યો?'

કદાચ આના જવાબમાં કહો,

પ્રશ્ન : રાજકુમારના પોતાનાં ય પૂર્વભવનાં કર્મ એવાં એટલે ઇશ્વરે માત્ર ન્યાય આપ્યો એમ કહી શકાય ને?

ઉત્તર : તો તો મુખ્ય કારણ કર્મ જ બન્યું ને? કર્મની આ તાકાત, આ સ્વભાવ માનવો જ પડે ને કે એ પોતાનું ફળ દેખાડે? ત્યાં પછી ઇશ્વરની શી તાકાત?

પ્રશ્ન : કર્મ તો જડ છે, એને કાર્યકર બનાવવા ચેતન ઈશ્વરની જરૂર પડે ને?

ઉત્તર : તો પછી સવાલ એ થશે કે કર્મ તો પૂર્વભવથી ચાલી આવેલાં હતાં, તો ઈશ્વરે રાજપુત્રને એ કર્મના હિસાબે વહેલો કેમ ખત્મ ન કર્યો? આટલો મોડો કેમ ઉપાડ્યો?

વળી, સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરે જીવને એવાં કર્મ ઊભાં થવાં જ કેમ દીધાં? કેમ એને અટકાવ્યાં નહીં? તેથી જેમ જીવનાં દુષ્કૃત્યે ઈશ્વરની દરમ્યાનગીરી વિના કર્મ ઉત્પન્ન થયાં, તેમ કર્મ ઈશ્વરની દરમ્યાનગીરી વિના પોતાનો વિપાક દેખાડી શકે છે.

બાકી તો જ્યાં ઈશ્વરને કર્માધીન રહેવું પડતું હોય, ત્યાં ઈશ્વરનું સ્વાતંત્ર્ય શું રહ્યું? અને ઈશ્વરની જરૂર પણ શી? કર્મ જેવાં સ્વભાવનાં અને જેવી કાળ સ્થિતિએ પાકવાવાળાં, તે જ પ્રમાણે પોતાનું ફળ દેખાડનારાં અને તે કાળસ્થિતિએ પાકે ત્યારે જ ફળ દેખાડનારાં હોય છે. તેથી જ ઈશ્વર પણ એ કાળસ્થિતિ પસાર થયા વિના એનું ફળ ન નીપજાવી શકે, પછી ઈશ્વરનું સામર્થ્યેય શું અને ઈશ્વરની આવશ્યકતા પણ શી?

પેટમાં ગર્ભ નવ મહિને જ તૈયાર થાય છે. અને ગર્ભના જીવનાં જેવાં કર્મ હોય તેવા જ રૂપ-રંગ-આકૃતિ-બળ વગેરે વાળો તૈયાર થાય છે. ત્યાં ઈશ્વરનું સર્જન શું? તાત્પર્ય, કુદરત એટલે ઈશ્વર નહીં.

પ્રશ્ન : ત્યારે શું કુદરત એટલે કર્મ કહેવાય?

ઉત્તર : એકલાં કર્મ પણ નહીં, કિન્તુ કર્મ-નિયતિ-કાળ-સ્વભાવ અને પુરુષાર્થ; એ પાંચ કારણનો સમવાય એ કુદરત કારણ છે. પૂછો :

(૨) નિયતિ-ભવિતવ્યતા કેવી રીતે કારણ? :

પ્રશ્ન : કર્મને કારણ માન્યા પછી બીજા નિયતિ વગેરેને કારણ માનવાની જરૂર રહે છે?

ઉત્તર : હા, જુઓ પ્રસ્તુતમાં જ રાજકુમાર પર મારાઓના ધારિયાના ઘા પડવાથી ભયંકર વેદના ઊભી થઈ, એ કુમારના પોતાના કોઈ તેવા પૂર્વના અશાતા વેદનીય કર્મથી, પરંતુ એ બીજા કોઈના નહીં પણ બાપના જ ગોઠવેલા મારાઓથી કેમ બન્યું?

અશાતા વેદનીય કર્મમાં કાંઈ એવું લખાયેલું નહોતું, એવું નિર્માણ થયેલું નહોતું કે એ બાપના જ ગોઠવેલા મારાથી અશાતા આપે. અશાતા કર્મનો સ્વભાવ તો એટલો જ કે એ પાકીને અશાતા આપે, વેદના આપે.

તો પછી આ રીતે સગા બાપની જ ગોઠવણના લીધે વેદના આવી એ શાથી? પાછો બાપ કાંઈ વૈરી નહોતો કે પોતાના કુમારને મરાવવાની ઇરાદાથી આ ગોઠવ્યું હતું. ગોઠવ્યું હતું નરસિંહને મારવા. એમાં કુમાર જ કેમ ફસાઈ પડ્યો?

આના જવાબમાં કહેવું પડે કે,

નિયતિ જ એવી, ભવિતવ્યતા જ એવી કે બાપ નરસિંહને મરાવવા ગોઠવણ કરે અને એમાં પોતાનો પુત્ર જ ઝડપાઈ જાય.

કર્મ ફળ આપે છે, ભવિતવ્યતા એ માટે ચોક્કસ અમુક જ પ્રકારના સંયોગોનું નિર્માણ કરે છે.

જેમ અહીં રાજકુમારને અશાતા કર્મે ભયંકર વેદનાનું ફળ આપ્યું, એટલું જ કર્મનું કામ. પરંતુ એ માટે બાપે નરસિંહ માટે મારા ગોઠવવા, નરસિંહે બહાર નીકળવું, રાજકુમારે એને જોવો, જોઈને એને અટકાવી પોતે પૂજાપો માગી લઈ ચાલવું, વગેરે ચોક્કસ પ્રકારના સંયોગો ગોઠવવા એ ભવિતવ્યતાનું કામ.

બાપને સારો પુત્ર મળવાનું પુણ્ય હોય એટલે એવો પુત્ર મળી આવે; પરંતુ એમાં અમુક જ જીવવ્યક્તિ ત્યાં પુત્ર તરીકે આવીને ગોઠવાઈ જાય, એનું કારણ ભવિતવ્યતા.

એમ, પુત્રને સારા મા-બાપ પુણ્યથી મળે, પરંતુ આ જ મા-બાપ મળવા પાછળ કારણ કોણ? કહો, એવી ભવિતવ્યતા જ.

(૩) સ્વભાવ કારણ :

આમ, કુદરતમાં કર્મ આવે, ભવિતવ્યતા આવે; એમ સ્વભાવ પણ આવે.

કારણ કે દા.ત., કર્મે પુત્ર આપ્યો ને ભવિતવ્યતાએ અમુક જીવને ત્યાં લાવીને ગોઠવ્યો એટલે ગર્ભમાં પુત્ર આવી ગયો, પરંતુ હવે એ નવ મહિને જ કેમ

જનમવા લાયક શરીરવાળો બને છે? ગર્ભમાં આવી તરત ૨-૪ દિવસ કે મહિનામાં કેમ પુખ્ત શરીર બનતું નથી? ત્યાં સ્વભાવને કારણ કહેવું પડે.

ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થનાર શરીરનાં ઘડનારાં ઔદારિક પુદ્‌ગલોનો સ્વભાવ જ એવો કે એ ધીરે ધીરે જ શરીરને ઘડે.

જીવ ગર્ભજ ન હોય, પરંતુ સંમૂર્ચ્છિમ હોય, તો એના શરીરનાં ઘડનારાં પુદ્‌ગલોનો સ્વભાવ એકાએક પુખ્ત શરીર બનાવી દેવાનો.

એવું દેવ-નારકના વૈક્રિય શરીરનાં ઘડનારાં વૈક્રિય પુદ્‌ગલોનો પણ એવો સ્વભાવ કે જીવ ત્યાં ઉત્પન્ન થતાની સાથે પુખ્ત શરીર બનાવી આપે.

અગ્નિનો સ્વભાવ એવો કે એની જ્વાળા ઊંચી જ જાય, વળી એ બાળે. ત્યારે પાણીનો સ્વભાવ જ એવો કે એ ઠારે. આમાં કર્મ, ભવિતવ્યતા નહીં, પણ સ્વભાવ મુખ્ય કામ કરે છે.

સ્વભાવ દોષના હિસાબે જ અભવી જીવને ગમે તેટલી ધર્મસામગ્રી મળવા છતાં ને ધર્મ-પુરુષાર્થ છતાં એનામાં સમ્યગ્‌દર્શન નથી આવતું.

આમ, કુદરતમાં કર્મ, ભવિતવ્યતા અને સ્વભાવ આવે છે, એટલું જ નહીં પણ કાળ પણ કુદરતમાં સમાય છે.

(૪) કાળનો પણ પ્રભાવ જુઓ કેવો છે? :

ભવી જીવને

(૧) ભવિતવ્યતાએ નિગોદ અવસ્થામાંથી બહાર કાઢ્યો અને

(૨) કર્મે ઠેઠ આર્ય મનુષ્યભવ સુધી લાવી મૂક્યો ને દેવ-ગુરુ-ધર્મની સામગ્રી પણ પમાડી.

(૩) વળી એ ભવ્ય જીવમાં મોક્ષ પામવાનો સ્વભાવ પણ છે. ત્રણેય કારણ અનુકૂળ થાય ને

(૪) એણે ધર્મનો પુરુષાર્થ પણ કર્યો. છતાં જ્યાં સુધી એ અ-ચરમાવર્ત કાળમાં એટલે કે એની સંસાર અવસ્થાના ચરમ = છેલ્લા પુદ્‌ગલ-પરાવર્ત કાલની પૂર્વના કાળમાં છે, ત્યાં સુધી મોક્ષ તો શું, પણ મોક્ષમાર્ગ સમ્યગ્‌દર્શનાદિને પામી શકતો નથી. કારણ કાંઈ? આ જ કે કાળ અનુકૂળ નથી.

મોક્ષમાર્ગ પામવાનો યોગ્ય કાળ ચરમાવર્ત, ચરમ પુદ્‌ગલ-પરાવર્તકાળ. કાળ પાકી જાય અર્થાત્ પૂર્વના કાળ પૂરા ભરાઈ જાય પછી જ એને ધર્મ ઔષધ કામ કરે.

મુદ્દતિયા તાવમાં શું થાય છે? એની સાત કે ચૌદ વગેરે દિવસની મુદ્દતનો કાળ ન મળી રહે ત્યાં સુધી ગમે તેટલી દવા ખાઓ પણ એ અંદરમાંથી હટે નહીં. એ ઔષધ કામ જ ન કરે. મોટો ધન્વંતરી વૈદ્ય પણ હાથ ખંખેરી નાખે.

પ્રશ્ન : પણ આજના ડૉક્ટર ટાઈફોડ તાવની ગોળીઓથી વહેલો ઉતારી દે છે ને?

ઉત્તર : જેને તાવ વહેલો ઉતારી નાખ્યો, એને પૂછો તો ખરા કે હવે મોંઢું ચોખ્ખું થઈ ગયું? તાવ પૂર્વેની તંદુરસ્ત અવસ્થામાં ખાવાની જે સહજ રુચિ હતી, મોંમાં જે ચોખ્ખી મીઠી અમી છૂટતી હતી, તે અત્યારે રુચિ છે? તે ચોખ્ખી છૂટે છે? શરીરમાં સારી સ્ફૂર્તિ આવી કે સુસ્તી-જડતા રહે છે? ને હાડકાં કચરાય છે? શાથી આ બધું? તાવની પાછળના દોષ ઊભા છે.

શરીરમાં મુખ્ય વાત-પિત્ત-કફની સામ્યતા; એ કુપિત થઈ ગયા એટલે તાવ આવ્યો. તાવ કુદરત લાવે છે. એ તાવ કુપિત બનેલા વાત-પિત્ત-કફના દોષોને પકવે છે, પરંતુ એ પકવવા સમય લાગે છે. બહાર ગોળીઓના જોરથી તાવ દબાવી દીધો, તેથી શું થયું? અંદરના કુપિત દોષો તો ઊભા રહી ગયા. મુદ્દત વિના એ પાકે નહીં.

આ હિસાબે સમય-કાળ એ પણ એક સ્વતંત્ર કારણ છે, 'સ્વતંત્ર' એટલે જેમ કર્મ એક અલગ કારણ, ભવિતવ્યતા એક અલગ કારણ, સ્વભાવ એક અલગ કારણ, એમ કાળ પણ એક અલગ કારણ. એવી રીતે,

(૫) પુરુષાર્થ પણ એક સ્વતંત્ર કારણ છે.

કુદરત એટલે માત્ર આ ભવિતવ્યતાદિ ચાર કારણનો સમૂહ નહીં, પણ એમાં પુરુષાર્થ-ઉદ્યમ પણ સમાવિષ્ટ છે. કાર્ય બનવા પાછળ પેલા ચારની જેમ પુરુષાર્થનું પણ સ્વતંત્ર સ્થાન છે, એનો પણ અલગ ફાળો છે.

હવે પાંચે કારણ કેવી રીતે કામ કરે છે એ જુઓ. પહેલાં વિચાર્યું તેમ

(૧) ભવિતવ્યતાવશ નિગોદમાંથી બહાર નીકળ્યો.

(૨) સ્વભાવ ભવ્યત્વનો જેને છે એને અનાદિસિદ્ધ છે જ, નવો નથી સર્જાતો.

(૩) એવા ભવ્યને જ ચરમાવર્ત, મોક્ષે જવા પૂર્વનો છેલ્લો પુદ્‌ગલ-પરાવર્ત કાળ. તે કાળે ચરમાવર્ત કાળ આપ્યો, અને

(૪) કર્મે મનુષ્યભવ....યાવત્ દેવ-ગુરુ-ધર્મનો સંયોગ આપ્યો,

(૫) હવે આટલા માત્રથી મોક્ષ થાય કે મોક્ષ માટે દેવ-ગુરુ-ધર્મની-મોક્ષમાર્ગની આરાધનાનો પુરુષાર્થ કરવો પડે?

પુરુષાર્થ કરવાનો ન હોત તો તો ભગવાનને શાસન સ્થાપ્યું જ ન હોત, મોક્ષ માર્ગનો ઉપદેશ કર્યો જ ન હોત. ઉપદેશ શા માટે કર્યો? આટલા જ માટે કે જીવો આ સાંભળીને મોક્ષમાર્ગ સાધવા ઉદ્યમી થાય, પુરુષાર્થ કરે. ભગવાને શાસન સ્થાપ્યું એમાં આ અપેક્ષિત છે કે, 'જીવો સારું કાંઈક કરે, અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ પુરુષાર્થ કરે.'

પ્રશ્ન : કેટલાક કહે છે ને કે પુરુષાર્થ ભવિતવ્યતાથી થાય છે.

ઉત્તર : એવું કહેનારા સંસારમાં જેટલા પુરુષાર્થ કરે છે તે શું ભવિતવ્યતા જોઈને કરે છે? 'આ પુરુષાર્થ ભવિતવ્યતા હોય તો જ થાય, માટે લાવ જોવા દે, આ પુરુષાર્થની મારે ભવિતવ્યતા છે?' એમ શું જોવા બેસે છે? ના, ત્યાં તો સમજે છે કે 'પુરુષાર્થ તો હું કરું તો થાય, ન કરું તો ન થાય.'

માટે તો પોતાનો એદી દીકરો જો એમ કહે કે, 'બાપાજી ! મારે તેવી ભવિતવ્યતા નથી એટલે દુકાન જવાનો કે નોકરી શોધવાનો પુરુષાર્થ નથી થતો.' તો શું બાપ એ ચલાવી લે?

એ તો ઝટ કહી દેશે : 'બેસ બેસ, ભવિતવ્યતાવાળા ! દેખાય છે તને ભવિતવ્યતા આંખે? મહેનત નથી કરવી, હરામહાડકાં કરવાં છે એટલે બહાનું કાઢે છે ભવિતવ્યતાનું?' આમ છોકરાને બાપ કહે ને?

તો પછી અમે જો તમને ધર્મ કરવાનું કહીએ ને તમે કહો : 'સાહેબ ! અમારી એવી ભવિતવ્યતા નથી, તેથી ધર્મની મહેનત નથી થતી.' તો શું અમે તમને ન કહીએ કે, 'બેસો બેસો ભવિતવ્યતાવાળા ! શું દેખાય છે તમારી આંખે ભવિતવ્યતા? ધર્મની મહેનત નથી કરવી, ધર્મ માટે હાડકાહરામ કરવા છે, એટલે બહાનું કાઢો છો ભવિતવ્યતાનું?'

નાનપણથી શું શીખવે? ભવિતવ્યતા કે મહેનત? :

તમે તમારા દીકરાને ઠેઠ એના બચપણથી શું શીખવો – ભવિતવ્યતા શીખવો કે મહેનત? કહો ને?

નાનો હોય અને એની પાસે તમે બહારથી તરસ્યા આવ્યા પાણી માગો ને એ બેઠો રહી કે સૂતો સૂતો કહે : 'મારે અત્યારે પાણી આપવાની મહેનતની ભવિતવ્યતા નથી. ભવિતવ્યતા હોય, તો ઉદ્યમ થાય નહીં?'

તો તમે એને શું કહો? : 'લુચ્ચા ! ઊઠ, ઊભો થા જો, જા માટલા પાસે ને પવાલું પાણી ભરી લાવ જો. પછી ભવિતવ્યતા છે કે, નહીં એ ખબર પડશે. સેવાની મહેનત કરવી નથી એટલે લુચ્ચાઈથી ભવિતવ્યતાનું ખોટું બહાનું કાઢે છે?' આવું છોકરાને કહો ને?

તો પછી જો તમે લોકો અમને એમ કહો કે, 'અમારે એવી ભવિતવ્યતા નથી, એટલે ધર્મ નથી કરતાં. ભવિતવ્યતા હોય, તો ધર્મનો ઉદ્યમ થાય નહીં?'

તો તમને શું આ ન કહેવાય : 'લુચ્ચાઈ રહેવા દો, ઊઠો, મંદિરે જાઓ, ઉપાશ્રયે જાઓ, ધર્મ કરવા માંડો, દાન દેવા માંડો, વ્રત-નિયમ લેતાં જાઓ, તપ કરતાં ચાલો, પ્રભુભક્તિ-સાધુસત્સંગ કરતાં થાઓ, જુઓ જો, ભવિતવ્યતા છે કે નહીં? એ ખબર પડશે. ધર્મની ગરજ જ નથી, ધર્મ કશો કરવો નથી, એટલે લુચ્ચાઈથી ભવિતવ્યતાનું ખોટું બહાનું કાઢો છો?' આવુંય તમને કહેવાય કે નહીં?

આ પરથી સમજાશે કે પુરુષાર્થ ભવિતવ્યતાને આધીન નથી.

એકેક કારણ ભવિતવ્યતાથી કેવાં સ્વતંત્ર?

(૧) શું કાળ ભવિતવ્યતાને આધીન છે? આ ૨૦૩૨ની સાલ છે, તો ૨૦૩૩ની સાલનો કાળ શું ભવિતવ્યતા હશે તો આવશે? કે કાળ સ્વતંત્ર રીતે આવે છે?

(૨) શું સ્વભાવ ભવિતવ્યતાને આધીન છે? શું ભવિતવ્યતા હોય, તો જ જીવનો ભવ્યત્વ કે અભવ્યત્વ સ્વભાવ બને કે એ સ્વભાવ સ્વતંત્ર ચાલ્યો આવે છે?

(૩) ત્યારે શું કર્મ ભવિતવ્યતાને આધીન છે? ઘરાર જૂઠ બોલો, લુચ્ચાઈ-વિશ્વાસઘાત કરો, જીવ મારો, પણ શું ભવિતવ્યતા હોય તો જ કર્મ ઊભાં થાય? કે પાપ કરો કે તરત કર્મ ઊભાં થાય જ?

તો જ્યારે કાળ-સ્વભાવ-કર્મ કોઈ જ ભવિતવ્યતાને આધીન નહીં, તો પછી પુરુષાર્થ શું કામ એને આધીન હોય?

જેમ એ કાળ વગેરે ભવિતવ્યતાના આધાર વિના સ્વતંત્ર ઊભાં થયેલાં, એમ પુરુષાર્થ પણ ભવિતવ્યતાના આધાર વિના સ્વતંત્ર કેમ ઊભો ન થાય?

જેમ કાળ એક જુદું કારણ, સ્વભાવ એક જુદું કારણ, કર્મ એ જુદું કારણ, ભવિતવ્યતા એક જુદું કારણ, તેમ પુરુષાર્થ પણ એક જુદું કારણ છે. ભલે પાંચ ભેગાં થઈને કોઈ કાર્ય કરે, પરંતુ પાંચ પૈકીનું એક બીજામાંથી જન્મી આ કાર્ય કરે છે એમ ન કહેવાય. કાળમાંથી સ્વભાવ નથી જનમતો. સ્વભાવમાંથી કાળ નથી જનમતો. તો પૂછો :

કર્મ પ્રત્યે પુરુષાર્થ કારણ નહીં? :

પ્રશ્ન : પણ પુરુષાર્થથી કર્મ જન્મે છે ને?

ઉત્તર : જન્મે ખરા, પરંતુ જે કોઈ એક કાર્યની વાત કરીએ, એ કાર્યની પ્રત્યે જે કર્મ કારણભૂત હોય છે, તે કર્મ એ જ કાર્ય પ્રત્યેના કારણભૂત પુરુષાર્થથી જન્મેલા નહીં. એ તો પૂર્વના કોઈ પુરુષાર્થથી જન્મેલા હોય છે. એટલે પ્રસ્તુત કાર્ય પ્રત્યે કારણમાં કર્મ સ્વતંત્ર આવે ને પુરુષાર્થ પણ સ્વતંત્ર આવે.

દા.ત., વેપારથી પૈસા કમાય. ત્યાં કમાણીના કાર્યમાં વેપારનો પુરુષાર્થ કારણ છે. તેમ પૂર્વનાં શુભકર્મ પણ કારણ છે. કિન્તુ આ કર્મ કાંઈ આ પુરુષાર્થથી નથી જન્મેલા, એ તો પૂર્વના પુરુષાર્થથી જન્મેલા.

બાકી, પ્રસ્તુત ધનકમાઈરૂપી કાર્ય પ્રત્યે વર્તમાન પુરુષાર્થ, પૂર્વોપાર્જિત કર્મ, અમુક કાળ, વસ્તુ-સ્વભાવ અને ભવિતવ્યતા; એમ પાંચે કારણ સ્વતંત્ર આવીને

કામ કરી ગયા, પણ પાંચમાંથી કોઈ એક કારણ એમાંના જ બીજા કારણના આધારે જન્મ્યું એમ નહીં.

સારાંશ : કાર્ય પ્રત્યે સામાન્યથી પાંચે કારણ કામ કરે છે. એ પાંચે કારણ; એ જ કુદરત છે. 'કુદરતનો અદલ ઇન્સાફ છે' એટલે આ જ કે પાંચ કારણનો સમવાય યાને સમૂહનો અદલ ઇન્સાફ છે, અર્થાત્ એ યોગ્ય કાર્યને જન્મ આપે છે.

એટલે હવે સમજાશે કે પેલા રાજાએ નરસિંહને ચાર વાર મરાવવા પ્રયત્ન કર્યો, ત્યાં સુધી પોતાનો પુત્ર ખોવાને યોગ્ય પાંચે કારણ ભેગાં મળેલાં નહીં અને પાંચમી વારના પ્રયત્નમાં એ ભેગાં મળ્યાં, તેથી પોતાને પોતાનો જ પુત્ર ખોવાનું કાર્ય બની આવ્યું.

પોતાના અશુભકર્મનો ઉદય હવે જાગ્યો, એટલે પાંચ કારણ ભેગાં થતાં રાજાને પુત્ર ગુમાવવાનું થયું, એ જ કુદરતે એને સજા કરી કહેવાય. ત્યારે હવે આ પ્રશ્ન રહ્યો :

રાજકુમારને સજા શી રીતે? :

પ્રશ્ન : એમાં રાજકુમારનો શો ગુનો કે એને કુદરતે સજા કરી?

ઉત્તર : અહીં પણ રાજકુમારને આવી કપાઈ મરવાની પીડા આવી, એમાંય કુદરત એટલે પાંચ કારણ કામ કરી ગયા. એમાં અશુભકર્મ પોતાના પૂર્વભવના ઉપાર્જેલાં, એ અહીં ઉદયમાં આવ્યાં.

તે આ રીતે એટલે કે, 'નરસિંહ પૂજાપો લઈ દેવીમંદિરે જવા નીકળે અને એ જ વખતે કુમાર ઝરુખામાં બેઠો જોતો હોય ને એને નરસિંહ જતો દેખાઈ જાય, તથા પોતે વિવેક કરે ને જાય...' એ બધું ભવિતવ્યતાથી બન્યું.

અશુભ કર્મમાં કાંઈ એવું લખ્યું નથી હોતું કે, 'આ રીતે પોતાના બાપ તરફથી જ પેંતરો ગોઠવાય ને એમાં પોતે ફસાય ને પીડા પામે.' ના, અશુભકર્મ તો અશાતા વેદનીય કર્મ, એમાં તો આવી અશાતા-પીડા આપવી; એટલું જ નિર્ધારિત હોય, એટલી જ ખાસિયત હોય. બાકી, ચોક્કસ પ્રકારના સંયોગ બની આવવા એ ભવિતવ્યતાનું કામ છે.

માટે સમજી રાખો કે માત્ર સુખ-શાતા કે પીડા-અશાતા આપવાનું જ કામ પૂર્વોપાર્જિત કર્મનું છે, ચોક્કસ અમુક જ પ્રકારના સંયોગ બનાવવાનું કામ એનું નહીં.

એટલે જ જે લોકો આત્મા નથી માનતાં, કર્મ નથી માનતાં, એમને પૂછો કે, 'અહીં બરાબર નરસિંહ ઝડપાઈ જાય એવી સ્થિતિ હતી, છતાં રાજકુમાર કેમ ઝડપાઈ ગયો?' તો એ રાજકુમારનાં કર્મ વિના બીજું શું સમાધાન આપી શકે? રાજકુમાર પોતાના તેવા કોઈ પૂર્વના અશુભકર્મના હિસાબે ઝડપાઈ ગયો.

બાપ રાજાને રાતમાં તો ભારે નિરાંત હતી કે, 'હાશ ! નરસિંહનું કાટલું નીકળું ગયું હશે. હવે ચિંતા નહીં, મારા પુત્રનો હરીફ ગયો.' પરંતુ આ નિરાંત ક્યાં સુધી?

સવાર પડતાં જ લોક લોટે નીકળ્યું, તે નગર બહાર દેવી-મંદિરના રસ્તા પર રાજકુમાર કપાઈ ગયેલો તે એનું લોહીલુહાણ મડદું જુએ છે, ત્યાં રાડ પડી. વાયુવેગે નગરમાં અને ઠેઠ રાજાના કાન સુધી વાત પહોંચી ગઈ કે, 'કોઈકે બિચારા રાજકુમારનું ખૂન કર્યું છે ને મડદું નગરની બહાર રસ્તા પર પડ્યું છે !'

રાજા તો આ સાંભળતાં જ ચોંકી ઊઠ્યો કે, 'અરે ! આ શું? નરસિંહના બદલે મારો દીકરો જ મરાયો?' પણ હજી એના મનને શંકા પડે છે કે, 'કદાચ નરસિંહે કુમારના જ કપડાં પહેર્યા હોય, તેથી લોક મરેલા નરસિંહને રાજકુમાર તરીકે ફૂટી તો ન મારતું હોય?'

૧૦. રાજાને પશ્ચાત્તાપ

રાજાની પુત્રમરણ પર પોક :

રાજા તો સીધો ઊઠ્યો ને પહોંચ્યો નગરની બહાર ને ત્યાં ટોળે વળેલા લોકોની વચમાં જઈને જુએ છે, તો મોં પરથી પરખી કાઢી ખરેખર રાજકુમારને કપાઈ મરેલો જોયો ! હવે એ ઝાલ્યો રહે?

પોતાનું કપાળ કૂટતો પોક મૂકીને રુએ છે : 'હાય ! હાય ! દીકરા ! આ તને શું થયું? હાય રે ! તું કપાઈ મર્યો? ઓ મારા લાડકવાયા ! ઓ મારા પ્રાણ ! ઓ કુમળી કાયાના મારા લાલ ! તું ક્યાં ગયો ! આ તને શું થયું?'

એક બાજુ રાજા આ પોકે પોકે રુએ છે, બીજી બાજુ દિવાન-મંત્રી-ખજાનચી -સેનાપતિ-ફોજદાર-નગર શેઠિયા વગેરે ત્યાં એકત્રિત થઈ ગયા છે.

એ બધા જુએ છે કે રાજા આમ પોકે પોકે રુએ છે, પરંતુ કેમ એમ નથી બોલતાં કે, 'કોણ હરામખોર પાપાત્માએ આને મારી નાખ્યો?....એ સિપાઈઓ ! જાઓ તપાસ કરો નગરમાં, પકડી લાવો એ મારનાર પાપીને.... દિવાનજી ! હમણાંને હમણાં તપાસ કરાવો, કોણ હરામીએ આને મારી નાખ્યો?' આવું રાજા કેમ બોલતો નથી?

બધાય જોઈ રહ્યા છે કે, 'રાજા આવું કાંઈ કેમ બોલતાં નથી?'

ત્યારે દિવાન રોતો રોતો કહે છે : 'મહારાજા સાહેબ ! આ તો અતિ ભયંકર થયું. આપને તો પુત્ર ગયો. પરંતુ અમારે તો, હાય હાય ! આખી પ્રજાને ભવિષ્યનો આ મહાગુણિયલ સ્વામી ગયો ! મને ચાલો, ખૂનીની તપાસ કરાવવા દો. એ પાપીને તો શોધી કાઢીને ભયંકરમાં ભયંકર રીતે રીબાવીને મારી નખાવવો જોઈએ....'

રાજા આ સાંભળી રહ્યો છે, મનમાં ચિંતવી રહ્યો છે કે કોણ પકડાવાનું છે?

કદાચ જલ્લાદો પકડાય અને દિવાન એને ધધડાવે, તો રીબાઈ-રીબાઈને મરવાની બીકે મારું નામ દઈ દેવાના; એટલે ખરેખર તો હું જ આ શિક્ષાને પાત્ર ગણાઉં.

પણ મારે હવે છુપાવીને શું કામ છે? કુદરતે મને શિક્ષા કરી દીધી છે, પરંતુ કર્મની ઘોર નરકાગારની સજા તો મારે ઊભી જ રહી. તો હવે લોકોને મારાં કૂડાં ચરિત્ર જણાવી દઉં જેથી એમને ધડો લેવા મળે ને મારે પાપનાં કાંઇક પ્રક્ષાલન થાય.

રાજા આ વિચારમાં છે, ત્યાં જ દિવાન બોલી ઊઠે છે : 'એય ફોજદાર જમાદાર ! જાઓ, કુમારસાહેબના ખૂનીની હમણાં ને હમણાં તપાસ કરો.' દિવાનને રાજાની આંતરવ્યથાની ક્યાં ખબર હતી?

પણ રાજા તરત બોલી ઊઠે છે : 'ભાઈ ! રહેવા દો તપાસ કરવાની. કુમારનો ખૂની હું પોતે જ છું.'

આ સાંભળતાં જ દિવાન અને સૌમાં સન્નાટો છવાઈ ગયો કે, 'આ શું? મહારાજ પોતે જ પોતાના વહાલસોયા અને લાડકવાયા દીકરાના ખૂની? શું કાંઈ ગાંડપણ તો નથી?'

દિવાન કહે : 'મહારાજા ! મહારાજા ! આ શું બોલી રહ્યા છો? શું આપે પ્રજાના સંરક્ષણ અર્થે ખામી રાખી ને આ બન્યું, એ હિસાબથી આપ આમ બોલો છો કે કુમારનો ખૂની હું પોતે જ છું?'

રાજાને પાપનો પ્રચંડ સંતાપ :

રાજા કહે : 'ના ભાઈ ! ના, એ હિસાબ નથી. પણ ખૂન બીજાનું થાય એવી મેં પેરવી કરી ને એમાં કુમાર જ ફસાઈ પડ્યો ! તેથી હું કહું છું કે ખૂની હું જ છું.'

રાજાના દિલનો હવે પલટો થઈ ગયો છે, એના દિલમાં ઉગ્ર પશ્ચાત્તાપનો અગ્નિ સળગ્યો છે, એટલે સાચી વાત જાહેર કરીને દિલ હળવું કરવા માગે છે.

વિચારે છે કે, 'જોષીએ તો કહેલું કે આ નરસિંહ રાજા થશે. તેથી એ રાજા થાય એ કુદરતી હતું, પણ મેં કુદરત વિરુદ્ધ જઈ એને મરાવવાના પાંચ પાંચ

વાર પ્રયત્ન કર્યા, પણ ચાર વાર તો કુદરતે મને માફ કર્યો. પરંતુ મેં મૂરખે હઠ પકડી, તો નરસિંહને મારી નખાવવાના આ પાંચમી વારના પ્રયત્નમાં મને કુદરતે ભારે નશિયત કરી.'

'બિચારા રાજકુમારનો શો દોષ હતો? છતાં મારાં પાપે ગમે તે બન્યું ને નરસિંહને બદલે કુમાર જ દેવીમંદિરે રાતે ચાલ્યો ને ગોઠવાયેલા મારાઓથી આ બિચારો કપાઈ મર્યો !'

'આ ઘોર પાપનાં ફળમાં હું લોકોને મારાં પાપ જાહેર કરું ને લોકમાં મારો ફજેતો થાય એમાં તો કોઈ મોટી સજા જ નથી. આગળ મારે હવે જે નરકમાં ઘોર દુ:ખ આવવાના છે, એની આગળ આ ફજેતો શી વિસાતમાં છે? માટે લોકને હવે મારું કૂડું ચરિત્ર કહી દઉં.'

આ ગડમથલ રાજાના મનમાં ચાલી છે. અંતરમાં જળતો સાચો પાપસંતાપ હોય, તો પોતાના ફજેતો-અપમાન વગેરે વિસાતમાં લાગતાં નથી.

સાચો પાપ-પશ્ચાત્તાપ આ કે જેમાં સ્વમાન હાનિ, અપમાન, નિંદા વગેરે એ જાલિમ પાપની અને પાપનાં ફળરૂપ ભવભ્રમણની ભયંકરતા આગળ વિસાતમાં ન લાગે.

લોક આગળ તો નહીં, પણ માત્ર ગુરુ આગળ પણ પાપની આલોચના, પાપનો ઇકરાર કરતાં આંચકો કેમ આવે છે? શું પાપ ખરાબ નથી લાગ્યું? પાપ ખરાબ તો લાગ્યું છે, પરંતુ એના કરતાં સ્વમાનહાનિ વધુ ખરાબ લાગી છે.

મનને કેમ જાણે એમ છે કે, 'પાપ, પાપનાં ફળ ભયંકર, પરંતુ સ્વમાન હાનિ એથી મહાભયંકર.' અભિમાન નડે છે કે, 'હું પાપ કહીને ખોટો કેમ દેખાઉં?'

અલ્યા, પણ આ તું હલકો દેખાય એ ખોટાપણું મોટું કે તેં પાપ કર્યું એ ખોટાપણું મોટું? કયું ખોટાપણું મોટું? શું તને એમ નથી થતું કે, 'અરેરે ! આ હું કેવો ખોટો, કેવો નાલાયક કે મેં આવું પાપ કર્યું?'

તું ગુરુની નજરમાં કદાચ હલકો દેખાઇશ, એ કોઈ તારી મોટી નાલાયકી નથી, પરંતુ તેં આવું ગોઝારું પાપ કર્યું, એ ભારે નાલાયકતા છે.

ઊલટું, એની ગુરુ આગળ આલોચના-ઇકરાર કરીશ, એથી પાપની નાલાયકી ઓછી થશે ને નહીં કરે, તો નાલાયકી ઓર વધશે. કેમ કે એના શલ્ય-સંસ્કાર આત્મામાં રહી જવાથી ભવાંતરે પાપિષ્ઠતા આવશે. એ જ મોટી નાલાયકી. આ યાદ રાખો :

પાપ કરવું એ નાલાયકી, એનો ગુરુ આગળ ઇકરાર નહીં એ નાલાયકી વધી, એથી શલ્ય દ્વારા ભવાંતરે પાપિષ્ઠતા આવે એ ભયંકર નાલાયકી થઈ.

પાપ ભયંકર કે પાપના ફળ ભયંકર?

પાપનાં ફળ ઓછાં ભયંકર નથી. પાપથી, પાપ આચરવાની લહેર કરતાં દુઃખ મોટાં આવે છે, એટલું જ નહીં પણ પાપની બુદ્ધિ આવે છે; એ જીવન પાપિષ્ઠ બનાવે છે. એટલે વળી પાપાચરણ ને પાપની પરંપરા ચાલે છે. આ બધું ભયંકર છે, પરંતુ એ શેમાંથી? અહીં માનવ-જનમમાં મસ્ત થઈને પાપ સેવ્યાં, એનાથી એ પાપપરંપરાદિ ઊભું થાય છે. માટે મૂળમાં પાપ ભયંકર છે.

આ એનાં જેવું છે કે સાપ ભયંકર કે સાપના દંશનું પરિણામ ભયંકર? પરિણામ મોત ! એ ભયંકર તો છે જ, પરંતુ એ શેમાંથી? સાપ અને સાપના ઝેરમાંથી. માટે મૂળમાં સાપ ભયંકર છે.

'ના, હું સાપ સાથે ખેલીશ, સાપની પાસે રહીશ, એના દંશ, એનું ઝેર નહીં લાગવા દઉં,' આવું કરાય છે ખરું? ના, ત્યાં તો સમજ છે કે સાપ છે એટલે એમાંથી ભયાનકતાઓ સરજાવાનો મોટો સંભવ છે. માટે એની પાસે નહીં, એનાથી દૂર જ રહેવાય છે.

બસ, પાપમાં પણ એવું જ છે. પાપક્રિયામાંથી ભયાનકતાઓ સર્જાય છે. માટે પાપક્રિયાથી જ આઘા રહેવું પડે. પાપની રમત જ ભૂંડી, પાપની રમત જ ભયંકર. આપણા મનને પાપ ભયંકર લાગી જવું જોઈએ.

'પાપનાં ફળ ભયંકર' એમ બોલીએ ખરા, પરંતુ એ કાંઈ હાલ નજરે દેખાતાં નથી અને જે પાપ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, તે કાંઈ એવું ભયંકર લાગતું ન હોય, પછી પાપથી આઘા રહેવાનું ને પાપ ન આચરવાનું શાનું બને? માટે જ મનને મૂળ પાયામાં ભયંકર દેખાઈ જવું જોઈએ, પાપની ભયંકરતા લાગી જવી જોઈએ. શી રીતે લાગે?

પાપ ભયંકર લાગે, એ માટે વિચારણા :

'પાપ ભયંકર છે' એવું મનને લાગી જાય, એ માટે આ વિચારવાનું કે,

(i) 'પાપનાં ફળ તો ભયંકર છે જ, એના ડરથી પાપ ન આચરાય. પરંતુ પાપની ભગવાને મનાઈ કરી છે, તે હું પાપ સેવી ભગવાનની આજ્ઞા લોપું?'

(ii) 'જે ધર્મસ્થાનમાં ધર્મ દરજ્જામાં હું છું, એને તો પાપ કલંક લગાડે છે, તો શું હું આ વિશ્વમાં મહાદુર્લભ ધર્મસ્થાન પામ્યા પછી એને કલંક લગાડું? ખોડ લગાડું?'

(iii) 'હું કોનો શિષ્ય? કોનો ભક્ત? અમુક ગુરુનો. એવા ગુરુનો શિષ્ય-ભક્ત બની પાપ સેવું તો એ ગુરુના શિષ્ય કે ભક્ત બનવાનું ગૌરવ ક્યાં રહે? ગુરુને લાંછન લાગે.' લોક કહે : 'આવા ગુરુનો શિષ્ય થઈ આ પાપ કરે છે?'

(iv) 'વળી આટલા ઊંચા આર્ય માવનભવે માંડ આવવા પામ્યો, તે પાપને હટાવી હટાવીને આવ્યો, તો હવે વળી પાપાચરણ કરું? માનવભવને નિષ્ફળ કરું?'

સારાંશ : પાપ આટલા માટે ભયંકર છે કે

(૧) પાપ જિનાજ્ઞાનો ભંગ કરાવે છે.

(૨) પાપ ધર્મસ્થાન-ધર્મદરજ્જાને કલંક લગાડે છે.

(૩) પાપ સારા ગુરુના શિષ્યપણાનું ગૌરવ તોડે છે, ગુરુને ય લાંછન લગાડે છે.

(૪) પાપના ત્યાગથી જ પ્રાપ્ત થયેલ જે આ આર્ય માનવભવ, એને પાપનો રાગ નિષ્ફળ કરે છે.

(૫) પાપ બીજાને ય દુઃખી કરે છે.

(૬) પાપ શાણા પુરુષોની નજરમાં અપયશ આપે છે.

આવાં આવાં અનર્થોના હિસાબે પાપ ભયંકર છે.

મનને જો આ લાગી જાય, તે એક વાર જ એમ નહીં, કિન્તુ વારંવાર મનને જો આવું લાગ્યા કરે, તો પાપનાં ફળ તો ભયંકર લાગે જ, પણ પ્રત્યક્ષ પાપ પણ મહાભયંકર લાગે.

માનહાનિ કરતાં પાપ ભયંકર ન લાગે, તો સમ્યકત્વ રહે? :

પાપની આ મહાભયંકરતા આગળ, ગુરુ પાસે એની આલોચના કરતાં કદાચ હલકાઈ થઈ, સ્વમાન ઘવાયું, તો એ કયું એવું ભયંકર છે? પેલી ભયંકરતાઓ લાગતી નથી, એટલે જ ગુરુ પાસે છૂપાં પાપની આલોચના નથી થતી. પણ ખબર નથી કે,

પાપ ઇકરારમાં થતી સ્વમાનહાનિ કરતાં પાપ ખૂબ ભયંકર ન લાગે, તો સમ્યકત્વ નહીં રહે.

આલોચના ન કરી ને સ્વમાન સાચવ્યું, તો શું પેલી ભયંકરતાઓ મટી ગઈ? મટી ન ગઈ, ઊલટું પાપનાં શલ્ય દ્રિલમાં સિલપેક થવાથી ભયંકરતા વધી.

સ્વમાન કેટલું ભૂંડું છે ! કોઈના આગળ જૂઠું બોલ્યા ને પછી પેલાએ જૂઠ પકડી પાડી આપણને ખોટા ઠરાવ્યા.

હવે એ આપણા પર ચડી બેસી મોટા અવાજે દબડાવે છે કે, 'આવાં ને આવાં જૂઠાણાં હાંકો છો?'

તો આપણે શું કરીએ? શું આપણને જૂઠની ભયંકરતા વધુ લાગીને આ હલકાઈ મામૂલી લાગે કે જૂઠ હલકાઈ જ વધુ ખરાબ લાગે? આપણે એને સામે દબડાવવા જઈએ ખરા કે, 'શાના આટલામાં ચડી ચડીને બોલો છો? એટલું બધું તે શું ખોટું કરી નાખ્યું કે આટલો ગુસ્સો કરો છો?'

જૂઠ વધુ ભયંકર લાગે, તો સ્વમાનરક્ષા માટે આવું બચાવનું બોલવાનું ન કરાય.

પોતાના આત્માનું નિરીક્ષણ કરવાની જરૂર છે, કે, 'પોતાનું માન ઘવાય, એ વધારે લાગી આવે છે?'

નોકરી કરે, ત્યાં તો શેઠની ગાળ ખટકે એના કરતાં, જો પોતે સામે બોલે તો શેઠ નોકરીમાંથી હેઠે ઉતારી મૂકે અને પૈસાની સારી આવક જાય એ વધારે ખટકે છે. તેથી નોકરી સાચવવા શેઠની ગાળને-હલકાઈને ગળી જાય છે.

એમ, જો પાપ વધારે ખટકતું હોય, તો હલકાઈ ગળી જતાં આવડવું જોઈએ. જૂઠ ખટકતું હોય તો સામો એ જૂઠ પર તતડાવે એમાં મનને એવું ખોટું નહીં લગાડવું જોઈએ.

પેલા રાજાને પોતાના પાપ હવે ખૂબ ખટકે છે, તેથી જ લોકો નિંદા કરે, લોકની દૃષ્ટિમાં પોતાના પાપના ઇકરારથી પોતે હલકો પડે, એ ખટકતું નથી.

એટલે જો કે લોક કોઈ રાજાના પ્રપંચ જાણતું નથી. છતાં રાજા પોતે પોતાના બધા પ્રપંચ લોકની આગળ ખુલ્લા મૂકવા તૈયાર થઈ ગયો છે.

પ્રશ્ન : એવાં ઘોર પાપ એમ તે શી રીતે જાહેરમાં બોલાય?

ઉત્તર : રાજાના મનને હવે પોતાનાં પાપનો તિરસ્કાર એટલો બધો થયો છે તેમ પોતાના પાપી આત્મા પર ઘૃણા-જુગુપ્સા એટલી બધી થઈ છે કે એની સામે પોતાની લોક આગળ કશી વડાઈ જ લાગતી નથી, એક મૂરખ ગરીબ પણ પોતાના કરતાં સારો લાગે છે. પોતાનું રાજવીપણું કશું વિસાતમાં લાગતું નથી, એક રસ્તાના ભિખારી કરતાંય પોતાની જાત સાવ હલકી લાગે છે.

રાજાના મન પરથી પોતાનું માન, પોતાની આબરૂ ઊતરી ગઈ છે એટલે હવે જાહેરમાં પ્રપંચની સાચી હકીકત પ્રગટ કરતાં એને કશો જ આંચકો લાગતો નથી.

તેથી રાજા એકત્રિત થયેલ મંત્રીઓ, અમલદારો અને લોકોને હાથ જોડી કહે છે, તે પણ પોતાને પોતાનાં પાપનો પશ્ચાત્તાપ પાર વિનાનો થયો છે ને એથીય વધુ પોતાનાં પાપે પોતાનો લાયક ગુણિયલ પુત્ર કોઈપણ વાંક વિના જીવતો ધારિયાના ફટોફટ પડેલા ઘાથી કપાઈ મર્યો છે, એની પોતાને ખૂબ જ અફસોસી થાય છે, હૃદયે એનો ભારે આઘાત છે, હૃદય ભરાઈ આવ્યું છે, એટલે ધ્રુસકે ધ્રુસકે રોઈ પડે છે ને રોતાં રોતાં કહે છે :

રાજાનો જાહેર ઇકરાર :

'જુઓ ભાઈઓ ! આ મારા પુત્રનો ઘાતક હું જ છું. મેં જમાઈ નરસિંહને મારી નખાવવા પેંતરો રચ્યો, તો એમાં પુણ્યવાન નરસિંહ તો બચી ગયો, પણ પેંતરામાં બિચારો નિર્દોષ કુમાર જ ફસાઈ પડ્યો અને કપાઈ મર્યો ! કુદરત શું કામ કરે છે ! ખાડો ખોદે તે પડે.'

'આ નરસિંહને મરાવવા ચાર-ચાર વાર મેં પેંતરા રચેલા, તે કુદરતે સહી લીધા.

નરસિંહને એના પુણ્યે કશી આંચ આવી નહીં અને મનેય કુદરતે કશી શિકત આપી નહીં. પરંતુ પાંચમી વારના પ્રયત્નમાં કુદરતે મને જોરદાર તમાચ મારી, મારા પુત્રને જ ઉઠાવ્યો !'

'બન્યું આમ કે, નરસિંહ જન્મીને ચારેક મહિનાનો હશે, ત્યારે એના બાપ પુરોહિત વડે એને મને પગે લગાડવા લાવવામાં આવ્યો. ત્યાં જોષીએ ભવિષ્ય ભાખ્યું કે, આ મારી ગાદીએ રાજા થશે. એ સાંભળી મને કલંક લાગ્યું કે આ માંગણનો છોકરો મારો વારસદાર થાય?'

'મેં એને મારી નાખવાનું કામ મારાને સોંપ્યું, પણ એનું પુણ્ય જોરદાર તે મરાયો નહીં ને માળણને ત્યાં એના પુત્ર તરીકે ઊછેર્યો હશે, તે ત્રણેક વરસનો થતાં વળી માળણ એને પગે પાડવા લાવી. ને જોષીએ એને જોતાં એ જ ભવિષ્ય ભાખ્યું એટલે મેં એને ખત્મ કરવાનું કામ મારાને સોંપ્યું. એમાં ય એ ન મરાતાં શેઠનો પુત્ર બની બેઠો !'

'એ શેઠ પણ નરસિંહને સોળેક વરસનો થતાં એને લઈને મારી પાસે લાવ્યા. પાછી એ જ ભવિષ્યવાણી જોષી પાસેથી મેં સાંભળતાં મેં કુટિલતાથી એના પર બહુ ભાવ દેખાડી અહીં રોક્યો અને લડાઈમાં એ મરે, એ હેતુથી એને દુશ્મન રાજા સામે યુદ્ધ કરી લેવા મોકલ્યો. એમાંય એ મર્યો તો નહીં, પણ ઊલટું વિજેતા બન્યો !'

'આમ, ત્રણ-ત્રણ વાર એ બચી જવા છતાં મને સૂઝ ન પડી કે, 'આને કુદરત જ બચાવી લે છે, તો પછી મારે શા સારુ હવે તંત પકડી રાખવી કે, આ મારો વારસદાર ન થાય? આ ન સૂઝતાં પુત્ર પર મેં ચિઠ્ઠી મોકલી કે, નરસિંહને તરત જ વિષ દઈ દેજે. પરંતુ જેને રામ રાખે તેને કોણ ચાખે? તે એમાં કોણ જાણે શો જાદું બન્યો કે ચિઠ્ઠીમાં વિષને બદલે 'ઉષા' શબ્દ જ થઈ ગયો ને નરસિંહને મારી પુત્રી ઉષા પરણાવી દેવામાં આવી !'

'પરણીને અહીં આવ્યા ત્યારેય મને સીધું સૂઝ્યું નહીં, તે નરસિંહને મેં રાત્રે દેવીના મંદિરે પૂજાપો ચડાવી આવવાનું કામ સોંપ્યું ને બીજી બાજુ ખાનગીમાં ચંડાળોને તૈયાર કરી કહ્યું : 'રાત્રીના દેવીમંદિરના માર્ગે જે માણસ પૂજાપો લઈને જતો દેખાય, એને તરત જ ખત્મ કરી નાખજો.'

'પણ હે ભાઈઓ ! રામ રાખે તેને કોણ ચાખે? આ પેંતરામાં ગમે તે રીતે પણ મારો પુત્ર જ પૂજાપો લઈને જતો હશે તે એ જ આ કપાઈ મર્યો !'

રાજા આપઘાત કરવા તૈયાર :

રાજા આ બધું કહી રહ્યો છે તે ચોધાર આંસુ પાડતો અને ભાર પશ્ચાત્તાપ કરતો કહી રહ્યો છે. એ કહે છે :

'હે ભગવાન ! હું કેટલો બધો અધમાધમ કે નિર્દોષ એવા નરસિંહને મારી નખાવવા પ્રપંચ કર્યે જ ગયો ! કેટલી બધી મારી પાપિષ્ઠતા કે મારા જ પ્રપંચે વગર વાંકે આ મારા વહાલસોયા રાજકુમારનું જ બિચારાનું કરપીણ ખૂન થયું !'

'પ્રભુ ! પ્રભુ ! ક્યાં જાઉં? કોણ મારા પાપ ધોઈ આપે? ઓ મારા નાથ ! મારા જેવા પાપાત્માથી ધરતી ભારે મરે છે. હું જીવવા લાયક નથી. આ કુમારને પડેલા ઘારિયાના ભયંકર ઘાની સામે તલવારથી મારું પોતાનું ગળું કાપી નાખું તોય ઓછું છે. બસ, હવે આપઘાત જ કરું.'

રાજાને પસ્તાવો એટલો બધો છે કે એ તલવાર ઉગામી આપઘાત કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. ત્યાં મંત્રી ઝટ ઊઠીને તલવાર પકડી લે છે. કહે છે :

મંત્રીની તત્ત્વવાણી :

'મહારાજા ! મહારાજા ! આ શું કરો છો? પ્રજાના વગર વાંકે આપની પ્રજાને ધણી વિનાની રખડતી કરવી છે? લાવો, તલવાર.' એમ કહી તલવાર ખેંચી લે છે ને કહે છે :

'થઈ ગયું તે થઈ ગયું, હવે ભૂતકાળ ભૂલી જાઓ. ભૂતકાળ પર રોદણાં રુએ, એ કાંઈ હવે સુધરે એમ નથી ને ભવિષ્ય બગડે છે. કેમ કે દિલ રોદણામાં પડ્યું એટલે ભવિષ્ય સુંદર બનાવવાનો વિચાર નથી કરી શકાતો.'

'એક બીજી પણ મહત્ત્વની વાત છે કે આમ આપઘાત કરી લેવા માત્રથી પાપ મરે નહીં. પાપને મારવા માટે તો કઠોર તપ અને કડક સંયમ જોઈએ. નિષ્પાપ જીવન જોઈએ.'

રાજાના ગળે આ વાત ઊતરી.

૧૧. રાજાની દીક્ષા – નરસિંહ રાજા

જોગાનુજોગ એવું બન્યું કે ત્યાં કોઈ જ્ઞાની ગુરુ પધાર્યા, લોક એમનાં દર્શને ઊપડ્યું, તો હતાશ બનેલ રાજા પણ પુત્રમૃતકનું સંસ્કારકાર્ય ભળાવી ગુરુદર્શને ઊપડ્યો.

વંદના કરી રાજા ગુરુને પૂછે છે : 'પ્રભુ ! આ નરસિંહની એવી પૂર્વભવની જબરદસ્ત પુણ્યસાધના કે અહીં મારાઓ એને મરાવી નાખવાના ૫-૫ વારના સચોટ પ્રયત્ન છતાં એને કશી આંચ ન આવી?'

જ્ઞાની મુનિ કહે છે : 'રાજન ! એણે પૂર્વભવે ભિખારીપણે માત્ર વારંવાર પરમાત્મ-દર્શનની સાધના કરેલી ને તે પણ નિષ્કામભાવે ભાવથી સાધના કરેલી. એના પ્રતાપે મોતના મુખમાં પણ એને જબરદસ્ત બચાવ અને ઉન્નતિ પ્રાપ્ત થતી ગઈ.' એમ કહીને એનો પૂર્વભવનો અધિકાર બતાવ્યો.

સર્વપાપનિવૃત્તિ ને તપ; એ સર્વપાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત : રાજા મુનિમાર્ગે :

એ પછી તો રાજાએ પોતાના જાલિમ પાપથી છુટકારાનો ઉપાય પૂછ્યો ને ગુરુએ હિંસાદિ સર્વપાપથી સર્વથા નિવૃત્તિરૂપ સંયમ સહિત ઉગ્ર તપને ઉપાય તરીકે બતાવ્યો. કહ્યું : 'ગૃહસ્થ જીવનનાં સર્વપાપોનું એ પ્રાયશ્ચિત્ત છે.'

રાજાએ પછી તરત જ નરસિંહને રાજ્યગાદી સોંપી પોતે સંસાર ત્યજી ગુરુ પાસે મુનિમાર્ગ લીધો, સંયમ જીવન સ્વીકાર્યું.

આ દૃષ્ટાંતમાં મુખ્ય વાત આ હતી કે, નરસિંહને પૂર્વભવનાં માત્ર પરમાત્મ-દર્શને કેવો પ્રભાવ બતાવ્યો, પણ જોજો હો, એ વખતે ભિખારીપણે એની પાસે પૈસા નહોતાં એટલે પરમાત્મભક્તિ વગેરે દાનધર્મ સાધવાની શક્તિ નહોતી, તેથી એણે એ સ્થિતિમાં કરેલાં પ્રભુદર્શનમાં અનેરો ભાવોલ્લાસ આવ્યો.

જો પાસે પૈસા હોત ને એ દાબી રાખ્યા હોત, તો એની મૂર્ચ્છાએ દર્શનના ભાવ પર કાપ મૂક્યો હોત. પણ ભિખારીને પૈસા નહીં એટલે પૈસાની મૂર્ચ્છા નહોતી, તેથી ઊછળતાં ભાવભર્યાં એનાં પરમાત્મદર્શન પ્રભાવક બની ગયાં.

એટલે તમે પૈસા કબાટમાં દાબી રાખી ભગવાનનાં કોરાં દર્શન કરી આ આશા રાખતાં હો, તો રાખશો મા. બાકી, પરમાત્માનાં દર્શનમાત્રમાં પણ અજબગજબની તાકાત છે.

સાથે આ ખૂબ યાદ રાખો :

તન-ધનની કોઈ મૂર્ચ્છા જો તપ કે દાનની ઉપેક્ષા કરાવતી હશે, તો એ મૂર્ચ્છાનો ભાવ બીજા દર્શનાદિના ભાવ પર બ્રેક મારશે.

નહીંતર પ્રભુદર્શનના ભાવનો પ્રભાવ મોટો.